

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE JURIDICE ȘI ECONOMICE

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: 343.13 :343.14(043.3)

LEONTIEVA SVETLANA

**PARTICULARITĂȚILE EXCLUDERII PROBELOR ÎN
PROCESUL PENAL**

Specialitatea 554.03 – Drept procesual penal

Teză de doctor în drept

Autoare:

Conducător științific:

DOLEA Igor
profesor universitar,
doctor habilitat în drept

Chișinău, 2026

© Leontieva, Svetlana, 2026

CUPRINS

ADNOTARE (în limba română, rusă și engleză)	4
LISTA ABREVIERILOR (în limba română, rusă și engleză).....	7
LISTA FIGURILOR	8
INTRODUCERE	9
1. ANALIZA SITUAȚIEI ȘTIINȚIFICE ÎN MATERIA EXCLUDERII PROBELOR ÎN PROCESUL PENAL	20
1.1 Analiza doctrinei privind excluderea probelor în procesul penal în Republica Moldova și România.....	20
1.2 Analiza literaturii de specialitate a altor state cu privire la problema excluderii probelor în cadrul procesului penal	45
1.3 Concluzii la Capitolul I.....	63
2. REGLEMENTAREA EXCLUDERII PROBELOR ÎN DREPTUL PROCESUAL PENAL	67
2.1 Noțiunea și fundamentul excluderii probelor ca instituție și sancțiune procesual-penală	67
2.2 Fundamentarea distincției între sancțiunile procedurale: nulitatea și excluderea probelor.....	91
2.3 Temeiurile care determină excluderea probelor din cauza penală	105
2.4 Concluzii la Capitolul II	141
3. IMPACTUL EXCLUDERII PROBELOR ASUPRA PROCESULUI PENAL	144
3.1 Rolul subiecților procesului penal în aplicarea instituției excluderii probelor.....	144
3.2 Mecanismele excluderii probelor din cauza penală în cursul urmăririi penale	185
3.3 Particularitățile excluderii probelor din cauza penală la faza de judecată.....	208
3.4 Consecințele excluderii probelor asupra desfășurării procesului penal	223
3.5 Concluzii la Capitolul III.....	241
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	245
BIBLIOGRAFIE	253
ANEXA	274
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	278
CV AUTORULUI.....	279

ADNOTARE

**Leontieva Svetlana, „Particularitățile excluderii probelor în procesul penal”,
Teză de doctor în drept, la specialitatea 554.03 – Drept procesual penal. Chișinău, 2026**

Structura tezei: Introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia constituită din 239 titluri, 244 pagini de text de bază. La tema tezei au fost publicate 11 (unsprezece) lucrări științifice (publicații, conferințe).

Cuvinte-cheie: probe, probatoriu, admisibilitate, date neadmise ca probe, excluderea, legalitate, loialitate.

Scopul lucrării constă în realizarea unui studiu aprofundat al excluderii probelor în procesul penal, prin examinarea cadrului normativ național și regional, precum și a practicii judiciare relevante, în vederea identificării lacunelor existente la nivel național și formulării unor propuneri de *lege ferenda* menite să asigure aplicarea coerentă și eficientă a mecanismului excluderii probelor în practica judiciară.

Obiectivele cercetării: analiza situației științifice în domeniul excluderii probelor în procesul penal; fundamentarea excluderii probelor ca instituție procesual-penală distinctă; evaluarea excluderii probelor ca sancțiune procesual-penală; cercetarea temeiurilor de excludere a probelor din cadrul cauzelor penale, în corelație cu jurisprudența relevantă a CtEDO; stabilirea rolului și atribuțiilor subiecților procesului penal în aplicarea excluderii probelor; analiza modalității de aplicare a mecanismului de excludere a probelor în cadrul diferitelor faze ale procesului penal; formularea consecințelor excluderii probelor; formularea propunerilor de îmbunătățire a legislației naționale și a practicii judiciare.

Noutatea și originalitatea științifică constă în abordarea aspectelor teoretice și științifico-practice ale instituției excluderii probelor în procesul penal, un subiect relativ insuficient explorat în doctrina autohtonă. La fel, au fost clarificate raporturile dintre principiile legalității și loialității în administrarea probelor, contribuind astfel la consolidarea fundamentelor doctrinare ale instituției excluderii probelor. Cercetarea a condus la dezvoltarea unui cadru conceptual coerent privind inadmisibilitatea și excluderea probelor, prin elucidarea temeiurilor în care probele obținute nelegal sau cu încălcarea normelor procedurale trebuie eliminate din dosarul penal.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul de cercetare constă în analiza particularităților excluderii probelor, cu scopul de a dezvolta un cadru teoretic aplicabil pentru identificarea și aplicarea corectă a acestei instituții procesual-penale. Au fost elucidate condițiile și circumstanțele în care probele obținute ilegal sau prin încălcarea normelor procesuale trebuie excluse din dosarul penal, clarificându-se astfel noțiunile de inadmisibilitate a probelor și excludere a acestora din cadrul procedurii penale. Astfel, cercetarea a contribuit la optimizarea doctrinei procesual-penale, oferind propuneri concrete și bine argumentate pentru îmbunătățirea legislației și remedierea lacunelor existente.

Semnificația teoretică constă în elucidarea fundamentelor conceptuale și a dimensiunilor științifico-practice ale instituției excluderii probelor în procesul penal. Prin identificarea lacunelor conceptuale și normative, lucrarea contribuie la clarificarea locului și rolului instituției excluderii în procesul penal, limitelor aplicării acesteia, precum și fundamentarea teoretică a mecanismelor de excludere, atât în faza de urmărire penală, cât și în faza de judecată. Teza aduce o contribuție la dezvoltarea doctrinei prin formularea unor concluzii care pot constitui puncte de referință pentru teoreticieni și practicieni.

Valoarea practică constă în formularea unor soluții privind excluderea probelor, cu scopul de a asigura respectarea efectivă a drepturilor fundamentale ale participanților la proces. Rezultatele cercetării pot fi valorificate în activitatea practică a judecătorilor, procurorilor și avocaților, oferind repere pentru interpretarea și aplicarea normelor referitoare la admisibilitatea, inadmisibilitatea și excluderea probelor. De asemenea, propunerile de *lege ferenda* pot servi drept bază pentru eventuale inițiative legislative.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele științifice și concluziile de bază ale prezentei teze de doctorat au fost puse în discuție la ședințele Catedrei Drept procesual penal și Criminalistică, ulterior ale Departamentului Drept Procedural al Universității de Stat din Moldova. Rezultatele investigațiilor științifice au fost prezentate în 5 publicații în reviste de specialitate din țară și în rezumate ale comunicărilor prezentate la conferințele științifice naționale și internaționale.

АННОТАЦИЯ

Леонтьева Светлана, «Особенности исключения доказательств в уголовном процессе»,
Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 554.03 –
Уголовно-процессуальное право. Кишинев, 2026.

Структура диссертации: введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиография, состоящая из 239 наименований, 244 страниц основного текста. По теме диссертации опубликовано 11 (одиннадцать) научных работ (публикации, конференции).

Ключевые слова: доказательства, доказательственная база, допустимость, сведения, недопустимые в качестве доказательств, исключение, законность, лояльность.

Цель работы заключается в проведении всестороннего исследования исключения доказательств в уголовном процессе посредством анализа национальной и региональной нормативно-правовой базы, а также соответствующей судебной практики, с целью выявления существующих пробелов на национальном уровне и выработки поправок, направленных на обеспечение последовательного и эффективного применения механизма исключения доказательств в судебной практике.

Задачи исследования: анализ научного состояния в области исключения доказательств; обоснование исключения доказательств как самостоятельного уголовно-процессуального института; оценка исключения доказательств как уголовно-процессуальной санкции; исследование оснований исключения доказательств по уголовным делам в практике ЕСПЧ; определение роли и полномочий субъектов уголовного процесса в исключении доказательств; анализ порядка применения механизма исключения доказательств на различных этапах уголовного процесса; анализ последствий исключения доказательств; выработка предложений по совершенствованию национального законодательства.

Научная новизна и оригинальность диссертации заключаются в рассмотрении теоретических и научно-практических аспектов института исключения доказательств в уголовном процессе — тематики, относительно недостаточно исследованной в отечественной доктрине. Были уточнены соотношения принципов законности и лояльности при собирании и исследовании доказательств, что способствовало укреплению доктринальных основ института исключения доказательств. Исследование позволило сформировать целостную концептуальную базу относительно недопустимости и исключения доказательств, с разъяснением тех оснований, при которых доказательства, полученные незаконным путем либо с нарушением процессуальных норм, подлежат устранению из уголовного дела.

Важная научная проблема, решённая в рамках исследования, состоит в анализе особенностей исключения доказательств с целью разработки теоретически обоснованного подхода к правильному применению данного уголовно-процессуального института. Были выявлены условия и обстоятельства, при которых доказательства, полученные незаконно или с нарушением процессуальных норм, подлежат исключению из материалов уголовного дела, что позволило уточнить понятия недопустимости доказательств и их исключения из уголовного процесса. Исследование способствовало развитию уголовно-процессуальной доктрины, предложив конкретные и аргументированные меры по совершенствованию законодательства и устранению существующих пробелов.

Теоретическая значимость состоит в раскрытии концептуальных оснований и научно-практических аспектов исключения доказательств. Работа способствует уточнению места и роли института исключения доказательств, пределов его применения, а также теоретическому обоснованию механизмов исключения как на стадии уголовного преследования, так и в судебной фазе. Диссертация вносит вклад в развитие доктрины, формулируя выводы для теоретиков и практиков.

Практическая ценность выражается в разработке решений, касающихся исключения доказательств, направленных на обеспечение эффективной защиты фундаментальных прав участников процесса. Результаты исследования могут быть использованы в практической деятельности судей, прокуроров и адвокатов, предоставляя ориентиры для толкования и применения норм, касающихся допустимости, недопустимости и исключения доказательств. Предложения о законодательных поправках могут служить основой для возможных законодательных инициатив.

Внедрение научных результатов. Основные научные результаты и выводы настоящей диссертации были обсуждены на заседаниях Кафедры уголовного процесса и криминалистики, а также впоследствии — на заседаниях Департамента процессуального права МГУ. Результаты были представлены в 5 публикациях и в тезисах докладов на национальных и международных научных конференциях.

ANNOTATION

**Svetlana Leontieva, “Particularities of Evidence Exclusion in Criminal Proceedings”,
Doctoral Thesis in Law, Specialty 554.03 – Criminal Procedure Law. Chisinau, 2026.**

Thesis Structure: Introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, and a bibliography comprising 239 sources, with a total of 244 pages of core text. Eleven (11) scientific works related to the topic of the thesis have been published (articles, conference papers).

Keywords: evidence, evidentiary framework, admissibility, inadmissibility, exclusion, legality, loyalty.

Purpose of the Study is to conduct an in-depth study of the exclusion of evidence in criminal proceedings by examining the national and regional regulatory framework, as well as relevant judicial practice, in order to identify existing gaps at the national level and to formulate proposals aimed at ensuring the coherent and effective application of the evidence-exclusion mechanism in judicial practice.

Research objectives: to analyze the state of scientific knowledge in the field of exclusion of evidence in criminal proceedings; to substantiate the exclusion of evidence as an autonomous procedural institution; to assess the exclusion of evidence as a procedural sanction; to examine the grounds for excluding evidence in criminal cases in correlation with the relevant case law of the ECtHR; to determine the role and responsibilities of the actors involved in criminal proceedings in applying evidence exclusion; to analyze the manner in which the mechanism for excluding evidence is applied at various stages of the criminal process; to identify the consequences of excluding evidence; to formulate proposals for improving national legislation and judicial practice.

Scientific novelty and originality: lie in addressing the theoretical and practical aspects of the institution of evidence exclusion in criminal proceedings—an area relatively underexplored in domestic doctrine. The thesis also clarifies the relationship between the principles of legality and loyalty in the administration of evidence, thereby strengthening the doctrinal foundations of the institution of evidence exclusion. The research contributes to the development of a coherent conceptual framework regarding the inadmissibility and exclusion of evidence by elucidating the grounds on which evidence obtained unlawfully or in violation of procedural rules must be removed from the criminal case file.

Major scientific problem addressed: consists in analyzing the particularities of evidence exclusion with the aim of developing a theoretical framework applicable to the proper identification and implementation of this procedural institution. The study elucidates the conditions and circumstances under which evidence obtained illegally or in breach of procedural norms must be excluded from the criminal case, thereby clarifying the concepts of inadmissibility of evidence and its exclusion within criminal proceedings. The research thus contributes to the enhancement of criminal procedural doctrine by offering concrete and well-reasoned proposals for improving legislation and remedying existing gaps.

Theoretical significance: lies in elucidating the conceptual foundations and scientific-practical dimensions of the institution of evidence exclusion in criminal proceedings. By identifying conceptual and normative gaps, the thesis clarifies the place and role of evidence exclusion in the criminal process, the limits of its application, and the theoretical grounding of exclusion mechanisms during both the investigative and trial stages. The thesis advances doctrinal development by formulating conclusions that may serve as reference points for scholars and practitioners.

Practical value: consists in formulating solutions concerning the exclusion of evidence in order to ensure the effective protection of the fundamental rights of participants in criminal proceedings. The results of the research may be used in the practical work of judges, prosecutors, and defense attorneys by providing guidance for interpreting and applying the rules governing admissibility, inadmissibility, and exclusion of evidence. Furthermore, the proposals for legislative amendment may serve as a basis for future legislative initiatives.

Implementation of scientific results of this doctoral thesis were discussed during the meetings of the Department of Criminal Procedure and Criminalistics, and later within the Department of Procedural Law at the Moldova State University. The research findings were presented in 5 publications in specialized national journals and in abstracts of papers delivered at national and international scientific conferences.

LISTA ABREVIERILOR

CoEDO – Convenția Europeană a Drepturilor Omului

CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului

UE – Uniunea Europeană

CSJ – Curtea Supremă de Justiție

CPP– Codul de procedură penală

CP – Codul penal

HP CSJ – Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție

MO – Monitorul Oficial

Ed. – Editura

Red. – redacția

Vol. – volum

Nr. – numărul

Pag. – pagina

Parag. - paragraf

Art. – articolul

Alin. – alineatul

Lit. – litera

Pct. – punctul

Subcap. - subcapitol

LISTA FIGURILOR

Fig. 3.1 Aprecierea necesității de lărgirea atribuțiilor judecătorului de instrucție	173
Fig. 3.2 Aprecierea necesității de modificare/completare/îmbunătățire reglementărilor legale în materia excluderii probelor	187
Fig. 3.3 Identificarea provocărilor pe care le întâmpină practicienii în procesul de evaluare a legalității probelor	187
Fig. 3.4 Aprecierea gradului în care reglementările actuale privind excluderea probelor sunt percepute ca suficiente pentru respectarea drepturilor în procesul penal	188
Fig. 3.5 Aprecierea necesității introducerii termenului de 15 zile pentru formularea cererilor de excludere a probelor.....	202
Fig. 3.6 Opinii privind completarea art. 94 CPP pentru utilizarea probelor excluse de către apărare	205
Fig. 3.7 Opinii privind momentul oportun pentru examinarea legalității probelor	212
Fig. 3.8 Opinii privind modificarea art. 345 alin. (4) din CPP	215
Fig. 3.9 Aprecierea consecințelor excluderii probelor	230

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei abordate. Probele au reprezentat întotdeauna fundamentul esențial al justiției penale, constituind pilonul central al unui dosar penal. Principiile esențiale care urmează a fi respectate în procesul administrării probelor sunt principiul legalității, care presupune administrarea numai a mijloacelor de probă strict și limitativ prevăzute de lege și în condițiile prevăzute de CPP, legile speciale și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, precum și cel al loialității, care interzice utilizarea oricărei strategii sau manopere ce are ca scop administrarea cu rea-credință a unui mijloc de probă. Totuși, o întrebare deosebit de complexă se ridică atunci când probele sunt obținute cu încălcarea acestor principii: Ce măsuri trebuie adoptate atunci când probele esențiale pentru soluționarea unei cauze penale au fost obținute cu încălcarea normelor legale? Răspunsul la această întrebare depășește o simplă chestiune procedurală, constituind o decizie crucială cu implicații semnificative. Aceasta poate duce fie la condamnarea, fie la exonerarea unei persoane pentru o infracțiune. De asemenea, această decizie configurează un cadru juridic în care drepturile fundamentale ale omului sunt fie protejate, fie încălcate de stat.

Instituția excluderii probelor este menită să garanteze un echilibru între mijloacele și metodele utilizate pentru stabilirea adevărului într-un proces penal și protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale participanților la procesul penal, astfel încât să se asigure o administrare corectă a justiției, respectând principiile procesului echitabil și previzibilitatea legislației.

Având rădăcini în doctrina și jurisprudența *common law*, excluderea probelor nelegale a evoluat de-a lungul timpului într-o practică universal acceptată și recunoscută. Însă, într-un context global, normele care reglementează excluderea probelor în domeniul dreptului procesual penal s-au dezvoltat diferit în diverse sisteme juridice. Cu toate acestea, toate reglementările au un obiectiv comun: crearea unui cadru normativ ce stabilește cerințe clare pentru admisibilitatea probelor, asigurând că instanțele de judecată se bazează exclusiv pe informații precise, verificate și autentice atunci când adoptă o decizie într-un dosar penal.

Aplicarea instituției excluderii probelor în procesul penal nu constituie doar o problemă de reglementare internă a fiecărui stat, ci prezintă un interes deosebit pentru statele europene prin prisma jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului și a Curții de Justiție a Uniunii Europene, integrându-se astfel în evoluția standardelor europene privind protecția drepturilor fundamentale

Încadrarea temei în preocupările internaționale. Procedurile privind administrarea probelor au evoluat în ultimele trei sute de ani pentru a interzice utilizarea anumitor tipuri de probe

în fața instanței. Mai mulți autori occidentali: Panzavolta M., Maes E., Mosna A., Marcus P., Miller J., Ogiso R., Tomkovicz J.J., Jasiński W., Kremens K., au realizat numeroase studii comparative între diferite sisteme juridice pentru a examina modul în care diverse state abordează problema excluderii probelor nelegale. De asemenea, persistă dezbateri academice privind proporționalitatea între gravitatea încălcării legii și necesitatea utilizării probelor nelegale pentru descoperirea adevărului în cadrul unui proces penal.

Pe continentul european, respectarea drepturilor fundamentale ale omului este garantată de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care a consacrat dreptul la un proces echitabil, care potrivit jurisprudenței CtEDO include inclusiv protecția împotriva folosirii probelor obținute prin încălcarea drepturilor fundamentale. CtEDO a dezvoltat o jurisprudență amplă și consecventă în materia excluderii probelor obținute prin încălcarea drepturilor fundamentale, în special prin tortură, tratamente inumane sau provocare. De asemenea, conceptele de admisibilitate și de excludere a probelor ocupă în prezent un loc important în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Problema esențială vizează „posibilitatea aprecierii ca admisibile a probelor obținute prin mijloace nelegale.”¹ De asemenea, jurisprudența Curții în materia excluderii probelor constituie un domeniu de interes major pentru doctrinari, fiind frecvent analizată în cercetările care vizează consolidarea standardelor în acest domeniu.

Odată cu înființarea zonei de libertate, securitate și justiție, Uniunea Europeană a investit semnificativ în unificarea regulilor de admisibilitate a probelor între statele membre și a început să stabilească standarde minime pentru protecția drepturilor acuzaților. Întrebările legate de probele nelegale au fost frecvent ridicate, atât din perspectiva asigurării admisibilității probelor obținute într-un stat membru în altul, cât și din perspectiva garantării unor remedii eficiente pentru încălcările drepturilor omului. UE a adoptat în prezent șase Directive care stabilesc standarde minime comune privind drepturile persoanelor bănuite și ale celor acuzate în cadrul procedurilor penale (Directiva 2012/13/UE privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale², Directiva 2013/48/UE din 22 octombrie 2013 privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale și al procedurilor privind mandatul european de arestare, precum și dreptul ca o persoană terță să fie informată în urma privării de libertate și dreptul de a comunica cu persoane

¹ SKORUPKA J. *The rule of admissibility of evidence in the criminal process of continental Europe*. În: Revista Brasileira de Direito Processual Penal, 2021. [online] [citat: 02.04.2025]. Disponibil: <https://www.redalyc.org/journal/6739/673972096003/html/>

² Directiva 2012/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2012 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale. [online] [citat: 02.09.2025]. Disponibilă: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:32012L0013>

terțe și cu autorități consulare în timpul privării de libertate³, Directiva 2010/64/UE din 20 octombrie 2010 privind dreptul la interpretare și traducere în cadrul procedurilor penale⁴, Directiva (UE) 2016/343 din 9 martie 2016 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale⁵, Directiva (UE) 2016/1919 din 26 octombrie 2016 privind asistența juridică gratuită pentru persoanele suspectate și persoanele acuzate în cadrul procedurilor penale și pentru persoanele căutate în cadrul procedurilor privind mandatul european de arestare⁶, Directiva (UE) 2016/800 din 11 mai 2016 privind garanțiile procedurale pentru copiii care sunt persoane suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale⁷). „Problema excluderii probelor ca remediu pentru încălcarea acestor drepturi a constituit un aspect important în timpul negocierilor, însă niciuna dintre directive nu conține prevederi exprese în acest sens.”⁸

În doctrină se remarcă studii ale cercetătorilor din statele membre ale Uniunii Europene care subliniază necesitatea unificării regulilor de bază privind admisibilitatea și excluderea probelor la nivelul UE, având în vedere că Uniunea „nu a stabilit standarde regionale privind administrarea, admisibilitatea și excluderea probelor, aceste aspecte rămânând, în mare măsură, la latitudinea standardelor internaționale și regionale aplicabile în materia drepturilor omului, precum și a legislațiilor naționale.”⁹

Prin urmare, concluzionăm că subiectul excluderii probelor constituie o preocupare majoră atât la nivel regional, cât și european, reprezentând un domeniu de interes constant pentru legislator, doctrină și practicienii dreptului.

³ Directiva 2013/48/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 octombrie 2013 privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale și al procedurilor privind mandatul european de arestare, precum și dreptul ca o persoană terță să fie informată în urma privării de libertate și dreptul de a comunica cu persoane terțe și cu autorități consulare în timpul privării de libertate. [online] [citat: 02.09.2025]. Disponibilă: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32013L0048>

⁴ Directiva 2010/64/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 20 octombrie 2010 privind dreptul la interpretare și traducere în cadrul procedurilor penale. [online] [citat: 02.09.2025]. Disponibilă: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32010L0064>

⁵ Directiva (UE) 2016/343 a Parlamentului European și a Consiliului din 9 martie 2016 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale. [online] [citat: 02.09.2025]. Disponibilă: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0343>

⁶ Directiva (UE) 2016/1919 a Parlamentului European și a Consiliului din 26 octombrie 2016 privind asistența juridică gratuită pentru persoanele suspectate și persoanele acuzate în cadrul procedurilor penale și pentru persoanele căutate în cadrul procedurilor privind mandatul european de arestare. [online] [citat: 02.09.2025]. Disponibilă: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:32016L1919>

⁷ Directiva (UE) 2016/800 a Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2016 privind garanțiile procedurale pentru copiii care sunt persoane suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale. [online] [citat: 02.09.2025]. Disponibilă: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:32016L0800>

⁸ Unlawful evidence in Europe's courts: principles, practice and remedies. pag. 14. [online] [citat: 02.09.2025]. Disponibil: <https://www.fairtrials.org/app/uploads/2021/11/DREP-report.pdf>

⁹ *Ibidem*, pag. 11

Încadrarea temei în preocupările naționale. Având în vedere statutul Republicii Moldova de țară candidat la Uniunea Europeană, implementarea normelor europene în domeniul procesului penal și asigurarea unui proces echitabil reprezintă un element esențial pentru alinierea sistemului de justiție la standardele europene, contribuind astfel la consolidarea statului de drept, protejarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor și întărirea încrederii publice în eficiența și imparțialitatea instituțiilor judiciare, aspecte esențiale pentru integrarea completă a statului nostru în structurile UE.

Reforma procesului penal autohton reprezintă o componentă esențială a transformărilor fundamentale care vizează modernizarea și adaptarea sistemului juridic al Republicii Moldova la standardele europene. Pentru statul nostru cursul spre construirea unui stat de drept democratic a avut un impact semnificativ asupra procesului judiciar în ansamblu și asupra instituției probatoriului în mod special. În acest context, cerințele referitoare la respectarea legalității în gestionarea probelor au fost clar reglementate și consacrate în CPP.

Codul de procedură penală a consacrat o serie de norme importante referitoare la instituția excluderii probelor, inspirate atât din sistemul anglo-saxon, cât și din cel continental. Cu toate acestea, CPP continuă să fie supus modificărilor și completărilor. Modificările dispozițiilor legale referitoare la probele se realizează în contextul imperativului unei conciliere optime între interesele publice și cele private în cadrul procesului penal. Esențial este ca modificările viitoare să urmărească consolidarea, și nu restrângerea, garanțiilor procesuale.

Deși trebuie apreciat faptul că CPP a reușit să încorporeze o reglementare clară a încălcărilor legale comise în timpul administrării probelor, din cauza comiterii cărora probele devin inadmisibile și urmează a fi excluse din materialele cauzei penale, este important de menționat că reglementările referitoare la procedura de excludere a probelor nu sunt complet dezvoltate. Astfel, norme ce vizează rolul subiecților procesuali și mecanismul prin care o probă a cărei inadmisibilitate a fost constatată urmează să fie exclusă din dosar, rămân insuficient reglementate. Analiza Codului de procedură penală permite afirmarea absenței unui sistem coerent al ordinii procesuale privind adoptarea deciziilor referitoare la inadmisibilitatea probelor și excluderea acestora din materialele cauzei penale. În special, problema absenței unei proceduri clare de excludere devine mai acută în faza de judecare a cauzei, atunci când admisibilitatea probei este examinată împreună cu fondul cauzei, aspect ce poate afecta semnificativ drepturile acuzatului.

În cadrul științei dreptului procesual penal autohton, a fost abordată problematica revizuirii legislației procesual-penale în materia excluderii probelor, având în vedere că în cadrul procesului penal, drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei sunt cele mai profund influențate, iar

evaluările cu privire la existența unor motive de restrângere a acestora pot fi făcute exclusiv pe baza probelor obținute în mod legal. Cercetătorii observă, că în contextul actual, este imperios să fie clarificată instituția excluderii probelor prin dezvoltarea unei proceduri bine reglementate, care să permită judecătorului să dispună excluderea probelor într-un mod obiectiv și transparent. De asemenea, trebuie create mecanisme legale clare pentru a asigura o excludere corectă a probelor. Această abordare nu doar că se aliniază principiului egalității armelor, dar creează și condițiile necesare pentru realizarea adecvată a scopului procesului penal.

La fel, o deosebită importanță au întrebările legate de consecințele juridice ale excluderii probelor pentru părțile procesului și statul. Astfel, funcționalitatea normelor care reglementează chestiunile privind recunoașterea probelor ca inadmisibile trebuie să fie asigurată printr-un mecanism clar de aplicare a acestora. În domeniul științific, aceste întrebări sunt constant în centrul atenției. Acest lucru se datorează faptului că, pentru a atinge scopurile procesului judiciar, este necesar să se utilizeze doar probe admisibile, colectate în conformitate cu legislația procesual-penală, prin metode, mijloace și procedee legale.

În aplicarea sancțiunii excluderii probelor, nu s-a conturat o practică uniformă, iar la nivelul practicienilor apar frecvent dificultăți în procesul de excludere a acestora. În primul rând, această problemă derivă din accesul limitat al apărării la materialele cauzei penale, inclusiv probele, în etapa de urmărire penală, precum și din timpul redus disponibil la finisarea urmăririi penale pentru a depune cererile motivate de excludere a probelor obținute ilegal. Astfel, în practică, probele care ar fi trebuit excluse încă din faza urmăririi penale ajung frecvent în fața judecătorului care examinează fondul cauzei. În același timp, CPP nu oferă claritate privind situațiile când chestiunile legate de inadmisibilitatea probelor pot apărea la examinarea plângerilor sau demersurilor înaintate judecătorului de instrucție.

În ceea ce privește excluderea probelor de către instanța de judecată, aceste aspecte au fost abordate mai aprofundat de cercetători autohtoni, fiind identificate diverse dificultăți și contradicții în această etapă. De asemenea, problemele legate de examinarea cererilor de excludere a probelor de către judecător au stat la baza mai multor sesizări adresate Curții Constituționale, ceea ce subliniază, încă o dată, existența unor probleme practice în legătură cu această instituție.

În opinia noastră, contradicțiile și dificultățile practice provin din nerezolvarea unor chestiuni teoretice fundamentale referitoare la inadmisibilitatea probelor, aspecte care ne-au determinat să realizăm prezentul studiu.

Tema excluderii probelor obținute ilegal a fost abordată atât la nivel teoretic, cât și practic în numeroase lucrări ale cercetătorilor autohtoni: Dolea I., Vizdoagă T., Osoianu T., Ostavciuc D., Țoncu S., Roman D., Sedlețchi I., Șterbeț V., Rotaru V., Burbulea C., Caminschi I., Rusu V., care

au explorat multiple aspecte ale acestui subiect, de la definiția probelor nelegale și motivele pentru care acestea trebuie excluse, până la prezentarea și analiza jurisprudenței CtEDO în materia excluderii probelor nelegale. Autorii români care au avut ca obiectul investigațiilor științifice excluderea probelor: Udroiș M., Chirița C-M., Mateuș Gh., Barbu D., Petrea A., Ionescu D., Damaschin M., Neagu I., Crișu A., Neagu I., Vasiliu A., Ciobanu A., Zarafiu A. prezintă diverse opinii referitoare la natura juridică a excluderii probelor și aplicarea acestei sancțiuni procedurale în practica.

Deși există numeroase studii consacrate domeniului excluderii probelor, acestea în opinia noastră nu sunt suficiente pentru abordarea tuturor aspectelor relevante ale temei abordate. În multe cazuri, cercetările au subliniat doar complexitatea și actualitatea subiectului, generând polemici, mai ales în ceea ce privește procedura de excludere, atribuțiile subiecților procesuali competenți să excludă probele. În acest context, prezenta cercetare își propune să aprofundeze studiile realizate până în prezent, furnizând o perspectivă detaliată, teoretică și practică asupra complexității procesului de excludere a probelor, precum și unele propuneri de *lege ferenda* în vederea îmbunătățirii reglementării acestei instituții.

Scopul lucrării constă în realizarea unui studiu aprofundat al excluderii probelor în procesul penal, prin examinarea cadrului normativ național și regional, precum și a practicii judiciare relevante, în vederea identificării lacunelor existente la nivel național și formulării unor propuneri de *lege ferenda* menite să asigure aplicarea coerentă și eficientă a mecanismului excluderii probelor în practica judiciară.

În conformitate cu scopul lucrării, au fost stabilite următoarele **obiective**:

- analiza situației științifice actuale în domeniul excluderii probelor în procesul penal, cu identificarea direcțiilor principale de cercetare și contribuțiilor existente în literatura de specialitate;
- fundamentarea excluderii probelor ca instituție procesual-penală distinctă, cu accent pe analiza teoretică a acesteia și pe aplicabilitatea sa în cadrul dreptului procesual penal național;
- evaluarea excluderii probelor ca sancțiune procesual-penală, realizând o delimitare clară între această sancțiune și alte sancțiuni procedurale prevăzute de legislația națională;
- cercetarea temeiurilor de excludere a probelor prevăzute de legislația autohtonă, din cadrul cauzei penale, în corelație cu jurisprudența relevantă a Curții Europene a Drepturilor Omului;
- stabilirea rolului și atribuțiilor subiecților procesului penal în aplicarea excluderii probelor;
- analiza modalității de aplicare a mecanismului de excludere a probelor în cadrul diferitelor faze ale procesului penal, evidențiind particularitățile fiecărei etape procesuale și modul de aplicare a excluderii;

- formularea consecințelor excluderii probelor, evaluând impactul acestora asupra desfășurării procesului penal, drepturilor părților implicate, dar și asupra intereselor sociale în ansamblu;

- formularea propunerilor de îmbunătățire a legislației naționale și a practicii judiciare, ținând cont de standardele internaționale și bunele practici în domeniul dreptului procesual-penal, pentru a asigura o aplicare corectă și eficientă a reglementărilor privind excluderea probelor.

Ipoteza de cercetare a tezei de doctorat vizează analiza excluderii probelor în procesul penal în calitate de instituție autonomă. Se presupune că excluderea probelor obținute în mod ilegal nu reprezintă doar o chestiune procedurală, ci constituie o instituție juridică distinctă și complexă, care influențează considerabil validitatea procesului penal și integritatea sistemului de justiție. În același timp, ipoteza de cercetare pleacă de la premisa că nu toate aspectele procedurale de excludere a probelor sunt reglementate pe deplin, iar acțiunile concrete ce trebuie întreprinse de subiecții procesuali (judecători și procurori) nu sunt clar evidențiate, ceea ce generează incertitudini în aplicarea acestei instituții. În acest context, cercetarea își propune să identifice lacunele și să propună soluții pentru reglementarea corespunzătoare a procedurii excluderii probelor, astfel contribuind la aplicarea uniformă și coerentă a acestei instituții în procesul penal.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. În vederea fundamentării teoretico-științifice a studiului, am aplicat metode general-științifice precum: *inducția și deducția*, pentru formularea concluziilor logice pornind de la cazuri particulare și, respectiv, pentru testarea ipotezelor pe baza unor principii generale; *analiza sistemică*, pentru a examina excluderea probelor în contextul întregului sistem procesual penal; și *analiza comparativă*, esențială în evaluarea diferențelor și similitudinilor dintre sistemele de drept, cu scopul de a identifica bune practici aplicabile în contextul național. *Metoda logică* a fost utilizată în scopul interpretării riguroase a normelor procesual-penale incidente, în special în ceea ce privește înțelesul conceptelor de admisibilitate și excludere a probelor, precum și delimitarea acestora de alte instituții procesuale. *Metoda istorică* a servit la identificarea evoluției instituției excluderii probelor, atât în dreptul național, cât și în dreptul comparat, relevând modul în care această instituție a fost preluată din jurisprudența *common law* și adaptată în sistemele de drept continental. Aplicarea acestor metode a permis abordarea subiectului dintr-o perspectivă teoretico-practică integrată, oferind atât o analiză doctrinară temeinică, cât și o validare empirică a concluziilor formulate.

Baza empirică a cercetării este mai multe componente relevante: jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, a Curții Constituționale a Republicii Moldova, a Curții

Constituțională a României, precum și analiza jurisprudenței naționale, prin care a fost examinată aplicarea în practică a mecanismului de excludere a probelor.

La fel, în cadrul cercetării am realizat *sondajului de opinie*, un instrument de cercetare cantitativă, destinat colectării percepțiilor și experienței practicienilor (judecătorilor și procurorilor) cu privire la problemele întâlnite în materia excluderii probelor și opinia acestora privind necesitatea modificărilor legislative în domeniu cercetat.

Noutatea științifică constă în abordarea complexă a aspectelor teoretice și științifico-practice ale instituției excluderii probelor în procesul penal, un subiect insuficient explorat în doctrina autohtonă. Prezenta lucrare vine să completeze studiile întreprinse anterior în domeniu, evidențiind aspecte noi de dezvoltare a științei dreptului procesual penal. Analiză efectuată a permis formularea concluziilor cu un grad substanțial de originalitate, care contribuie atât la dezvoltarea a doctrinei dreptului procesual penal, cât și la optimizarea aplicării practice a normelor de procedură de către organele judiciare.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării se regăsește în aprofundarea și sistematizarea cunoștințelor existente în domeniul excluderii probelor în procesul penal. Teza explorează concepte fundamentale precum legalitatea probelor, echitatea procesului penal și drepturile fundamentale ale părților implicate, inadmisibilitatea probelor, analizând modul în care acestea sunt reglementate și aplicate în practică, aduce o perspectivă comparativă, învățând din experiențele altor sisteme juridice, și sugerează direcții de reformă care pot contribui la un cadru procesual-penal mai coerent și mai echitabil. Aspectele cercetate adaugă valoare teoretică prin dezvoltarea unor noi argumente și soluții ce pot influența atât interpretarea teoretică a excluderii probelor, cât și aplicarea acestora în practică. În același timp, lucrarea a evidențiat probleme generate în practica națională. Astfel, lucrarea a furnizat atât teoreticienilor, cât și practicienilor din domeniul dreptului procesual penal un ghid util pentru aplicarea eficientă a normelor privind excluderea probelor, în contextul unei proceduri penale. În plus, contribuțiile pot sprijini dezvoltarea unor programe educaționale și de formare continuă pentru profesioniștii din domeniul dreptului procesual-penal. De asemenea, propunerile de îmbunătățire a legislației pot constitui o bază pentru viitoare reforme legislative, având rolul de a asigura un cadru juridic mai clar și mai eficient în ceea ce privește excluderea probelor obținute ilegal.

Aprobarea rezultatelor. Rezultatele cercetărilor efectuate în cadrul tezei au fost prezentate la conferințele științifice naționale și internaționale, inclusiv peste hotare, și reflectate în publicațiile științifice.

Sumarul capitolelor tezei. Volumul și structura lucrării sunt determinate de conținutul obiectului cercetării, de scopul și sarcinile stabilite, constituindu-și din Introducere, trei capitole,

concluzii generale, recomandări și bibliografie, anexa, care corespund rigorilor înaintate de ANACEC în vederea elaborării tezelor de doctorat.

Introducerea tezei prezintă actualitatea și importanța temei studiate, relevă scopul și obiectivele lucrării, formulează ipoteza de cercetare și sinteza metodologiei de cercetare folosite, argumentând semnificația și rolul metodelor de cercetare alese, la fel, este abordată problema științifică importantă soluționată, importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării.

Capitolul I, denumit *Analiza situației științifice în materia excluderii probelor în procesul penal*, cuprinde reflecții asupra doctrinei privind excluderea probelor în procesul penal în Republica Moldova, România, precum și în alte state. Examinarea abordărilor științifice dedicate acestui subiect este realizată într-o ordine cronologică, ceea ce ne-a oferit oportunitatea de a observa evoluția și dezvoltarea conceptuală a doctrinei, în contextul reformei procesului penal. Această abordare ne permite să urmărim modul în care au fost formulate și rafinate conceptele pe măsură ce legislația și interpretările juridice s-au schimbat. Importanța studierii conceptelor de admisibilitate, inadmisibilitate și excludere a probelor este, în mod unanim, recunoscută de cercetători, fiind considerată esențială pentru înțelegerea și aplicarea corectă a normelor procesual penale. Referitor la gradul de elaborare științifică a temei tezei noastre, se constată că există un număr relativ restrâns de lucrări de specialitate autohtone care abordează problema excluderii probelor în cadrul procesului penal. Deși există o preocupare teoretică și practică semnificativă privind inadmisibilitatea probelor obținute prin încălcarea drepturilor fundamentale ale persoanei, literatura autohtonă urmează a fi aprofundată. Un aspect pozitiv al analizei doctrinare este concentrarea pe studiile de caz concrete în care probele trebuie excluse, precum și pe acțiunile subiecților procesuali, care trebuie întreprinse în aceste situații.

Am constatat că doctrinarii români acordă o atenție considerabilă aspectelor teoretice ale acestei instituții. Literatura de specialitate din România subliniază importanța excluderii probelor ca sancțiune în procesul penal, iar evoluțiile recente în cadrul legislativ și doctrinar reflectă o preocupare crescută pentru reglementarea corectă a acestei proceduri. Însă, diversitatea opiniilor teoretice cu privire la natura și aplicabilitatea excluderii probelor poate crea un climat de incertitudine în rândul practicienilor, inducându-i uneori în eroare la aplicarea corectă a normelor procesual-penale.

În capitolul la fel sunt abordate numeroase cercetări occidentale, care analizează detaliat caracteristicile dreptului probelor în diverse jurisdicții. Analizând literatura de specialitate occidentală în domeniul excluderii probelor, este acordată o atenție deosebită contribuțiilor provenite din cercetările dreptului comun, având în vedere că regula excluderii are rădăcini adânci în tradiția juridică anglo-saxonă. În acest sistem, excluderea probelor este aplicată în funcție de

specificul fiecărui caz, printr-o descriere detaliată a situațiilor în care probele devin inadmisibile, fiind acordat rolul semnificativ discreției judecătorului.

În urma analizei literaturii de specialitate care examinează excluderea probelor în jurisdicțiile cu sistem de drept continental, am constatat că, în ciuda diversității aparent evidente, normele referitoare la excluderea probelor în aceste state manifestă anumite caracteristici comune. În același timp, regula excluderii a fost intens dezbătută în literatura de specialitate, în cadrul discuțiilor referitoare la necesitatea sa în procesul penal, problema excluderii probelor aflându-se în conflict cu principiul aflării adevărului. În acest capitol am susținut că instituția excluderii este esențială pentru procesul penal, asigurând protecția drepturilor fundamentale ale părților implicate.

Capitolul II intitulat *Reglementarea excluderii a probelor în dreptul procesual penal*, elucidează aspectele teoretice privind instituția excluderii probelor în calitate de instituție procesual-penală și în calitate de sancțiune procedurală. Este evidențiat coraportul între inadmisibilitatea probelor și excluderea acestora, fiind stabilit că inadmisibilitatea reprezintă statutul legal al probei, iar excluderea este un mecanism procedural cu un dublu efect.

La fel, a fost fundamentată distincție între sancțiunile procedurale: nulitatea și excluderea probelor. Am demonstrat că excluderea probelor reprezintă sancțiunea specifică aplicabilă în materia probelor, având rolul de a reglementa și sancționa încălcările legate de procedurile probatorii. În schimb, nulitatea constituie o sancțiune generală, aplicabilă în alte situații procesuale, atunci când sunt încălcate norme fundamentale ale procedurii, care afectează validitatea întregului proces sau a unor acte procesuale.

În cadrul acestui capitol au fost analizate dispozițiile art. 94 din CPP, care reglementează date neadmise ca probe, unde am elucidat principalele aspecte care vizează fiecare motiv de inadmisibilitate, fiind examinată și jurisprudența pertinentă a CtEDO. A fost realizată analiza reglementării în dreptul autohton a teoriei „fructelor pomului otrăvit”, potrivit căreia „probele derivate din probe administrate în mod nelegal vor fi excluse din materialele cauzei penale, cu îndeplinirea cumulativă a acestor condiții: probele derivate au fost obținute în mod direct din probe administrate în mod nelegal; probele derivate nu puteau fi obținute în alt mod. Totodată, am stabilit că din cele trei doctrine care stabilesc excepții de la regula excluderii și permit folosirea probelor derivate (doctrina atenuării, doctrina sursei independente, doctrina descoperirii inevitabile), legiuitorul autohton, prin art. 94 alin. (5) din CPP a integrat doar două: doctrina sursei independente și doctrina descoperirii inevitabile.

În capitolul III al lucrării, intitulat *Impactul excluderii probelor asupra procesului penal*, au fost reflectate aspectele procedurale ale invocării acestei sancțiuni în diferitele faze ale procesului penal, respectiv în urmărirea penală și în faza de judecată. Au fost accentuate atribuțiile

subiecților procesuali implicați în garantarea legalității și admisibilității probatoriului, fiind subliniată importanța excluderii timpurii a probelor obținute nelegal, întrucât acestea pot compromite corectitudinea și obiectivitatea soluției finale.

Au fost explicate mecanismele excluderii probelor din cauza penală în cursul urmăririi penale, fiind evidențiate aspectele precum termenul de păstrare a probelor excluse în fază de urmărire penală și necesitatea consolidării cadrului normativ privind accesul la dosar al apărătorului în cadrul urmăririi penale, în vederea contestării probelor obținute cu încălcarea prevederilor art. 94 din CPP.

În ceea ce privește faza de judecată, s-a constatat că actualul cadru normativ nu prevede posibilitatea examinării admisibilității probelor în ședința preliminară și nu stabilește un act procesual concret prin care instanța să se pronunțe asupra cererilor de excludere. Aceste lacune pot afecta echilibrul procesual și pot expune judecătorul riscului contaminării cognitive prin contactul cu informații obținute ilegal. În același timp, s-a demonstrat că soluționarea chestiunii privind inadmisibilitatea probelor abia în sentință, așa cum se practică în prezent în jurisprudența națională, generează riscuri semnificative. Pe de o parte, există pericolul ca judecătorul să fie influențat de informațiile conținute în probe inadmisibile, iar pe de altă parte, această practică afectează serios posibilitatea părților de a se pregăti în mod adecvat pentru dezbaterile judiciare, întrucât nu cunosc din timp care probe vor fi luate în considerare la adoptarea deciziei finale de către instanță.

De asemenea, s-a demonstrat că excluderea probelor influențează în mod direct decizia finală pronunțată în cauzele penale, afectând structura și forța argumentativă a dosarului acuzării. Capitolul include, totodată, o analiză a jurisprudenței instanțelor naționale, precum și rezultatele sondajului de opinie realizat în rândul practicienilor, care evidențiază percepțiile acestora asupra aplicabilității și eficienței regulilor de excludere a probelor.

1. ANALIZA SITUAȚIEI ȘTIINȚIFICE ÎN MATERIA EXCLUDERII PROBELOR ÎN PROCESUL PENAL

1.1 Analiza doctrinei privind excluderea probelor în procesul penal în Republica Moldova și România

„Din momentul în care a fost declanșat procesul penal și până la soluționarea lui definitivă, toate problemele fondului cauzei sunt rezolvate cu ajutorul probelor, iar înfăptuirea justiției penale depinde, în principal, de sistemul probelor.”¹⁰

În contextul evoluției continue a standardelor internaționale în domeniul protecției drepturilor omului în procesul penal, în special în ceea ce privește administrarea și utilizarea probelor obținute cu încălcarea acestora, observăm că, în Republica Moldova, doctrina ce vizează excluderea probelor se dezvoltă treptat în conformitate cu aceste norme internaționale. Aceasta reflectă, în mod special, principiile și rațiunile excluderii formulate în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Cercetătorii autohtoni îndeamnă practicienii să adopte aceste standarde în evaluarea cauzelor penale, având în vedere importanța protecției drepturilor fundamentale ale persoanelor implicate și asigurarea echității procesului penal la nivel național.

În același timp, deși apreciem valoarea și efortul cercetătorilor din Republica Moldova în domeniul studiat, nu putem să nu observăm că, la nivel național, excluderea probelor nu a fost abordată teoretic într-o manieră suficient de aprofundată, iar asemănările și diferențele excluderii probelor cu alte instituții procedurale nu au fost pe deplin elucidate. De asemenea, nu au fost analizate în detaliu acțiunile subiecților procesuali în contextul invocării ilegalității probelor, precum și impactul excluderii acestora asupra întregului proces penal.

La începutul anilor 2000, în literatura de specialitate, excluderea probelor nu a fost abordată într-o manieră extinsă, fiind tratată mai mult în cadrul analizei proprietăților esențiale ale probelor, iar discuțiile se concentrau mai mult pe aspectele generale ale procedurii penale. CPP din 24.03.1961, abrogat la 12.06.2003 prin Legea Republicii Moldova nr.122-XV din 14.03.2003, nu prevedea careva limitări legale exprese care ar genera excluderea probelor, art. 55 stipulând doar că „probele obținute cu încălcarea prevederilor prezentului Cod sau neexamineate în modul convenit în ședință judiciară nu pot constitui temeiul sentinței sau al altor hotărâri judecătorești și documente procesuale.”¹¹

¹⁰ DAMASCHIN M., NEAGU I. *Tratat de procedură penală. Partea Generală*, Ediția-III, revizuită și adăugată. București: Ed. Universul juridic, 2020. ISBN 978-606-39-0600-8. pag. 451

¹¹ Codul de procedură penală nr. 42 din 24.03.1961, abrogat prin la 12.06.2003 Legea nr.122-XV din 14.03.2003

Înainte de adoptarea noului Cod de procedură penală, Orîndaș, V. în *Procedură penală* a analizat admisibilitatea probelor prin prisma art. 55 din vechiul Cod de procedură penală, susținând că „reieșind din sensul art. 55, sânt admisibile toate probele care au fost strânse cu respectarea legislației în vigoare. Nu vor fi admisibile acele probe care potrivit ultimului alineat al articolului 55, au fost obținute cu încălcarea prevederilor Codului de procedură penală sau neexamineate în modul convenit în ședința judiciară.”¹².

Aspectele legate de respectarea normelor legale în procesul de administrarea probelor în faza urmăririi penale, pot fi regăsite și în monografia lui Osoianu T. *Desăvârșirea reglementării procesuale a actelor de urmărire penală în procesul penal al Republicii Moldova*.

Cercetările în domeniul admisibilității probelor și al excluderii acestora în doctrina procesual-penală autohtonă au început să se dezvolte mai intensiv odată cu adoptarea, în anul 2003, a actualului Cod de procedură penală, un moment semnificativ în procesul de reformare a legislației naționale, întrucât, pentru prima dată, acest cod a inclus în mod explicit, în cadrul articolului 94, situațiile concrete în care probele reglementate sunt considerate inadmisibile, stabilind astfel un cadru normativ mai clar privind limitele admisibilității probelor în procesul penal. Includerea acestui articol a deschis noi perspective în cercetările științifice, oferind un cadru legal mai clar și o direcție aplicativă pentru analiza și interpretarea standardelor de admisibilitate a probelor în cadrul procesului penal.

Astfel, în primul comentariu la noul Cod de procedura penală, grupul de autori Dolea I., Roman. D., Vîzdoagă T., Sedlețchi I., Șterbeț V., Rotaru V. și alții, au afirmat că „art. 94 stabilește totalitatea de împrejurări a căror prezență exclude utilizarea probelor în cadrul procesului penal, inclusiv mențiunea referitoare la aceste probe în sentința judecătorească sau în alte hotărâri judecătorești, cum ar fi deciziile instanțelor de apel sau recurs.”¹³

Potrivit acestor autori: „în cadrul verificării probelor, organul de urmărire sau instanța se pronunță asupra admisibilității acestor probe. În cazul când, după verificarea probei, instanța sau organul de urmărire au constatat că aceasta probă este admisibilă, partea are dreptul să-și formuleze argumentele sale. Proba poate fi respinsă în asemenea situații numai când partea care a invocat inadmisibilitatea probei aduce argumente convingătoare. În cazul când au fost aduse asemenea argumente, organul care a administrat proba sau partea în favoarea căreia a fost administrată poate aduce argumente privind admiterea acestei probe. Prevederea dată se realizează mai dificil în cadrul urmăririi penale, când se pune în discuție chestiunea privind admiterea probelor

¹² ORÎNDAȘ V. *Procedură penală*, Chișinău: USM, 2001. ISBN 9975-70-045-4, pag. 75-76

¹³ DOLEA I., ROMAN D., VÎZDOAGĂ T., SEDLEȚCHI I., ȘTERBET V., ROTARU V. *Codul de Procedură Penală. Comentariu*. Chișinău: Ed. Cartier, 2005. ISBN 9975-79-342-8. pag. 172

administrare de către organul de urmărire penală. În cadrul judecății nu pot apărea dificultăți privind admiterea sau respingerea unei anumite probe administrate de către organul de urmărire penală, ținând seama de faptul că instanța este limitată de principiul contradictorialității la administrarea probelor.”¹⁴

Un aport semnificativ în dezvoltarea doctrinei în domeniul excluderii probelor poate fi considerat manualul *Drept Procesual Penal*, avându-i ca autori pe Dolea I., Roman D., Sedlețchi Iu., Vizdoagă T. ș.a. în care au fost analizate cinci reguli ale admisibilității probelor. Astfel, regula a patra care asigură admisibilitatea probelor este regula privind „*fructele pomului otrăvit*”, potrivit căreia „proba se consideră inadmisibilă dacă este obținută din alta probă cu încălcarea procedurii. Regula este utilizată în cele mai dese cazuri când este vorba de percheziție și de ridicarea obiectelor. Regula inadmisibilității probelor care conțin date de proveniență necunoscută este o a cincea regulă care asigură admisibilitatea probelor. Numai acea probă este admisibilă care conține date autenticitatea cărora poate fi verificată.”¹⁵

Autorii Odagiu, I., Osoianu, T., Andronache, A., Burbulea, C., Caminschi, I. în manualul *Drept procesual penal. Partea generală* au susținut că „din momentul în care a fost declanșat procesul penal și până la soluționarea lui definitivă, toate problemele fondului cauzei sunt rezolvate cu ajutorul probelor¹⁶. La fel, aceleași autori au menționat că o probă este admisibilă numai când nu contravine unor cerințe pe care legea le prevede explicit. Inadmisibilitatea probei decurge din condițiile art. 94 din CPP”.¹⁷

Popa O. analizând prevederile art. 94 din CPP în articolul științific *Cerințele privind inadmisibilitatea probelor*, a constatat existența unui spectru larg de cerințe înaintate față de elementele de fapt administrate în proces, menționând că „în cadrul procesului vor fi înlăturate probele obținute cu aplicarea violenței, torturii, tratamentelor inumane sau alte încălcări ale drepturilor persoanei, la fel, și în cazul când organul de urmărire penală își va depăși atribuțiile de serviciu, în scopul obținerii probelor”.¹⁸

Totuși, nu putem să aderăm la formularea denumirii acestui articol, având în vedere că procesul penal pune un accent pe „cerințele de admisibilitate” a probelor, mai degrabă decât pe inadmisibilitatea acestora, întrucât scopul subiecților care administrează probele este evident administrarea probelor admisibile. În consecință, denumirea articolului ar fi trebuit să reflecte

¹⁴ *Ibidem*, pag. 173

¹⁵ *Ibidem*, pag. 174

¹⁶ ODAGIU I., OSOIANU T., ANDRONACHE A., BURBULEA C., CAMINSCHI I. *Drept procesual penal. Partea Generală*, Chișinău, 2009. pag. 231

¹⁷ *Ibidem*, pag. 233

¹⁸ POPA O. *Cerințele privind inadmisibilitatea probelor*. În: Promovarea valorilor sociale în contextul integrării Europene, 4 mai 2018, Chișinău. Chișinău: Tipografia „Adrilang” SRL, 2018. ISBN 978-9975-3185-7-0. pag. 11

corect scopul procesului penal, și anume asigurarea admisibilității probelor în conformitate cu legislația în vigoare. Mai mult, analiza conceptului de inadmisibilitate trebuie să fie corelată cu circumstanțele ce impun excluderea probelor, nu cu cerințele generale care stabilesc admisibilitatea acestora.

Datorită contribuțiilor semnificative ale literaturii de specialitate autohtone, este posibilă o înțelegere clară și de o urmărire detaliată a evoluției și consolidării instituției excluderii probelor în cadrul procedurii penale din Republica Moldova.

În acest sens, Dolea, I. în monografia *Drepturile persoanei în probatoriul penal. Conceptul promovării elementului privat*, publicată în 2009, menționează că „inițial regula de excludere prevăzută de art. 94 a fost supusă criticii la expertizarea efectuată asupra Codului de procedură penală al Republicii Moldova de către Vincent Coussirat – Coustere (Franța) și Bostjan Penco Slovenia în anul 2004, fiind criticată absența oricărui indiciu de doctrină despre fructul pomului otrăvit.”¹⁹

Autorul subliniază că „posterior, problema aprecierii probelor în aspectul drepturilor persoanei a determinat modificarea semnificativă a art. 94 din Codul procedură penală, care, în mare parte, se referea la o instituție mai puțin cunoscută procedurii penale a Republicii Moldova – regula *fructul pomului otrăvit*, aceasta fiind un produs al regulii exclusive din sistemul american, care stabilește că probele obținute prin arestare ilegală, cercetare neîntemeiată sau interogare forțată trebuie excluse din proces.”²⁰ Astfel, autorul menționează că „regula fructul pomului otrăvit a apărut în procedura națională în urma modificărilor din 28.07.2006 a articolului 94 din Codul procedură penală. Potrivit acesteia, proba se recunoaște ca inadmisibilă dacă a fost obținută în baza altei probe, administrate cu încălcarea prevederilor legale.”²¹

Cu referire la aplicarea în dreptul procesual național al doctrinei fructului pumnului otrăvit, autorul relevă că „aceasta este aplicabilă în corespundere cu principiul legalității și loialității probelor, prin regula excluderii probelor, promovată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului”.²²

În același timp, în monografia susmenționată, autorul Dolea I. susține că „CPP în art. 94 acoperă două categorii de limitări ale principiului libertății probelor din punctul de vedere al procedurii acestora: limitări legale și limitări impuse de principiile generale. Totodată, autorul menționează că neexecutarea sau executarea vicioasă de către organul de urmărire penală a atribuțiilor sale în probatoriu are ca sancțiune inadmisibilitatea sau neutilitatea probelor, această

¹⁹ DOLEA I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal. Conceptul promovării elementului privat*. Chișinău: Ed. Cartea Juridică, 2009. ISBN 978-9975-9927-7-0. pag. 93

²⁰ *Ibidem*, pag. 108

²¹ DOLEA I. *Probele în procesul penal. Îndrumar pentru avocați*. Chișinău, 2016. ISBN 978-9975-57-202-6. pag. 9

²² DOLEA I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal. Conceptul promovării elementului privat*. pag. 112

sanctiune fiind aplicabilă doar pentru partea acuzării și nu a apărării, care este protejată de prezumția de nevinovăție.”²³

În opinia lui Dolea I., „pe lângă impedimentele stabilite de art. 94 din CPP, nu pot fi utilizate în procesul penal și probele obținute prin utilizarea oricărei tactici ce are ca scop administrarea cu rea-credință a unui mijloc de probă sau care are ca efect provocarea comiterii unei infracțiuni în vederea obținerii unui mijloc de probă. În doctrina s-a arătat că probele sunt inadmisibile dacă prin aceste mijloace se aduce atingere dreptului persoanei la un proces echitabil sau la viața privată”.²⁴

Autorul a remarcat, că „de la regula excluderii probei obținute ilegal s-a admis excepția de bună-credință a autorităților care au descoperit proba, precum și regula ce prevede preponderența probei. Preponderența probei constă în depășirea, după puterea de convingere, a probelor adverse sau în excluderea dubiului. În același sens, regula se aplică și în cazul când situația de fapt este constatată prin alte mijloace legale, fiind în acest caz utilizată regula descoperirii inevitabile, adică acuzarea trebuie să dovedească că proba care a fost descoperită cu violarea normei constituționale ar fi putut fi descoperită prin alte mijloace legale.”²⁵

Pentru a susține aplicarea corectă a normelor referitoare la excluderea probelor și a asigura respectarea principiului egalității armelor, Dolea I. a elaborat un îndrumar destinat avocaților, intitulat *Probele în procesul penal*, care oferă o ghidare detaliată privind interpretarea și aplicarea acestora în practica judiciară.

Cu referire la excluderea probelor obținute ilegal, autorul menționează faptul că „dacă apărătorul va ridica problema admisibilității din momentul administrării acesteia, de exemplu, în cel mai scurt timp după efectuarea unei percheziții, probabilitatea că proba va fi declarată inadmisibilă este mai mare decât în cazul în care aceasta va fi lăsată pentru examinarea în fond a cauzei în instanță. Totodată, cu referire la obligațiile subiecților procesuali în cazul excluderii probelor, autorul menționează că „dacă administrarea probelor a fost efectuată cu respectarea dispozițiilor legale, argumentarea inadmisibilității probelor se face de către partea care cere respingerea lor. În caz contrar, obligația de a argumenta admiterea lor revine părții care le-a administrat sau părții în favoarea căreia au fost administrate probele.”²⁶

În îndrumarul pentru avocați, autorul subliniază, de asemenea, importanța aplicării regulii excluderii din „doctrina „fructului pomului otrăvit” din sistemul american, care prevede că probele

²³*Ibidem*, pag. 92-93

²⁴ *Ibidem*, pag. 112

²⁵ *Ibidem*, pag. 219-220

²⁶ DOLEA I. *Probele în procesul penal. Îndrumar pentru avocați*. pag. 11-12

obținute prin arestare ilegală, cercetare neîntemeiată sau interogare forțată trebuie excluse din proces.”²⁷

În legătura cu aplicarea excluderii probelor în drept național, autorul susține că „articolul 94 alin. (1) pct. 2) din CPP prevede inadmisibilitatea probei obținute prin încălcarea dreptului la apărare”.

La fel, Dolea I. în *Probele în procesul penal. Îndrumar pentru avocați* menționează că „jurisprudența Curții Europene referitoare la dreptul la apărare, în contextul caracterului echitabil al procesului, este axată pe câteva poziții. În primul rând, acest drept rezultă din principiul egalității armelor și cel al contradictorialității procedurii, ambele impunând ca apărarea să nu fie pusă într-o situație dezavantajoasă în raport cu acuzarea și ca oricine ar face obiectul unei învinuiri să aibă posibilitatea de a verifica probele care stau la baza condamnării sale. În al doilea rând, chiar dacă sunt permise anumite derogări de la acest drept, derogările trebuie justificate și compensate suficient prin garanții procesuale. În al treilea rând, pentru a stabili dacă procesul, în ansamblu a fost echitabil, se impune luarea în considerație a măsurii în care apărarea a fost dezavantajată. În cele din urmă, în cazul în care condamnarea se bazează în mare măsură pe declarațiile unor martori cărora apărarea nu a avut posibilitatea să le adreseze întrebări nici anterior, nici în cursul procesului, dezavantajul este de natură să nu poată fi contrabalansat efectiv prin nicio garanție procedurală și constituie în sine o încălcare a articolului 6 al Convenției Europene. Această a patra poziție este cunoscută sub denumirea de regula „exclusiv sau determinant.”²⁸

Prin urmare, „la examinarea chestiunii privind inadmisibilitatea probei obținute prin încălcarea dreptului la apărare este necesar de reieșit din cele invocate supra. Astfel, atât neparticiparea apărătorului la efectuarea unor acțiuni procesuale, cât și limitarea într-o formă sau alta a avocatului în cadrul acțiunilor procesuale poate ridica problema inadmisibilității probelor”.²⁹

În opinia lui Dolea I. și Șaporda E., expusă în articolul științific *Considerente privind instituția excluderii probelor la faza de urmărire penală*, pe care o susținem în totalitate, „excluderea probelor este strâns legată de principiul „egalității armelor”, care reprezintă o inovație a jurisprudenței Curții Europene și constituie un drept procedural ce garantează posibilități egale pentru părți într-un proces.”³⁰ Potrivit autorilor, „excluderea probelor se poate conforma cu egalitatea armelor doar în măsura în care partea apărării are acces la probele care au fost excluse

²⁷ *Ibidem*, pag. 9

²⁸ *Ibidem*, pag. 20

²⁹ *Ibidem*, pag. 20

³⁰ DOLEA I., ȘAPORDA E. *Considerente privind instituția excluderii probelor la faza de urmărire penală*. În: Revista Procuraturii Republicii Moldova. Nr. 8, 2021. pag. 19

din dosar. Or, accesul la probele administrate într-o cauză penală este necesar pentru a-i asigura acuzatului posibilitatea pregătirii unei apărări eficiente și complete.”³¹

Totodată, Dolea I. susține că „instanța, pentru realizarea principiului egalității armelor, are misiunea de a menține echilibrul necesar desfășurării unui proces echitabil, îndeosebi în ceea ce privește comunicarea între părți asupra tuturor pieselor dosarului, precum și dispunerea de mijloace pentru a-și susține poziția. Autorul consideră că „în probatoriul penal problema asigurării egalității armelor capătă două conotații: una – de a prezenta părții opuse probele atestate, a doua – de a avea posibilitatea administrării de probe în condiții egale.”³²

De asemenea, autorul susține că „deși principiul contradictorialității și cel al egalității armelor rezultă din garanția mai generală a dreptului la un proces echitabil, instanța europeană totuși face distincție în ceea ce privește aplicarea lor, îndeosebi referitor la comunicarea tuturor pieselor dosarului. Astfel, dacă absența comunicării unei piese se raportează doar la una din părți, în timp ce cealaltă parte a cunoscut-o, Curtea examinează situația astfel creată prin prisma principiului egalității armelor, care, după cum s-a menționat, impune egalitatea părților cu privire la luarea de cunoștință despre toate piesele unui dosar, de natură a conduce la soluția pe care o va pronunța tribunalul.”³³

Dezvoltând cercetări în domeniul principiului egalității armelor, Dolea I., în lucrarea sa de o importanță deosebită pentru cunoașterea dreptului procesual penal autohton, *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*, precizează că „din perspectiva principiului „egalității armelor”, fiecare parte dispune de dreptul de a prezenta probe. Pe de altă parte, nu toți subiecții dispun de dreptul de a efectua acțiuni procesuale. Spre exemplu, apărătorul este limitat de prevederile art. 100 din CPP, atribuțiile fiind reduse considerabil în raport cu partea acuzării. Atribuțiile acuzatului sau ale părții vătămate, în materia administrării probelor, fiind practic excluse. Prin urmare, există obligația pozitivă a autorităților de investigație de a administra obiectiv toate datele posibil existente în cauză, din perspectiva utilizării acestora ca probe.”³⁴

Totodată, autorul examinează în corespundere cu structura art. 94 din CPP, cazurile de inadmisibilitate a probelor care au fost în vizorul CtEDO și instanțelor naționale. Dolea I. atrage atenție asupra faptului că „Curtea Europeană are o bogată jurisprudență în care a reiterat că nu este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la erorile de fapt sau de drept despre care se

³¹ *Ibidem*, pag. 20

³² DOLEA I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal. Conceptul promovării elementului privat*. pag. 186-187

³³ *Ibidem*, pag. 192-193

³⁴ DOLEA I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. (Comentariu aplicativ, Ediția a 2-a)*. Chișinău: Cartea Juridică, 2020. ISBN 978-9975-3418-0-6. pag. 322

pretinde că au fost comise de o instanță internă, decât dacă și în măsura în care acestea ar fi putut să încalce drepturile și libertățile protejate de Convenție.”³⁵

Autorul elucidează multiple aspecte importante care sunt legate de reglementările art. 94 din CPP și excluderea probelor. Referitor la inadmisibilitatea probelor obținute prin încălcarea dreptului la interpret, traducător al participanților la proces, Dolea I. face o precizare, atrăgând atenție că „art. 6 din Convenție garantează dreptul la interpret al persoanei acuzate, spre deosebire de art. 94 din CPP, care condiționează admisibilitatea probei cu asigurarea dreptului la interpret al oricărui participant. Prin urmare, acest drept are o arie de aplicare mai extinsă în legislația națională.”³⁶

Totodată, Dolea I. atrage atenție că „dreptul nu este unul absolut în ce privește condițiile de alegere sau de participare a interpretului sau traducătorului, volumul de materiale care trebuie traduse etc. Totuși, în aspect financiar, odată ce acest drept este prevăzut, statul nu poate pretinde de la beneficiarul dreptului repararea ulterioară a cheltuielilor ce vizează realizarea acestui drept. Statul determină, prin lege, parametrii volumului de materiale care urmează a fi traduse. Pe de altă parte, înlăturarea interpretului de la participare la o acțiune procesuală duce, în mod inevitabil, la invalidarea probei. Astfel, participarea interpretului la proces nu constă doar în asigurarea dreptului acuzatului în materia art. 6 din Convenție, sau a altor participanți, în funcție de interesele lor, dar și o garanție a unei examinări obiective și, în final, al interesului justiției, fiind o condiție esențială pentru buna funcționare a acesteia.”³⁷

Autorul relevă, că „în activitatea practică pot apărea situații diverse în ce privește admisibilitatea probei obținute cu deviere de la art. 16 din CPP și nu pot exista soluții prealabile generale, oferind reguli generale minime pentru examinarea problemei admisibilității probei. Aceste criterii sunt: standardele nu garantează dreptul la un traducător sau interpret ales; statul nu este obligat să traducă în scris toate materialele dosarului (în acest caz, în opinia noastră, există un *vid de reglementare*, suntem de părerea necesității unor reglementări exprese); în toate cazurile când persoana solicită participarea interpretului la o acțiune procesuală, refuzul de a-l pune la dispoziție duce la inadmisibilitatea probei; există o obligație pozitivă a autorităților de a pune la dispoziție un interpret, chiar dacă persoana nu solicită, dacă în mod cert se observă necunoașterea limbii procesului; persoana nu poate pretinde un interpret în limba sa natală în cazul când aceasta

³⁵ *Ibidem*, pag. 313

³⁶ *Ibidem*, pag. 314

³⁷ *Ibidem*, pag. 314

cunoaște limba în care se desfășoară procesul; nu pot fi puse în sarcina persoanei nici un fel de cheltuieli judiciare pe motivul acordării serviciilor minime de traducere”.³⁸

Referitor la inadmisibilitatea probelor administrate de o persoană care nu are dreptul să efectueze acțiuni procesuale în cauza penală, autorul menționează că „această normă găsește origine în regula inadmisibilității probei obținute de către un subiect incompetent. Astfel, subiecții investiți cu atribuția de a administra probe din oficiu sunt procurorul, organele de urmărire penală și organele de constatare prevăzute în art. 273 din CPP. Autorul atrage atenție asupra problemei inexistenței instrumentelor procesuale adecvate în cazul când o probă pertinentă nu a fost administrată, fie din motivul unei poziții divergente între apărare și acuzare privind pertinența sau utilitatea acesteia, fie din cauza neglijării poziției apărării. Astfel, excluderea probelor în acest context este injustă și poate afecta grav principiul stabilirii adevărului în procesul penal. Autorul susține, că un mecanism eficient în acest caz este controlul judiciar al procedurii prejudiciare, care urmează, în opinia noastră, a fi dezvoltat în materia administrării probelor.”³⁹

Cu privire la inadmisibilitatea probelor administrate de o persoană care evident știe că intră sub incidența de recuzare, Dolea I. menționează că „este obligația subiectului de a constata incompatibilitatea sa și a utiliza instrumentul abținerii. În acest caz, ca sancțiune a refuzului nejustificat de abținere, este și inadmisibilitatea probei, paralel cu aspectele de etică profesională. Totodată, autorul susține că în practica pot exista situații când persoana, la momentul administrării probei, nu cunoștea despre starea sa de incompatibilitate. Firește, în acest caz, nu poate fi pusă în discuție problema inadmisibilității, pornind de la natura incompatibilității, care are la bază buna intenție a persoanei și excluderea unor prejudecăți sau interese. Prin urmare, în acest caz, proba va fi admisibilă. Autorul susține, că în cazul dat sarcina probei urmează a fi pusă în seama subiectului care invocă inadmisibilitatea.”⁴⁰

Privind regula cunoașterii sursei și asigurarea posibilității verificării probei și veridicității acesteia, consacrată în art. 94 alin. (1) pct. 6) din CPP, Dolea I. menționează că „CtEDO a reiterat că art. 6 din Convenție nu acordă învinuitului un drept nelimitat de a asigura înfățișarea martorilor în instanță. Autorul îndeamnă instanțele naționale „să decidă dacă este necesar sau recomandabil audierea unui martor”.⁴¹

Totodată, autorul susține că „dovezile trebuie, în mod normal, să fie prezentate în cadrul unei audieri publice, în prezența acuzatului, în vederea argumentării contradictorii. În acest sens,

³⁸ *Ibidem*, pag. 321

³⁹ *Ibidem*, pag. 322

⁴⁰ *Ibidem*, pag. 322

⁴¹ *Ibidem*, pag. 323

Dolea I. face referire la prevederile articolul 6 alin. (1) și (3) litera (d) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care impun ca pârâtului să i se acorde o oportunitate adevărată și adecvată de a contesta și de a pune la îndoială un martor împotriva sa, fie atunci când își face declarațiile, fie ulterior.”⁴²

Potrivit Dolea I., „inadmisibilitatea probei obținute prin utilizarea metodelor de investigație ce contravin prevederilor științifice este o chestiune tratată neunitar în doctrină. Aceasta, deoarece însăși prevederile științifice pot fi supuse unor dezbateri contradictorii. Totuși, în opina autorului pe care o împărtășim, în cazul art. 94 alin. (1) pct. 7 din CPP, este vorba de unele chestiuni care contravin lucrurilor firești.”⁴³ Autorul remarcă că, „îndeosebi în domeniul expertizelor, frecvent se întâlnesc cazuri când se pune sub semnul întrebării corectitudinea metodei aplicate – remediul fiind expertiza repetată.”⁴⁴

Potrivit lui Costea M. „în practică judiciară pot fi aplicate doar acele metode care sunt stipulate expres în metodica respectivă și care nu contravin cerințelor legislative, normelor etice, sunt inofensive pentru om și mediu, fondate științific și verificate experimental, aprobate de organisme metodico-științifice pentru activitatea cotidiană de expertiză, adică corespund principiului admisibilității în forma lui generală.”⁴⁵

În această direcție, Luchin L. în articolul *Verificarea și aprecierea rapoartelor de expertiză judiciară și a constatărilor tehnico-științifice și medico-legale*, remarcă faptul că „efectuarea acestor mijloace de probă se face de către alți subiecți ai procesului penal, din acest motiv organul de urmărire penală și instanța de judecată având datoria să verifice respectarea legalității. Autorul estimează, că „raportul de constatare tehnico-științifică și medico-legală și raportul de expertiză judiciară nu sunt mijloace de probă mai speciale, mai deosebite, dar sunt apreciate după regulile generale de apreciere a probelor. Cu toate acestea, evaluarea acestor mijloace de probă necesită o abordare specifică, întrucât aceste dovezi se bazează pe utilizarea unor cunoștințe speciale pentru a le obține, iar organul de urmărire penală și instanța de judecată nu au aceste cunoștințe și din această cauză pot interveni unele erori la interpretare. Aceste verificări și aprecieri pot fi încadrate practic într-un proces de studiu, deoarece întruchipează elemente de cercetare. Aceste activități se realizează în două etape: analiza formală și analiza de fond.”⁴⁶

⁴² *Ibidem*, pag. 323

⁴³ *Ibidem*, pag. 324

⁴⁴ *Ibidem*, pag. 324

⁴⁵ COSTEA M. *Expertiza criminalistică a scrisului și semnăturii*. Teza de dr. Chișinău: ULIM, 2023. pag. 79

⁴⁶ LUCHIN L. *Verificarea și aprecierea rapoartelor de expertiză judiciară și a constatărilor tehnico-științifice și medico-legale*. În: Revista Legea și Viața, Nr. 2(378) / 2024 / ISSN 2587-4365 /ISSNe 2587-4373. pag. 94

Una din problemele practice elucidate de Luchin L. este „dificultatea aprecierii nivelului de competență al expertului judiciar care a efectuat examinarea.”⁴⁷ Astfel, Luchin L. conchide că, „rezultatul final al evaluării rapoartelor de constatare tehnico-științifice și medico-legale, precum și a raportului de expertiză judiciară este legalitatea acestora, ceea ce înseamnă că au fost întocmite de un expert judiciar, îndeplinind cerințele actelor normative în vigoare, inclusiv după conținut și formă, iar în final se bazează pe materiale factice ale cauzei, metode corect aplicate de studiere a mijloacelor materiale de probă.”⁴⁸

În ceea ce privește acest subiect, Dolea I. susține că „sarcina dificilă a subiecților procesului penal de a proba contravenirea unei metode a prevederilor științifice, în opina autorului urmează a fi compensată prin prevederi legale care interzic asemenea metode sau pe cale jurisprudențială.”⁴⁹

Astfel, proprietatea admisibilității este una fundamentală, deoarece în lipsa ei, dispare necesitatea în relevarea celorlalte.⁵⁰

Examinând regula excluderii probelor obținute cu încălcări esențiale de către organul de urmărire penală sau ofițerul de investigații a dispozițiilor Codului de procedura penală, stipulată în art. 94 alin. (1) pct. 8), Dolea I. observă că „inadmisibilitatea probei obținute cu încălcări esențiale a dispozițiilor legale comise de către organul de urmărire penală este raportată la alin. (2) din art. 94 din CPP, care face o enumerare a cazurilor când încălcările se pot considera esențiale: violarea drepturilor și libertăților constituționale ale persoanei sau a prevederilor legii procesuale penale prin privarea participanților la proces de aceste drepturi sau prin îngrădirea drepturilor garantate, fapt care a influențat sau a putut influența autenticitatea informației obținute, a documentului sau a obiectului.”⁵¹

Autorul sugerează că „la examinarea inadmisibilității, în fiecare caz concret, instanța urmează să constate în ce măsură aceste încălcări au influențat sau au putut influența autenticitatea informației obținute, a documentului sau a obiectului. Din conținutul acestor prevederi legale, autorul conchide că nu orice încălcare duce neapărat la inadmisibilitatea probei, iar dacă nu a fost influențată într-un fel autenticitatea sa, proba rămâne admisibilă chiar dacă au fost încălcate anumite drepturi.”⁵²

⁴⁷ *Ibidem*, pag. 96

⁴⁸ *Ibidem*, pag. 97

⁴⁹ DOLEA I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. (Comentariu aplicativ, Ediția a 2-a)*. pag. 324

⁵⁰ COSTEA M. *Expertiza criminalistică a scrisului și semnăturii*. Teza de dr. Chișinău: ULIM, 2023. pag. 151

⁵¹ DOLEA I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. (Comentariu aplicativ, Ediția a 2-a)*, pag. 324

⁵² *Ibidem*, pag. 324

Unul dintre aspectele importante, care prezintă interes pentru efectuarea cercetării noastre, este că, analizând excluderea probelor obținute cu încălcări esențiale de către organul de urmărire penală sau ofițerul de investigații, Dolea I. susține că „este necesar de luat în calcul și art. 251 din CPP care reglementează nulitățile relative și absolute ale actelor.”⁵³ Astfel, autorul a clarificat că „nulitatea actului, ca document prin care se consemnează orice acțiune procesuală, duce implicit la inadmisibilitatea probei obținute prin această acțiune, nefiind necesar emiterea unui act suplimentar care să constate inadmisibilitatea probei.”⁵⁴

Inadmisibilitatea probelor obținute cu încălcarea dreptului la viața privată a fost abordată de către Vîzdoagă T. Și Oboroceanu N. în articolul *Inadmisibilitatea probelor care derivă din art. 8 CoEDO – obținute cu încălcarea obligațiilor negative ale statului*, în care autorii au ajuns la concluzie că „probele administrate cu încălcarea drepturilor garantate de art.8 din CoEDO vor putea fi declarate inadmisibile în cadrul procesului penal în baza art. 94 alin.(1) pct. 8) din CPP, care stabilește că nu pot fi admise ca probe datele care au fost obținute cu încălcări esențiale de către organul de urmărire penală a dispozițiilor CPP. Or, dreptul la respectarea vieții private, a domiciliului și a corespondenței este și un drept constituțional. Constituția Republicii Moldova garantează dreptul la viața intimă, familială și privată (art.28); inviolabilitatea domiciliului (art.29); secretul corespondenței (art.30). Prin urmare, încălcarea normelor din CPP care garantează respectarea acestor drepturi vor atrage inadmisibilitatea probelor obținute astfel.”⁵⁵

În legătura cu prevederile art. 94 alin. (1) pct. 9) din CPP, care statuează că nu pot fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești datele care fără a fi cercetate, în modul stabilit, în ședința de judecată, Dolea I. susține că „în mod firesc toate probele urmează a fi cercetate în ședința de judecată, în mod public, cu respectarea principiului egalității armelor și dreptului la apărare. Totuși, autorul subliniază că „pornind de la relativitatea principiului liberului acces la justiție, acest drept poate fi obiectul unor limitări sau condiționări, atât timp cât nu este atins însăși substanța sa, iar aceste limitări urmează a fi expres prevăzute într-o legislație națională clară și previzibilă. Conform concluziilor autorului, cu care suntem complet de acord, inadmisibilitatea probei va surveni în cazul când aceasta nu a fost cercetată în ședința de judecată, chiar dacă normele procesual penale impuneau acest lucru, sau proba a fost totuși cercetată, dar nu în măsură compatibilă cu normele interne. În același timp, fiecare cauză penală are particularitățile sale, iar instanței revine sarcina de a motiva orice limitare în acest sens.”⁵⁶

⁵³ *Ibidem*, pag. 325

⁵⁴ *Ibidem*, pag. 325

⁵⁵ VÎZDOAGĂ T., OBOROCEANU N. *Inadmisibilitatea probelor care derivă din art. 8 CoEDO – obținute cu încălcarea obligațiilor negative ale statului*. În: Revista Institutului Național al Justiției nr. 1 (48), 2019. pag. 29

⁵⁶ DOLEA I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. (Comentariu aplicativ, Ediția a 2-a)*. pag. 326

Articolul 94 alin. (1) pct. 10) din CPP, prevede inadmisibilitatea probelor care provin de la o persoană care nu poate recunoaște documentul sau obiectul respectiv, nu poate confirma veridicitatea, proveniența lui sau circumstanțele primirii acestuia. Dolea I. susține că „la testarea veridicității declarațiilor depuse de persoană, care urmează să demonstreze proveniența probei, se aplică mai multe procedee probatorii, cum ar fi: audierea repetată, prezentarea spre recunoaștere, confruntarea etc. În fiecare caz, în mod particular, se verifică veridicitatea probei și din perspectiva coroborării acesteia cu restul material probator. Instanța are obligația pozitivă, ca în fiecare caz, să verifice proba sub toate aspectele. Această obligație nu poate fi pusă în sarcina părților, chiar dacă acestea au dreptul la fel să participe activ, în cadrul acestei etape a probatoriului.”⁵⁷

În legătură cu excluderea probelor în baza art. 94 alin. (1) pct. 11) din CPP, Dolea I. *CPP al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*, analizează hotărârile relevante a CtEDO, subliniind că „principiul inadmisibilității provocării sau admitterii probelor obținute cu aplicarea provocării, în scopul protejării unui interes public. Pentru a exclude riscul provocării, este necesar ca: a) activitatea lor să fie strict reglementată de lege (această lege trebuie să corespundă standardului calității - accesibilă, previzibilă, clară). Organele de drept nu trebuie să aibă o atitudine pro-activă, aceasta însemnând că nu trebuie să conducă la determinarea persoanei de a comite unele fapte infracționale. b) îndeplinirea unei condiții de subsidiaritate și proporționalitate a măsurilor. Aceste măsuri se dispun doar atunci când pe altă cale este imposibilă realizarea scopului procesului penal.”⁵⁸

Abordarea situațiilor de provocare în practica instanțelor naționale a fost realizată de către Rusu V. în articolul *Ilegalitatea actelor de provocare, facilitare sau încurajare a persoanei la comiterea infracțiunii prin prisma reglementărilor naționale și internaționale*, în care autorul concluzionează că „în studiul cauzelor penale privind cazurile de corupție, în special a celor de corupție pasivă deseori provocarea, facilitarea sau încurajarea persoanei la săvârșirea infracțiunii, nu doar că scapă atenției organelor judiciare, dar poate îmbrăca forma unor acțiuni la limita legalității, aprecierea corespunderii prevederilor procesual penale fiind destul de anevoioasă și deseori contradictorie.”⁵⁹

În concluzie, autorul reiterează că „simpla interdicție a acțiunilor de provocare, facilitare sau încurajare a persoanei la săvârșirea infracțiunii nu este suficientă pentru a exclude utilizarea

⁵⁷ *Ibidem*, pag. 327

⁵⁸ *Ibidem*, pag. 327

⁵⁹ RUSU V. *Ilegalitatea actelor de provocare, facilitare sau încurajare a persoanei la comiterea infracțiunii prin prisma reglementărilor naționale și internaționale*. În: Relevanța și calitatea formării universitare: competențe pentru prezent și viitor, 9 octombrie 2020, Bălți. Bălți: Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți, 2020, Volumul II. ISBN 978-9975-50-256-6. pag. 202

acestora în combaterea fenomenului infracțional, iar sancțiunea procesuală de excludere a probelor obținute în rezultatul acestor manopere nu poate fi eficientă atâta timp cât acțiunile respective, după cum am menționat mai sus, de cele mai multe ori sunt, dacă nu la limita legalității, atunci invizibile pentru participanții la procesul penal și de multe ori nesesizate chiar de către persoanele vizate. Din aceste motive, este necesară instituirea unor garanții procesuale suplimentare care ar face imposibilă provocarea, facilitarea sau încurajarea persoanei la săvârșirea infracțiunii, pentru facilitarea probatoriului, în special, acestea urmând a fi axate pe respectarea legalității la efectuarea măsurilor speciale de investigații.”⁶⁰

Obținerea probelor prin promisiunea sau acordarea unui avantaj nepermis de lege prevăzută de art. 94 alin. (1) pct. 12 din CPP, impune inadmisibilitatea probei obținute prin administrarea neloială a acesteia. Dolea I. susține că „proba nu poate fi admisibilă dacă au fost întreprinse sau promise unele activități nelegale, cum ar fi în cazul de față un avantaj nepermis de lege. Acest aspect urmează a fi dezvoltat prin jurisprudență, reieșind din circumstanțele fiecărui caz. Avantajul trebuie să fie nepermis de lege.”⁶¹

Pentru studiul temei prezentei teze, sunt relevante și tezele de doctorat susținute de savanți autohtoni, care au abordat parțial aspecte fundamentale în domeniul cercetării. Referindu-se la rolul procurorului în excluderea probelor, Ostavciuc D., în teza de doctor habilitat intitulată *Asigurarea drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare: normativul procesual penal național, practici europene și internaționale*, susține că „în faza urmăririi penale procurorul verifică legalitatea acțiunilor procesuale efectuate de organul de urmărire penală, decide excluderea din dosar a probelor inadmisibile conform prevederilor art. 94 alin. (1) CPP; art. 52 alin. (1) pct. 3) CPP; verifică calitatea probelor administrate (art. 52 alin. (1) pct. 6) CPP); se pronunță în actele procedurale dacă a avut loc sau nu încălcarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului prin prisma jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului în cazul în care părțile invocă încălcarea Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (art. 52 alin. (1) pct. 27) CPP). Dacă procurorul constată probe obținute contrar prevederilor CPP și cu încălcarea drepturilor bănuیتului, învinuitului, prin ordonanță motivată, exclude aceste probe din materialele dosarului.”⁶²

Într-o altă teză de doctorat, *Admisibilitatea probelor prezentate de apărător în procesul penal*, prezentată de Ceachir A., autorul subliniază că „bănuitul și învinuitul, în limitele prevăzute

⁶⁰*Ibidem*, pag. 202

⁶¹ DOLEA, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. (Comentariu aplicativ, Ediția a 2-a)*. pag. 335

⁶² OSTAVCIUC D. *Asigurarea drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare: normativul procesual penal național, practici europene și internaționale*. Teza de doctor habilitat în drept procesual penal, Chișinău, 2023. pag. 52

de lege, au dreptul să cunoască probele care au fost strânse împotriva lor, pentru a le putea combate. Afară de posibilitatea pe care o are apărătorul de a lua parte la unele procedee probatorii, la terminarea urmăririi penale îi sunt prezentate învinuitului probele ce au fost strânse, cu dreptul de a cere excluderea probelor și a propune probe în apărare.”⁶³

Cu referire la păstrarea probelor excluse, autorii Osoianu T., Ostavciuc D. în articolul *Aspecte procedurale ale terminării urmăririi penale*, menționează că procurorul, în termen de cel mult 15 zile de la primirea dosarului trimis de organul de urmărire penală, verifică materialele dosarului și acțiunile procesuale efectuate, pronunțându-se asupra acestora. Cauzele în care sunt persoane arestate sau minori se soluționează de urgență și cu prioritate. În conformitate cu prevederile art. 290 CPP, dacă procurorul constată probe obținute contrar prevederilor legii procesuale penale și cu încălcarea drepturilor bănuیتului, învinuitului, prin ordonanță motivată, exclude aceste probe din materialele dosarului. Probele excluse din dosar se păstrează în condițiile art. 211 alin. (2) CPP.⁶⁴

Cu referire la aprecierea probelor la etapa urmăririi penale efectuată de către judecătorul de instrucție, autorii Țoncu S. și Talpă I. în articolul *Controlul judiciar al procedurii prejudiciare și probatoriul penal: probleme și soluții*, subliniază că „pe durata controlului judiciar se verifică legalitatea și temeinicia acțiunilor (inacțiunilor) și hotărârilor organelor de urmărire penală. Din punct de vedere al legalității, instanța verifică competența subiecților urmăririi penale, respectarea procedurii și a formei actelor procesuale. Sub aspectul temeiniciei, instanța verifică prezența temeiurilor pentru actele procesuale, confirmarea lor în calitate de probe.”⁶⁵

Concluzii despre gradul de cercetare a excluderii probelor din cauza penală în doctrina autohtonă:

1. Referitor la gradul de elaborare științifică a temei tezei noastre, se constată că există un număr relativ restrâns de lucrări de specialitate care abordează în mod detaliat și sistematic anume problema excluderii probelor în cadrul procesului penal.

Deși există o preocupare teoretică și practică semnificativă privind inadmisibilitatea probelor obținute prin încălcarea drepturilor fundamentale ale persoanei, literatura autohtonă rămâne în continuare insuficient dezvoltată, iar analiza acestor aspecte necesită o aprofundare mai

⁶³ CEACHIR A. *Admisibilitatea probelor prezentate de apărător în procesul penal*. Teza de doctor în drept procesual penal. Chișinău, 2023. pag. 116

⁶⁴ OSOIANU T., OSTAVCIUC D. *Aspecte procedurale ale terminării urmăririi penale*. În: Revista Națională de Drept nr. 10 (2023). ISSN 1811-0770. pag. 33

⁶⁵ ȚONCU S., TALPĂ I. *Controlul judiciar al procedurii prejudiciare și probatoriul penal: probleme și soluții*. În: Studii și cercetări juridice, Ed. 7-8, 1 ianuarie 2024, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, Partea 7-8, ISBN 978-9975-3201-1-5.

amplă. Aceasta este cu atât mai importantă în contextul actual al armonizării legislației naționale cu standardele internaționale și standardele Uniunii Europene. În acest sens, studiile existente nu reușesc întotdeauna să abordeze în mod exhaustiv interdependența dintre protecția drepturilor fundamentale și administrarea justiției, lăsând loc unor discuții necesare despre limitele și aplicabilitatea regulilor de excludere a probelor în contextul specific al sistemului juridic autohton.

2. Un aspect pozitiv al analizei doctrinare este concentrarea pe studiile de caz concrete în care probele trebuie excluse. În acest context, analiza practicii naționale și jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului este esențială pentru a înțelege aplicabilitatea acestor principii în practică națională, oferind o perspectivă clară asupra modului în care autoritățile aplică aceste norme în cazuri concrete.

3. Am remarcat, că în literatura juridică autohtonă lipsește analiza teoretică amplă care să reflecte în mod exhaustiv rolul și locul instituției excluderii probelor în cadrul procesului penal. Deși există studii și lucrări ce abordează parțial acest subiect, nu există o abordare unitară și detaliată a impactului excluderii probelor asupra drepturilor fundamentale ale persoanelor implicate în procesul penal, precum și asupra echilibrului justiției penale.

4. În același timp, în literatura de specialitate, am observat o lacună în abordarea completă a mecanismului excluderii probelor din cauzele penale. În pofida existenței unor analize parțiale asupra acestui subiect, nu se regăsesc lucrări care să abordeze în detaliu toate aspectele acestui proces, în special din perspectiva acțiunilor specifice pe care trebuie să le întreprindă subiecții procesuali, atunci când probele sunt supuse excluderii.

Astfel, în opinia noastră, este necesară o abordare mai aprofundată a mecanismelor procesuale care reglementează excluderea probelor, în corelare cu responsabilitățile procurorului, judecătorului și avocatului. Considerăm că efectuarea unei asemenea analize în teza noastră, va contribui semnificativ la o mai bună înțelegere a principiilor ce guvernează această instituție procesuală, va facilita aplicarea uniformă a normelor legale și va sprijini dezvoltarea unei practici judiciare coerente, adaptate atât la realitățile naționale, cât și la cerințele impuse de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

După o analiză detaliată a literaturii de specialitate din Republica Moldova, este esențial să extindem perspectiva și asupra cercetărilor realizate în România, pentru a identifica similitudinile și diferențele în abordarea excluderii probelor în procesul penal, în contextul evoluției legislației și jurisprudenței europene.

Damaschin M. și Neagu I., în *Tratat de procedură penală. Partea Generală*, subliniază că „funcționalitatea mijloacelor de probă în procesul penal relevă importanța deosebită a acestora pentru aflarea adevărului și, în final, pentru soluționarea cauzelor penale.”⁶⁶

Potrivit opiniei lui Mateuț Gh., „elementele de fapt și de drept pe care trebuie să se bazeze hotărârea judecătorească prin care se rezolvă conflictul de drept penal material adus în fața justiției se dovedesc cu ajutorul probațiunii. Cum scopul final al procesului penal îl reprezintă însăși judecata, iată, deci cât de mare este importanța probațiunii în procesul penal. Ea reprezintă nervul central al procesului, constituindu-și într-o procedură aparte, cunoscută sub denumirea de procedură probatorie.”⁶⁷

De asemenea, remarcăm că doctrina este unanim de acord cu necesitatea respectării principiului legalității și loialității în procesul de administrare a probelor, considerându-l esențial pentru asigurarea unui proces echitabil și corect. Theodoru G. și Chiș I.-P. în *Tratat de Drept procesual penal*, abordează respectarea dispozițiilor care reglementează desfășurarea procesului penal sub aspect constitutiv și funcțional.

Autorii afirmă că „sub aspect constitutiv, este necesar să fie îndeplinite toate actele procesuale constitutive ale procesului penal, fără de care legea nu admite condamnarea inculpaților; sub aspect funcțional, activitățile procesuale și procedurale trebuie îndeplinite potrivit condițiilor prevăzute de lege, care sunt garanții ale realizării funcției pentru care au fost instituite. Omiterea efectuării unor acte procesuale constitutive sau efectuarea lor în alte condiții decât cele legale poate influența negativ soluționarea justă a cauzei.”⁶⁸

În același timp, doctrina este unanimă în privința faptului că asigurarea aplicării principiului legalității în procesul penal presupune, de asemenea, instituirea sancțiunilor procesual-penale ca mecanisme fundamentale de control și corectitudine. Totodată, Theodoru G. și Chiș I.-P. notează că „sancțiunea procesuală penală constituie o garanție și a principiului aflării adevărului, actele procesuale și procedurale efectuate cu încălcarea legii de procedură producând îndoială asupra veridicității probelor administrate abuziv și asupra corectitudinii soluțiilor adoptate față de prevederile legii penale și a celei civile.”⁶⁹

În susținerea acestui punct de vedere, aducem și opinia lui Damaschin M. și Neagu I., care în *Tratat de procedură penală. Partea Generală* afirmă că „paleta de garanții procesuale privind

⁶⁶ DAMASCHIN M., NEAGU I. *Tratat de procedură penală. Partea Generală*. pag. 481

⁶⁷ MATEUȚ Gh.. *Procedură penală. Partea generală*. Ed. Universul Juridic, București, 2019. ISBN/ISSN: 978-606-39-0393-9. pag. 152

⁶⁸ THEODORU Gh., CHIȘ I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*, Ediția a 4-a, Ed. Hamangiu, București, 2020. ISBN 978-606-27-1671-4. pag. 583

⁶⁹ *Ibidem*, pag. 583

administrarea probelor și instituțiile cu caracter de constrângere care pot fi aplicate celor care încalcă legea cu ocazia administrării probelor, vădesc importanța acordată de lege probelor, mijloacelor de probă și procedeele probatorii utilizate în cadrul procesului penal.”⁷⁰

Privind în retrospectivă studiul excluderii probelor în statul vecin, observăm că abordările juridice și evoluțiile legislative au cunoscut o dezvoltare semnificativă de la începutul secolului XXI.

Doctrinarul românesc Vasiliu A. în monografia *Teoria generală a actelor de procedură penală*, afirmă că în „literatura juridică mai veche excluderea probelor nu era cunoscută ca sancțiune. Conținutul acesteia era considerat ca aparținând de instituția nulității, așa încât nulitatea era sancțiunea în cazul în care un demers procesual era inadmisibil.”⁷¹

În acest sens, Neagu I., Crișu A., Ciobanu A., Zărafiu A. în manualul *Drept procesual penal. Curs selectiv pentru licență*, menționează că „până modificarea Codului de procedură penală al României, sancțiunile procedurale erau considerate doar inexistența, decăderea, inadmisibilitatea și nulitatea, nulitatea fiind considerată ca sancțiunea procedurală care poate invalida atât actele procesuale, cât și actele procedurale efectuate contrar dispozițiilor legale.”⁷²

Astfel, observăm că până anul 2003, încălcările dispozițiilor legale care reglementează desfășurarea procesului penal erau considerate nulități. Udriș M. în *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*, elucidează că „prin Legea nr. 281/2003 a fost introdus în sistemul procesual penal român art. 64 alin. (2) din CPP din 1968 (dispoziție în vigoare până la data de 1 februarie 2014) care stipula că mijloacele de probă obținute în mod ilegal nu pot fi folosite în procesul penal. Însă, în jurisprudența anterioară anului 2014 au existat extrem de rar soluții în care instanțele s-au aplicat sancțiunea excluderii probelor.”⁷³

Aceeași părere, conform căreia excluderea era reglementată în CPP anterior, este susținută și de Negru Anca Ioana, care, în lucrarea *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*, afirmă că „în CPP anterior, principiul loialității în administrarea probelor nu a fost prevăzut expres, însă a fost recunoscut și afirmat plenar de jurisprudență, făcând întotdeauna trimitere la dispozițiile cuprinse în art. 68 din CPP din 1968 care interziceau întrebuințarea de violențe, amenințări ori a altor mijloace de constrângere, promisiuni sau îndemnuri în scopul de a obține probe. Deopotrivă, era prohibită provocarea comiterii de infracțiuni în vederea obținerii de probe. Acestui articol i s-

⁷⁰ DAMASCHIN M., NEAGU I. *Tratat de procedură penală. Partea Generală*. pag. 482

⁷¹ VASILIU A. *Teoria generală a actelor de procedură penală*. București: Ed. All Beck, 2003. ISBN 973-655-405-8, pag. 184

⁷² NEAGU I., CRIȘU A., CIOBANU A., ZĂRAFIU A. *Drept procesual penal. Curs selectiv pentru licență*. București: Ed. All Beck, 2003. ISBN 973-655-303-5. pag. 65

⁷³ UDRIȘ M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*, Ediția II, Vol. II, Ed. C.H.Beck, București, 2021. ISBN 978-606-18-1083-3. pag. 1350

a dat eficiență procesuală prin reglementarea cuprinsă în art. 64 alin. (2) din CPP din 1968, care prevedea că mijloace de probă obținute în mod nelegal nu pot fi folosite în procesul penal.”⁷⁴

Udroiu M. în *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*, observă că „prima abordare structurată a sancțiunii excluderii s-a regăsit în forma inițială a Codului de procedură penală, adoptat de Parlament în anul 2010, în care excluderea probelor nelegal sau neloial administrate era concepută ca o sancțiune autonomă care avea ca obiect probele, în condițiile în care în privința nelegalității actelor procesuale sau procedurale urma să fie incident nulitatea; trei ani mai târziu, prin intermediul Legii de punere în aplicare a Codului de procedură penală (Legea nr. 255/2013), puterea legiuitoare a modificat logica sancțiunilor procesuale, corelând excluderea cu nulitățile”.⁷⁵

Astfel, „reglementarea actuală se diferențiază de cea din CPP din 1968 prin aceea că folosește noțiunea de “probe” în loc de “mijloace de probă”, însă, sun aspectul finalității probei obținute cu încălcarea dispozițiilor legale, ambele coduri fac trimitere la *inutilizabilitate*”.⁷⁶

Observăm că, în urma modificărilor legale intervenite în CPP a României, atât jurisprudența, cât și doctrina românească au cunoscut o dezvoltare semnificativă. În prezent, literatura de specialitate română în domeniul excluderii probelor explorează modul în care sistemul juridic reglementează utilizarea acestei sancțiuni în procesul penal, locul și rolul acesteia în dreptul procesual penal.

Totuși, analizând doctrina procesual-penală actuală din România, observăm că nu există încă un consens cu privire la natura juridică a excluderii probelor. În literatura juridică română, se regăsesc trei opinii distincte predominante. Șofranca D.-V. în articolul științific intitulat *Considerații generale privind excluderea probelor administrate în mod nelegal în cursul procesului penal*, a prezentat aceste opinii. Așadar, într-o opinie, se afirmă că „excluderea reprezintă o sancțiune de drept procesual penal, aplicabilă în materia probelor administrate cu încălcarea principiului legalității, loialității, precum și în cazul în care au fost încălcate drepturile și libertățile fundamentale garantate de Convenția europeană. O altă viziune este în sensul distincției în funcție de modul în care excluderea este reglementată de legiuitor. În acest sens, se argumentează că „excluderea poate fi o sancțiune autonomă, atunci când caracterul substanțial și semnificativ al încălcării este *a priori* stabilit de legiuitor, în cazul unor dispoziții considerate ca fiind esențiale pentru asigurarea caracterului echitabil al procesului, și sancțiune derivată din sancțiunea nulității, atunci când caracterul substanțial și semnificativ al încălcării trebuie dovedit

⁷⁴ NEGRU A-I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. pag. 95-96.

⁷⁵ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*, Ediția II, Vol. II, Ed. C.H.Beck, București, 2001. ISBN 978-606-18-1083-3. pag. 1350

⁷⁶ NEGRU A-I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. București: Ed. Universul Juridic, 2022. ISBN: 978-606-39-0827-9. pag. 233

de subiectul care invocă vicierea probei, printr-un mecanism suplimentar.”⁷⁷ O a treia opinie, la care aderă și Șofranca D.-V., este aceea că „excluderea nu poate fi inclusă în categoria sancțiunilor, deoarece aplicarea ei este condiționată de constatarea, în prealabil, a nulității actului prin care s-a administrat sau s-a dispus administrarea respectivei probe.”⁷⁸

În acest sens, odată cu dezvoltarea literaturii juridice procesual-penale române, tot mai mulți autori au început să aprecieze excluderea probelor ca o sancțiune distinctă de drept procesual penal. Această opinie este susținută și de Tulbure A-Ș. și Tatu A-M. în *Tratat de drept procesual penal*, care afirmă că „realizarea principiului legalității în procesul penal este asigurată prin instituirea de diferite sancțiuni care pot fi de natură extra procesuală și procesuale.”⁷⁹

Opinia precum că excluderea reprezintă o sancțiune distinctă de drept procesual penal, este susținută de Damaschin M. și Neagu I., care au notat că „inadmisibilitatea, decăderea și nulitățile au fost menținute ca sancțiuni procedurale în actualul Cod de procedură penală al României. Suplimentar, legiuitorul a prevăzut, ca o sancțiune procedural distinctă, excluderea probelor obținute nelegal, care intervine în materia probațiunii în ipoteza încălcării principiilor legalității și loialității administrării probelor”.⁸⁰

Crișu A. în *Drept procesual penal. Partea generală* descrie conceptul, scopul și efectele sancțiunilor procesuale penale, subliniind că „înlăturarea actelor procesuale și procedurale efectuate cu nerespectarea legii constituie garanția respectării principiului legalității în desfășurarea procesului penal.”⁸¹ La fel, autorul Crișu A., susține că „prin noul Cod de procedură penală, legiuitorul a urmărit introducerea unei noi sancțiuni procesuale autonome – excluderea probelor – alături de nulități”.⁸²

Damaschin M. și Neagu I. apreciază că „proba nu poate fi valorificată în procesul penal în situația în care se constată că a fost administrată prin încălcarea prevederilor legale, chiar dacă erau îndeplinite cerințele probei.”⁸³

În acest sens, ei afirmă că „sancțiunea excluderii probelor obținute în mod nelegal a fost prevăzută în mod expres în actualul Cod de procedură penală, legiuitorul reglementând ipoteze

⁷⁷ ȘOFRANCA D.-V. *Considerații generale privind excluderea probelor administrate în mod nelegal în cursul procesului penal*. În: Universul Juridic online. [online] [citat: 05.12.2024]. Disponibil: <https://www.universuljuridic.ro/consideratii-generale-privind-excluderea-probelor-administrate-in-mod-nelegal-in-cursul-procesului-penal/>

⁷⁸ *Ibidem*

⁷⁹ TULBURE A-Ș., TATU A-M. *Tratat de drept procesual penal*. București: Ed. All Beck, 2001. ISBN 978-973-655-113-0. pag. 47

⁸⁰ DAMASCHIN M., NEAGU I. *Tratat de procedură penală. Partea Generală*. pag. 470

⁸¹ CRIȘU A. *Drept procesual penal. Partea generală*. Ed. Hamangiu, București, 2017. ISBN 978-606-27-0783-5. pag. 558

⁸² *Ibidem*, pag. 570

⁸³ DAMASCHIN M., NEAGU I. *Tratat de procedură penală. Partea Generală*. pag. 471

distincte de aplicare a acesteia. Astfel, în art. 102 din CPP român sunt prevăzute două categorii de probe care nu pot fi utilizate în procesul penal, după cum urmează: 1) probele obținute prin tortură, precum, și probele derivate din acestea (art. 102 alin. 1); 2) orice alte probe obținute în mod nelegal, precum, și probele derivate din acestea (art. 102 alin. (2) și (4)).”⁸⁴

O altă viziune este expusă de Zărafiu A. în *Procedură penală. Partea generală*, conform căreia „excluderea poate fi o sancțiune autonomă, atunci când caracterul substanțial și semnificativ al încălcării este *a priori* stabilit de legiuitor, în cazul unor dispoziții considerate ca fiind esențiale pentru asigurarea caracterului echitabil al procesului, și sancțiune derivată din sancțiunea nulității, atunci când caracterul substanțial și semnificativ al încălcării trebuie dovedit de subiectul care invocă vicierea probei, printr-un mecanism suplimentar, specific, de regulă prin intermediul nulității.”⁸⁵

În opinia lui Grigore Gh. Theodoru și Ioan-Paul Chiș, „CPP al României are în vedere trei feluri de sancțiuni procesuale penale: nulitatea, inadmisibilitatea și decăderea, iar excluderea reprezintă sancțiunea procedurală incidentă în materia probelor, care se opune folosirii în procesul penal a probelor obținute în mod nelegal sau neloial și impune înlăturarea fizică de la dosarul cauzei a mijloacelor de probă care conțin probele excluse”.⁸⁶

Aceiași autori percep „dispozițiile art. 102 alin. (2) din CPP al României, în conformitate cu care *probele obținute în mod nelegal nu pot fi folosite în procesul penal*, în calitate de sancțiunea procesuală aflată în strânsă legătură cu sancțiunea nulității.”⁸⁷

Autorii afirmă că „excluderea probelor este gândită ca o sancțiune procedurală care operează în mod derivat, fiind necesară în prealabil constatarea nulității actului prin care s-a dispus sau s-a autorizat administrarea unei probe ori prin care aceasta a fost administrată. Însă, sancțiunea excluderii probelor funcționează în mod autonom în acele cazuri expres prevăzute de lege în care nefolosirea și înlăturarea probelor de la dosar va opera în mod automat, prin efectul legii. În acest din urmă caz, fiind încălcat nu numai principiul legalității, dar și cel al demnității umane ori alt principiu care se bucură de o protecție mai energică (de pildă, confidențialitatea raporturilor dintre avocat și clientul său, încălcarea dispozițiilor referitoare la examinarea fizică a unei persoane, procedeu probatoriu care presupune o ingerință), legea procesuală penală prevede excluderea probelor obținute în mod direct sau derivat din acestea.”⁸⁸

⁸⁴ *Ibidem*, pag. 471

⁸⁵ ZARAFIU A., *Procedură penală. Partea generală. Partea Specială*, ed. a II-a. București: Ed. C.H. Beck, 2015. ISBN: 978-606-18-0412-2. pag. 299-300

⁸⁶ THEODORU Gh, CHIȘ I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*. pag. 387

⁸⁷ *Ibidem*, pag. 584

⁸⁸ *Ibidem*, pag. 387

În restul ipotezelor, potrivit lui Grigore Gh. Theodoru și Ioan-Paul Chiș, „excluderea probelor operează numai într-un plan secund, subsidiar, depinzând de constatarea sau declararea prealabilă a nulității actului prin care s-a dispus sau autorizat administrarea probei ori a actului prin care aceasta a fost administrată (art. 102 alin. (3) din CPP). Cu alte cuvinte, excluderea probelor reprezintă un efect al nulității, actul procesual sau procedural efectuat cu încălcarea legii și declarat ori constatat ca fiind nul neputând produce efecte juridice, probele astfel obținute fiind lipsite de suportul lor juridic.”⁸⁹

În opinia lui Ionescu D., expusă în manualul *Procedură penală. Partea generală. Sinteze și spețe*, „sistemul român cunoaște următoarele sancțiuni generale aplicabile actelor procesuale sau procedurale și măsurilor procesuale: inexistența, decăderea, inadmisibilitatea, nulitatea. În materia probelor este aplicabilă sancțiunea specială a excluderii probelor, specifică sistemelor anglo-americe, preluată prin transplant legal în sistemul român.”⁹⁰

Același punct de vedere este împărtășit și de autorii Tulbure A.-Ș., Tatu A.-M., care, în *Tratat de drept procesual penal*, afirmă că „inadmisibilitatea este recunoscută în partea specială a Codului de procedură penală, pentru sancționarea actelor intime, deși legea nu le prevede sau le exclude, precum și pentru situația când se încearcă exercitarea unui drept epuizat printr-o cale deja utilizată sau pe o altă cale procesuală nepermisă de lege.”⁹¹

Barbu D. și Petrea A. consideră, de asemenea, excluderea probelor „ca fiind o sancțiune procedurală, definind-o ca înlăturarea din procesul penal a probelor administrate cu nerespectarea principiilor legalității și loialității, instanța neputând ține cont de ele la judecarea cauzei.”⁹²

O a treia opinie este aceea că excluderea nu poate fi inclusă în categoria sancțiunilor, deoarece „aplicarea ei este condiționată de constatarea, în prealabil, a nulității actului prin care s-a administrat sau s-a dispus administrarea respectivei probe.”⁹³

Udroiu M., a afirmat că „excluderea probelor nelegal sau neloial administrate nu este o sancțiune procesuală autonomă, ci subsumată nulității, intervenind numai în măsura în care se constată nulitatea (absolute sau relativă) a actului prin care s-a dispus sau autorizat administrarea unei probe ori prin care aceasta a fost administrată.”⁹⁴

⁸⁹ *Ibidem*, pag. 388

⁹⁰ IONESCU D. *Procedură penală. Partea generală. Sinteze și spețe*. Cluj Napoca: Ed: Sfera Juridică, 2007. ISBN 978-973-87831-8-8. pag. 324, 327.

⁹¹ TULBURE A.-Ș., TATU A.-M. *Tratat de drept procesual penal*. pag. 252-253

⁹² BARBU D., PETREA A. *Drept procesual penal. Partea generală. Caiet de seminar*. Iași: Ed. Lumen, 2016. ISBN: 978-973-166-434-7. pag. 328

⁹³ MATEUȚ Gh. *Procedură penală. Partea generală*. Ed. Universul Juridic, București, 2019, pag. 991.

⁹⁴ UDROIU M. *Fișe de procedură penală: partea generală*. Ed. Universul juridic, București 2016. pag. 452

În opinia acestuia, „administrarea probelor cu întrebuinta violenței, amenințării ori altor mijloace de constrângere, precum și promisiunilor sau îndemnurilor în scopul de a se obține probe, precum și administrarea probelor prin metode sau tehnici de ascultare care afectează capacitatea persoanei de a-și aminti și de a relata în mod conștient și voluntar faptele care constituie obiectul probei, atrage *excluderea automată a probelor*, vătămarea procesuală în aceste cazuri, fiind prezumată absolută și considerată *ope legis* ca fiind iremediabilă; sancțiunea excluderii astfel fiind subsumată unei nulități absolute virtuale, deoarece este suficientă dovedirea procedurii neloiale pentru a se reține indecența nulității absolute virtuale.”⁹⁵

Aceleași idei sunt susținute de Paraschiv C.-S. în *Drept procesual penal*, care susține că „nulitatea operează atât în cazul încălcării dispozițiilor care reglementează efectuarea actelor procesuale, cât și al încălcării dispozițiilor referitoare la modul în care se conduce efectuarea actelor procedurale”.⁹⁶

În același timp, opinia precum că excluderea nu poate fi inclusă în categoria sancțiunilor, este afirmată și de către Oroveanu-Hanțiu A., care descrie nulitatea ca „fiind o sancțiune procedurală cu caracter general.”⁹⁷ Autorul susține că „nulitatea ca sancțiune procedurală poate fi îndreptată atât împotriva actelor procesuale, cât și împotriva actelor procedurale. Pentru anularea unui act procesual sau procedural se cer întrunite cumulativ următoarele condiții: să se constate o încălcare a dispozițiilor legale. Prin încălcare să se producă o vătămare care trebuie să fie de natură procesuală. Încălcarea poate viza fie drepturile părților, fie modul de administrare a probelor; vătămarea produsă să nu poată fi înlăturată decât prin anularea actului.”⁹⁸

În opinia lui Udriș M. „nefericita corelare normativă cu materia nulităților a generat diluarea problematicei excluderii probelor nelegale, sterilizând instituția de drept în discuție; astfel fiind, a căpătat valențe axiomatice teza îmbrățișată în prezent atât doctrinar, cât și jurisprudențial, potrivit căreia excluderea probelor nelegale și/sau neloiale obținute și/sau administrate (*brevitatis causa*, „probe nelegale”) este subsumat sancțiunii nulității, nefiind o sancțiune procesuală autonomă, deoarece intervine numai în măsura în care se constată în amonte nulitatea (absolută sau relativă) unui act cu funcție probatorie.”⁹⁹ Autorul consideră că „legiuitorul a adoptat o concepție eclectică despre excludere, readucând în discuție problematica vătămării și a mecanismelor în care aceasta poate fi înlăturată, tipică abordării remediu (anglo-saxone), respectiv

⁹⁵ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. I. pag. 502-504

⁹⁶ PARASCHIV C. S. *Drept procesual penal*. București: Ed. LuminaLex, 2002. ISBN: 973-588-561-1. pag. 335

⁹⁷ OROVEANU-HANȚIU A. *Drept procesual penal. Partea Generală*. București: Ed. C.H. Beck, 2009. ISBN 978-973-115-624-8. pag. 329

⁹⁸ *Ibidem*, pag. 331

⁹⁹ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. II. pag. 1350

viziunii procedurale franceze, aflată în antiteză cu teoria legitimității îmbrățișată potrivit expunerii de motive a noului Cod și pe deplin acceptată în teoria și practica actuală. Ca urmare subordonarea excluderii față de nulitate este doar un efect generat de cauza calificării primei instituții drept o veritabilă idiosincrazie în contextul tradiției continentale dominate de nulități; clamată origine adversarială - anglo-americană - a regulilor de excludere rămâne la nivelul unei aserțiuni al cărei suport științific este dificil de identificat, teza fiind contrazisă de realitățile istorico-judiciare.”¹⁰⁰

Tema studiului nostru este abordată și în monografia lui Chirița Cătălin Mihai intitulată *Protecția drepturilor omului în procedura de administrare a probelor în cauzele penale*, publicată în București în 2019. Analizând problema administrării probelor în procesul penal, autorul atrage atenție că „odată cu evoluția științei s-au dezvoltat sau au fost reactivate noi metode de obținere a declarațiilor: tortura psihică, hipnoza, șantaj, promisiunea de neurmărire a unor fapte săvârșite de martor sau de o persoană apropiată acestuia, oferirea de diferite foloase sub orice natură, folosirea de droguri – „drogurile adevărului”.”¹⁰¹

Autorul afirmă, că „printre procedeele de obținere a probelor sau a mijloacelor de probă pot fi enumerate și acțiuni care contravin legii încălcând flagrant drepturile omului și nu contribuie notabil la aflarea adevărului: hipnoza, bătaia, tortura, cazele, serul adevărului, poligraful, promisiuni de neurmărire a unor fapte săvârșite de martor, în schimbul colaborării, șantaj, amenințări etc.”¹⁰² Referindu-ne la sancțiunile nerespectării drepturilor și libertăților în procesul penal, autorul este de părerea că „drepturile și libertățile fundamentale nu se pot impune și nu vor fi respectate fără un sistem sancționator care să oblige toate instituțiile judiciare”.¹⁰³

În analiza sancțiunilor procesuale din monografia menționată, autorul nu utilizează expresia „excluderea probelor”, însă subliniază că „CPP român instituie practic un nou tip de sancțiune de natură procesuală, ce se aplică exclusiv în domeniul probatoriului, având ca scop reglementarea utilizării mijloacelor de probă, evidențiind totodată deosebirile fundamentale dintre această sancțiune și sancțiunile nulității absolute și relative.”¹⁰⁴

Subiectul excluderii probelor este tratat și în cadrul monografiei *Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal* lui Gheorghe Teodor-Viorel, care susține că „instituția/sancțiunea excluderii probelor în procesul penal are o mare importanță în economia aflării adevărului, dat fiind faptul că situația de fapt poate fi stabilită doar pe baza probelor

¹⁰⁰ *Ibidem*, pag. 1350

¹⁰¹ CHIRIȚA C-M. *Protecția drepturilor omului în procedura de administrare a probelor în cauzele penale*. București: Ed. Universul Juridic, 2019. ISBN: 978-606-39-0454-7. pag. 61

¹⁰² *Ibidem*, pag. 64

¹⁰³ *Ibidem*, pag. 153

¹⁰⁴ *Ibidem*, pag. 162-163

neexcluse. Excluderea probelor în procesul penal român are o altă dimensiune juridică decât regula excluzionară din procesul judiciar american. În concepția continental europeană clasică, excluderea probelor se produce numai în acele situații în care veridicitatea conținutului probei este compromisă sau îndoielnică datorită modului în care proba a fost obținută.”¹⁰⁵

Efectuând în general retrospectiva studiului literaturii de specialitate, susținem opinia lui Negru A.-I., care afirmă că „majoritatea lucrărilor de specialitate care tratează regula de excludere menționează încă de la început, că aceasta reprezintă un subiect foarte controversat, atât din perspectiva doctrinei, cât și a jurisprudenței, existând două tabere clar conturate care fie promovează, fie denigrează această regulă.”¹⁰⁶

După ce am efectuat analiza literaturii de specialitate din România, putem formula următoarele concluzii:

1. Spre deosebire de literatura de specialitate din Republica Moldova, care tinde să abordeze excluderea probelor mai mult dintr-o perspectivă mai practică, doctrinarii români acordă o atenție considerabilă aspectelor teoretice ale acestei instituții. Literatura de specialitate din România subliniază importanța excluderii probelor ca sancțiune în procesul penal, iar evoluțiile recente în cadrul legislativ și doctrinar reflectă o preocupare crescută pentru reglementarea corectă a acestei proceduri. În același timp, atât autorii români ca și cei autohtoni sunt unanim de acord asupra importanței respectării principiilor de legalitate și loialitate în administrarea probelor.

2. Literatura românească prezintă diverse opinii referitoare la natura juridică a excluderii probelor, existând viziuni, unele subliniază caracterul autonom al acestei sancțiuni, iar altele demonstrează că această sancțiune este subsumată nulităților procesuale. De asemenea, dezvoltarea continuă a doctrinelor în domeniul dreptului procesual penal din România denotă o tendință de aprofundare a înțelegerii și aplicării excluderii probelor, atât ca sancțiune, cât și ca mecanism de protecție a principiilor fundamentale ale procesului penal. Considerăm că diversitate de opinii în rândul autorilor români cu privire la abordarea acestei instituții, sugerează necesitatea unei clarificări suplimentare.

3. Diversitatea opiniilor teoretice cu privire la natura și aplicabilitatea excluderii probelor poate crea un climat de incertitudine în rândul practicienilor, inducându-i uneori în eroare la aplicarea corectă a normelor procesual-penale. Disparitățile între perspectivele doctrinare, în special privind natura sancțiunii excluderii probelor și legătura sa cu alte sancțiuni procesuale, pot duce la interpretări diferite și chiar contradictorii de către subiecții procesului penal, în special de

¹⁰⁵ GHEORGHE T.-V. *Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal*. București: Ed. Hamangiu, 2021. ISBN 978-606-27-1829-9. pag. 157

¹⁰⁶ NEGRU A.-I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. pag. 191-192

către instanțele de judecată. Aceasta subliniază necesitatea unei unificări doctrinare clare și modificarea Codului de procedură penală în vederea formulării unor reglementări mai precise care să asigure o aplicare uniformă și coerentă a normelor în materia excluderii probelor.

1.2 Analiza literaturii de specialitate a altor state cu privire la problema excluderii probelor în cadrul procesului penal

Regulile excluderii probelor au constituit un subiect intens de dezbatere în literatura de specialitate occidentală încă de la începutul secolului XX. „Rolul însemnat al probelor în administrarea justiției penale i-a determinat pe unii autori să afirme că întregul proces penal este dominat de problema probelor.”¹⁰⁷ Numeroase cercetări analizează detaliat caracteristicile dreptului probelor în diverse jurisdicții, fundamentul acestora și impactul lor asupra procesului juridic. În acest context, este esențial să acordăm o atenție deosebită contribuțiilor cercetătorilor din Occident, având în vedere că, la adoptarea regulilor de excludere, legiuitorul autohton s-a inspirat din experiența și practicile țărilor occidentale, care aveau deja o tradiție solidă în aplicarea acestor norme în sistemele lor juridice.

Analizând literatura de specialitate în domeniul excluderii probelor, este esențial să acordăm o atenție deosebită contribuțiilor provenite din cercetările dreptului comun, având în vedere că regula excluderii are rădăcini adânci în tradiția juridică anglo-saxonă. Așadar, regulile moderne de excludere din toate jurisdicțiile de drept comun au fost, în diferită măsură, influențate de traiectoria dreptului comun.

Din analiza literaturii de specialitate, rezumăm că regula excluderii probelor își ia origine în procesul penal din Marea Britanie, unde, pe parcursul a mai multe secole, în urma numeroaselor precedente judiciare, s-au conturat norme detaliate ce reglementează modalitățile și tehnicile de administrare a probelor, precum și criteriile esențiale de admisibilitate ale acestora.

Ho Hock Lai în articolul *Exclusion of Wrongfully Obtained Evidence: A Comparative Analysis*, menționează că „istoric, dreptul englez a fost reticent în a exclude probele obținute ilegal. Poziția tradițională a dreptului comun, conform căreia ilegalitatea metodei prin care au fost administrate probele nu afecta admisibilitatea acestora, a fost exprimată în celebra frază a lui Crompton J. din cazul Leatham din 1862: „Nu contează cum le obții; chiar dacă le fură, vor fi admisibile ca probă”. ”¹⁰⁸

¹⁰⁷ LEVASSEUR G., CHAVANNE A., *Droit pénal et procédure pénale*, Sirey, Paris, 1972.

¹⁰⁸ Ho Hock Lai. *Exclusion of Wrongfully Obtained Evidence: A Comparative Analysis*. În: NUS Law Working Paper No. 2017/014. [online] [citat: 08.12.2023]. Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3032237

Conform opiniei autorilor Panzavolta M., Maes E. și Mosna A., expusă în lucrarea *Streamlining the exclusion of illegally obtained evidence in criminal justice*, „această abordare radicală a evoluat treptat în abordarea dreptului comun, așa cum a fost stabilită în cauza *Sang*, în care a fost stabilit că în afară de ceea ce privește mărturisirile și confesiunile, instanța nu trebuie să se preocupe de modul în care a fost obținută proba și, prin urmare, nu există o discreție judiciară de a refuza admiterea probelor relevante și admisibile pe motive că acestea au fost obținute prin mijloace necorespunzătoare sau nedrepte.”¹⁰⁹

Aceiași autori susțin că „sistemul de drept comun este, în general, asociat cu proceduri adversariale. Aceasta se manifestă prin faptul că activitatea poliției în cadrul urmăririi penale nu era reglementată procesual, materialele acumulate nefiind considerate probe, chiar și în cazurile în care erau obținute pe baza unui mandat judecătoresc. Judecătorul își fundamenta decizia doar pe acele probe care fuseseră prezentate direct în cadrul dezbatărilor dintre părți, fără a exista o listă exhaustivă a tipurilor de probe sau o formă procesuală specifică prin care acestea trebuiau prezentate în procesul penal englez. În schimb, prin intermediul numeroaselor precedente judiciare, au fost stabilite cazuri specifice în care probele nu puteau fi considerate admisibile pentru a fi utilizate în procesul de probare, iar criteriile pe care judecătorul trebuia să le urmeze la evaluarea admisibilității probelor au fost clar definite.”¹¹⁰

Conform legislației engleze actuale, probele obținute ilegal sunt reglementate atât de lege, cât și prin jurisprudență. Autorul Y Ma în publicația *Comparative Analysis of Exclusionary Rules in the United States, England, France, Germany, and Italy*, susține că „cele mai importante prevederi ce țin de admisibilitatea probelor se conțin în art. 76 și 78 din *Police and Criminal Evidence Act 1984*.¹¹¹ Autorul observă că „legea menționată face distincție între confesiuni și alte tipuri de probe. Confesiunile sunt definite în articolul 82(1) PACE ca orice declarație complet sau parțial adversă persoanei care o face, indiferent dacă a fost făcută unei persoane cu autoritate sau nu și dacă a fost făcută verbal sau în alt mod. Conform articolului 76(2)(a) PACE, orice confesiune făcută de o persoană acuzată care a fost obținută prin opresiune este automat inadmisibilă. Opresiunea este definită parțial ca incluzând „tortura, tratamentele inumane și degradante, precum și utilizarea sau amenințarea cu violența”. Articolul 76(2)(b) PACE introduce un test de fiabilitate, stipulând că probele obținute în condiții ce ar putea face confesiunea nesigură sunt inadmisibile.

¹⁰⁹ PANZAVOLTA M., MAES E., MOSNA A. *Streamlining the exclusion of illegally obtained evidence in criminal justice*. pag. 33. The International Journal of Evidence & Proof 26 (3). [online] [citat: 05.05.2024] Disponibil: <https://doi.org/10.1177/13657127221088328>

¹¹⁰ *Ibidem*, pag. 33

¹¹¹ Y Ma. *Comparative Analysis of Exclusionary Rules in the United States, England, France, Germany, and Italy*. În: *Policing*, Vol. 22, Ed. 3 din 1999. pag. 285.

Sarcina de a dovedi că proba nu a fost obținută astfel revine acuzării. În plus, articolul 78(1) PACE conferă instanței puterea discreționară de a respinge probele dacă admiterea acestora ar afecta corectitudinea procesului, având în vedere circumstanțele în care au fost obținute.”¹¹²

Astfel, „în modelul anglo-saxon, există o schemă clară care permite eliminarea probelor inadmisibile în etapele succesive de evaluare și se bazează pe regulile statutare. În statele anglo-saxone, schema regulilor de admisibilitate se bazează pe patru fundamente: lista probelor admisibile, regulile de excludere și regulile de admisibilitate și etapa finală de efectuare a testul „justului echilibru” a procedurilor.”¹¹³

În acest sens, Ormerod D. și Birch D. în articolul *The evolution of the discretionary exclusion of evidence*, afirmă că „conceptul de proces echitabil este prea amplu pentru a oferi instanțelor vreo îndrumare concretă cu privire la modul de a echilibra elementele cazului și poate fi manipulat judiciar, permițând instanțelor flexibilitatea de a evita adoptarea unei rațiuni clare.”¹¹⁴

Astfel, analizând literatura de specialitate, observăm că discreția acordată judecătorilor în aprecierea admisibilității probelor este un subiect controversat. Unii autori consideră că, deși această le oferă judecătorilor flexibilitatea necesară în evaluarea probelor, ea poate compromite echitatea procesului. Riscul major constă în posibilitatea interpretărilor subiective, care pot afecta corectitudinea și imparțialitatea procedurilor judiciare, influențând rezultatul procesului. De exemplu, Ormerod D. în articolul *ECHR and the Exclusion of Evidence: Trial Remedies for Article 8*, susține că „dispozițiile articolul 78(1) PACE le oferă instanțelor o „discreție largă și nestructurată”, singurul criteriu fiind dacă admiterea probei ar afecta negativ echitatea procedurii.”¹¹⁵

Autorii Panzavolta M., Maes E. și Mosna A., referindu-se la discreția acordată judecătorilor în Marea Britanie, menționează că „articolul 82(3) din PACE menține discreția de excludere conform dreptului comun. Astfel, instanțele păstrează în continuare dreptul de a exclude dovezile dacă acestea sunt „mai prejudiciabile decât probatorii”, deși rămâne discutabil dacă aceasta adaugă ceva la testul de echitate formulat în mod general în articolul 78 din PACE.”¹¹⁶ La fel, aceiași

¹¹² Y Ma. *Comparative Analysis of Exclusionary Rules in the United States, England, France, Germany, and Italy*. În: *Policing*, Vol. 22, Ed. 3 din 1999. pag. 285.

¹¹³ LEONTIEVA S., *Prezentare generală a mecanismelor juridice de eliminare a probelor în sisteme de drept comun și de drept civil*. În: Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice și economice, 9-10 noiembrie 2023, Chișinău. Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2023, SJE, ISBN 978-9975-62-693-4. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/201605 pag. 223

¹¹⁴ ORMEROD D., BIRCH D. *The evolution of the discretionary exclusion of evidence*. În: *Criminal Law Review* (London, England), 2004.

¹¹⁵ ORMEROD D. *ECHR and the Exclusion of Evidence: Trial Remedies for Article 8*. În: *Criminal Law Review* (London, England), 2003.

¹¹⁶ PANZAVOLTA M., MAES E., MOSNA A. *Streamlining the exclusion of illegally obtained evidence in criminal justice*, pag. 63-64. [online] [citat: 05.05.2024]

autori susțin că „pentru a evita discreția judiciară nelimitată, procesul decizional privind excluderea probelor să urmeze o secvență clară. Studiul lor propune un sistem de cercuri concentrice: ghiduri care stabilesc o ordine precisă pentru evaluarea fiabilității, rațiunilor de protecție și integritate. Această formă de discreție judiciară ghidată nu exclude, dar reglementează posibilitățile de a echilibra aceste rațiuni între ele. Acest lucru garantează atât protecția standardelor minime și consistența în procesul de excludere a probelor, cât și flexibilitatea necesară pentru a adopta soluția cea mai adecvată în situația concretă. Soluția propusă aici este, de asemenea, suficient de flexibilă pentru a se potrivi țărilor cu structuri diferite de justiție penală și abordări variate față de discreția instanțelor și legalitatea procedurală.”¹¹⁷

Autorii Ashworth A. și Redmayne M., în lucrarea *The Criminal Process*, la fel, susțin că „excluderea reglementată de art. 78 din *Police and Criminal Evidence Act* se bazează, în principal, pe principiul egalității procesuale, vizând probele obținute ilegal. Astfel, excluderea nu va interveni automat în cazul încălcării normelor de obținere a probelor, ci doar dacă sunt îndeplinite următoarele condiții: încălcarea trebuie să fie gravă; acuzatul să fi suferit o vătămare procesuală din cauza încălcării drepturilor sale; și poliția să fi acționat cu rea-credință.”¹¹⁸

În ceea ce privește dreptul american în materia excluderii probelor, literatura de specialitate din Statele Unite privind excluderea probelor obținute ilegal se concentrează pe evoluția jurisprudențială și pe impactul acesteia asupra drepturilor constituționale ale acuzatului. Studiind istoricul apariției instituției excluderii probelor, autorii Kamisar Y., LaFave W., Israel J.H. în tratatul *Modern Criminal Procedure*, reflectă că „cu mult înainte ca Curtea Supremă să rezolve problema excluderii probelor, instanțele inferioare au dezvoltat doctrina conform căreia un inculpat nu avea „calitate procesuală” pentru a contesta probele obținute prin încălcarea drepturilor constituționale ale unei terțe părți. Baza inițială pentru această doctrină pare să fi fost „fundamentarea comună a Amendamentului Patru și a clauzei privind auto-incriminarea din Amendamentul Cinci.” Regula se baza, de asemenea, pe teoria că proba este exclusă pentru a oferi o remediere pentru o greșeală făcută față de inculpat, iar în consecință, dacă inculpatul nu a fost lezat, nu are dreptul la nicio remediere.”¹¹⁹

Marcus P. în *The Exclusion of Evidence in the United States*, descrie procesul de dezvoltare a regulii excluderii probelor, menționând că „aceasta a cunoscut o dezvoltare semnificativă în cadrul procesului penal din Statele Unite ale Americii. Autorul relatează că în 1886 în cauza *Boyd*

¹¹⁷ *Ibidem*, pag. 2

¹¹⁸ ASHWORTH A., REDMAYNE M. *The Criminal Process*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2010. ISBN: 9780199547289. pag. 348-349

¹¹⁹ KAMISAR Y., LAFAVE W., ISRAEL J.H. *Modern Criminal Procedure*. ISBN: 0-314-04142-7, pag. 785

v. *United States*, a avut loc primul caz în care Curtea a hotărât că utilizarea în proces a documentelor private obținute de la acuzat printr-o citație care ordona producerea acestora în fața instanței încalca interdicția împotriva mărturiei forțate prevăzută de Al 5-lea Amendament și, prin urmare, era și nerezonabilă conform Al 4-lea Amendament. Trei decenii mai târziu, în cauza *Weeks v. United States*, Curtea a separat excluderea de la Al 5-lea Amendament, afirmând simplu că guvernul trebuie să returneze (înainte de judecată) orice proprietate confiscată ilegal asupra căreia acuzatul deține un drept de proprietate.”¹²⁰

Ferdico J.P., în *Criminal Procedure for the Criminal Justice Professional*, susține că „regula excluderii impune ca orice probă obținută de către poliție prin metode care încalcă drepturile constituționale ale unei persoane să fie exclusă de la utilizare într-un proces penal împotriva acelei persoane, subliniind că această regulă este relativ recentă în dezvoltarea sistemului juridic al SUA. Anterior, oricare probă, indiferent de cum a fost obținută, era acceptată atâta timp cât îndeplinea alte criterii de admisibilitate, cum ar fi relevanța și credibilitatea. Regula excluderii a fost prima dată dezvoltată în 1914 în cauza *Weeks v. United States* și a fost limitată la o interdicție privind utilizarea probelor obținute ilegal de către ofițeri ai autorităților federale de aplicare a legii. Ulterior, în 1949, în cauza *Wolf v. Colorado*, Curtea Supremă a SUA a decis că Amendamentul Patru se aplică statelor prin clauza procesului echitabil. Însă, Curtea Supremă nu a mers atât de departe încât să ceară ca al patrulea amendament să fie aplicat împotriva oficialilor statului prin excluderea probelor nelegale în instanță. Asemenea a venit în 1961, în cauza *Weeks v. United States*. Această decizie reflectă opinia instanței că măsurile alternative, cum sunt declanșarea urmăririi penale împotriva oficialilor statului, proceduri disciplinare sau înaintarea acțiunilor civile împotriva ofițerilor, nu au fost suficient de eficiente pentru respectarea celui de-al Patrulea Amendament și că regula de excludere a fost singura metodă eficientă.”¹²¹

Aceiași opinie este expusă și de Miller J. M. în articolul *Exclusionary Rule - Where Are We Now?*, unde autorul afirmă că „regula excluderii a fost instituită în 1914 prin decizia adoptată pe cauza *Weeks v. United States* și a devenit complet aplicabilă în SUA din 1961, fiind dezvoltată în cauza *Mapp v. Ohio*. Majoritatea limitărilor impuse acestei reguli au fost create și extinse de Curtea Supremă condusă de Burger în anii 1970 și 1980.”¹²²

¹²⁰ MARCUS P. *The Exclusion of Evidence in the United States*. În: Faculty Publications. Faculty Publications, William and Mary Law School, 1990. pag. 596. [online] [citat: 17.04.2025].

Disponibil: <https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1615&context=facpubs>

¹²¹ FERDICO J.N. *Criminal procedure for the criminal justice professionals*. 5th ed. ISBN: 0-314-01142-0. pag. 79-80

¹²² MILLER J. M. *Exclusionary Rule - Where Are We Now?* [online] [accesat: 04.02.2025]. Disponibil: <https://ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/exclusionary-rule-where-are-we-now>

Ashworth A., Redmayne M. în lucrarea *The Criminal Process*, evidențiază că „recent, în cauza *Herring v. U.S.* (2009), Curtea Supremă a abordat legalitatea administrării probelor și a subliniat că, în anumite circumstanțe, probele obținute cu bună-credință nu vor fi excluse, chiar dacă s-a constatat o încălcare a drepturilor fundamentale. Aceasta reflectă o nuanțare a doctrinei excluderii, recunoscând că nu toate încălcările sunt egale și că intenția autorităților poate influența rezultatul. De asemenea, jurisprudența a identificat excepții importante la regula excluderii. De exemplu, probele obținute în urma unei percheziții efectuate pe baza unui mandat care ulterior s-a dovedit nul nu vor fi excluse dacă poliția a acționat cu bună-credință și fără cunoștință de nulitate. În cauze *Massachusetts v. Sheppard* (1984) și *Illinois v. Krull* (1987), Curtea a stabilit că respectarea bunelor intenții ale poliției poate justifica admiterea probelor. Un alt principiu esențial este „inevitabilitatea descoperirii”, conform căruia probele obținute cu încălcarea drepturilor constituționale pot fi admise dacă se demonstrează că acestea ar fi fost descoperite inevitabil prin mijloace legale, cum ar fi în cauza *Nix v. Williams* (1984), inculpatul, care fiind audiat în lipsa avocatului, a indicat locul în care se afla cadavrul. Deși s-a constatat că audierea a fost ilegală, probele subsecvente nu au fost excluse, reținându-se că echipele de căutare erau deja în zonă, îndreptându-se către locul respectiv, iar în absența declarației căutarea ar fi continuat și cadavrul victimei ar fi fost în mod inevitabil descoperit.”¹²³

În articolul *The Exclusionary Rule in Criminal Procedure: a comparative study of the English, American, and Japanese approaches*, autorul Ryo Ogiso susține că „îngrijorarea tot mai mare față de criminalitate a influențat interpretarea regulii excluderii. Astfel, în cauza *Statele Unite ale Americii v. Leon* Curtea Supremă a Statelor Unite a decis în 1984 că costurile sociale substanțiale impuse de regula excluderii pentru protejarea drepturilor prevăzute de Amendamentul Patru au fost mult timp o sursă de îngrijorare. Astfel, Amendamentul Patru nu conține nicio prevedere care să interzică în mod expres utilizarea probelor obținute în încălcarea comandamentelor sale... Regula operează astfel ca o soluție judiciară creată pentru a proteja drepturile prevăzute de Amendamentul Patru în general, prin efectul său de descurajare, mai degrabă decât ca un drept constituțional personal al părții vătămate... Dacă sancțiunea excluderii este aplicată corespunzător într-un caz specific, aceasta reprezintă o problemă distinctă de întrebarea dacă drepturile garantate de Amendamentul Patru ale părții care solicită aplicarea regulii au fost încălcate prin acțiunile poliției. Doar prima întrebare se află în fața noastră, iar aceasta

¹²³ASHWORTH A., REDMAYNE M. *The Criminal Process*. pag. 355

trebuie soluționată prin evaluarea atentă a costurilor și beneficiilor de a împiedica utilizarea în procesul penal a probelor tangibile, care sunt în mod inerent de încredere...”¹²⁴

În același timp, autorii din domeniu discută intens și implicațiile regulilor *Miranda*, subliniind că nerespectarea drepturilor prevăzute de aceste reguli poate conduce la excluderea probelor obținute în urma interogatoriilor nelegale. Tomkovicz J.J. în *Constitutional Exclusion: The Rules, Rights, and Remedies that Strike the Balance Between Freedom and Order*, explorează regula excluderii în cauza *Miranda*, care se bazează pe dreptul conferit de Al 5-lea Amendament—dreptul de a nu fi obligat să fii martor împotriva ta însuși. Autorul descrie că „interdicția asupra mărturisirilor a fost stabilită în 1966 în cauza *Miranda v. Arizona* se bazează pe presupunerea că interogatoriile în regim de custodie, fără măsuri de protecție—mai precis, avertismente și renunțarea la drepturi—sunt în mod inerent coercitive. Cerințele „regulilor *Miranda*” sunt următoarele: persoana „trebuie să fie informată înainte de începerea interogatoriului că are dreptul de a păstra tăcerea; orice afirmație făcută de aceasta poate fi utilizată împotriva sa în instanță; are dreptul la asistență juridică și, în cazul în care nu poate angaja un avocat, acesta va fi numit pentru ea, la cererea sa, înainte de începerea interogatoriului... Până când acuzatorul din instanță nu va demonstra că aceste avertismente au fost făcute și că persoana a renunțat în mod conștient la exercitarea drepturilor sale, probele obținute în urma interogatoriului nu pot fi folosite împotriva sa.”¹²⁵

Inițial, „regula de inadmisibilitate a lui *Miranda* părea a fi un drept personal al acuzatului, dar mai târziu Curtea a concluzionat că aceasta este doar o măsură preventivă împotriva riscurilor ca o mărturisire obținută sub constrângere să fie utilizată în proces în încălcarea Al 5-lea Amendament. Interdicția *Miranda* se aplică doar mărturisirilor obținute fără respectarea liniilor directe ale interogatoriilor în regim de custodie stabilite de *Miranda*.”¹²⁶

În ceea ce privește esența regulii excluderii probelor în SUA, remarcăm opinia lui Paul Marcus, precum că „regula excluderii în Statele Unite, pe scurt, înseamnă că, dacă agenții guvernamentali au obținut dovezi într-o manieră ilegală, aceste dovezi vor fi excluse de la procesul penal. Numeroși judecători au comentat că există două scopuri pentru această regulă de excludere, referindu-se la „cele două scopuri de a permite instanței să evite pata parteneriatului în ilegalitatea oficială și de a asigura oamenilor... că guvernul nu va profita de la comportamentul său ilegal...”.

¹²⁴ OGISO, Ryo. *The Exclusionary Rule in Criminal Procedure: A Comparative Study of the English, American, and Japanese Approaches*. În: Amicus Curiae-Journal of the Society for Advanced Legal Studies, 2001. pag. 29 [online] [citat: 12.01.2025]. Disponibil: <https://doi.org/10.14296/ac.v2001i37.1316>

¹²⁵ TOMKOVICZ J.J. *Constitutional Exclusion: The Rules, Rights, and Remedies that Strike the Balance Between Freedom and Order*. New York: Oxford University Press, 2011. ISBN: 9780195369243. pag. 212

¹²⁶ FERDICO J.H., FRADELLA H.F., TOTTEN C.D., *Criminal Procedure for the Criminal Justice Professional*. 10th ed. Belmont, CA: Wadsworth/Cengage Learning, 2008. ISBN: 9780495095477. pag. 118-125, 132-135.

Există trei surse diferite pentru excluderea probelor în cazurile penale: puterea de supraveghere a judecătorilor asupra cazurilor penale, statutele și constituțiile statale și prevederile constituționale federale.”¹²⁷

În literatura de specialitate din Statele Unite, regula „*fruit of the poisonous tree*” ocupă un loc semnificativ, fiind esențială pentru înțelegerea excluderii probelor obținute ilegal. O analiză detaliată asupra evoluției doctrinei „*fruit of the poisonous tree*”, cu evidențierea contribuțiilor semnificative ale instanțelor de judecată și impactul acestora asupra dezvoltării dreptului penal american este realizată într-o lucrare recentă lui Yeager D. în *A History of Fruit of the Poisonous Tree (1916–1942)*. Autorul remarcă faptul că „doctrina „*fructul pomului otrăvit*” se aplică probelor obținute direct sau indirect din acțiuni ilegale ale guvernului. De exemplu, dacă forțele de ordine efectuează o percheziție ilegală și descoperă o probă, orice probă ulterioară derivată din acea percheziție inițială ilegală este, de asemenea, inadmisibilă. Această doctrină se aplică probelor fizice (obiectelor tangibile precum arme, droguri sau bunuri furate descoperite în timpul unei percheziții ilegale), probelor verbale (declarațiilor sau mărturisirilor obținute prin constrângere sau fără avertizările corespunzătoare), probelor derivate (orice alte probe descoperite ca urmare a percheziției ilegale inițiale, cum ar fi indicii către alți martori etc).”¹²⁸

În același timp, Yeager D. subliniază că „există excepții în care probele viciate pot fi totuși admisibile, cum sunt: doctrina sursei independente, ceea ce presupune că dacă proba a fost obținută dintr-o sursă separată, independentă și fără legătură cu activitatea ilegală, aceasta poate fi admisibilă în instanță. De exemplu, dacă poliția află inițial despre o probă prin mijloace nelegale, dar ulterior obține aceeași probă printr-o investigație legală și independentă, aceasta poate fi utilizată. O altă regulă, este regula descoperirii inevitabile. Această excepție se aplică atunci când acuzarea poate demonstra că proba ar fi fost descoperită inevitabil prin mijloace legale, indiferent de acțiunea ilegală. A treia excepție este reprezentată doctrina atenuării, formulată de către autor că atunci când legătura dintre acțiunea ilegală și probă este suficient de îndepărtată sau a fost întreruptă de circumstanțe interveniente, proba poate fi admisibilă. De exemplu, dacă acțiunile voluntare ale unui suspect sau trecerea timpului slăbesc legătura dintre percheziția ilegală și proba obținută, proba poate fi considerată admisibilă.”¹²⁹

Observăm că unii cercetători își exprimă opinia negativă cu privire la dezvoltarea instituției excluderii probelor, argumentând că aceasta limitează puterile statului în procesul de justiție. Ei

¹²⁷ MARCUS P. *The Exclusion of Evidence in the United States*. pag. 596.

¹²⁸ YEAGER D.B. *A History of Fruit of the Poisonous Tree (1916-1942)*. În: *Howard Law Journal*, Vol. 67, 2024. pag. 55

¹²⁹ *Ibidem*, pag. 55

susțin că aceste restricții pot împiedica autoritățile să își îndeplinească eficient rolul de a investiga și de a aduna dovezi esențiale în cazurile penale, afectând astfel capacitatea sistemului judiciar de a aduce vinovații în fața legii. Astfel, în opinia autorilor polonezi Jasiński W. și Kremens K. exprimată în articol științific *Admissibility of Evidence in Criminal Process. Between the Establishment of the Truth, Human Rights and the Efficiency of Proceedings*, „ultimele decenii, sunt marcați de o tendință și mai vizibilă de a limita puterile investigative ale agențiilor de justiție penală implicate în procesul de stabilire a faptelor. Stabilirea regulii excluderii în SUA și dezvoltarea acesteia demonstrează că respectarea drepturilor omului (garantate în Amendamentele patru, cinci și șase) a devenit un factor crucial care limitează căutarea adevărului în procedurile penale.”¹³⁰

În concluzie, specificăm că analiza literaturii de specialitate subliniază complexitatea regimului excluderii probelor în sistemul juridic american și relevanța acestuia pentru protecția drepturilor individuale. Această dinamică continuă să evolueze, influențată de cazuri recente și de interpretările Curții Supreme. Însă susținem opinia lui Zubarev A., exprimată în articolul *Институт недопустимых доказательств в уголовном процессе России*, potrivit căreia „cu toate că există o procedură legală corespunzătoare, se poate observa că în procesul penal american, asemenea celui englez, faza de urmărire penală nu beneficiază de o reglementare detaliată a procedurilor, iar normele existente sunt de natură specifică și cauzală.”¹³¹

În urma analizei literaturii de specialitate, considerăm că putem identifica următoarele trăsături comune care definesc excluderea probelor în cadrul țărilor din sistemul de drept anglo-saxon:

1. Lipsa unei definiții normative a excluderii probelor. În statele din sistemul de drept anglo-saxon, legiuitorul nu este obișnuit să ofere definiții legale ale conceptelor abstracte, inclusiv ale admisibilității și excluderii probelor. Termenii „admisibilitatea probelor”, „inadmisibilitatea probelor”, „excluderea probelor” sunt introduși în limbajul juridic fără explicații precise, fiind considerați concepte stabile și larg recunoscute.

2. Excluderea probelor este aplicată în funcție de specificul fiecărui caz, printr-o descrierea detaliată a situațiilor în care probele devin inadmisibile. Această abordare detaliată poate fi explicată prin preeminența precedentului judiciar în calitate de izvor principal de drept, în contextul în care legea constituie o generalizare a mai multor situații concrete cu care s-a confruntat

¹³⁰ JASIŃSKI W., KREMENS K., *Admissibility of Evidence in Criminal Process. Between the Establishment of the Truth, Human Rights and the Efficiency of Proceedings*. În: Revista Brasileira de Direito Processual Penal, vol. 7, no. 1, 2021.. Disponibil: <https://doi.org/10.22197/rbdpp.v7i1.537> pag. 22

¹³¹ ZUBAREV A., *Институт недопустимых доказательств в уголовном процессе России*. pag. 40. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/institut-nedopustimyh-dokazatelstv-v-ugolovnom-protsesse-rossii/viewer>

practica judiciară. În acest context, fenomenul poate fi apreciat pozitiv, întrucât reglementarea clară și precisă a unor chestiuni specifice contribuie la eliminarea riscului de abuz procesual din partea autorităților de aplicare a legii.

3. În studiile realizate, mai mulți autori occidentali subliniază faptul că aplicarea regulilor de excludere acordă un rol semnificativ discreției judecătorului în procesul decisional, care contribuie la flexibilitatea sistemului juridic, permițând instanțelor să adapteze soluțiile la circumstanțele specifice ale fiecărei cauze examinate. Totodată, în literatură de specialitate sunt evidențiate și riscurile asociate unei discreții excesive, cum ar fi posibilitatea de a crea inegalități în aplicarea legii sau de a submina încrederea publicului în imparțialitatea justiției.

Admisibilitatea probelor prezentate instanței și eventuală excludere a probelor obținute cu încălcări reprezintă o problemă centrală în procedura judiciară. Potrivit opiniei lui McDermott P.A. expuse în *Criminal Procedure and Evidence* „se acordă mai mult timp pentru justificarea inadmisibilității probelor decât pentru stabilirea vinovăției acuzatului”.¹³²

4. Normele care reglementează probele care pot fi folosite în instanță sunt legate atât de normele procesuale, cât și de acțiunile autorităților de aplicare a legii. Totuși, anumite reguli de admisibilitate pot fi apreciate mai degrabă ca tehnice decât reglementări legale. De exemplu, în PACE din Anglia menționată mai sus, sunt oferite instrucțiuni detaliate privind procedurile de reținere, prelevarea amprentelor digitale etc., reglementându-se în mare parte aspecte tehnice. Ca urmare, orice acțiune a autorităților poate deveni subiect de discuție într-un proces penal din perspectiva admisibilității procesuale, ceea ce poate duce la contestarea probelor din cauza nerespectării cerințelor tehnice privind procedura de colectare sau înregistrare a acestora.

După analiză detaliată a literaturii consacrate *common law*-ului și principiilor sale fundamentale referitoare la excluderea probelor, este important să acordăm atenție și literaturii de specialitate care examinează sistemul continental de excludere a probelor, din motivul că importanța sistemului de drept continental este semnificativă, iar cercetătorii care studiază dreptul din perspectiva anglo-saxonă sunt nevoiți să recunoască faptul că „tradiția dreptului continental este mai veche, mai răspândită și mai influentă decât dreptul comun”. În acest context, potrivit opiniei autorilor Merryman J.H., Perez-Perdomo R. „dreptul continental joacă un rol esențial și în studierea excluderii probelor, oferind un cadru bine definit pentru reglementarea admisibilității acestora în procesul judiciar.”¹³³

¹³² MCDERMOTT P.A. *Criminal Procedure and Evidence*. În: *Criminal Justice in Ireland*. Dublin, 2002. ISBN 9781902448671. Pag. 61

¹³³ MERRYMAN J.H., PEREZ-PERDOMO R. *The Civil Law Tradition. An Introduction to the Legal Systems of Europe and Latin America*, 4th ed. Stanford: Stanford University Press, 2018. ISBN: 9781503607552. pag. 33

În primul rând, observăm că conflictul între două valori fundamentale – stabilirea adevărului și protecția drepturilor omului în cadrul procesului penal – este o temă intens discutată și de cercetătorii din sistemul de drept continental.

În acest sens Thomas Weigend în articolul său *The Potential to Secure a Fair Trial Through Evidence Exclusion: a German Perspective*, afirmă că „aplicarea regulilor excluderii creează o dilemă. Pe de o parte, există un interes major ca judecata în cazurile penale să se bazeze pe fapte adevărate și complete, deoarece o decizie privind vinovăția sau nevinovăția nu trebuie să se bazeze pe presupuneri factuale eronate. Acest interes fundamental în stabilirea faptelor relevante duce la o căutare intensivă a adevărului, mai întâi de către organul de urmărire penală și procurorul, apoi de către instanța de judecată. Scopul, în toate sistemele juridice, este de a aduna toate probele relevante și de a permite celor care stabilesc faptele să își bazeze judecata pe informații cât mai complete posibil. Pe de altă parte, există situații în care utilizarea anumitor probe pentru fundamentarea deciziei adoptate de instanță pare a fi inechitabilă. Deseori, scopul de a stabili adevărul intră în concurență cu alte interese, cel mai important fiind interesul de a desfășura proceduri corecte. Idealul unui proces echitabil impune ca agenții statului să respecte toate regulile menite să protejeze drepturile procedurale ale suspectului. În această situație, există un conflict între scopul unui proces echitabil și interesul sistemului judiciar de a aduna și utiliza toate informațiile relevante pentru aflarea adevărului. Răspunsul la astfel de conflicte este căutat de către doctrinari și legiuitori, care urmăresc să stabilească reguli de excludere proporționale cu gravitatea încălcărilor comise. Cu siguranța susținem părerea acestuia, precum că este inechitabil ca statul să profite de pe urma propriei sale fapte ilegale.”¹³⁴

„Majoritatea sistemelor continentale tind să aibă reguli cu privire la modul în care pot fi utilizate probe. O interdicție a utilizării probelor implică faptul că judecătorii nu se pot baza pe probe viciate pentru a ajunge la un verdict și nu pot face referire la acestea atunci când motivează decizie adoptată.”¹³⁵

Un alt aspect important pe care urmează să evidențiem este că aria de aplicare a dreptului continental nu se limitează doar la țări individuale, ci cuprinde întregi regiuni geografice: familia juridică romano-germanică include majoritatea țărilor din Africa, toată America Latină, Orientul

¹³⁴ WEIGEND Th. *The Potential to Secure a Fair Trial Through Evidence Exclusion: a German Perspective*. În: *Do exclusionary Rules Ensure a Fair Trial?* editat de Sabine Gless și Thomas Richter, 61–93. *Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice*, vol. 74. Cham: Springer International Publishing, 2019. ISBN 978-3-030-12519-6. pag. 63

¹³⁵ LEONTIEVA S., *Prezentare generală a mecanismelor juridice de eliminare a probelor în sisteme de drept comun și de drept civil*. În: *Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice și economice*, 9-10 noiembrie 2023, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2023. ISBN 978-9975-62-693-4, pag. 225

Mijlociu, Indonezia, Japonia și Europa continentală. Astfel, evident că din cauza diferențelor culturale, politice și geografice, au apărut inevitabil interpretări diferite ale admisibilității și excluderii probelor.

În general, statele din familia dreptului continental recunosc regulile de excludere ca o reacție la încălcări deosebit de grave. Există o regulă aproape universală potrivit căreia declarațiile făcute în urma torturii nu trebuie să fie folosite în instanță. După cum susține autorul Giannouloupoloulos D. în articolul *The Exclusion of improperly obtained evidence in Greece: Putting constitutional rights first*, „dincolo de acest nucleu comun, amploarea și conținutul regulilor de excludere variază considerabil. În unele jurisdicții, legea interzice în general admiterea oricăror dovezi obținute ilegal. Alte state sunt mai reticente și recunosc doar un număr limitat de „reguli absolute” de excludere, lăsând excluderea în alte cazuri la discreția instanței sau permițând admiterea dovezilor obținute ilegal dacă interesul de a le folosi pentru „găsirea adevărului” depășește contaminarea prin obținerea lor ilegală.”¹³⁶

Cerințele privind admisibilitatea probelor în familia de drept romano-germanică sunt tradițional asociate cu forma probelor. Reimann Mathias și Zekoll Joachim în manualul *Introduction to German Law*, menționează că în „dreptul Republicii Federale Germania, proba prezentată trebuie să conțină o anumită concluzie despre faptul infracțional și să fie exprimată într-o formă prevăzută de legea procesual-penală.”¹³⁷

Astfel, „în sistemul de justiție penală în Germania, sfera interdicțiilor de a obține probe și cea a interdicțiilor de a utiliza probe nu se suprapun neapărat. După cum ilustrează categoria interdicțiilor independente de utilizare a probelor, încălcarea unei interdicții de a obține probe nu reprezintă o condiție obligatorie pentru interdicția de a le folosi ulterior. În același timp, nu orice obținere neregulamentară sau ilegală a dovezilor duce la imposibilitatea de a utiliza acele dovezi. Nu pare să fi fost încă dezvoltată o regulă generală care să stabilească în ce condiții o interdicție de a obține dovezi duce la o interdicție de a le utiliza.”¹³⁸

Weigend Th. în *The Potential to Secure a Fair Trial Through Evidence Exclusion: a German Perspective*, afirmă că „absența unei reguli generale pentru aplicarea regulilor de excludere și, prin urmare, pentru rezolvarea conflictului dintre protecția drepturilor individuale și evaluarea adevărului substanțial reflectă reticența justiției penale germane, de a renunța la

¹³⁶ GIANNOULOPOULOS D. *The Exclusion of improperly obtained evidence in Greece: Putting constitutional rights first*, International Journal of Evidence and Proof, 11, nr. 3, 2007. pag. 182

¹³⁷ REIMANN M., ZEKOLL J. *Introduction to German Law*. 2nd ed. The Hague: Kluwer Law International, 2005. 480 p. ISBN: 9789041122612. pag. 480

¹³⁸ PANZAVOLTA M., MAES E., MOSNA A. *Streamlining the exclusion of illegally obtained evidence in criminal justice*. pag. 39. [online] [citat: 05.05.2024]

informațiile relevante pentru judecată din cauza modului în care au fost obținute aceste informații.”¹³⁹

Cu referire la excluderea probelor în Italia, Conti C. în *Accertamento del fatto e inutilizzabilità nel processo penale*, afirmă că „Italia adoptă un principiu ferm al legalității și în domeniul dreptului procesual. Conform acestui principiu, regulile care guvernează procedurile trebuie să fie clar definite de legiuitor. Astfel, în mod ideal, judecătorii nu trebuie să aibă posibilitatea de a crea reguli de excludere. Mai mult, normele juridice trebuie să fie formulate într-un mod care să lase un spațiu limitat pentru discreția judecătorului, în special în ceea ce privește regulile referitoare la dovezi. Teama este diversificată: pe de o parte, teoreticienii dreptului sunt îngrijorați că o discreție prea largă ar putea duce la o excludere excesivă, ceea ce ar fi contraproductiv.”¹⁴⁰

Analizând evoluția instituției excluderii probelor în Belgia, autorii Panzavolta M., Maes E. și Mosna A. în *Streamlining the exclusion of illegally obtained evidence in criminal justice*, susțin că „începând cu anul 1920, Belgia avea o regulă strictă de excludere, conform căreia orice probă obținută ilegal era automat exclusă. Ulterior, această abordare s-a moderat. Astfel, la 14 octombrie 2003, Curtea de Casație a Belgiei a modificat această regulă printr-o hotărâre semnificativă, stabilind că excluderea probelor obținute ilegal reprezenta excepția, nu regula. Prin urmare, principiul excluderii a fost înlocuit cu regula admisibilității probelor obținute ilegal, sub rezerva unor excepții. Cauzele care au dezvoltat ulterior aceste principii sunt cunoscute sub denumirea de doctrina „Antigon”, denumire provenind de la operațiunea de poliție în timpul căreia au fost obținute probele nelegale. În 2013, doctrina Antigon a fost codificată în CPP belgian, stabilindu-se că judecătorul poate declara inadmisibile probele obținute ilegal doar în următoarele cazuri: dacă actul normativ prevede explicit nulitatea ca sancțiune pentru nerespectarea formalităților, dacă iregularitatea afectează fiabilitatea probei sau dacă utilizarea probei încalcă dreptul la un proces echitabil. Aceste trei motive de excludere sunt cumulative, iar instanța poate decide excluderea probei doar dacă oricare dintre aceste circumstanțe este prezentă.”¹⁴¹

Cu referire la excluderea probelor în Elveția, Macula L. în articolul *The Potential to Secure a Fair Trial Through Evidence Exclusion: A Swiss Perspective*, susține că „procedura penală

¹³⁹ WEIGEND Th. *The Potential to Secure a Fair Trial Through Evidence Exclusion: a German Perspective*. În: Do exclusionary Rules Ensure a Fair Trial? editat de Sabine Gless și Thomas Richter, 61–93. Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice, vol. 74. Cham: Springer International Publishing, 2019. ISBN 978-3-030-12519-6. pag. 63

¹⁴⁰ CONTI C., *Accertamento del fatto e inutilizzabilità nel processo penale*. În: Cedam, 2007. [online] [citat: 30.01.2025]. Disponibil: <https://flore.unifi.it/handle/2158/774562>

¹⁴¹ PANZAVOLTA M., MAES E., MOSNA A. *Streamlining the exclusion of illegally obtained evidence in criminal justice*. pag. 33-34. [online] [citat: 05.05.2024]

elvețiană are o puternică tradiție inchizitorială, iar scopul său principal este căutarea „adevărului material”. Cu toate acestea, autoritățile nu sunt obligate și nici permise să caute adevărul cu orice preț și sunt limitate de norme procedurale, care servesc și la protejarea unui inculpat față de autorități. În articolul său autoarea abordează și mai multe probleme practice care există în practică în legătura cu excluderea probelor, menționând că regulile de excludere elvețiene, introduse în 2011, promiteau inițial să protejeze drepturile individuale în cadrul procedurilor penale, oferind linii directoare clare. Cu toate acestea, actualmente persistă probleme practice, în special în legătura cu aplicarea art. 141 din CPP, care lasă deschise întrebări esențiale privind punerea în aplicare și admiterea probelor indirecte. Limbajul vag al normei, inclusiv termeni precum „infrațiune gravă” și „esențial pentru a asigura o condamnare,” acordă o marjă semnificativă de discreție instanțelor. Mai mult, în opinia autorului articolul 141 permite folosirea probelor obținute prin violarea reglementărilor de admitere a probelor, sub anumite condiții, ceea ce subminează protecția drepturilor individuale.”¹⁴²

Autoarea susține că „problemele provin din faptul că legea codifică jurisprudența Curții Supreme, unde accentul este pus pe aflarea adevărului și pe urmărirea infractorilor duce la interpretări restrictive și raționamente legale speculative, subliniind că în ciuda criticilor, regulile de excludere rămân esențiale pentru protejarea inculpaților de încălcările ireversibile ale legii.”¹⁴³

Un aspect esențial ce va fi analizat în capitolele următoare ale tezei este influența considerabilă a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului asupra dezvoltării sistemului de excludere a probelor în statele europene.

Autorii Jasiński W. și Kremens K. în publicația *Admissibility of Evidence in Criminal Process. Between the Establishment of the Truth, Human Rights and the Efficiency of Proceedings*, subliniază că „pe lângă modificările intervenite în sistemele juridice naționale, standardul european referitor la excluderea probelor obținute în încălcarea Convenției Europene a Drepturilor Omului a fost consolidat prin jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Deși Curtea de la Strasbourg este, în general, reticentă în a interveni în evaluarea probelor prezentate în fața instanțelor naționale, aceasta recunoaște totuși conexiunea dintre protejarea drepturilor părților la proces și excluderea probelor obținute în mod ilegal. Mai mult, în anumite domenii, judecătorii consideră că această legătură este suficient de puternică pentru a impune reguli absolute de excludere. Astfel, CtEDO a decis că admiterea declarațiilor obținute în urma torturii sau a

¹⁴² MACULA L. *The Potential to Secure a Fair Trial Through Evidence Exclusion: A Swiss Perspective*. În: *Do exclusionary Rules Ensure a Fair Trial?* editat de Sabine Gless și Thomas Richter, 15–60. *Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice*, vol. 74. Cham: Springer, 2019. ISBN 978-3-030-12519-6P.pag. 15.

¹⁴³ *Ibidem*, pag. 17

tratamentelor inumane și degradante, a probelor materiale obținute direct prin tortură, precum și a probelor obținute prin provocarea poliției, face procesul inechitabil contrar articolului 6 din CEDO.”¹⁴⁴

De asemenea, autorii evidențiază că „CtEDO a adoptat o abordare mai nuanțată pentru excluderea probelor obținute în încălcarea dreptului la viață privată, dreptului de acces la un avocat, precum și a probelor materiale obținute prin tratamente inumane sau degradante, și a fructelor pomului otrăvit ale încălcării interdicției tratamentelor inumane sau degradante. În acest context, s-a acceptat ideea că regula de excludere nu funcționează în mod automat, iar admiterea probelor trebuie evaluată în raport cu totalitatea circumstanțelor cazului, abordarea holistică fiind esențială pentru evaluarea corectitudinii procedurilor.”¹⁴⁵

În doctrina Federației Ruse, la fel, există mai multe studii și analize aprofundate în domeniul inadmisibilității și excluderii probelor, evidențiind complexitatea și diversitatea abordărilor teoretice și practice în această sferă.

După cum susține Șadrin V. în articolul științific *Недопустимость доказательств в уголовном процессе как антипод их допустимости*, „inadmisibilitatea probelor este opusul admisibilității acestora. Pentru a asigura admisibilitatea unei probe, este necesar ca aceasta să fie protejată de apariția unor trăsături de inadmisibilitate, prevenind din timp apariția unor motive de a o considera inadmisibilă. De aceea, o mare importanță o capătă problema criteriilor de excludere a probelor, adică momentul și circumstanțele în care acestea pot fi considerate obținute cu încălcarea legii procesual-penale.”¹⁴⁶

Potrivit opiniei autorilor Bobrov V.K., Bojiev V.P., Borodin S.V., formulată în manualul *Уголовный процесс*, „procedura de recunoaștere a probelor ca inadmisibile include stabilirea de către organul de urmărire penală, procuror sau judecător a motivelor prevăzute de lege pentru declararea probelor inadmisibile și adoptarea unei decizii corespunzătoare.

În același timp, suntem absolut de acord cu opinia autorului, potrivit căreia „cu cât mai repede o probă obținută cu încălcarea prevederilor legale este declarată inadmisibilă, cu atât mai favorabil va fi impactul asupra protejării drepturilor și intereselor legitime ale participanților la

¹⁴⁴ JASIŃSKI W., KREMENS K., *Admissibility of Evidence in Criminal Process. Between the Establishment of the Truth, Human Rights and the Efficiency of Proceedings*. pag. 30

¹⁴⁵ *Ibidem*, pag. 30

¹⁴⁶ ȘADRIN V. *Недопустимость доказательств в уголовном процессе как антипод их допустимости*. În: КриминалистЪ. 2011. №1(8). pag. 42. [online] [citat: 12.12.2024]. Disponibil la: <https://www.procuror.spb.ru/k813.html>

procesul penal, precum și asupra soluționării cât mai rapide a sarcinilor legate de cauza respectivă, în conformitate cu scopul procesului penal.”¹⁴⁷

În disertația *Реализация института недопустимости доказательств в уголовном судопроизводстве: теория и практика* lui Merinov A.V. atrage atenția asupra condițiilor necesare pentru ca o probă să fie considerată inadmisibilă și exclusă. Autorul propune „clasificarea probelor în două categorii: condiționat-evaluative, care nu ridică îndoieli majore privind veridicitatea și relevanța lor, iar acțiunile suplimentare de verificare pot elimina orice incertitudine privind fiabilitatea informațiilor obținute, și necondiționate, care sunt considerate inadmisibile fără a mai fi necesare condiții suplimentare.”¹⁴⁸

În cercetarea sa Markina E.A. *Допустимость доказательств как гарантия правосудия и прав личности в современном российском уголовном процессе* a justificat următoarea opinie: „unul dintre principalele criterii care determină admisibilitatea unei probe este gravitatea încălcării comise în procesul de obținere a acesteia. Dacă proba a fost obținută cu o abatere nesemnificativă de la procedura prevăzută, care nu a afectat drepturile și interesele legitime ale participanților la proces și nu a influențat veridicitatea informațiilor obținute, aceasta poate fi admisă în cadrul procesului de probare.”¹⁴⁹

Lebedeva E. în articolul *Некоторые аспекты недопустимости доказательств как процессуального основания их исключения*, atrage atenție că „în diverse articole din CPP al Federației Ruse sunt utilizate două formulări pentru a desemna aceiași instituție: „excluderea probelor” (art. 234, 235 din CPP al Federației Ruse) și „recunoașterea probelor ca inadmisibile” (art. 75, 88 din CPP al Federației Ruse). Având în vedere că, în ambele cazuri, se face referire la privarea probei de valoare juridică și la nefolosirea acesteia la adoptarea sentinței, se poate concluziona că aceste concepte sunt echivalente. Această poziție este susținută și de autorii comentariului la CPP al Federației Ruse, care, prin compararea textelor acestor articole, ajung la concluzia că legiuitorul identifică recunoașterea probelor ca inadmisibile cu excluderea probelor.”¹⁵⁰

¹⁴⁷ BOBROV V.K., BOJIEV V.P., BORODIN S.V., *Уголовный процесс*. Moscova: Spartak, 2004. ISBN: 5-88914-222-4. pag. 161

¹⁴⁸ MERINOV A. *Реализация института недопустимости доказательств в уголовном судопроизводстве теория и практика*. Vladivostok: Dalnevostocnyj Gosudarstvennyj Universitet, 2007. pag. 118. [online] [accesat: 30.01.2025]. Disponibil: <http://dlib.rsl.ru/rsl01003000000/rsl01003378000/rsl01003378978/rsl01003378978.pdf>

¹⁴⁹ MARKINA E.A. *Допустимость доказательств как гарантия правосудия и прав личности в современном российском уголовном процессе*. Autorreferat al tezei de doctor în drept, specialitatea procedură penală. Moscova: 2000. pag. 20. [online] [citat: 30.01.2025]. Disponibil: https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_003210488/

¹⁵⁰ LEBEDEVA E. *Некоторые аспекты недопустимости доказательств как процессуального основания их исключения*. În: Вестник Кемеровского государственного университета. Серия: Гуманитарные и общественные науки 3, nr. 1, 2019. pag. 83. Disponibil: <https://doi.org/10.21603/2542-1840-2019-3-1-80-86>

Autorul Lebedeva E. susține că „diferența principială între excluderea probelor în cadrul ședinței preliminare și în cadrul examinării cauzei penale în fond constă în faptul că, în cadrul ședinței preliminare, probele nu au fost încă examinate de instanță și pot fi considerate inadmisibile pe baza unor criterii care pot fi identificate fără a cerceta și evalua proba contestată în raport cu celelalte probe. La această etapă, proba este evaluată și verificată doar din perspectiva admisibilității sale, adică a posibilității de a fi inclusă în baza probatorie. În schimb, dacă este vorba despre excluderea probelor în cadrul examinării în fond, proba se află deja în proces, urmează să fie cercetată și evaluată complet, iar doar după această evaluare instanța poate decide asupra admisibilității sale.”¹⁵¹

Astfel, conchidem că în literatura juridică se acordă o atenție considerabilă procedurii de excludere a probelor, subliniindu-se în mod special importanța etapei de formulare și înaintare a cererilor privind excluderea acestora, având în vedere impactul semnificativ pe care aceste cereri îl pot avea asupra desfășurării procesului.

În același timp, în literatura juridică există și alte opinii privind necesitatea excluderii probelor în cadrul ședinței preliminare. Anumiți autori consideră că stabilirea ședinței preliminare pentru a rezolva problema admisibilității probelor doar tergiversează procesul, deoarece problemele de admisibilitate pot fi soluționate și în cadrul judecării cauzei pe fond. De exemplu, A. G. Alekseev consideră că „a pune în discuție admisibilitatea unei probe care nu a fost încă prezentată în instanță pare a nu fi complet logic.”¹⁵²

Referindu-se la statutul instituției excluderii probelor în dreptul procesual penal, Zubarev A.A. în studiu intitulat *Институт недопустимых доказательств в уголовном процессе России*, afirmă că „se poate considera justificat faptul că reglementările privind inadmisibilitatea probelor în procesul penal din Federația Rusă nu au un caracter pur de asigurare a formei procesuale; excluderea probelor reprezintă o garanție constituțională și procesual-penală suplimentară (alături de forma procesuală a actelor procedurale care pot fi lovite de nulitatea), destinată să echilibreze posibilitățile procesuale ale părților în cadrul procesului penal. În adoptarea deciziei de a considera o probă inadmisibilă și de a stabili consecințele acestei decizii, persoana care aplică legea trebuie să țină cont de gravitatea încălcării comise.”¹⁵³

¹⁵¹ *Ibidem*, pag. 84

¹⁵² ALEKSEEV A. *Проблемные вопросы, возникающие при разрешении ходатайств об исключении доказательств, заявляемых в подготовительной части судебного заседания*. Barnaul: Уголовно-процессуальные и криминалистические чтения на Алтае: материалы ежегодной региональной науч.-практ. конф. vol. 6, 2006. pag. 6-8. [online] [citat: 02.02.2025]. Disponibil: <https://www.lib.ru/PRAWO/BESTJUR/uprocess.tx>

¹⁵³ ZUBAREV A.A. *Институт недопустимых доказательств в уголовном процессе России*. Moscova: Юрлитинформ, 2012. ISBN 978-5-4396-0188-2. pag. 42

În urma analizei literaturii de specialitate care examinează excluderea probelor în jurisdicțiile cu sistem de drept continental, concluzionăm că în ciuda diversității aparent evidente, normele referitoare la excluderea probelor în aceste state manifestă anumite caracteristici comune. Aceste similitudini sugerează existența unor principii fundamentale care ghidează procesul de evaluare a probelor, indiferent de variațiile specifice ale legislației naționale.

1. Reguli privind excluderea probelor sunt cuprinse în legile procesual penale, separate de normele dreptului penal și alte ramuri ale dreptului. „În sistemele de drept continental, regulile de excludere a probelor sunt adesea codificate în legi și coduri procedurale. Aceste reguli sunt mai puțin flexibile și lasă mai puțin loc pentru interpretare judiciară. Sistemul de drept continental pune un accent puternic pe legalitatea procedurilor. Probele obținute cu încălcarea normelor legale sunt, în general, excluse pentru a asigura respectarea strictă a legii. În sistemul de drept comun, judecătorii au o discreție semnificativă în a decide asupra excluderii probelor. Ei pot evalua dacă utilizarea probelor ar compromite un proces echitabil sau ar submina administrarea justiției. Sistemul de drept comun se bazează pe precedente și reguli clare de excludere a probelor și jurisprudența joacă un rol crucial în determinarea modului în care probele sunt excluse.”¹⁵⁴

2. „Realizând analiza literaturii de specialitate, am stabilit că în două modele diferite de proces penal există două etape în care funcționează regulile de admisibilitate. În modelul continental, corpul principal de reguli de probare trebuie aplicat în cursul procedurilor pregătitoare, în timp ce în statele de drept comun regulile de probare sunt concepute pentru a fi utilizate în proces. Drept urmare, majoritatea statelor continentale nu au prevederi statutare care să interzică utilizarea probelor obținute ilegal, în timp ce modelul anglosaxon prevede multiple reguli de admisibilitate și prezentare a probelor la proces.”¹⁵⁵

3. În statele cu sistem de drept continental, încă de la momentul pornirii urmăririi penale, organele de anchetă acumulează probele, care nu necesită o legalizare ulterioară la examinare în fond. O excepție pot constitui declarațiile martorilor, deoarece instanța audiază martorii personal, chiar și în cazul în care declarațiile lor sunt incluse în procesul-verbal al audierii la faza de urmărire penală.

Totodată, probele se administrează doar de către organele de ancheta. Informațiile prezentate de către apărarea sau de către alte persoane private pot fi incluse în rândul probelor doar

¹⁵⁴ LEONTIEVA S., *Excluderea probelor din cauzele penale în procedurile statelor străine: analiza comparativă. În: Statul de Drept și reziliența economică în contextul aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană*, 16 mai 2014, Chișinău: CEP USM, 2024, pp. 155-160. ISBN (pdf) 978-9975-62-779-5. 9ag. 160

¹⁵⁵ LEONTIEVA S., *Prezentare generală a mecanismelor juridice de eliminare a probelor în sisteme de drept comun și de drept civil. În: Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice și economice*, 9-10 noiembrie 2023, Chișinău. Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, ISBN 978-9975-62-693-4, pag. 226

la discreția organului de urmărire penală sau procurorului. Din acest motiv, în general, acțiunile principale de probare ale părții apărării au loc în etapa judiciară a procesului penal, deoarece instanța este percepută ca un organ mai independent în comparație cu structurile care efectuează ancheta.

4. Regulile privind excluderea probelor concurează cu libera apreciere a probelor de către instanța de judecată. În legislația procesual-penală există regula aprecierii libere a probelor, ceea ce presupune că concluziile judecătorului cu privire la probarea faptelor relevante pentru cauza penală se bazează pe o analiză liberă a întregului ansamblu de probe.

Totuși, regulile procesuale privind inadmisibilitatea probelor, presupun excluderea din rândul probelor informațiile care, deși pot fi relevante pentru cauza și probabil adevărate, au fost administrate cu violarea drepturilor omului ori cu alte încălcări. În acest caz, volumul faptelor cunoscute judecătorului și probele pe care poate fi bazată o sentință nu se suprapun. Astfel, apare un conflict între intima convingerea a judecătorului privind comiterea faptei infracționale de către acuzat și imperativele normelor procedurale care interzic utilizarea unei anumite probe pentru probarea aceluși fapt.

1.3 Concluzii la Capitolul I

Analiza literaturii de specialitate privind excluderea probelor în procesul penal Republica Moldova și România, precum și a doctrinei altor state cu privire la problema excluderii probelor în cadrul procesului penal, demonstrează atât progresele realizate în cercetarea teoretică și practică a acestei instituții, cât și lacunele existente și direcțiile pentru cercetările ulterioare, oferind un cadru complex pentru înțelegerea modului în care norme procedurale, jurisprudență și abordări doctrinare se intersectează în aplicarea efectivă a excluderii probelor.

Opiniile și concepțiile exprimate de savanții de renume Dolea I., Vizdoagă T., Osoianu T., Ostavciuc D., Țoncu S., Roman D., Sedlețchi I., Șterbeț V., Rotaru V., Burbulea C., Caminschi I., Rusu V., au fost examinate în cadrul tezei de doctorat, reprezentând un fundament solid pentru formularea și dezvoltarea viziunilor și concluziilor ulterioare.

În ceea ce privește gradul de cercetare științifică a temei tezei în doctrina autohtonă, concluzionăm că, deși există o preocupare teoretică și practică semnificativă privind inadmisibilitatea probelor obținute prin încălcarea drepturilor fundamentale, abordările doctrinare se concentrează preponderent asupra conceptelor de admisibilitate și inadmisibilitate a probelor. Aspectele specifice excluderii probelor în procesul penal rămân însă insuficient explorate. Prin urmare, există un număr limitat de lucrări care analizează în mod detaliat și sistematic mecanismele

procesuale de excludere, efectele acestora asupra garantării drepturilor fundamentale, precum și rolul subiecților procesuali în aplicarea efectivă a instituției excluderii probelor.

Spre deosebire de literatura de specialitate din Republica Moldova, care abordează instituția excluderii probelor preponderent dintr-o perspectivă practică, doctrina română acordă o atenție sporită fundamentelor teoretice ale acesteia.

Excluderea probelor în cadrul procesului penal a fost cercetată de Damaschin M., Neagu I., Theodoru G., Chiș I.-P., Damaschin M., Mateuț Gh., Udriou M., Oroveanu-Hanțiu A., Negru A., Crișu A., autorii fiind unanimi în privința necesității respectării principiilor legalității și loialității în administrarea probelor, principii esențiale pentru asigurarea unui proces echitabil și corect.

În plus, literatura română actuală recunoaște o influență importantă a sistemului juridic anglo-saxon asupra reglementării excluderii probelor, cu toate că aceasta se aplică diferit în contextul tradiției continentale europene. Studiile recente evidențiază faptul că excluderea probelor în dreptul procesual penal român se produce atunci când veridicitatea probelor este compromisă din cauza modului în care au fost obținute, iar această reglementare adaugă o dimensiune juridică esențială în protecția drepturilor fundamentale ale persoanei implicate într-un proces penal.

Autorii români evidențiază rolul esențial al excluderii probelor în calitate de sancțiune procesuală, subliniind evoluțiile legislative și doctrinare recente care reflectă o preocupare tot mai accentuată pentru reglementarea riguroasă a acestei instituții.

Totodată, am constatat că în literatura românească există opinii divergente privind natura juridică a excluderii probelor, caracterul său autonom sau relația cu alte sancțiuni procesuale.

În urma analizei literaturii de specialitate aferente sistemului de drept anglo-saxon, considerăm că putem identifica următoarele trăsături comune care definesc excluderea probelor în cadrul țărilor din: lipsa unei definiții normative legale pentru excluderea probelor; conceptele sunt acceptate ca fiind stabile și larg recunoscute fără explicații precise, aplicarea excluderii probelor depinde de situația concretă, fiind detaliat descrise cazurile de inadmisibilitate, bazându-se pe precedentul judiciar predominant, judecătorilor li se acordă o discreție semnificativă pentru a decide admisibilitatea sau excluderea probelor, normele privind probele admisibile includ și reguli tehnice legate de proceduri, iar nerespectarea acestora poate conduce la contestarea probelor.

Doctrinarii din sistemul de drept anglo-saxon acordă o atenție deosebită nu doar aplicării regulilor privind excluderea probelor, ci și tensiunii inerente dintre aceste reguli și imperativele politicii penale orientate spre tragerea la răspundere a persoanelor vinovate, subliniind necesitatea menținerii unui echilibru între protecția drepturilor individuale și interesul public al justiției penale.

În special în doctrina Statelor Unite ale Americii, analiza instituției excluderii probelor depășește cadrul unei simple analize juridice, incluzând și conotații etice și filozofice.

Regulile privind excluderea probelor sunt adânc înrădăcinate în jurisprudența americană, ceea ce a condus la dezvoltarea unui număr considerabil de lucrări care analizează această jurisprudență. Aceste lucrări nu doar că explorează aspectele legale ale excluderii probelor, dar oferă și interpretări și opinii cu privire la implicațiile etice și filozofice ale acestora în sistemul de justiție al SUA.

În urma analizei literaturii de specialitate privind excluderea probelor în statele cu sistem de drept continental, se constată existența unor trăsături comune care reflectă principii fundamentale aplicabile indiferent de particularitățile naționale. Astfel, reglementările privind excluderea probelor sunt incluse, de regulă, în codurile de procedură penală, fiind distincte de normele dreptului penal. Probele sunt, în majoritatea cazurilor, acumulate în faza de urmărire penală de către organele de anchetă, în timp ce posibilitățile apărării de a participa la administrarea acestora sunt limitate și se manifestă, în principal, în etapa judiciară. De asemenea, principiul liberei aprecieri a probelor coexistă cu regulile privind inadmisibilitatea acestora, generând uneori un conflict între convingerea intimă a judecătorului și imperativele procedurale care impun excluderea probelor obținute prin încălcarea drepturilor fundamentale.

La fel, literatura de specialitate continentală analizează în mod constant jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și Curții de Justiție a Uniunii Europene, influența acestora asupra legislațiilor și practicilor naționale, evidențiind rolul determinant al standardelor europene în consolidarea garanțiilor procesuale. Curtea de la Strasbourg joacă un rol crucial în consolidarea standardelor europene privind excluderea probelor. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului a stabilit că admiterea probelor obținute prin tortură sau tratamente inumane și degradante contravine dreptului la un proces echitabil. De asemenea, în anumite cazuri, CtEDO a adoptat o abordare care permite evaluarea admisibilității probelor în funcție de circumstanțele specifice ale cazului, subliniind importanța unei analize holistice a procesului.

În același timp, autorii subliniază lipsa unei unificări normative la nivel european și necesitatea armonizării și consolidării cadrului legislativ al Uniunii Europene în materia excluderii probelor. Totuși, în ciuda diferențelor evidente între sistemele de drept continental din diferitele state europene, există un set de principii fundamentale care guvernează procesul de excludere a probelor. Aceste principii includ protecția drepturilor fundamentale ale părților implicate în proces, necesitatea unei reglementări clare a excluderii probelor și evaluarea circumstanțelor fiecărui caz în parte. Astfel, se poate concluziona că, deși există variații în aplicarea reglementărilor naționale, standardele de excludere a probelor sunt, în esență, ghidate de un set

comun de principii fundamentale care asigură protecția drepturilor procesuale și integritatea sistemului de justiție penală.

Astfel, observăm că vectorii de cercetare în literatura anglo-saxonă, occidentală și autohtonă diferă semnificativ, în funcție de tradiția istorică, fundamentele normative și particularitățile sistemului juridic al fiecărui stat, ceea ce determină abordări distincte asupra conceptului de excludere a probelor.

Din analiza literaturii de specialitate, în special cea autohtonă, precum și din identificarea aspectelor abordate și a lacunelor existente, a rezultat formularea scopului cercetării noastre. *Scopul lucrării* constă în realizarea unui studiu aprofundat al excluderii probelor în procesul penal, prin examinarea cadrului normativ național și regional, precum și a practicii judiciare relevante, în vederea identificării lacunelor existente la nivel național și formulării unor propuneri de *lege ferenda* menite să asigure aplicarea coerentă și eficientă a mecanismului excluderii probelor în practica judiciară.

Rezultatul obținut în urma cercetărilor a temei tezei de doctorat, urmează să soluționeze ***problema științifică importantă*** constă în abordarea aspectelor teoretice și științifico-practice ale instituției excluderii probelor în procesul penal, un subiect relativ insuficient explorat în doctrina autohtonă. La fel, prin soluționarea problemei științifice importante, propunem clarificarea raporturilor dintre principiile legalității și loialității în administrarea probelor, contribuind astfel la consolidarea fundamentelor doctrinare ale instituției excluderii probelor; precum și dezvoltarea unui cadru conceptual coerent privind inadmisibilitatea și excluderea probelor, prin elucidarea temeiurilor în care probele obținute nelegal sau cu încălcarea normelor procedurale trebuie eliminate din dosarul penal.

2. REGLEMENTAREA EXCLUDERII PROBELOR ÎN DREPTUL PROCESUAL PENAL

2.1 Noțiunea și fundamentul excluderii probelor ca instituție și sancțiune procesual-penală

Codul de procedură penală plasează proba în epicentrul procesului penal. Conform doctrinei sistemul probator este o parte din dreptul procedural care reglementează normele după care se desfășoară procesul în toate aspectele sale. Importanța probelor rezultă din legătura acestora cu temeinicia și legalitatea hotărârii, a soluției adoptate de organul judiciar pentru că nu poate fi temeinică decât acea soluție care se sprijină pe probe, probe care trebuie să fie atât suficiente, cât și verificate. De aceea, pe bună dreptate s-a afirmat în literatura de specialitate, că „în viața juridică în general, probele sunt deosebit de importante, întrucât ele sunt mijloacele care asigură realizarea drepturilor împotriva celor care le nesocotesc pentru că fără probe drepturile contestate ar fi simple posibilități teoretice lipsite de eficacitate.”¹⁵⁶

Etimologic, cuvântul „*probă*” provine din latinescul *probo*, -are, -avi, -atum, care înseamnă „a dovedi”, sau de la *probatio*, cu înțelesul de „dovadă”. În sens juridic, prin probă se înțelege dovada sau justificarea hotărârii judiciare. Justificat de importanța lor în rezolvarea cauzelor penale, probele și mijloacele de probă au o reglementare amplă în CPP. Astfel, potrivit art. 93 alin. (1) din CPP, probele sunt definite ca *elemente de fapt dobândite în modul stabilit de prezentul cod, care servesc la constatarea existenței sau inexistenței infracțiunii, la identificarea făptuitorului, la constatarea vinovăției, precum și la stabilirea altor împrejurări importante pentru justa soluționare a cauzei.*¹⁵⁷

În doctrină, datorită complexității informațiilor prezentate, „se evidențiază faptul că acestea au o dublă funcționalitate:

- proba este un mijloc de cunoaștere prin intermediul căruia organul judiciar află adevărul. Fiecare împrejurare nouă reprezintă un mijloc prin care se realizează procesul de cunoaștere, de apropiere treptată de adevăr, până la dezvăluirea sa completă;
- proba este și un mijloc de dovedire, utilizat în condițiile contradictorialității procesului, când părțile folosesc sau propun administrarea probelor în scopul dovedirii susținerilor

¹⁵⁶ OROVEANU-HANȚU A. *Drept procesual penal*. pag. 130

¹⁵⁷ *Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 104-110, 14 martie 2003.

și argumentelor făcute. Proba este folosită în acest caz de părți, cu scopul de a da suport material, faptic cererilor și concluziilor formulate sau de a combate susținerile părții adverse.”¹⁵⁸

Cele mai frecvente confuzii apar între noțiunile de probă și mijloc de probă. Astfel precizăm că, în opinia noastră, *proba* este elementul de fapt dobândit în modul stabilit de legislație procesual-penală, iar conform Codului de procedură penală, iar *mijlocul de probă* reprezintă mijlocul prevăzut de legea procesuală, prin care se administrează acest element de fapt. Prin urmare, aprecierea se face, în principal, asupra probei – adică asupra elementului de fapt care demonstrează existența sau inexistența unei infracțiuni, identifică persoana care a comis-o și stabilește împrejurările esențiale pentru soluționarea corectă a cauzei. Mijlocul de probă, pe de altă parte, este evaluat în funcție de legalitatea și corectitudinea cu care a fost administrat. Astfel, în cazul în care mijlocul de probă este obținut ilegal, nici elementele de fapt demonstrate prin această probă nu pot fi luate în considerare, deoarece utilizarea unui mijloc de probă obținut prin încălcarea normelor legale afectează integritatea procesului penal și încalcă drepturile fundamentale ale părților implicate.

În acest sens, evidențiem că sintagma *excluderea probelor*, care, deși consacrată în doctrină și jurisprudență, nu reflectă cu acuratețe realitatea procesuală. În esență, nu sunt excluse faptele sau circumstanțele de fapt, ci mijloacele prin care acestea au fost obținute, adică actele procedural prin care se administrează probele într-o cauză penală. Din această perspectivă, utilizarea sintagmei *excluderea mijloacelor de probă* atunci când se are în vedere excluderea fizică a probelor în etapa urmăririi penale, reflectă mai fidel natura juridică a operațiunii procesuale.

Abordarea problemei excluderii probelor necesită, dezvoltarea mai întâi a unei înțelegeri clare a conceptelor de *admisibilitate*, *inadmisibilitate* și *excludere*. În urma analizei literaturii de specialitate, am observat că noțiunile de admisibilitate, inadmisibilitate și excludere sunt frecvent utilizate în același context. De aceea, este necesar să clarificăm semnificația fiecăreia dintre acestea și modul în care se intercorelează.

Regula admisibilității probelor este o construcție juridică deliberat concepută și dezvoltată de legiuitorii naționali pentru a atinge obiective procedurale specifice și utilizată pentru realizarea acestor obiective. Ca urmare a celor de mai sus, infracțiunea, autorul acesteia și vinovăția pot fi stabilite doar pe baza faptelor stabilite în urma obținerii probelor legal admisibile.

¹⁵⁸ CRIȘU A. *Drept procesual penal. Partea generală*. pag. 283

În dreptul comun, „admisibilitatea se referă la procesul de determinare a unui criteriu prin care se stabilește dacă o probă specifică trebuie acceptată sau admisă în cadrul procesului judiciar.”¹⁵⁹

În procesele penale contemporane din Europa continentală, probele pot fi obținute dacă sunt îndeplinite următoarele condiții: proba trebuie să fie admisibilă, faptul ce urmează a fi dovedit trebuie să fie relevant pentru soluționarea cauzei; proba trebuie să fie relevantă pentru a stabili realitatea unei circumstanțe date; este posibilă obținerea probei. Uneori, se adaugă o condiție suplimentară, respectiv ca obținerea probei să nu aibă scopul de a prelungi procedurile. „Dreptul de a iniția proceduri de obținere a probelor a fost introdus în codificările penale din secolul XIX și a fost asociat cu recunoașterea acuzatului ca subiect și nu ca obiect al procesului penal. Totuși, principiile care reglementează introducerea probelor în procesul penal, inclusiv regula admisibilității probelor, au fost definite doar în codificările penale din secolul XX.”¹⁶⁰

„Regula admisibilității probelor în procesul penal din Europa continentală este determinată de trei elemente:

- a) principiul adevărului, care exprimă cerința ca constatarea faptelor să reflecte realitatea,
- b) principiul expedienței, care impune ca procedurile să fie desfășurate rapid și ca cazul să fie soluționat într-un termen rezonabil,
- c) drepturile și libertățile acuzatului și ale persoanelor care dau probe, care stabilesc limite ce trebuie respectate de organele judiciare penale care colectează și introduc probe în procesul penal.”¹⁶¹

În literatura de specialitate, „admisibilitatea probelor este, de regulă, definită laconic ca o trăsătură procesuală sau o calitate esențială, ce vizează obținerea probelor prin mijloace conforme cu normele legale.”¹⁶² Dolea I., subliniază că „Curtea Europeană a Drepturilor Omului, are o poziție clară și constată referitor la problema admisibilității probelor potrivit căreia art. 6 par. 1 din Convenție nu stabilește anumite reguli privind admisibilitatea probelor. Curtea examinând dacă procesul în ansamblu a fost echitabil.”¹⁶³

Potrivit doctrinei, „admisibilitatea reprezintă o caracteristică a probei ca sistem, bazată pe astfel de elemente ale formei sale procesual-penale, precum sursele de informații, precum și

¹⁵⁹ ROBERTS P., ZUCKERMAN A. *Criminal Evidence*. Oxford: Oxford University Press, 2010. ISBN: 978-0-19-921309-4. pag. 96

¹⁶⁰ SKORUPKA J. *The rule of admissibility of evidence in the criminal process of continental Europe*. În: Revista Brasileira de Direito Processual Penal, 2021. [online] [citat: 02.04.2025]. pag. 98

¹⁶¹ *Ibidem*, pag. 98

¹⁶² ЛАЗАРЕВА В. А. Закон, который не работает (размышления по поводу практики применения ст. 75 УПК РФ). În: Актуальные проблемы современного уголовного процесса России: межвузовский сборник научных статей. vol. 5, 4. Samara: Samarskiy Gosudarstvennyj Universitet, 2010. ISBN 978-5-86465-491-0. pag. 4

¹⁶³ DOLEA I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. pag. 339

metodele și procedurile de colectare a acestor informații. Având în vedere că toate trăsăturile, elementele și proprietățile probei sunt interconectate, există cazuri de interacțiune strânsă între admisibilitate și alte trăsături ale probelor.”¹⁶⁴

Admisibilitatea probelor reprezintă o garanție pentru stabilirea adevărului în cadrul unei cauze penale. Mai mult, admisibilitatea garantează, de asemenea, respectarea drepturilor și intereselor participanților la procesul penal, prevăzute de CPP. La fel, reieșind din opiniile prezentate mai sus, observăm că admisibilitatea reprezintă o trăsătură esențială a probelor, iar evaluarea și analiza acestora constituie obiectul unei atenții deosebite în cadrul procesului judiciar. În contextul unui sistem procesual adversarial, precum cel din Republica Moldova, părțile procesului depun eforturi pentru susținerea pozițiilor lor cu privire la admisibilitatea probelor, iar opiniile părții acuzării și apărării diferențiindu-se, de regulă, semnificativ.

Prin admisibilitatea se înțelege însușirea a probei de a putea fi admisă spre a contribui la aflarea adevărului. Pentru ca o probă să fie admisibilă ea trebuie să fie administrată de un subiect competent. La fel, probă trebuie administrată prin mijlocul convenit prevăzut de art. 93 din Codul de procedura penală, prin procedura convenită. Așadar, dacă probele obținute în conformitate cu prevederile legale posedă caracteristica de admisibilitate, atunci probele obținute cu încălcarea dispozițiilor legale nu beneficiază de această caracteristică.

Astfel, probele admisibile pot fi definite ca probe pe care instanța le acceptă în vederea evaluării existenței sau inexistenței faptelor relevante pentru cauza penală aflată în examinare. O concepție similară a fost preluată de legiuitorul național. Legiuitorul național în art. 95 alin. (1) din CPP, stabilește că sînt admisibile probele pertinente, concludente și utile administrate în conformitate cu prezentul cod.¹⁶⁵

Pertinente sunt probele care au legătură cu faptele și împrejurările ce trebuie dovedite într-o anumită cauză penală concretă. Cu toate că au legătură cu cauza, nu toate probele pertinente conduc la constatarea unor fapte sau împrejurări care contribuie la aflarea adevărului.

Potrivit lui Neagu I., Crișu A., Ciobanu A., Zarafiu A., „*concludență* este considerată însușirea unei probe de a releva adevăr.”¹⁶⁶ Probele concludente contribuie în mod considerabil la aflarea adevărului, întrucât pot clarifica elemente necesare soluționării cauzei. „Acestea vizează obiectul probațiunii, întrucât prin intermediul lor se dovedesc faptele sau împrejurările care alcătuiesc obiectul probațiunii. Justificat de această precizare, rezultă că o probă concludentă este întotdeauna

¹⁶⁴ KOJEVNIKOVA I. *Исключение недопустимых доказательств из разбирательства уголовного дела*. Teza de doctor în drept. Воронеж: Воронежский государственный университет, 2005. pag. 120

¹⁶⁵ *Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 104-110, 14 martie 2003.

¹⁶⁶ NEAGU I., CRIȘU A., CIOBANU A., ZARAFIU A. *Drept procesual penal. Curs selectiv pentru licență*. pag. 179

și pertinentă.”¹⁶⁷ Dacă nu se demonstrează de partea în fața organelor judiciare concludența, proba respectivă este respinsă cu această motivație. Probele care nu determină în niciun mod rezolvarea cauzei, adică nu sunt concludente, urmează a fi respinse.

Utilitatea probelor este o condiție necesară pentru admiterea administrării probelor și, totodată, utilă soluționării cauzei. Având în vedere definirea celorlalte trăsături ale probelor, înseamnă că o probă utilă este, în același timp, concludentă și pertinentă, deoarece, în mod cert, are legătură cu obiectul probațiunii și, totodată, contribuie la aflarea adevărului și la soluționarea cauzei. O probă concludentă nu poate fi întotdeauna și utilă. De exemplu, dacă faptele care constituie obiectul probațiunii într-o cauză au fost dovedite deja prin probe administrate anterior, o nouă probă, cu toate că este concludentă, nu va mai fi administrată, devenind inutilă.

Astfel, observăm că admisibilitatea probelor se bazează, în mod fundamental, pe relevanța (sau relevanța) informațiilor pentru stabilirea faptelor penale imputate. Probele trebuie să fie utile pentru a ajunge la o decizie corectă și echitabilă cu privire la faptele aflate în discuție. Doar informațiile care pot aduce lămuriri și clarificări cu privire la faptele presupuse ar trebui să ajungă în fața instanței.

Cu toate acestea, testul de admisibilitate nu se limitează doar la relevanța, concludența și utilitatea informațiilor administrate. Prevederile art. 94 din CPP au rolul de a preveni prezentarea unor probe și informații care, deși sunt pertinente, concludente și utile, sunt considerate inadmisibile din diverse motive.

În acest sens, susținem integral opinia lui Negru A.-I., care afirmă că „întrucât legea fixează un anumit regim procesual pentru administrarea probelor, nerespectarea condițiilor legale conduce la inutilizabilitatea acelei probe în cadrul procesului penal, deși această este pertinentă, concludentă și utilă. Astfel, admisibilitatea probelor este strâns legată nu doar de valoarea lor probatorie, ci și de respectarea unor standarde legate de procedeele probatorii și la mijloacele de probă.”¹⁶⁸

În acest context, considerăm că analiza admisibilității probelor poate fi structurată în jurul a două întrebări esențiale pe care subiectul procesual responsabil trebuie să le abordeze pentru a determina dacă o probă este admisibilă. Prima întrebare este: *Proba este supusă vreunor reguli de excludere aplicabile?* Aceasta implică verificarea existenței unor motive legale sau procedurale care să justifice excluderea probei, cum ar fi obținerea sa în mod ilegal sau încălcarea unor principii fundamentale ale procesului echitabil. Dacă răspunsul este negativ, atunci se trece la a doua

¹⁶⁷ CRIȘU A. *Drept procesual penal. Partea generală*, pag. 290

¹⁶⁸ NEGRU A.-I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*, pag. 114

întrebare: *Proba este pertinentă, concludentă și utilă?* Aceasta presupune evaluarea capacității probei de a contribui la stabilirea adevărului faptic și de a sprijini o decizie justă în cauză.

Prin urmare, evaluarea admisibilității probelor reprezintă un proces complex care implică atât o analiză juridică riguroasă, cât și o evaluare a impactului probatoriu al informațiilor. Această dublă perspectivă asigură că doar probele care respectă atât standardele de legalitate, cât și cele de relevanță și utilitate vor fi luate în considerare în cadrul administrării probelor.

Cu toate acestea, în practica pot apărea situații în care, probele nu îndeplinesc condițiile legale pentru a fi acceptate, devenind astfel *inadmisibile* în cadrul procesului penal. Proba pertinentă, concludentă și utilă va fi admisibilă doar în măsura în care nu este exclusă prin aplicarea unor norme legale sau prin discreția instanței. Astfel, este frecvent ca probele irelevante sau cele referitoare la fapte imateriale să fie considerate inadmisibile. Cu toate acestea, irelevanța constituie doar unul dintre motivele de inadmisibilitate a probelor, întrucât regulile de excludere consacră o gamă largă de temeiuri pentru inadmisibilitate, printre care un loc central ocupă administrare probelor cu încălcarea principiilor legalității și/sau loialității.

Realizând o retrospectivă istorică, putem menționa că în literatura juridică mai veche inadmisibilitatea nu era cunoscută ca sancțiune. Ulterior, jurisprudența și doctrina au delimitat definitiv sancțiunea inadmisibilității de celelalte sancțiuni procedurale, evidențiind trăsăturile definitorii și funcții proprii.¹⁶⁹

Conform evaluării noastre, „CPP nu oferă o definiție a inadmisibilității, însă încorporează normele care interzic prezentarea anumitor probe în cadrul procesului. Cu alte cuvinte, stipulează numai ipoteze speciale care atrag inadmisibilitatea. Astfel, de reguli fac ca probele la care se răsfrâng să devină inadmisibile și să impună judecătorului să le excludă. Termenul probe inadmisibile trebuie să fie interpretat în sens larg, incluzând nu doar probele colectarea cărora este interzisă prin lege, ci și orice probă obținută prin încălcarea normelor legale.”¹⁷⁰ Din perspectiva noastră, aceasta înseamnă că inadmisibilitatea reprezintă statutul legal al probei, iar excluderea este un mecanism procedural cu un dublu efect.

În primul rând, excluderea împiedică acuzarea să prezinte probe pentru a-și susține învinuirea și a proba vinovăție. În al doilea rând, aceasta împiedică instanța de judecată să se bazeze pe aceste probe pentru a constata vinovăția și, acolo unde există obligația de a motiva, să se bazeze pe aceste probe pentru a justifica constatarea vinovăției într-o hotărâre motivată. Astfel,

¹⁶⁹ LEONTIEVA S., TODERICA V., *Explorarea regulii admisibilității probelor în procesul penal: o analiză teoretică și practică*. În: Revista Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), Nr. 3(173). ISSN 1814-3199/ISSNe 2345-1017. pag. 203

¹⁷⁰ *Ibidem*, pag. 204

concluzionăm că temeiul pentru excluderea probelor este recunoașterea acestora ca fiind inadmisibile în cazul încălcării regulilor formale de colectare a acestora sau pe alte motive prevăzute de lege.

Astfel, nu împărtășim punctul de vedere exprimat de către unii autori români, potrivit cărora inadmisibilitatea este tratată ca sancțiune aparte de sancțiunea excluderii. În acest sens, potrivit opiniei lui Damaschin M., Neagu I., „inadmisibilitatea ca sancțiunea procedurală, intervine în cazul în care subiecții procesuali principali sau părțile în proces efectuează acte pe care legea nu le îngăduie, exercită drepturi procesuale epuizate prin alte căi procesuale ori neprocesuale sau nu motivează diferite cereri formulate pe parcursul procesului penal.”¹⁷¹

Alți autori analizează noțiunea de inadmisibilitate mai complex, Theodoru G., Chiș I.-P. susținând că „*excluderea reprezintă o formă specială de inadmisibilitate*, deoarece un act procedural prevăzut de legea ca posibil mijloc de probă este exclus de la folosirea lui în soluționarea cauzei. Așadar, nici mijlocul de probă care este interzis de lege nu poate fi folosit în procesul penal – inadmisibil *ab initio* -, dar aceiași inadmisibilitate se produce atunci când un mijloc de probă prevăzut de lege este obținut cu încălcarea legii care îl reglementează.”¹⁷²

La rândul său, Crișu A., susține că „inadmisibilitatea garantează legalitatea prin excluderea manifestărilor nepermise de lege, interzicând refacerea actelor care au constituit obiect al sancțiunii.”¹⁷³ Asemenea abordări distincte au apărut în literatura de specialitate, deoarece în cuprinsul „art. 102 din CPP a României se face referire la inutilizabilitate, excludere și nulitate, iar evocare acestor noțiuni, fără precizări lămuritoare în ceea ce privește consecințele acestora în materia probelor, a determinat doctrina și jurisprudența să dea interpretări diferite acestui articol.”¹⁷⁴

Considerăm relevant să atragem atenție asupra faptului că, legiuitorul autohton a reglementat excluderea și nulitatea în articole separate din Codul de procedură penală, evitând astfel ambiguitățile și divergențele care ar putea apărea din interpretarea acestora.

Etimologic, termenul „*excludere*” provine din latinescul „*excludere*”, care înseamnă „a scoate afară”, „a lăsa deoparte” sau „a împiedica accesul”. Dezvoltarea instituției excluderii probelor a cunoscut o evoluție continuă, în pas cu evoluția dreptului procesual penal.

De o manieră generală, în literatura de specialitate, s-a arătat că „regula excluderii s-a născut în secolul XVIII, între 1740 și 1770, a crescut în secolul XIX și s-a maturizat în secolul

¹⁷¹ DAMASCHIN M., NEAGU I., *Tratat de procedură penală*. pag 775

¹⁷² THEODORU Gh., CHIȘ I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*. pag. 387

¹⁷³ CRIȘU A. *Drept procesual penal. Partea generală*. pag. 560

¹⁷⁴ NEGRU A.-I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. pag. 233

XX. În dreptul englez, într-o epocă în care autoritățile uzau de amenințări sau promisiuni pentru a obține mărturiisrile, au fost mai multe cauze în care judecătorii au statuat că astfel de mărturiisiri nu pot fi folosite împotriva acuzatului, fără însă să explice rațiunile pentru care acestea sunt inadmisibile. În anul 1978, în cauza *Jeffrey v. Black* (1982), s-a stabilit că judecătorii au dreptul general de apreciere cu privire la excluderea probelor, atunci când acestea au fost obținute de o manieră opresivă sau necinstită. Într-o opinie mult mai radicală, s-a arătat că regula excluderii își găsește originea în sistemul de drept american, că este creația Curții Supreme a Statelor Unite, că era necunoscută britanicilor și că prima utilizare a regulii datează din 1886, când Curtea Supremă a Statelor Unite a subliniat că prezentarea unor înscrisuri obținute nelegal pentru a dovedi săvârșirea unei infracțiuni a încălcat dreptul acuzatului de a fi protejat împotriva perchezițiilor abuzive.”¹⁷⁵

Astfel, notăm că excluderea probelor este o instituție relativ nouă, care s-a dezvoltat în secolul al XX-lea pe cale jurisprudențială în *common law*. Totuși, „comparând sistemul *common law* cu dreptul continental, observăm că există diferențe conceptuale majore, însă scopul exprimat pare să fie același: „găsirea unui echilibru – care de mai multe ori este fragil – între respectarea drepturilor acuzatului și pedepsirea persoanelor care au săvârșit infracțiuni, pentru ca în final, să fie pronunțate hotărâri conforme cu adevărul și deopotrivă, echitabile pentru toate părțile implicate în raportul de drept penal.”¹⁷⁶

În opinia noastră, în abordarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova, *instituția excluderii probelor* nu se referă doar la o regulă sau la un set de reguli, ci, este folosită într-un sens mai larg, incluzând atribuțiile subiecților competenți de a dispune excluderea, precum și alte norme care împiedică utilizarea unei probe într-o decizie finală adoptată pe marginea cauzei penale. Aceste norme pot preveni inserarea probei în dosar, pot duce la excluderea fizică din dosar sau pot interzice instanțelor să se bazeze pe ea pentru a lua decizii.

Având în vedere acest lucru, observăm că art. 94 alin. (1) din CPP, folosește sintagma „*nu pot fi admise ca probe*”, astfel considerăm că, această este o interpretare legală oferită de legiuitor a termenului de „excludere”, respectiv aceea că înseamnă „a nu putea fi admise în procesul penal”. Totodată, în același aliniat este folosită sintagma „*se exclud din dosar*” din care reiese cert că consecință este înlăturarea obligatorie a probelor din materialele cauzei. Pentru a clarifica ce anume presupune excluderea din dosar și oferirea abordării ample a noțiunii de excludere, urmează să acordăm atenție.”¹⁷⁷

¹⁷⁵ *Ibidem*, pag. 167-168

¹⁷⁶ *Ibidem*, pag. 205

¹⁷⁷ *Ibidem*

În același timp, analizând excluderea probelor, este esențial să abordăm această instituție din perspectiva integrării sale în cadrul general al dreptului procesual penal, având în vedere atât rolul său în structura procedurii penale, cât și scopul pe care îl urmărește în contextul procesului judiciar. O astfel de evaluare presupune, în primul rând, determinarea dacă excluderea probelor se constituie într-o veritabilă instituție procesuală, având caracteristici specifice ce implică norme procedurale proprii, condiții de aplicare și efecte juridice distincte, ori dacă reprezintă o aplicare a principiilor generale ale dreptului procesual penal, cum ar fi dreptul la un proces echitabil și protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor implicate.

În continuare, propunem să demonstrăm că excluderea probelor este reglementată ca o instituție juridică distinctă în legea procesual-penală autohtonă. Instituția juridică este parte componentă a sistemului dreptului, care subordonează normele juridice, dar care este subordonată direct ramurii de drept. Instituțiile juridice reprezintă elementul secundar și necesar al sistemului dreptului obiectiv, existența căruia este datorată normelor juridice. Instituția juridică este subsistemul sistemului dreptului obiectiv, un ansamblu de norme juridice, având obiect, principiu și metodă specifică de reglementare. De regulă, instituțiile juridice sunt exprimate în capitolele, fie secțiunile actelor normativ juridice.

„Întreagă activitate procesuală este înscrisă în anumite norme juridice,”¹⁷⁸ iar reieșind din regulile teoriei generale a dreptului, normele procesual-penale, care constituie baza normativă unitară a dreptului procesual penal, care sunt împărțite în grupuri separate interconectate între ele, care reglează relații de același tip reprezintă instituții juridice procesual-penale. Locul fiecărei instituții este determinat de importanța relațiilor sociale reglementate de dreptul procesual penal. Acestea sunt plasate într-o ordine secvențială, de la normele părții generale ale legii procesual-penale până la normele părții speciale. Potrivit doctrinei, instituția juridică reprezintă „o grupare de norme ce reglementează o anumită grupă unitară de relații sociale, conturând o categorie aparte de raporturi juridice.”¹⁷⁹ Definiția respectivă introduce elementul funcțional al instituției juridice de creare a raporturilor juridice și de modificare, așadar, a faptelor sociale.

Bergel J.L. afirmă că „instituțiile juridice sunt ansambluri de reguli de drept, corpuri de reguli organizate în jurul unei idei centrale, formând un tot sistemic ordonat și permanent, de exemplu, organizarea familiei, a proprietății, a statului. Instituția juridică este definită, ea însăși, ca un sistem centrat pe o idee directoare, dar și pe o bază spirituală. Regulile normative desemnează

¹⁷⁸VOLONCIU N. *Tratat de procedură penală. Partea generală.*, Vol. I. București: Ed. Paideia, 1996. ISBN 973-9131-01-8, pag. 24

¹⁷⁹ BOBOȘ, Gh. *Teoria generală a dreptului*. Cluj-Napoca: Ed. Argonaut, 1999. ISBN 973-9350-27-5. pag. 208

principiul călăuzitor care este baza ideatică a regulilor constructive. Totalitatea regulilor constructive formează instituția juridică.”¹⁸⁰

Astfel, „scopul, finalitatea reglementării este cea care dă configurație de instituție juridică ansamblului de norme în jurul unui raport juridic fundamental.”¹⁸¹ Astfel, potrivit lui Baltag D., „instituția juridică cuprinde totalitatea normelor juridice care reglementează o anumită categorie de relații sociale înrudite și care, în funcție de metoda specifică de reglementare, aparțin unei ramuri sau mai multor ramuri de drept.”¹⁸² În asemenea manieră, instituția juridică este definită și de Negru B. și Negru A., care susțin că „aceasta reprezintă o grupare de norme ce reglementează o anumită grupă unitară de relații sociale, conturând o categorie aparte de raporturi juridice.”¹⁸³

În doctrina juridică au fost propuse diverse criterii pentru structurarea normelor juridice în instituții juridice și ramuri de drept, printre care se numără obiectul reglementării juridice, metoda reglementării juridice și principiile comune. Dintre acestea, criteriul prioritar îl constituie obiectul reglementării juridice, adică relațiile sociale care cad sub incidența normelor juridice.

„*Obiectul de reglementare* se referă la totalitatea relațiilor sociale reglementate de norme juridice, care sunt structurate și organizate într-o instituție juridică. Obiectul de reglementare a dreptului procesual penal îl constituie relațiile cu privire la desfășurarea urmăririi penale, a judecării penale și executării pedepselor, activități care sunt consecința săvârșirii de infracțiuni.”¹⁸⁴

Obiectul reglementării juridice ale instituției excluderii probelor în procesul penal constă în stabilirea condițiilor și procedurilor prin care anumite probe, obținute ilegal sau în mod necorespunzător, nu pot fi utilizate în cadrul unui proces penal, vizând protejarea principiilor fundamentale ale procesului echitabil, interzicerea utilizării probelor obținute ilegal și asigurarea unui proces penal în care drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei sunt respectate și fiind o garanție esențială pentru prevenirea abuzurilor și asigurarea unui sistem de justiție corect și imparțial.

Reglementările CPP stabilesc proceduri clare pentru subiecții procesuali de a verifica legalitatea obținerii probelor. În acest sens, procurorul la faza de urmărire penală și instanța trebuie

¹⁸⁰ BERGEL, J.L. *Общая теория права*. Traducere din limba franceză de G.V. Churşukova. Sub direcția generală a lui V.I. Danilenko. Moscova: Editura Nota Bene, 2000. ISBN 5-8188-0022-9. pag. 321 – 323

¹⁸¹ DĂNIŞOR D.C., DOGARU I., DĂNIŞOR Gh. *Teoria generală a dreptului*. Bucureşti: Ed. C.H. Beck, 2008. ISBN: 978-973-115-303-2. pag. 117

¹⁸² BALTAG D. *Teoria generală a statului şi dreptului*. Chişinău: Ed. Tipografia Centrală, 2013. ISBN 978-9975-101-38-7. pag. 268

¹⁸³ NEGRU B., NEGRU A. *Teoria generală a statului şi dreptului*, Chişinău: Ed. Tipografia Centrală, 2017. ISBN 978-9975-53-924-1. pag. 496

¹⁸⁴ MOHOREA E., BOTNARI E., EŞANU R. *Dreptul ca sistem şi stemul dreptului*. Bălţi: Presa Universitară Bălţeană, 2009. ISBN 978-9975-931-55-7. pag. 87

să analizeze din oficiu sau la cererea părților dacă probele aduse sunt obținute în mod legal și dacă respectă principiile fundamentale ale dreptului procesual penal.

„Metoda de reglementare reprezintă modalitatea sau mijlocul specific prin care se reglementează obiectul unei instituții juridice (de exemplu, metoda coordonării, metoda subordonării).”¹⁸⁵ În acest context, considerăm că metoda de reglementare a excluderii probelor poate fi înțeleasă ca fiind un ansamblu de tehnici și proceduri care reglementează procesul de analiză și decizie a subiectului competent privind admiterea sau excluderea unor probe din cadrul unui proces penal.

Subliniem că „metoda de reglementare a dreptului procesual penal este cea autoritară.”¹⁸⁶ Astfel, considerăm că excluderea probelor este în primul rând reglementată printr-o metodă de subordonare (autoritară), în sensul în care aceasta impune reguli stricte privind obținerea probelor, iar probele obținute prin încălcarea acestora sunt excluse din procesul penal. Organului de urmărire penală și procurorului îi este impusă obligația de a respecta aceste norme în procesul de administrare a probelor, în același timp, procurorului și instanței de judecată fiind impusă obligația și de a exclude probele obținute ilegal, chiar dacă acestea sunt relevante sau favorabile sau necesare pentru probarea vinovăției.

Principiile comune. „Conceptual, excluderea probelor este intim legată atât de noțiunea de stat de drept, cât și de principiile legalității și loialității procesuale”.¹⁸⁷ La rândul său, „statul de drept se caracterizează prin supremația legii, realizarea strictă a legilor de către toți, instituirea răspunderii reciproce a statului și cetățenilor, asigurarea drepturilor și libertăților omului și cetățeanului.”¹⁸⁸ În acest context, excluderea probelor joacă un rol important, deoarece protejează individul împotriva abuzurilor autorităților și garantează că probele obținute prin încălcarea legii nu vor fi utilizate împotriva persoanelor supuse unui proces penal.

Potrivit Udrioiu M., „legalitatea procesului penal (*nulla justitia sine lege*), înseamnă transpunerea pe plan particular, în materie procesual penală a principiului legalității consacrat expres în Constituția Republicii Moldova.”¹⁸⁹

Principiul legalității este înscris în art. 7 alin. (1) din CPP, potrivit căruia *procesul penal se desfășoară în strictă conformitate cu principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional, cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, cu prevederile*

¹⁸⁵ BOTNARI E. *Introducerea în studiul dreptului. (Teoria Generală a Dreptului): Note de curs*, Bălți: Presa univ. bălțeană, 2011. pag. 138

¹⁸⁶ *Ibidem*, pag. 87

¹⁸⁷ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. II. pag. 1350

¹⁸⁸ NEGRU B., NEGRU A. *Teoria generală a statului și dreptului*. pag. 622

¹⁸⁹ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. I. pag.9

Constituției Republicii Moldova și ale prezentului cod. Așadar, este principiul fundamental potrivit căruia desfășurarea întregului proces penal, are loc potrivit dispozițiilor prevăzute de lege; pe de o parte trebuie să existe o lege previzibilă și accesibilă, conformă standardelor constituționale și de protecție a drepturilor omului, care să prevadă regulile procedural, iar pe de altă parte, este necesar ca actele și probele în procesul penal să fie efectuate potrivit legii.

Legalitatea procedurilor penale implică obligativitatea autorităților judiciare de a desfășura activitățile specifice cu respectarea regulilor procedurale prevăzute de Constituție, de CPP, precum și de alte acte normative speciale care reglementează aspecte relevante ale desfășurării procedurii penale, cum ar fi, spre exemplu, Legea nr. 59/2012 privind activitatea specială de investigații; „este asigurată astfel protecția persoanelor împotriva ingerințelor autorităților judiciare în drepturile și libertățile garantate de lege, dar și exigența dreptului la un proces echitabil.”¹⁹⁰ Potrivit, Ostavciuc D., „pentru organul de urmărire penală și procurori, respectarea cerințelor de legalitate înseamnă, în primul rând, asigurarea începerii urmăririi penale, cercetării complete, obiective și sub toate aspectele a circumstanțelor cazului, efectuarea tuturor acțiunilor necesare pentru administrarea și examinarea probelor în strict conformitate cu legea. În acest scop, CPP reglementează cu atenție efectuarea tuturor acțiunilor și adoptarea hotărârilor procesuale permise de lege și în strictă conformitate cu prevederile legale.”¹⁹¹

În viziunea lui Volonciu N., „principiul legalității stă la baza întregului proces penal și impune ca toate normele juridice să fie respectate și aplicate întocmai, nerespectarea dispozițiilor legale atrage pentru cei care le-au încălcat sancțiuni juridice corespunzătoare. Totodată, principiul legalității procesuale impune ca dispozițiile de procedură să nu fie asigurate numai prin mijloace extraprocesuale existând pentru realizarea lor și sancțiuni tipice proprii.”¹⁹² Așadar, legalitatea procesului penal este asigurată prin instituirea garanțiilor juridice, care constituie instrumente esențiale pentru salvagardarea drepturilor fundamentale ale participanților la procedura penală.

Totodată, „principiul legalității acuzării, tradițional în dreptul continental, garantează egalitatea cetățenilor în fața legii și creează premisa unui statut de independență al procurorului însă numărul mare de cauze penale și resursele limitate împiedică soluționarea tuturor raporturilor juridice penale de conflict.”¹⁹³

¹⁹⁰ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. I., pag. 11

¹⁹¹ OSTAVCIUC D. *Principiile procesului penal*. Chișinău: Ed. Print-Caro, 2022. ISBN 978-9975-135-64-1. pag. 15

¹⁹² VOLONCIU N. *Tratat de procedură penală*, Vol. I. pag. 473

¹⁹³ ROMAN D. *Încetarea discreționară a urmăririi penale de către procuror*. În: Prevenirea și combaterea violenței în familie, 1-2 decembrie 2022, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2023, ISBN 978-9975-62-552-4. pag. 183

Dorim să subliniem că legalitatea procesului penal este garantată, printre altele, prin instituirea dispozițiilor prevăzute la articolul 94 din CPP, care reglementează în mod expres condițiile privind probele neadmise în proces. Această prevedere are un rol esențial în protejarea drepturilor părților și în asigurarea unui proces echitabil, întrucât stabilește limite clare în ceea ce privește admisibilitatea mijloacelor de probă, prevenind astfel utilizarea unor probe obținute în mod ilegal sau contrar normelor procesuale. Prin urmare, articolul 94 reprezintă un pilon fundamental al legalității și corectitudinii desfășurării procedurii penale.

Sușținem integral opinia lui Onescu C., conform căreia „nu se poate discuta despre sancțiunea probelor obținute în mod nelegal fără a fi avut în vedere și principiul loialității administrării probelor.”¹⁹⁴ Ceea ce ține de respectarea principiului loialității în administrarea probelor, în doctrină s-a arătat că „deși neprevăzut de lege, principiul loialității a fost descoperit de jurisprudență în vederea respectării eticii judiciare.”¹⁹⁵ Așadar, „termenul “loialitate”, derivat din adjectivul latin *legalis*, are în limbajul modern o conotație esențialmente morală, evocând ansamblul ideilor de încredere, fidelitate și onestitate, uneori raportate la cea de legitimitate. În privința definirii noțiunii, s-a apreciat că, față de complexitatea ei, este mai simplu de a o caracteriza prin contrariul acesteia: este neloial ca organele judiciare să folosească procedee neconforme principiilor fundamentale ale ordinii juridice în scopul obținerii mijloacelor de probă.”¹⁹⁶ Alți autori,¹⁹⁷ „au considerat că principiul loialității are ca obiect interzicerea impusă celui ce administrează probatoriul de a utiliza procedee neloiale, tertipuri sau stratageme.”

În acest sens, sușținem opinia lui Theodoru Gh. și Chiș I.-P., care au subliniat că „pentru a obține probe conforme cu realitatea, este necesar ca în activitatea de probațiune să se manifeste cea mai mare corectitudine (loialitate). Folosirea amenințărilor, violențelor, promisiunilor în timpul ascultării unor persoane, consemnarea incompletă sau denaturată a declarațiilor, înscrierea în procesele-verbale a unor împrejurări care nu au avut loc sau neînscrierea împrejurărilor care au avut loc conduc la reținerea unor fapte și împrejurări care nu reprezintă adevărul; în afară de influența negativă în aflarea adevărului, aceste procedee ilegale aduc atingere respectului demnității umane, integrității fizice și psihice a celor cercetați, ceea ce nu corespunde nivelului de civilizație actuală; totodată, se aduce atingere și demnității justiției, întrucât folosirea violențelor,

¹⁹⁴ ONCESCU C. *Excluderea probelor vs. nulități. Sancțiuni procedurale distincte*. Disponibil: <https://www.juridice.ro/370051/excluderea-probelor-vs-nulitati-sanctiuni-procedurale-distincte.html>

¹⁹⁵ PRADEL J. *Procédure pénale*, 10ème édition, Paris: Cujas, 2000. pag. 390-391

¹⁹⁶ UDROIU M.. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*, Vol. I. pag. 501

¹⁹⁷ GUINCHARD S., BUISSON J., *Procédure pénale*. Paris: LexisNexis, 2015. ISBN 978-2-7110-1999-1. pag. 433

a promisiunilor false, a provocărilor nu poate contribui la prestigiul celor care lucrează în justiție.”¹⁹⁸

Negru A.I., descrie loialitatea „ca fiind o manieră de cercetare a probelor care este conformă cu respectarea drepturilor individului și demnitatea justiției. În materie penală, principiul loialității este acceptat în mod tradițional, dar capătă și forme atipice. Așa fiind, pe parcursul anchetei pot fi efectuate numeroase activități de investigare care au legătură cu persoana suspectă de săvârșirea infracțiunii, cum ar fi supravegherea tehnică sau infiltrarea. Aceste proceduri sunt prevăzute de lege, însă sunt supuse – și ele – principiului loialității.”¹⁹⁹

În literatura de specialitate²⁰⁰ s-a arătat, că loialitatea nu corespunde noțiunii de „caracter echitabil al procesului”, prevăzut de art. 6 parag. 1 din Convenția Europeană. În esență, „loialitatea nu privește decât modalitatea de administrare a probelor. În schimb, aprecierea caracterului echitabil al procesului presupune un examen de ansamblu al procedurii. Analiza este astfel mai largă decât cea a legalității sau a loialității administrării probei. De fapt, judecătorul ar putea să excludă un mijloc de probă nelegal sau neloial administrat, dar să considere că, în ansamblul său, procedura este echitabilă, cu excepția cazului în care neloialitatea a fost astfel încât a viciat întreaga procedură și a încălcat dreptul la apărare și principiile procesului echitabil. În acest sens, CtEDO a recunoscut nevoia autorităților de a recurge la tehnici speciale de investigare, mai ales în cazurile de crimă organizată și corupție. Folosirea acestor tehnici nu contravine *per se* dreptului la un proces echitabil, însă interesul public nu poate justifica folosirea probelor obținute ca urmare a provocării polițienești, întrucât acuzatul ar fi expus riscului de a fi privat total de dreptul la un proces echitabil.”²⁰¹

Autoarea afirmă, că „principiul loialității administrării probelor interzice utilizarea oricărei strategii sau manopere ce are ca scop administrarea unei probe sau care are ca efect provocarea comiterii unor infracțiuni în vederea obținerii unui mijloc de probă, dacă prin aceste mijloace se aduce atingere demnității persoanei, drepturilor acesteia la un proces echitabil sau la viața privată ori secretului profesional. Astfel, sunt protejate implicit și alte drepturi fundamentale ale omului, cum ar fi: dreptul la respectarea demnității umane, dreptul la un proces echitabil ori dreptul la viața privată; așadar, legalitatea procedurilor nu constituie o garanție că și exigența de loialitate a fost respectată. Loialitatea probațiunii presupune modalități oneste de administrare a probelor în

¹⁹⁸ THEODORU Gh., CHIȘ I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*. pag. 385

¹⁹⁹ NEGRU A.-I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. pag. 96-97

²⁰⁰ *Ibidem*, pag. 97

²⁰¹ *Ibidem*, pag. 99

cadrul procesului penal, astfel încât să fie garantată aflarea adevărului și respectarea fermă a dreptului părților la un proces echitabil.”²⁰²

În consecință, în materia administrării probelor, în special în faza urmăririi penale, constatarea respectării normelor procedurale în obținerea probei nu atrage în toate cazurile și posibilitatea folosirii probei, fiind necesar a se examina în continuare dacă organele judiciare au acționat în mod loial. Astfel, neloialitatea administrării unei probe presupune că aceasta întrunește condițiile de legalitate formală, însă, datorită modului concret în care a fost obținută, aceasta nu poate fi folosită.

În consecință, „loialitatea reprezintă o caracteristică esențială a procesului de administrare a probelor, având drept scop asigurarea pronunțării unor hotărâri penale legitime, în conformitate cu respectarea drepturilor fundamentale ale omului și a demnității actului de justiție. Organele judiciare nu trebuie să pună în balanță eficacitatea procedurilor și loialitatea procesuală pentru a decide care dintre acestea urmează a fi sacrificată pentru aflarea adevărului, indiferent de natura sau gravitatea infracțiunii investigate.”²⁰³ Remarcăm că flexibilitatea acestui principiu necesită o analiză detaliată a fiecărei cauze în parte pentru a identifica particularitățile strategiilor folosite de organele de urmărire penală, în vederea stabilirii dacă activitatea judiciară a fost sau nu loială, în primul rând prin prisma art. 94 din CPP.

După analiza obiectului de reglementare, a metodelor și principiilor implicate, concluzionăm că excluderea probelor constituie o instituție juridică veritabilă ce face parte integrantă din ramura dreptului procesual penal. În cadrul sistemului procesual penal, excluderea probelor are rolul de a proteja integritatea procesului judiciar prin eliminarea probelor care au fost obținute în mod ilegal, prin încălcarea normelor procedurale sau prin încălcarea drepturilor fundamentale ale părților implicate.

În opinia noastră, excluderea probelor, privită prin prisma atribuirii acesteia la instituția procesuală penală, reprezintă o instituție juridică complexă, constituită din mai multe norme procesuale care formează cadrul legal esențial pentru respectarea principiilor fundamentale ale dreptului procesual penal, în special a celor referitoare la dreptul la apărare și dreptul la un proces echitabil. Complexitatea acestei instituții este determinată de faptul că este reglementată de un ansamblu de norme juridice cuprinse atât în legislația națională, cât și în tratatele internaționale, precum și jurisprudența CtEDO.

²⁰² *Ibidem*, pag. 95

²⁰³ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*, Ediția II, Vol. I. pag. 502

Această instituție procesuală, în calitate de excepție, intervine doar în condiții specifice, când obținerea probelor a fost viciată de nereguli procesuale sau abuzuri, iar aplicarea sa nu presupune doar o sancționare a încălcării legii, ci și o protecție a drepturilor fundamentale.

În plus, precizăm că în literatura de specialitate excluderea probelor este abordată și ca o sancțiune procesuală. În doctrina s-a arătat că „excluderea este o sancțiune specifică, aplicabilă în materia probelor care au fost administrate cu încălcarea principiilor legalității și loialității și, totodată, că această se deosebește de sancțiunea nulității, ce se aplică actelor procesuale sau procedurale.”²⁰⁴ Astfel, potrivit autorilor Damaschin M., și Neagu I., „legiuitorul a intenționat să instituie excluderea probelor obținute nelegal ca o sancțiune procedurală distinctă, care intervine în materia probațiunii în ipoteza încălcării principiilor legalității și loialității administrării probelor.”²⁰⁵

Definiția mai largă a noțiunii de exclude probelor în calitate de sancțiunea procesuală este formulată de Udroi M., potrivit căruia „excluderea probelor nelegale este sancțiunea procesuală incidentă în baza regulilor de excludere probatorie aplicabile în materia probelor obținute și/sau administrate cu încălcarea principiului legalității, al loialității, ori al unor drepturi și libertăți fundamentale garantate de Convenția Europeană sau de Constituție (de pildă, utilizarea torturii sau a tratamentelor inumane ori degradante pe parcursul audierilor, încălcarea dreptului la tăcere și de a nu se auto incrimina, provocarea săvârșirii de infracțiuni atrag sancțiunea excluderii probei astfel administrate).”²⁰⁶

Efectul sancționator al excluderii probelor constă în interdicția absolută de a le valorifica sau de a le lua în considerare în cadrul procesului, eliminând orice posibilitate de apreciere a valorii lor probante. Astfel, nu mai este relevantă nici măcar analiza unui eventual rezultat probatoriu pe care aceste probe ar fi putut să-l genereze.

Analizând prevederile art. 94 din Codului de procedură penală, observăm că încălcarea dispozițiilor legale de natură convențională, constituțională sau procesual-penală, după caz, pune în discuție incidența sancțiunii excluderii fie în condițiile aplicării teoriei probelor neconstituționale, ori aplicării unui mecanism compensatoriu destinat să asigure echitatea în ansamblu a procedurilor.

Astfel, susținem opinia lui Udroi M., potrivit căreia „nu doar probele obținute și/sau administrate cu încălcarea legii intră în sfera de aplicare a sancțiunii excluderii, ci și cele care, aparent, respectă la nivel formal dispozițiile legale, însă, în realitate, sunt obținute în urma unor

²⁰⁴ NEGRU A-I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. pag. 233

²⁰⁵ DAMASCHIN M., NEAGU I. *Tratat de procedură penală. Partea Generală*. pag. 518

²⁰⁶ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. II. pag. 1351

manopere sau stratageme neloiale ale organelor de urmărire penală, ori ale unor persoane private care acționează informal sub coordonarea organelor de urmărire penală, astfel că deturnarea procedurii și constatarea lipsei unei anchete de bună-credință impun sancționarea lor; în aceste ipoteze, neloialitatea procesuală trebuie să aibă drept repercusiune excluderea probelor astfel obținute (de pildă, în cazul probelor obținute prin provocarea realizată de investigatori sub acoperire).”²⁰⁷

Prin urmare, după cum am demonstrat mai sus, excluderea probelor are la bază respectarea principiilor legalității și loialității, constituind un mecanism esențial destinat protecției drepturilor omului, în special dreptului la un proces echitabil și la apărarea împotriva potențialelor abuzuri ale autorităților judiciare. Totuși, în practică, apar divergențe legate de aplicarea acestui principiu, mai ales în contextul obținerii probelor prin metode controversate sau prin încălcarea unor norme procesuale. Excluderea probelor poate duce, într-o măsură semnificativă, la împiedicarea aflării adevărului și poate afecta eficiența procesului penal, ceea ce stârnește critici din partea unor cercetători și practicieni care consideră că aceasta poate favoriza protejarea unor infractori în dauna victimei sau a interesului public.

De asemenea, există opinii că problema excluderii probelor se află în conflict cu principiul aflării adevărului, un alt principiu esențial al procesului penal, care impune ca toate probele relevante să fie aduse în fața instanței pentru a permite judecătorului să formeze o convingere corectă. Așadar, din perspectiva unor autori, „în cazul în care probele obținute nelegal sunt excluse, riscul este acela ca adevărul să nu poată fi complet stabilit, ceea ce poate afecta finalitatea procesului și poate crea premisele unor erori judiciare.”²⁰⁸

Astfel, „pe de o parte, publicul nu va avea încredere în sistemul judiciar, dacă instanțele va trece prea ușor peste nelegalitățile comise de organele de urmărire penală în administrarea probatoriului, iar, pe de altă parte, publicul nu va avea un sentiment de securitate dacă infractorii voi fi achitați, ca urmare a excluderii mijloacelor de probă a căror ilegalitate provine din încălcarea unei dispoziții legale nesemnificative. Ca urmare, în jurisprudența americană s-a dezvoltat teoria legitimității, consacrand concluzie precum că excluderea probelor nelegale trebuie să fie întotdeauna ultimul refugiu al organelor judiciare, nu primul impuls, întrucât această sancțiune generează costuri sociale considerabile, care includ, câteodată, punerea în libertate a celor vinovați și periculoși.”²⁰⁹

²⁰⁷ *Ibidem*, pag. 1352

²⁰⁸ FERDICO J.N. *Criminal procedure for the criminal justice professionals*. pag. 64

²⁰⁹ *Ibidem*, pag. 65

Susținem opinia lui Udroi M., care afirmă că „spre deosebire de celelalte teorii privind fundamentele excluderii probelor nelegale, teoria legitimității prezintă cel mai înalt grad de versatilitate, deoarece presupune *de plano* un examen concret, de la caz la caz, al circumstanțelor etiologice în care legalitatea probei penale a fost afectată, prin intermediul unui test judiciar de balansare a încălcării normei formale, principiului de drept sau dreptului fundamental, pe de o parte, în raport cu caracteristicile probei nelegale obținute și cu modul în care aceasta deservește necesitățile represiunii penale ce animă acțiunea publică, pe de altă parte.”²¹⁰

Astfel, excluderea probelor nelegal obținute este în accepțiunea teoriei legitimității instrumental prin care sunt salvagardate încrederea publică în justiția penală, prin evitarea oricărei forme de dublu standard de respectare a legii, unul destinate organelor judiciare, iar altul persoanelor acuzate că au încălcat legea penală.

Obținerea sau administrarea nelegală a probelor poate încălca atât drepturile substanțiale (precum demnitatea umană, viața privată etc.), cât și drepturile procesuale (în special diversele componente ale dreptului la un proces echitabil, cum ar fi: dreptul la apărare prin intermediul unui avocat etc.).

Categorii de reguli de excludere. „Regulile de probă reglementează care probe vor fi admise în instanță și care vor fi excluse. Aceste reguli se referă la aspecte precum relevanța, privilegiu, prezumții, martori, declarații ale experților și cunoștințe judiciare.”²¹¹

Instituția excluderii probelor dispune de un set propriu de reguli, literatura de specialitate instituind categorii distincte de reguli de excludere, care nu trebuie confundate cu alte interdicții probatorii, precum limitarea sau condiționarea valorii probante. În general, „regulile de excluderea probelor sunt reguli care împiedică instanța de judecată să primească aceste probe sau să le utilizeze pentru a ajunge la o decizie sau un verdict. Regulile pentru excluderea probelor sunt, de asemenea definite *lato sensu* ca reguli de utilizare a probelor, doar că ele funcționează exclusiv în direcția interzicerii utilizării informațiilor colectate. Regulile utilizării probelor *stricto sensu* au o funcție mai complicată. Ele stabilesc condiții pentru folosirea probelor, permițându-le utilizarea dacă cerințele sunt îndeplinite și interzicându-le utilizarea în toate celelalte cazuri.”²¹²

Prin urmare, „probele nu sunt admisibile nu doar din cauza lipsei pertinentei, concludenței și utilității acestora. Pe lângă testul de admisibilitate, în anumite situații pot fi aplicate reguli de

²¹⁰ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. II., pag. 1352

²¹¹ FERDICO J.N. *Criminal procedure for the criminal justice professionals*. pag. 64

²¹² UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. II. pag. 1353

excludere. Regulile de excludere sunt extinse: sunt la fel de numeroase și variate precum gama diversă de valori, obiective și politici pe care le întruchipează pentru a le promova.”²¹³

În funcție de valorile pe care le protejează, literatura de specialitate clasifică „regulile de excludere probatorie intrinseci și regulile de excludere probatorie extrinseci. *Regulile de intrinseci* sunt menite să mărească acuratețea factuală a verdictului și proximitatea acestuia față de adevărul metafizic, respective. *Reguli de excludere extrinseci*, specifice sistemelor continentale, protejează valori externe aflării adevărului.”²¹⁴

O clasificare mai importantă pentru fundamentarea cercetării realizate în lucrarea noastră, este efectuată în funcție de sfera de acțiune. Potrivit acestei clasificări regulile de excludere probatorie sunt automate sau discreționare, în funcție de posibilitatea jurisdicției care le aplică de a efectua un test concret de păstrare a echilibrului între valorile protejate de normele încălcate în cadrul procedurilor probatorii și necesitatea salvagărdării probelor viciate, justificată de imperativul aflării adevărului. Astfel, regulile discreționare de excludere permit judecătorului să facă un test de balanșare între interese. Regulile automate de excludere, impun excluderea probei de drept, fără test de echilibru.

Așadar, putem concluziona că trăsăturile distinctive și principiile care fundamentează o anumită regulă de excludere nu pot fi extinse automat asupra tuturor regulilor de acest tip. Singura abordare adecvată pentru a înțelege aceste norme și doctrine juridice, având în vedere complexitatea structurii și diversitatea justificărilor lor, este analiza fiecărei reguli de excludere în mod individual.

Rățiunile și funcțiile instituției excluderii probelor în procesul penal.

După cum am menționat mai sus, măsura în care probele relevante, obținute într-un mod impropriu sau ilegal, trebuie excluse din cauza penală ridică dileme de principiu contradictorii. Pe de o parte, se impune necesitatea unei aplicări eficiente a legii și obligația instanțelor penale de a stabili adevărul material. Pe de altă parte, se impune respectarea drepturilor fundamentale ale acuzatului, într-un stat care aderează la principiile statului de drept, unde toate acțiunile autorităților publice trebuie să fie conforme cu normele legale.

Regula excluderii a fost, de-a lungul existenței sale, subiectul criticii și al încercărilor de reformă. Spre exemplu, în SUA chiar președintele Curții Supreme a Statelor Unite, a criticat eficiența acestei reguli în a-și atinge scopul – descurajarea comportamentului abuziv al poliției.

În opinia sa separată în cauza *Bivens v. Six Unknown Named Agents of the Federal Bureau of Narcotics*, Președintele Curții Supreme Warren E. Burger a motivat: „Regula nu aplică nicio

²¹³ ROBERTS P., ZUCKERMAN A. *Criminal Evidence*. pag. 97

²¹⁴ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*, Vol II. pag. 1353-1354

sanctiune directă oficialului individual al cărui comportament ilegal duce la excluderea probelor într-un proces penal. Cu excepții rare, agențiile de aplicare a legii nu impun sancțiuni directe ofițerului responsabil pentru o aplicare judiciară particulară a doctrinei excluderii... Astfel, practic nu se face nimic pentru a schimba practicile acestuia. Sancțiunea imediată provocată de aplicarea regulii se răsfrânge asupra procurorului ale cărui probe împotriva unui inculpat sunt fie slăbite, fie distruse. Doctrina nu privează poliția în niciun sens real; exceptând faptul că prinderea infractorilor este treaba lor, poliștii nu au mai mult interes în procesele de succes decât procurorii sau publicul.”²¹⁵

Studiind criticele expuse mai sus, aderăm la punctul de vedere lui Nuț T., care afirmă că „sancțiunea excluderii probelor a cunoscut, în principal în sistemul *common-law*, o lungă evoluție, nefiind aplicată pe toata durata existenței sale în aceeași manieră, fiind constant supusă criticilor, atât în ceea ce privește maniera de aplicare, cât uneori și în ceea ce privește însăși utilitatea existenței sale.”²¹⁶

În pofida existenței în literatura de specialitate și în practica judiciară a unor opinii critice față de necesitatea sau eficiența instituției excluderii probelor, nu împărtășim această perspectivă. Considerăm că mecanismul excluderii probelor constituie un instrument indispensabil al procesului penal modern, întrucât asigură respectarea principiului legalității și loialității și previne utilizarea probelor obținute prin încălcarea drepturilor fundamentale.

Simultan, „argumentele normative în sprijinul dezvoltării și aplicării doctrinei excluderii probelor obținute nelegal au constituit obiectul unor ample contribuții academice”²¹⁷, precum și al unor decizii relevante ale CtEDO, care formulează raționamente detaliate ce susțin justificarea adecvării și necesității excluderii probelor obținute în mod nelegal.

În primul rând, este aplicat principiul fiabilității, care presupune că o probă obținută nelegal trebuie exclusă atunci când modalitatea în care a fost colectată afectează fiabilitatea acesteia. Excluderea unei astfel de probe este necesară, deoarece admiterea ei implică riscul ca persoana care analizează faptele să primească probe nesigure pe care va lua în considerare, ceea ce conduce la o condamnare greșită.

În acest sens, CtEDO în cauza *Bykov v. Russia* a susținut că „adevărul poate fi stabilit doar pe baza unor informații fiabile. Prin urmare, instanțele trebuie să își bazeze deciziile doar pe probe care nu sunt supuse niciunui dubiu cu privire la autenticitatea sau exactitatea lor. În termeni

²¹⁵ FERDICO J.N. *Criminal procedure for the criminal justice professionals*. pag. 83

²¹⁶ NUȚ T. *Scurtă introducere în problema excluderii probelor*. juridice.ro, publicat: 3 aprilie 2014. [online] [accesat: 12.02.2025]. Disponibil: <https://www.juridice.ro/316433/scurta-introducere-in-problema-excluderii-probelor.html>

²¹⁷ PANZAVOLTA M., MAES E., MOSNA A. *Streamlining the exclusion of illegally obtained evidence in criminal justice*. pag. 79. [online] [citat: 05.05.2024]

generali, fiabilitatea înseamnă că probele au valoare probatorie, adică aceste probe pot oferi informații precise despre fapte care pot dovedi sau infirma oricare dintre elementele relevante ale cauzei. Având în vedere rolul central pe care stabilirea adevărului îl joacă în justiția penală, orice îndoială că circumstanțele în care au fost obținute probele poate influența fiabilitatea și exactitatea acestora, fiind suficientă pentru a considera dovezile ca fiind nesigure.”²¹⁸

În literatura de specialitate au fost identificate trei funcții fundamentale ale excluderii probelor: „descurajarea comportamentelor abuzive ale autorităților de aplicare a legii, protecția și garantarea drepturilor procesuale ale persoanelor acuzate de comiterea infracțiunii, conservarea integrității procesului judiciar.”²¹⁹

Primele două dintre aceste considerații se referă la încălcarea normelor legale care a avut loc și vizează oferirea unui tip de compensație persoanei a cărei drepturi au fost încălcate. Conform principiului de descurajare sau disciplinar, excluderea este un mijloc de prevenire a comiterii de către organul de urmărire penală a unor acte de abuz sau ilegalități în viitor, prin interzicerea utilizării acestor acte pentru a obține o condamnare. Organul de urmărire penală este pedepsit prin faptul că instanța nu ia în considerație probele obținute nelegal și, în unele cazuri, prin faptul că inculpatul este achitat din cauza lipsei unor alte probe suficiente. În același timp, se așteaptă ca reprezentanții organului de urmărire penală să înțeleagă că încălcarea regulilor procedurale nu aduce beneficii și că este mai bine să acționeze în concordanță cu normele legale pe viitor. Ideea este că, dacă judecătorii exclud în mod obișnuit probele obținute nelegal, acest lucru transmite un mesaj oficialilor statului că nu există nimic de câștigat prin încălcarea legii și, prin urmare, aceștia se vor abține să o facă.

Cu toate acestea, potrivit lui Panzavolta M., „instanțele vor cântări adesea acest aspect în raport cu percepțiile lor asupra intereselor victimelor și ale publicului în înfăptuirea justiției. Dacă raționamentul disciplinar ar fi aplicat strict, ar putea duce la excluderea probelor și ar rezulta într-o achitare a unei persoane care, în într-adevăr este vinovată de comiterea infracțiunii. Acest lucru va fi disproporționat în cazurile în care încălcarea regulilor legale este relativ minoră și neintenționată. Din acest motiv, spre deosebire de raționamentul fiabilității, care implică aplicarea unei reguli de excludere stricte, aplicarea raționamentului disciplinar oferă, de obicei, instanțelor o marjă de apreciere pentru a permite echilibrarea diferitelor interese. Unul dintre aspectele relevante pentru această evaluare ar fi motivele poliției. În cazurile în care ofițerii de poliție au

²¹⁸ Hotărârea CtEDO în cauza *Bykov v. Russia*, App. No. 4378/02, din 10.03.2009 [online] [cit. 16.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-91704>, par. 90.

²¹⁹ WEIGEND Th. *Exclusion without trial? Exclusion of evidence and abbreviated procedures*. În: Revista Brasileira de Direito Processual Penal vol. 7, nr. 1 2021. pag. 249. [online] [cit. 16.07.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.22197/rbdpp.v7i1.502>.

încălcat deliberat legea, necesitatea excluderii probelor pentru a preveni comportamentele abuzive viitoare este mare decât în cazurile în care încălcarea a avut loc din ignoranță sau dintr-o eroare.”²²⁰

Astfel, „în concordanță cu raționamentul de protecție sau remediere, titularul unui drept trebuie să fie protejat împotriva consecințelor încălcării acestui drept de către un oficial al statului. Excluderea este apreciată cel mai adecvat remediu pentru încălcarea drepturilor acuzatului comise de autoritățile de anchetă în procesul de colectare a probelor. Instanțele penale trebuie să își folosească autoritatea și să examineze cazul în așa fel încât statul și cetățeanul să fie plasați în pozițiile în care s-ar fi aflat dacă drepturile lor nu ar fi fost încălcate.”²²¹

Criticii susțin că „principiul excluderii probelor obținute nelegal operează într-o manieră „oarbă”, întrucât nu permite o evaluare contextuală a gravității încălcării dreptului și a importanței probelor. Astfel, excluderea este considerată un remediu disproporționat în situațiile în care este incidentă o vătămare minoră a unui drept, iar proba obținută – deși prin mijloace nelegale – are o valoare probatorie semnificativă într-o cauză privind fapte penale de o gravitate ridicată. Potrivit acestei perspective, odată ce autoritățile statului intră în posesia unor probe concludente privind săvârșirea unei infracțiuni, chiar și prin mijloace nelegitime, statul nu ar putea, fără a-și încălca obligațiile de asigurare a ordinii publice și reprimare a criminalității, să ignore complet aceste informații.”²²²

Ambele raționamente oferă, în general, o bază legitimă pentru excluderea probelor, însă consecințele pot părea excesive dacă încălcarea normelor procedurale nu a fost gravă și dacă excluderea unei probe înseamnă că inculpatul va trebui să fie achitat în cazul comiterii infracțiunii grave. În plus, nu este evident că excluderea probelor va avea cu adevărat un impact pozitiv asupra comportamentului viitor al organului de urmărire penală. Acest posibil exces justifică regula din unele jurisdicții potrivit căreia excluderea probelor obținute nelegal nu este automată, ci trebuie să fie supusă unei balastări între interesele persoanei vătămate și interesele autorităților de aplicare a legii. Excluderea probelor va fi dispusă doar în situația în care, în contextul particular, protejarea drepturilor procesuale ale inculpatului și descurajarea poliției de a repeta eroarea sunt mai importante decât condamnarea inculpatului pentru infracțiunea acuzată. Pe de altă parte, acordarea instanței posibilității de a realiza această operațiune de balansare introduce un element imprevizibilitate în proces. Acest lucru diminuează, totodată, efectul de descurajare, având în

²²⁰ PANZAVOLTA M., MAES E., MOSNA A. *Streamlining the exclusion of illegally obtained evidence in criminal justice*. pag. 80-81. [online] [citat: 05.05.2024]

²²¹ ASHWORTH A. *Exploring the Integrity principle in Evidence and Procedure*. În: *Essays for Colin Tapper*. London: LexisNexis, 2003. pag. 118.

²²² *Ibidem*, pag. 119

vedere că poliția ar putea fi stimulată să recurgă la metode ilicite, în speranța unui rezultat favorabil al procesului de balansare și al admiterii ulterioare a probelor incriminatorii.²²³

Al treilea raționament, adică menținerea integrității procedurilor judiciare sau legitimității morale promovează scopul intrinsec al desfășurării unui proces corect. Acest principiu se concentrează nu pe fiabilitatea probei, pe activitatea organelor judiciare sau pe victima încălcării drepturilor, ci pe administrarea justiției. Ideea este că cetățenii își vor pierde încrederea în administrarea justiției dacă judecătorii vor tolera prea ușor abuzurile comise de autoritățile statului. De asemenea, legitimitatea administrării justiției va suferi dacă cetățenii văd că persoanele care au comis infracțiuni grave sunt eliberate din cauza unor abuzuri relativ minore. Această variantă a principiului integrității necesită, așadar, „ca instanțele să efectueze un exercițiu de echilibrare, cântărind interesele publice concurente, în care pot fi luate în considerare mai mulți factori. O altă variantă este „integritatea centrată pe instanță”, conform căreia utilizarea probelor obținute nelegal pune în pericol autoritatea morală și expresivă a verdictului.”²²⁴ Excluderea probelor viciate este considerată un mod de a păstra integritatea instanței în mod specific și a sistemului de justiție penală în general.

„Adoptarea principiului de integritate poate oferi statelor un cadru teoretic în care să navigheze această tensiune și să efectueze exercițiul lor de echilibrare, în care pot lua în considerare o varietate de factori, explicit. Acest lucru se întâmplă indiferent dacă echilibrarea se face în contextul în care legislativul stabilește reguli pre-echilibrate prin lege sau în exercitarea discreției judiciare.”²²⁵

În concluzie, observăm că implementarea în legislația procesual-penală al statelor instituției excluderii probelor este fundamentată pe o serie de raționamente, care oferă un suport și justificare pentru excluderea probelor obținute prin încălcări grave ale unor drepturi procesuale esențiale. Cu toate acestea, persistă o zonă ambiguă, ce vizează încălcările minore ale regulilor procedurale, în cadrul căreia excluderea unor probe semnificative nu poate fi întotdeauna considerată justificată, mai ales atunci când respectiva probă este esențială pentru stabilirea adevărului.

Analizând, noțiunea și fundamentul excluderii probelor în calitate de instituția și sancțiunea procesual-penală putem formula următoarele concluzii:

²²³ PANZAVOLTA M., MAES E., MOSNA A. *Streamlining the exclusion of illegally obtained evidence in criminal justice*. pag. 82. [online] [citat: 05.05.2024]

²²⁴ *Ibidem*, pag. 82

²²⁵ *Ibidem*, pag. 83

1. Admisibilitatea se bazează pe criterii esențiale precum relevanța, concludența și utilitatea acestora în contextul procesului penal. Inadmisibilitatea, pe de altă parte, intervine atunci când probele sunt obținute nelegal sau în mod abuziv, încălcând drepturile fundamentale ale părților implicate. Deși CPP nu furnizează o definiție expresă a inadmisibilității, acesta încorporează norme care interzic prezentarea anumitor probe în cadrul procesului, stabilind astfel limitele admisibilității acestora. Conform acestor reglementări, probele vizate de astfel de interdicții devin inadmisibile, iar instanța are obligația de a le exclude. Excluderea probelor, în calitate de instituție procesuală distinctă, are rolul de a proteja drepturile procesuale și de a asigura legalitatea procesului.

2. Excluderea probelor constituie o instituție fundamentală în cadrul dreptului procesual penal, reglementată distinct și cu scopul de a asigura respectarea principiilor legalității și loialității în administrarea probelor. Evaluarea admisibilității acestora presupune un examen detaliat al conformității probelor cu normele legale și procedurale aplicabile. Astfel, excluderea probelor devine un mecanism de protecție a drepturilor fundamentale ale persoanelor implicate într-un proces penal, având rolul de a garanta un proces echitabil și de a preveni abuzurile. Respectarea strictă a normelor privind obținerea și utilizarea probelor contribuie la menținerea integrității actului de justiție și la protejarea drepturilor fundamentale ale indivizilor. Probele care nu îndeplinesc aceste cerințe pot fi excluse din proces, iar instanța nu va putea întemeia nicio decizie pe probe inadmisibile, cu impact direct asupra soluționării cauzei.

3. Excluderea probelor reprezintă o sancțiune specifică în dreptul procesual penal, distinctă de alte sancțiuni procedurale, precum nulitatea sau decăderea. Această măsură are un caracter de protecție a drepturilor procesuale, sancționând în mod direct încălcarea normelor legale referitoare la administrarea probelor. În această ordine de idei, am constat că instituția excluderii probelor reprezintă un cadru normativ care reglementează condițiile în care probele obținute nelegal sau prin încălcarea drepturilor fundamentale nu pot fi admise în instanță. Pe de altă parte, sancțiunea excluderii se referă la aplicarea concretă a acestui principiu în cadrul procesului penal, când instanța sau autoritățile competente decid că anumite probe trebuie excluse din cauza obținerii lor nelegale sau a nerespectării procedurii legale. Astfel, sancțiunea excluderii este instrumentul prin care se aplică și se concretizează principiile reglementate de instituția excluderii probelor, asigurând respectarea legii și un proces echitabil.

4. Necesitatea și dezvoltarea instituției excluderii probelor este un subiect care depășește cadrul tehnic al dreptului procesual penal, fiind strâns legată de principii filosofice fundamentale. Aceasta pune în balanță interesele statului, în scopul protejării societății și sancționării infracțiunilor, și interesele individului, care trebuie să își păstreze drepturile și libertățile

fundamentale. Totuși, în viziunea noastră, argumentele care stau la baza existenței instituției excluderii probelor sunt solide și extrem de pertinente, având un fundament profund atât în doctrina juridică, cât și în practica judiciară, asigurând un echilibru între interesul statului de a combate infracționalitatea și respectarea drepturilor fundamentale ale individului. Totodată, considerăm că într-o societate contemporană nu există loc pentru ambiguități sau incertitudini cu privire la necesitatea de a asigura aceste protecții, iar excluderea probelor obținute în mod nelegal devine o garanție a integrității procesului judiciar și a statului de drept.

2.2. Fundamentarea distincției între sancțiunile procedurale: nulitatea și excluderea probelor

Analiza literaturii de specialitate efectuată în capitolul precedent relevă lipsă de concordanță în delimitarea conceptuală dintre sancțiunile excluderii probelor și nulității actelor procedurale. În acest sens, unii autori consideră excluderea probelor ca o formă de nulitate, tratând-o în cadrul aceleiași categorii juridice, în timp ce alți autori fac o distincție clară între cele două instituții, subliniind specificitatea fiecărei sancțiuni în contextul procesului penal. Această divergență de opinii reflectă complexitatea teoretică și practică a acestor instituții juridice ceea ce impune necesitatea clarificării distincțiilor dintre nulitate și excludere, pentru a asigura o aplicare uniformă și corectă în practică a normelor procesuale în această materie. Problema se complică și prin utilizarea unor termeni suprapuși, echivalenți sau insuficient definiți. Spre exemplu, în doctrina se menționează că „prin nulitate se înțelege, de exemplu, atât motivul care determină imperfecțiunea unui act procedural, cât și exprimarea consecinței derivate din această imperfecțiune, adică invaliditatea juridică.”²²⁶ În mod similar, am observat că unii practicieni nu fac distincție între nulitate și excluderea probei, integrând această din urmă în cadrul sancțiunii nulității.

Încă de la început, dorim să subliniem că nu împărtășim aceste opinii, considerând că sancțiunea excluderii probelor obținute nelegal reprezintă o instituție procedurală distinctă de sancțiunea nulității. Dacă aceste opinii ar fi corecte, care ar fi atunci justificarea aplicării sancțiunii excluderii probelor obținute nelegal și de ce nu s-ar renunța complet la aceasta? În opinia noastră, deși ambele sancțiuni urmăresc protejarea legalității procesului și a drepturilor fundamentale ale participanților, ele diferă semnificativ în ceea ce privește condițiile de aplicare și efectele generate. În acest context, am decis să realizăm o analiză detaliată a naturii juridice ale celor două sancțiuni și a diferențelor esențiale dintre ele în cadrul procesului penal.

²²⁶ VOLONCIU N. *Tratat de procedură penală. Parte Generală*. Vol. I. pag. 474

În etapa inițială a analizei noastre, evidențiem că „principiul legalității impune ca actele procedurale să fie efectuate numai în strictă concordanță cu prevederile legale în vigoare,”²²⁷ iar „dispozițiile de procedură să nu fie asigurate numai prin mijloace extra procesuale existând pentru realizarea lor și sancțiuni tipice proprii.”²²⁸ În lumina acestor considerente, „a fost imperios de necesară instituirea sancțiunilor cu caracter procesual, capabile să producă un efect direct în desfășurarea procesului penal, independent de proceduri paralele. Sancțiunile încălcării drepturilor și libertăților fundamentale se circumscriu relațiilor sociale apărute, sunt proporționale cu dreptul încălcat și au natura juridică specifică actului normativ care le prevede.”²²⁹

Astfel, încălcarea prevederilor legale în domeniul dreptului procesual penal atrage aplicarea sancțiunilor procedurale specifice, menite să asigure respectarea normelor legale, să garanteze validitatea și corectitudinea desfășurării procesului. Din aceste motive, sancțiunile procesual-penale sunt apreciate în literatura juridică ca „adevărate remedii procesuale, ce urmăresc înlăturarea procedurii de consecințe juridice în ipoteza în care legea procesual-penală a fost încălcată.”²³⁰ Este important de menționat că sancțiunile procedurale nu exclud aplicarea sancțiunilor penale sau disciplinare atunci când sunt îndeplinite condițiile legale pentru angajarea acestor forme de răspundere. Nici în acest sens, „întreținerea condițiilor de aplicare a sancțiunilor penale sau disciplinare nu exclude aplicarea sancțiunilor procesuale.”²³¹

Sancțiunea procedurală este o noțiune foarte complexă, cu un conținut diferențiat față de celelalte sancțiuni juridice. Conform opiniei lui Volonciu N., „pentru a aminti numai una dintre aceste particularități, este suficient să ne referim la împrejurarea că, în timp ce sancțiunile de drept material sunt aplicabile de regulă direct subiecților raporturilor juridice, care nu au respectat îndatoririle ce formau conținutul raportului juridic respectiv, sancțiunile procedurale lovesc nemijlocit anumite acte sau activități și se răsfrâng numai pe cale interpusă asupra persoanelor interesate în realizarea acestora.”²³²

În general, sancțiunile procedurale au următoarele scopuri: *preventiv*, întrucât are rolul de a preîntâmpina încălcarea legii; *distructiv*, având ca efect desființarea actelor îndeplinite cu nesocotirea legii și *reparator*, făcând posibilă refacerea actelor procesuale desființate, în cazurile și condițiile prevăzute de lege. Astfel, suntem de acord cu opinia lui Mateuț Gh., că „sancțiunea în procedura penală reprezintă mijlocul legal care lipsește de efecte juridice actele procesuale și

²²⁷ PINTEA A. *Drept procesual penal. Partea generală și partea specială*. București: Ed. Lumina Lex, 2002. ISBN 973-588-460-7. pag. 293

²²⁸ VOLONCIU N. *Tratat de procedură penală. Parte Generală*. Vol. I. pag. 473

²²⁹ CHIRIȚA C-M. *Protecția drepturilor omului în procedura de administrare a probelor în cauzele penale*. pag. 153

²³⁰ MATEUȚ Gh. *Procedură penală. Partea Generală*. Vol II. Iași: Fundația Chemarea, 1997. pag. 128

²³¹ IONESCU D., *Procedură penală. Partea generală. Sinteze și spețe*. pag. 324

²³² VOLONCIU N. *Tratat de procedură penală*, Vol. I. pag. 473-474

procedurale, precum și măsurile procesuale dispuse ori efectuate în mod ilegal sau care se aplică în cazul comiterii unei abateri judiciare.”²³³

Părerea similară este susținută și de Pinte A., care apreciază că „sancțiunile procedurale sunt remedii procedurale care au menirea de a înlătura sau zădărnici producerea de consecințe juridice în cazul în care legea a fost încălcată cu ocazia îndeplinirii activităților procedurale, ele fiind determinate de existența unor vicii procedurale care pot consta în încălcări ale legii și omisiuni procedurale.”²³⁴ Astfel, „mijloacele prin intermediul cărora actele procesuale și procedurale îndeplinite în mod nelegal devin lipsite de valabilitate sunt sancțiunile procedurale.”²³⁵

Prin urmare, observăm că „sancțiunile procesual-penale sunt măsuri prin care se asigură respectarea principiului legalității și loialității procesului penal, precum și drepturile și interesele subiecților procesuali.”²³⁶

Pentru aplicarea sancțiunilor procesuale nu prezintă importanță forma de vinovăție cu care au fost încălcate exigentele de legalitate și loialitate, sancțiunile putând interveni atât în cazul comiterii încălcării normei procedurale din culpă (chiar cea mai simplă), cât și atunci când se poate reține intenția (inclusiv cea calificată), iar ca efect sancțiunile au ca efect fie pierderea unor drepturi procesuale, fie nevalabilitatea măsurilor procesuale dispuse ori a actelor procesuale sau procedurale efectuate cu încălcarea legii și, după caz, obligația refacerii lor cu respectarea prevederilor legale.²³⁷

În cadrul discuțiilor teoretice este frecvent întâlnită părerea, precum că „noțiunea de sancțiune procedurală are un sens restrâns și unul larg.”²³⁸ În sens restrâns, sancțiunile procedurale sunt nulități, unii folosind noțiunile chiar în mod echivalent. Aceasta explică faptul că, deseori, problema sancțiunilor procedurale este cunoscută în dreptul procesual penal și sub numele de teoria generală a nulităților. În sens larg, alături de nulități, mai mulți doctrinari cuprind în sfera acestei noțiuni decăderea, inadmisibilitatea și excluderea probelor. Alți autori, precum Udriș M., extind clasificarea sancțiunilor procesual-penale, incluzând în aceasta „inadmisibilitatea, decăderea, nulitatea, excluderea probelor administrate nelegal sau neloial, neregularitatea rechizitoriului și inexistența acestuia.”²³⁹

În doctrină s-a arătat că „inadmisibilitatea, decăderea, nulitatea și inexistența se deosebesc între ele prin natura, condițiile și efectele lor, însă se și aseamănă datorită remediei procesuale

²³³ MATEUȚ Gh. *Procedură penală. Partea Generală*. Vol II. pag. 128

²³⁴ PINTEA A. *Drept procesual penal. Partea generală și partea specială*. pag. 293

²³⁵ DAMASCHIN M., NEAGU I. *Tratat de procedură penală. Partea Generală*. pag. 773

²³⁶ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. II. pag. 1318

²³⁷ *Ibidem*, pag. 1318

²³⁸ VOLONCIU N. *Tratat de procedură penală*, Vol. I. pag. 473-474

²³⁹ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. II. pag. 1318

comun, care este anularea actelor, datorită conținutului lor comun (invaliditatea actelor) și datorită scopului lor comun (asigurarea legalității procesului penal).”²⁴⁰

Considerăm că opinia susținută de numeroși autori români și autohtoni, potrivit căreia nulitatea reprezintă principala și cea mai relevantă sancțiune procedurală, își găsește justificarea în prioritatea istorică a acestei instituții față de excluderea probelor, precum și în adâncile sale rădăcini în tradiția dreptului procesual de inspirație continentală.

Sancțiunea excluderii probelor este o instituție mai recentă pentru dreptul procesual penal autohton, care a fost introdusă în CPP adoptat în 2003, și ulterior a fost consolidată treptat în legislația națională, avându-și rădăcinile în evoluția drepturilor fundamentale ale omului și în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. În special, Curtea a jucat un rol semnificativ în dezvoltarea acestei sancțiuni, prin deciziile sale care au impus statelor membre a Consiliului Europei să adopte măsuri legale pentru a preveni utilizarea probelor obținute prin încălcarea drepturilor fundamentale ale persoanelor. Vătămarea produsă desfășurarea procesului penal sau alte domenii ale conviețuirii sociale.

Deși, „ambele sancțiuni nulitatea și excluderea reprezintă sancțiuni procesuale ce sancționează încălcarea unor dispoziții legale,”²⁴¹ ambele având un loc important în sfera garanțiilor ce asigură efectivitatea principiului legalității procesului penal, însă aceste sancțiuni se deosebesc semnificativ. În continuare am propus să analizăm diferențele esențiale dintre aceste două instituții juridice.

Faptul că sancțiunile nulității și excluderii probelor sunt tratate de legiuitorul autohton ca sancțiuni distincte este subliniat prin plasarea reglementărilor privind aceste sancțiuni în titluri diferite ale Codului de procedură penală, reflectând astfel diferențele conceptuale și aplicative dintre cele două instituții juridice. Astfel, nulitățile sunt reglementate în cadrul Titlului VIII, Capitolul V din CPP, în timp ce reglementările referitoare la excluderea probelor se află în Titlul IV, Capitolul I. Această diferențiere a fost realizată pentru a evidenția specificitatea fiecărei sancțiuni și pentru a asigura o aplicare corectă a normelor procesuale, având în vedere natura distinctă a efectelor și condițiilor de aplicare ale fiecărei sancțiuni în contextul procesului penal.

Considerații privind natura juridică a sancțiunilor nulității și excluderii probelor. Potrivit literaturii de specialitate, „consacrarea legislativă a nulităților procesuale a necesitat, de-a lungul timpului, o fundamentare conceptuală.”²⁴² Astfel, în reglementarea nulităților s-au conceput mai multe sisteme. În concepția cea mai formalistă, orice încălcare a legii de procedură penală trebuie

²⁴⁰ MATEUȚ Gh. *Procedură penală. Partea generală*. Vol. II. pag. 962

²⁴¹ IONESCU D., *Procedură penală. Partea generală. Sinteze și spețe*, pag. 327

²⁴² VASILIU A. *Teoria generală a actelor de procedură penală*. pag. 220

să atragă nulitatea și refacerea actului în condițiile legii; legislațiile moderne nu au primit această concepție, deoarece s-ar crea mari dificultăți în finalizarea activităților de sancționare penală a infractorilor.

O concepție opusă admite nulitatea numai în cazul acelor încălcări ale legii de procedură penală pentru care se prevede în mod expres că atrag nulitatea actului; practica a dovedit că intervenția nulității poate fi necesară și în alte cazuri decât cele prevăzute în mod expres de lege. Dintr-o combinație a acestor concepții a fost consacrată reglementarea potrivit căreia se pot prevedea anumite dispoziții a căror încălcare este sancționată de lege în mod expres cu nulitatea - *nulitățile exprese*, dar sancțiunea nulității poate fi aplicată și în cazul încălcării celorlalte dispoziții ale legii, dacă sunt întrunite anumite condiții - *nulitățile virtuale*.²⁴³

Acest concept a fost acceptat de către legiuitorul național, prin adoptarea Legii nr. 245 din 31.07.2023 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului de procedură penală și a Codului contravențional), prin care au fost introduse modificări în Capitolul V din titlul VIII al Codului de procedură penală, stabilind astfel regimul legal al nulităților absolute și al nulităților relative.

Articolul 251 alin. (1) din CPP, care prevede că *încălcarea prevederilor legale care reglementează desfășurarea procesului penal atrage nulitatea actului procedural numai în cazul în care s-a comis o încălcare a normelor procesuale penale ce nu poate fi înlăturată decât prin anularea aceluia act, fie au fost afectate caracterul echitabil al procesului penal sau drepturile părților*, pune bazele conceptuale ale nulităților în procesul penal autohton, enumerând condițiile generale de existența oricărui tip de nulități.

Din norma citată putem deduce că prima condiție substanțială pentru intervenirea sancțiunii nulității este încălcarea prevederilor legale care reglementează desfășurarea procesului penal. Pentru existența nulității este necesară fie o efectuare a actului procedural cu încălcarea condițiilor impuse de norma de procedură – adică o violare a legii, fie o neîndeplinire a unui act de procedură cerut de lege, adică o omisiune a legii. Pe de altă parte, este indispensabil ca încălcarea să se refere la normele care reglementează desfășurarea procesului penal. În această categorie intră normele care compun conținutul procedurii penale, respectiv normele de organizare, de competență și de procedură.²⁴⁴

Aici putem evidenția o diferență față de sancțiunea excluderii probelor. În cazul excluderii probelor, se sancționează neregularitățile care afectează procedurile de obținere a probelor, iar acestea depășesc doar încălcarea normelor din CPP, având scopul de a proteja drepturile

²⁴³ THEODORU Gh., CHIȘ I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*. pag. 586

²⁴⁴ VASILIU A. *Teoria generală a actelor de procedură penală*. pag. 221

fundamentale ale persoanelor, în conformitate cu legea fundamentală și cu actele internaționale, precum Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Menționăm că, deși CtEDO afirmă că regulile exacte de admisibilitate trebuie reglementate de legislația națională, există totuși anumite domenii care impun excluderea automată a probelor obținute cu încălcarea drepturilor fundamentale. Acestea includ cazurile în care probele au fost obținute prin încălcarea art. 3 din CEDO sau ca urmare a provocării.

A două condiție pentru intervenirea nulității este existența unei vătămări procesuale. Existența nulităților în dreptul procesual penal autohton este strâns legată de existența încălcărilor care afectează caracterul echitabil al procesului penal sau drepturile părților, care în doctrină mai este denumită vătămarea procesuală, care poate fi definite ca atingerea adusă principiilor fundamentale ale procesului penal din care rezultă posibilitatea de a nu se realiza scopul acestuia.²⁴⁵ Din analiza art. 251 alin. (1) din CPP, putem observa că nulitatea nu va interveni decât dacă „*au fost afectate caracterul echitabil al procesului penal sau drepturile părților,*” adică va exista vătămarea procesuală.

O abordare similară a vătămării procesuale a fost expusă și în literatură de specialitate: „prin vătămare înțelegem atingerea adusă bunei desfășurări a procesului penal, echitabilității procedurilor ori drepturilor și libertăților fundamentale ale părților sau a subiecților procesuali principali.”²⁴⁶ Potrivit doctrinei vătămarea procesuală reprezintă o „consacrare a principiului *pas de nullite sans grief*, care stă la baza tuturor categoriilor de nulități, fie absolute, fie relative.”²⁴⁷ La fel, potrivit doctrinei, „ideea de vătămare se află la baza teoriei modern a nulităților.”²⁴⁸

Doctrina pentru a determina conținutul noțiunii vătămare, „îmbină două interese ce se confruntă: interesele societății cu cele ale părților și subiecților procesuali principali din proces. Totodată, vătămarea poate aduce atingere directă atât intereselor societății, cât și intereselor legitime ale părților.”²⁴⁹ Potrivit lui Selvian A., „vătămarea trebuie înțeleasă nu în sensul unui prejudiciu personal ci în sens obiectiv, prejudiciu suferit ca parte litigant, în sensul legal și normal al procesului.”²⁵⁰ Astfel, „vătămare procesuală aduce în discuție două interese majore, pe de o parte sunt interesele societății în desfășurarea cu celeritate a procesului penal și în atingerea scopului acestuia, iar pe de altă parte se află drepturile și garanțiile procesuale care trebuie să asigure apărarea intereselor lor procesuale legitime.”²⁵¹

²⁴⁵ THEODORU Gh., CHIȘ I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*. pag. 501

²⁴⁶ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*, Vol. II. pag. 1379

²⁴⁷ VASILIU A. *Teoria generală a actelor de procedură penală*. pag. 221

²⁴⁸ VOLONCIU N. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. pag. 481

²⁴⁹ THEODORU Gh., CHIȘ I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*. pag. 587

²⁵⁰ *Ibidem*, pag. 588

²⁵¹ THEODORU Gh., CHIȘ I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*, pag. 411-412

Una dintre problemele discutate intens în literatura de specialitate a fost necesitatea producerii unor consecințe pentru a putea fi reținută existența vătămării procesuale. Opinia predominantă a fost aceea că, „pentru a se considera că a avut loc vătămarea, nu este obligatoriu ca instanța să pronunțe o soluție greșită în cauză; este suficient să se constate că a existat posibilitatea ca soluționarea procesului să fie influențată negativ din cauza viciilor actului procesual.”²⁵²

Ținând cont de toate aceste coordonate pe care jurisprudența și doctrina le-au acceptat și le-au impus s-ar putea susține că „*vătămarea procesuală* poate fi definită ca aceea aptitudine - prezumata legal sau stabilită de organul judiciar - a încălcării dispozițiilor care reglementează desfășurarea procesului penal de a prejudicia aplicarea principiilor fundamentale ale procesului penal sau garantarea drepturilor procesuale ale părților, creându-se astfel posibilitatea soluționării greșite a cauzei.”²⁵³

Vătămarea procesuală este prezumată de lege în cazul nulităților absolute, „atunci când încălcarea unei dispoziții procedurale aduce atingere garanțiilor fundamentale ale justiției, care apără societatea de infracțiuni, dar în anumite condiții și forme procesuale, legea consideră întotdeauna vătămare ce nu poate fi înlăturată în niciun mod.”²⁵⁴ Această vătămare se referă la încălcarea dispozițiilor prevăzute de art. 251¹ din CPP.

Analizând art. 251¹ din CPP, care determină întotdeauna aplicarea nulității absolute, observăm că vătămări care aduc atingere intereselor societății prin atingere garanțiilor fundamentale ale justiției sunt acoperite prin reglementarea nulităților absolute. Într-adevăr, „nu se poate concepe rămânerea în ființă a unei hotărâri date de o instanță care nu avea dreptul să judece, într-o compunere contrară legii, în lipsa procurorului etc. Chiar dacă părțile ar considera că nu li s-a produs nici o vătămare, că soluția este corectă, legea nu acceptă valabilitatea actului efectuat, prezumând, fără a se putea face dovadă contrară (*iuris et de iure*), că s-a produs o vătămare care impune cu necesitate nulitatea.”²⁵⁵ Prin urmare, concluzionăm că în cazul încălcării art. 251¹ din CPP, vătămarea există în baza unei prezumții legale absolute.

În cazul invocării nulității în temeiul art. 251² din CPP, existența vătămării procesuale trebuie demonstrată. „Părților și subiecților procesuali principali din proces li se aduce vătămare atunci când li se încalcă un drept procesual sau o garanție procesuală, de natură a le asigura dreptul la proces echitabil sau un alt drept de a afecta apărarea intereselor în proces. Împiedicarea adusă

²⁵² VASILIU A. *Teoria generală a actelor de procedură penală*. pag. 222

²⁵³ *Ibidem*, pag. 222

²⁵⁴ THEODORU Gh., CHIȘ I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*. pag. 587.

²⁵⁵ *Ibidem*, pag. 588

unei părți ori unui subiect procesual principal de a exercita un drept procesual sau de a beneficia de o garanție procesuală a dreptului său la apărare produce, prin ea însăși, o vătămare procesuală, care constă în restrângerea posibilităților de susținere a intereselor ei legitime.”²⁵⁶

Rezultă că, în viziunea Codului de procedură penală, existența unei vătămări procesuale constituie premisa fundamentală și criteriul general pentru constatarea oricărui tip de nulitate.

Ceea ce ține de condițiile intervenirii nulității absolute, în art. 251¹ din CPP este prevăzut un număr de dispoziții legale, a căror încălcare determină întotdeauna aplicarea nulității. Prin urmare, pentru intervenirea nulităților absolute se cere îndeplinirea doar unei singure condiții: încălcarea dispozițiilor Codului de procedură penală expres prevăzute în art. 251¹, aceasta neputând fi înlăturată în niciun mod. Nulitatea absolută poate fi invocată la orice stadiu al procesului.

În cazul încălcării celorlalte dispoziții, potrivit art. 251² din CPP nulitatea operează numai dacă *s-a afectat caracterul echitabil al procesului penal sau drepturile părților*. Nulitatea relativă poate fi invocată în cazul în care sunt întrunite cumulative trei condiții: să existe o încălcare care a afectat caracterul echitabil al procesului penal sau drepturile părților, această încălcare să atragă o vătămare procesuală; încălcarea nu poate fi înlăturată decât prin anularea aceluia act. Nulitatea relativă poate fi acoperită prin voința persoanei interesate, caz în care actul efectuat cu încălcarea legii rămâne valabil și produce toate efectele prevăzute de lege. Potrivit art. 251² alin. (2) din CPP, nulitatea relativă poate fi invocată de procuror, bănuit, învinuit, inculpat, de celelalte părți în cazul în care există un interes procesual propriu în respectarea dispoziției legale încălcate.²⁵⁷ Astfel, când se aduce vătămarea uneia dintre părți sau unui subiect procesual principal, aceștia înlătură vătămarea prin acceptarea actului ori prin renunțarea expresă la invocarea acesteia.

Atragem atenție, că sancțiunea excluderii este reglementată de normele imperative ale art. 94 din CPP, din care nu rezultă faptul că excluderea probei ar putea fi acoperită prin voința părții interesate. Legea prevede expres că probele obținute în mod nelegal sunt excluse din dosar, nu pot fi prezentate în instanță și nu pot constitui temei pentru pronunțarea unei sentințe sau a altor hotărâri judecătorești. Prin urmare, indiferent de acceptarea probei obținute nelegal de către persoana acuzată, procurorul sau judecătorul au obligația de a dispune excluderea acesteia, atunci când se dovedește că a fost obținută cu încălcarea art. 94 din CPP.

O altă deosebire între nulitatea și excluderea în contextul dreptului procesual-penal autohton, poate fi evidențiată prin faptul că nulitatea relativă trebuie invocată într-o anumită stare a procesului, depășirea acestui moment atrage tardivitatea excepției de nulitate și validează actul.

²⁵⁶*Ibidem*, pag. 589

²⁵⁷ *Ibidem*

Considerăm că la reglementarea fazelor procesului penal în care sancțiunile pot fi invocate, legiuitorul a fost mult mai explicit în reglementarea sancțiunii nulității relative, în raport cu excluderea probelor. În acest sens, potrivit art. 251² alin. (3) din CPP, nulitatea relativă se invocă: a) în cursul urmăririi penale – în timpul sau imediat după efectuarea actului ori, cel târziu, la terminarea urmăririi penale, când partea ia cunoștință de materialele dosarului; b) în instanța de judecată – numai pentru probele care sunt prezentate nemijlocit în instanță.

Spre deosebire de sancțiunea nulității relative reglementată de către art. 251² din CPP, legiuitorul pentru sancțiunea excluderii nu a prevăzut termene sau faze procesuale în care această poate fi invocată. În ceea ce privește momentul excluderii, art. 94 din CPP nu stabilește o etapă precisă pentru efectuarea acestei proceduri. Totuși, art. 290 din același cod subliniază obligația procurorului de a verifica cauza primită de la organul de urmărire penală și de a exclude probele obținute în mod contrar prevederilor legale sau cu încălcarea drepturilor bănuیتului sau învinuitului. În plus, analizând atribuțiile procurorului prevăzute de art. 52 din CPP, conchidem că excluderea probelor poate fi dispusă pe întreaga durată a urmăririi penale, imediat ce procurorul constată încălcări ale prevederilor din art. 94 din CPP. Raportat la faptul că încălcările cu privire la administrarea probelor pot fi comise pe întreagă durată a urmăririi penale, se poate concluziona că excluderea probelor poate fi solicitată de partea apărării pe întreaga perioadă de desfășurare a urmăririi penale. Totuși, situația devine mai complexă în etapa examinării cauzei în fond, întrucât, potrivit reglementărilor actuale, admisibilitatea probelor este evaluată în cadrul cercetării judecătorești, odată cu fondul cauzei. Prin urmare, în această etapă vor fi examinate atât cererile, cât și argumentele privind excluderea probelor.

În ceea ce privește cercul subiecților procesuali îndreptățiți să invoce sancțiunile analizate, observăm că nulitatea relativă poate fi invocată numai de procuror, bănuیت, învinuit, inculpat, de celelalte părți în cazul în care există un interes procesual propriu. Referitor la persoanele ce pot solicita aplicarea sancțiunii excluderii, cadrul normativ nu conține reglementări explicite. Considerăm că excluderea poate fi invocată de subiecții procesuali principali, bănuیتul/învinuitul, apărătorul, partea vătămată, partea civilă și reprezentanții acestora. De asemenea, excluderea poate fi dispusă din oficiu, fie de către procuror în faza urmăririi penale, fie de către judecătorul investit cu examinarea cauzei penale.

O altă condiție generală formală pentru intervenirea nulității este ca „vătămarea produsă să nu poate fi înlăturată decât prin desființarea actului. Dacă vătămarea produsă prin încălcarea dispozițiilor care reglementează procesul penal poate fi înlăturată altfel, devine inutilă anularea

actului pentru acest motiv.”²⁵⁸ După cum se subliniază în literatura de specialitate: „pentru a nu rămâne în sfera unui formalism excesiv care ar duce la o întârziere inutilă a desfășurării procesului penal legiuitorul a prevăzut anularea actului ca pe o ultimă soluție, numai dacă instanța de judecată nu poate înlătura vătămarea într-un alt mod.”²⁵⁹

Se impune efectuarea distincției clare între condițiile de aplicare a sancțiunilor nulității și excluderii, fiecare dintre acestea intervine numai în cazul întrunirii cerințelor specifice.

În opinia mai multor autori, „pentru sancțiunea excluderii este necesară doar existența unei singure condiții – ilegalitate.”²⁶⁰ De exemplu, dacă o probă este obținută prin tortură, trebuie îndeplinită o singură condiție, respectiv să se stabilească faptul că aceasta a fost obținută prin acest mijloc, caz în care va fi exclusă automat. „Aceași soluție se aplică atât în cazul probei inițiale, cât și pentru probele derivate.

Însă, în literatura de specialitate se găsește și altă opinie, potrivit căreia în ceea ce privește condițiile care trebuie îndeplinite pentru ca excluderea să poată opera, acestea sunt, de principiu, trei. Prima condiție este dată de existența unei vătămări a drepturilor și libertăților persoanei acuzate, drepturi și libertăți care pot fi atât de natură procesuală cât și de natură substanțială. A 2-a condiție este legată de existența unei încălcări a prevederilor legale în activitatea de obținere sau administrare a probelor, de natură să aducă atingere principiului legalității și loialității în activitatea de probațiune. A 3-a condiție este să existe o legătură între încălcarea prevederilor legale și vătămare.”²⁶¹

În urma analizei prevederilor art. 94 din CPP, susținem prima opinie, conform căreia, pentru ca o probă să fie exclusă, este suficient ca aceasta să fi fost obținută printr-o încălcare a prevederilor art. 94 alin. (1) pct. 1)-12) din CPP, fără a fi necesar să se stabilească vătămarea ca o condiție suplimentară. Astfel, CPP nu impune explicit existența unei vătămări pentru a justifica excluderea probei. În schimb, reglementarea excluderii se fundamentează pe aplicarea incorectă a metodelor și procedeele de obținere a probei, sau aplicarea intenționată a metodelor interzise. În opinia noastră, existența vătămării devine implicită ca urmare încălcării principiilor legalității și loialității procesului penal.

Din analiza celor două sancțiuni procesuale efectuate anterior, rezultă și o altă diferență semnificativă, și anume caracterul general al sancțiunii nulității, comparativ cu caracterul special al sancțiunii excluderii în domeniul probator.

²⁵⁸ THEODORU Gh., CHIȘ I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*. pag. 589

²⁵⁹ VASILIU A. *Teoria generală a actelor de procedură penală*. pag. 223-224

²⁶⁰ CHIRIȚA C.-M. *Protecția drepturilor omului în procedura de administrare a probelor în cauzele penale*. pag. 153

²⁶¹ NUȚ T. *Scurtă introducere în problema excluderii probelor*. [online] [accesat: 12.02.2025].

„Nulitatea este sancțiunea care intervine, în general, atunci când un act procesual ori procedural ori o măsură procesuală s-a îndeplinit cu nesocotirea condițiilor de fond și de formă prevăzute de lege.”²⁶² Astfel, nulitatea „intervine atunci când s-a produs o vătămare (dovedită sau prezumată) semnificativă și substanțială a drepturilor ori a intereselor legitime ale părților ori ale subiecților procesuali principali sau a altor garanții procedural prevăzute de lege, ce nu poate fi înlăturată decât prin anularea actului nelegal.”²⁶³

Caracterul general al nulității rezultă expres din prevederile art. 251 alin. (1) din CPP, potrivit cărora încălcarea prevederilor legale care reglementează desfășurarea procesului penal atrage nulitatea actului procedural numai în cazul în care s-a comis o încălcare a normelor procesuale penale ce nu poate fi înlăturată decât prin anularea acelui act, fie au fost afectate caracterul echitabil al procesului penal sau drepturile părților.

În acest sens, subliniem că sancțiunea procedurală a nulității presupune că, dacă un act este săvârșit cu încălcarea unei norme procedurale, actul va fi declarat nul și nevalabil, adică va fi lipsit de valabilitate. În mod strict, „nulitatea” se referă la actele procesuale și nu direct la probele pe care aceste acte le-ar fi putut produce.”²⁶⁴

Excluderea probelor, pe de altă parte, „este o sancțiune aplicată în cadrul procedurii probatorii și se referă la neregularitățile care afectează procedeele de obținere a probelor. Cu alte cuvinte, această sancțiune are în vedere îndeplinirea condițiilor de admitere a unui mijloc de probă în procesul penal.”²⁶⁵ Considerăm că, pentru ca o probă să fie considerată „obținută în mod nelegal”, nu este necesar ca actul prin care s-a dispus sau autorizat administrarea probei, ori prin care aceasta a fost administrată, să fie declarat nul. Susținem integral opinia lui Oncescu C., care afirmă că „practica a demonstrat că atunci când întâlnim o probă obținută în mod nelegal, nici măcar nu există un act procesual care să emane de la organele judiciare. Există acte ”omenești” care nu pot fi considerate acte procedurale.”²⁶⁶ Un exemplu clar îl constituie situațiile în care, în cazurile de provocare, facilitare sau încurajare a unei persoane la comiterea unei infracțiuni, sau în situația în care s-a făcut promisiunea sau acordarea unui avantaj nepermis de lege, nu există acte procesuale care să poată fi lovite de nulitate; totuși, probele obținute prin astfel de procedee trebuie excluse.

²⁶² MATEUȚ Gh. *Procedură penală. Partea Generală*. Vol II. pag. 131

²⁶³ Decizia Curții Constituționale a României nr. 554 din 19.09.2017 referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 282 alin. (2) din Codul de procedură penală. [online] [citat: 15.11.2024]. Disponibilă: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/196019>

²⁶⁴ THAMAN S. *Balancing Truth Against Human Rights: A Theory of Modern Exclusionary Rules*. În: *Exclusionary Rules in Comparative Law*, Dordrecht: Springer, 2013. pag. 410. [online] [accesat: 28.12.2024]. Disponibil: https://doi.org/10.1007/978-94-007-5348-8_17.

²⁶⁵ CHIRIȚA C-M. *Protecția drepturilor omului în procedura de administrare a probelor în cauzele penale*. pag. 163

²⁶⁶ ONCESCU C. *Excluderea probelor vs. nulități. Sancțiuni procedurale distincte*.

Astfel, rezultă că nulitatea are drept criteriu de aplicare regularitatea formală a actului procesual sau a măsurii procesuale, excluderea are drept criteriu de aplicare regularitatea procedurii probatorii, adică modalitățile legale de obținere a mijlocului de probă.

Efectele sancțiunilor excluderilor probelor și nulității. Efectele juridice ale sancțiunilor procesual penale au în vedere natura lor juridică. Declararea unui act procedural ca fiind lovit de nulitate atrage lipsa sa de eficiență în cadrul procesual, imposibilitatea valorificării sale. Referind la efectele care pot produce nulitățile, menționăm următoarele: actele nule sunt inapte de a produce efecte juridice.

„Lipsa de valabilitate judiciară a actelor nule se produce *ex tunc* de la efectuarea actelor și nu *ex nunc* de la constatarea nulității; nulitatea actului declarat ca atare se răsfrânge și asupra altor acte cu care primul se găsește în legătură causală,”²⁶⁷ art. 251 alin. (2) din CPP stabilind că actele îndeplinite ulterior actului care a fost declarat nul sunt la rândul lor lovite de nulitate atunci când există o legătură directă între acestea și actul declarat nul.

Al treia efect general al nulității este consacrat în art. 251 alin. (3) din CPP și constă în faptul că există în general obligația atunci când este necesar și dacă este posibil, refacerea acelui act cu respectarea dispozițiilor legale. Astfel, „din momentul declarării nulității sale actul de procedură nu mai este valabil, dar devine remediabil. El va trebui să fie refăcut, cu respectarea dispozițiilor de procedură, pentru ca procesul penal să își poată urma cursul în cele mai bune condiții.”²⁶⁸ Respectiv când consideră necesar și dacă este posibil, organul judiciar poate dispune, înlocuirea acestui act cu unul nou, dacă este efectuat cu respectarea condițiilor legale, este valabil, putând fi folosit împotriva persoanei lezate prin actul inițial.

Textul art. 94 din CPP, implică că în cazul mijloacelor de probă obținute nelegal, acestea nu pot fi folosite în procesul penal, în sensul că nu pot fi folosite la stabilirea adevărului judiciar, în vederea pronunțării unei hotărâri. În ceea ce privește refacerea probelor, ori mai corect repetarea procedurii obținerii probelor, art. 94 din CPP nu prevede explicit posibilitățile refacerii probei obținute nelegal. Prin urmare, dacă o probă este obținută nelegal, aceasta nu poate fi utilizată în procesul penal, iar autoritățile vor trebui să obțină aceleași informații sau dovezi prin proceduri legale corecte.

Din punctul de vedere practic, refacerea sau reobținerea probei este un proces extrem de complex și dificil, deseori imposibil din cauza mai multor factori obiectivi. Astfel, în cele mai multe cazuri pentru administrarea probelor, organul de urmărire penală acționează cu promptitudine, esențială pentru prevenirea alterării sau distrugerii probelor, dar și pentru a garanta

²⁶⁷ THEODORU Gh., CHIȘ I-P. *Tratat de Drept procesual penal*. pag. 788

²⁶⁸ VASILIU A. *Teoria generală a actelor de procedură penală*. pag. 232

că drepturile persoanelor implicate în proces sunt protejate. Întârzierea în obținerea probelor afectează grav aflarea adevărului. În concluzie, având în vedere complexitatea și dificultatea reobținerii probelor, iar în multe cazuri imposibilitatea acestora din cauza factorilor obiectivi, este evident că, dacă organul de urmărire penală nu acționează rapid, ulterior va deveni imposibilă administrarea unei baze de probe solide, esențiale pentru stabilirea adevărului în procesul penal.

Spre exemplu, în mai multe cazuri, procesul de obținere a probelor implică multiple acțiuni procesuale (de exemplu, percheziții, înregistrări de conversații, declarații ale martorilor, etc.). Dacă una din aceste acțiuni a fost efectuată ilegal prin încălcarea prevederilor art. 94 din CPP, probă urmează a fi exclusă. În cazul dat, derularea unor proceduri paralele (ex: audieri succesive, reconstituiri ale evenimentelor) poate crea confuzie în evaluarea legalității obținerii probelor. Un alt exemplu concret ar fi cazul în care un agent sub acoperire provoacă o persoană să comită o infracțiune, pentru a obține probe privind intențiile sau acțiunile acesteia. În acest context, dacă se demonstrează că proba a fost obținută prin provocare, este evident că persoana acuzată nu va repeta aceleași acțiuni pentru a permite restabilirea probei.

Așadar, în cazul aplicării sancțiunii excluderii probelor, în cele mai multe cazuri acestea nu mai pot fi reobținute deoarece fie administrarea lor este contrară legii, fie termenul în care acestea trebuiau îndeplinite a expirat. Prin urmare, în timp, „ce excluderea împiedică reluarea acțiunilor de reobținerea probei în procesul penal, acțiunea acesteia fiind mai mult distructivă, nulitatea, constituie nu numai o sancțiune, dar și un remediu procesual, care presupune, de principiu, posibilitatea remedierii (uneori chiar obligativitatea refacerii) actului viciat²⁶⁹.

Însă, pot fi constate și unele aspecte similare între efectele aplicării sancțiunilor nulității și excluderii. În acest sens precizăm, că constatarea nulității unui act procesual și lipsirea acestuia de efecte juridice poate atrage și nulitatea actelor procesuale ulterioare, care se întemeiază pe actul nul sau depind de valabilitatea acestuia. Astfel, în conformitate cu art. 251 alin. (2) din CPP, *actele îndeplinite ulterior actului care a fost declarat nul sunt la rândul lor lovite de nulitate atunci când există o legătură directă între acestea și actul declarat nul*²⁷⁰. Un efect similar poate fi observat și în cazul instituției excluderii probelor, reglementată prin doctrina „fructului pomului otrăvit”, prevăzută de legiuitorul autohton în art. 94 alin. (5) din CPP, potrivit căreia *prevederile alin.(1)-(4) se aplică în mod corespunzător și probelor obținute în temeiul probelor menționate la alin.(1)-(4), cu excepția cazului în care probele derivate se bazează pe o sursă independentă sau ar fi fost descoperite inevitabil*²⁷¹.

²⁶⁹ GIURGIU N. *Cauzele de nulitate în procesul pena*. București: Ed. Științifică, 1974. pag. 43

²⁷⁰ *Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova*

²⁷¹ *Ibidem*

Astfel, în cazul în care o probă este obținută nelegal, orice probă derivată din acea probă nelegală este considerată inadmisibilă. Totuși, spre deosebire de efectul automat al nulității actelor întemeiate pe un act nul, care intervine în mod obligatoriu, excluderea probelor obținute ulterior pe baza unor probe inițial nelegale este reglementată de legiuitor cu anumite excepții, precum sursa independentă sau descoperirea inevitabilă. Aceste excepții permit utilizarea probelor derivate în anumite condiții specifice, diferențiind astfel tratamentul juridic între nulitatea actelor procesuale și excluderea probelor.

Atât declararea nulității unui act procesual, atât și excluderea probelor nu operează din oficiu (*ope legis*), prin simpla încălcare a legii, ci trebuie invocată în fața organului judiciar de către partea interesată sau din oficiu, constatată și apoi declarată printr-un act procedural în dependența de faza procesului.

În urma analizei sancțiunilor procedurale nulitatea și excluderea probelor, putem formula următoarele concluzii:

1. Nulitatea este o sancțiune cu rădăcini adânci în tradiția dreptului procesual, fiind reglementată și aplicată de mult timp în legislațiile naționale, care apare ca principalul mijloc de control al regularităților actelor de procedură și de sancționare a celor care sunt contrare normelor formale. Excluderea probelor este o sancțiune mai recentă, fiind mijloc de control al regularităților anume în domeniul probelor, fiind consolidată sub influența jurisprudenței *common-law* și CtEDO.

2. Deși ambele sancțiuni sunt menite să asigure legalitatea procesului penal și protejarea drepturilor fundamentale ale participanților, ele sunt distincte în ceea ce privește natura și aplicabilitatea lor. Excluderea probelor reprezintă sancțiunea specifică aplicabilă în materia probelor, având rolul de a reglementa și sancționa încălcările legate de procedurile probatorii.

În schimb, nulitatea constituie o sancțiune generală, aplicabilă în alte situații procesuale, atunci când sunt încălcate norme fundamentale ale procedurii, care afectează validitatea întregului proces sau a unor acte procesuale. Nulitatea se aplică atunci când un act procesual este realizat cu încălcarea condițiilor legale esențiale și are efecte asupra actelor procesuale conexe, în timp ce excluderea probelor se referă la nevaliditatea probelor obținute prin proceduri nelegale, fără a afecta alte acte procesuale. Sancțiunea procedurală a nulității presupune că, dacă un act este săvârșit cu încălcarea unei norme procedurale, actul va fi declarat nul și nevalabil, adică va fi lipsit de valabilitate. În mod strict, nulitatea se referă la actele procesuale și nu direct la probele pe care aceste acte le-ar fi putut produce.

3. Excluderea probelor obținute nelegal nu presupune automat refacerea acestora, iar în multe cazuri este imposibil de reobținut aceleași dovezi, ceea ce poate afecta grav aflarea adevărului și desfășurarea procesului penal. Acesta este un factor practic semnificativ care trebuie

avut în vedere de autoritățile în primul rând atunci când procedează la administrarea probei, și în al doilea rând, atunci când decid asupra legalității administrării probelor.

4. Astfel principalele deosebiri sunt: nulitatea este sancțiunea generală, iar excluderea probelor sancțiunea specifică probei. Nulitatea are drept criteriu de aplicare regularitatea formală a actului procesual sau a măsurii procesuale, excluderea are drept criteriu de aplicare regularitatea formală a procedurii probatorii de obținere a mijlocului de probă. Nulitatea impune îndeplinirea a trei condiții – în ipoteza nulității absolute vătămarea procesuală și necesitatea anulării sunt prezumate, excluderea impune îndeplinirea unei singure condiții: încălcarea unei dispoziții legale în procedura de obținere a probei.

2.3 Temeiurile care determină excluderea probelor din cauza penală

Potrivit jurisprudenței CtEDO, „admisibilitatea probelor este o chestiune care ține, în primul rând, de reglementarea de către legislația națională și, ca o regulă generală, ține de competența instanțelor judecătorești naționale să aprecieze probele care le sunt prezentate.”²⁷² „Acest concept a fost consacrat prin jurisprudența constantă a CtEDO.”²⁷³

Justificările normative pentru excluderea probelor obținute ilegal, constituie obiect de analiză în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Cunoașterea acestora este importantă, deoarece indiferent de soluție adoptată într-o cauză concretă, ele au influență asupra aplicării regulilor excluderii la nivel național, aliniind practica națională la standardele europene.²⁷⁴

Metoda folosită în obținerea probelor poate fi nelegală în mai multe moduri. Aceasta poate fi în încălcarea legislației interne sau a unui drept garantat de Convenție, altul decât articolul 6, sau a unui drept implicit în articolul 6 însuși.²⁷⁵ Rolul Curții, în temeiul articolului 6 § 1, este acela de a evalua echitatea procedurii în ansamblul său, inclusiv modul în care au fost administrate și utilizate probele, precum și felul în care au fost soluționate obiecțiile referitoare la acestea.²⁷⁶

²⁷² DOLEA I. *Probele în procesul penal. Îndrumar pentru avocați*. pag. 11

²⁷³ Hotărârea CtEDO în cauza *Schenk v. Switzerland*. App. no. 10862/84 din 12.07.1998 [online] [cit. 03.11.2025]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57572>. §§ 45-46

²⁷⁴ LEONTIEVA S., *Raționamentele pentru excluderea probelor obținute ilegal în jurisprudența CtEDO*. În: *Realități și perspective în domeniul științelor juridice contemporane*, 15 septembrie 2023, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2023, ISBN (pdf) 978-9975-62-695-8 (PDF). pag. 88

²⁷⁵ LEONTIEVA S. *Rolul Curții Europene a Drepturilor Omului în stabilirea standardelor pentru excluderea probelor*. În: *State, security and human rights: in digital era*, 12-13 decembrie 2024, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2025, ISBN 978-9975-3418-7-5. pag. 584

²⁷⁶ Hotărârea CtEDO în cauza *Khan v. the United Kingdom*. App. No. 35394/97, din 04.10.2000 [online] [cit. 03.10.2025]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58841> § 34

²⁷⁶ *Ibidem*, § 167

Analizând hotărârile pronunțate de CtEDO, am stabilit că în unele contexte, bazarea sentinței de condamnare pe probele obținute ilegal, constituie încălcarea automată a dreptului la un proces echitabil. Astfel, probele incriminatorii, atât sub formă de declarații, cât și probele materiale, obținute prin intermediul torturii, niciodată nu trebuie să fie puse la baza procesului stabilirii nevinovăției sau vinovăției unei persoane, indiferent de valoarea probantă a dovezilor obținute. Totodată, în cazul în care, modul în care au fost acumulate probele, pune la îndoială fiabilitatea acestora, CtEDO impune excluderea probelor. Totuși, cu excepția acestor situații, din jurisprudența CtEDO, este dificil să formulăm concluzii precise despre impactul întemeierii sentinței de condamnare pe probele ilegal administrate. Jurisprudență se diferă de la caz la caz și acordă o latitudine semnificativă instanțelor naționale de a aprecia necesitatea excluderii probei.²⁷⁷

În acest sens, legislația procesual-penală a Republicii Moldova impune standarde înalte pentru aplicarea principiului legalității și loialității în administrarea probelor. Astfel, pentru ca proba administrată să poată fi folosită la stabilirea situației de fapt, la stabilirea adevărului și în final la adoptarea unei soluții corecte pe marginea cauzei penale, trebuie respectate principiile care stau la baza întregului proces penal și, în particular, la baza fazei procesuale în care se administrează proba.

După cum am demonstrat anterior, pentru ca o probă să îndeplinească cerințele de admisibilitate, este esențial să se adopte măsuri care să prevină apariția trăsăturilor de inadmisibilitate, cum este stipularea în legea procesual penală a temeiurilor concrete care atrag excluderea probelor. Totuși, tendința existentă în practica judiciară de admitere a încălcărilor procedurilor procesuale de către subiecții procesului penal subliniază caracterul permanent al acestei probleme. În acest context, este crucial să existe o înțelegere clară a criteriilor care permit aprecierea unei probe drept inadmisibilă.

Atragem atenție că, în Hotărârea nr. 3 din 09.06.2014 al Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, instanța supremă a notat, cu titlu de exemplu, că „probele nu sunt admisibile în cauză, atât în cazul când ele sunt obținute cu încălcarea procedurală a legislației Republicii Moldova, cât și în cazul când ele au fost obținute cu încălcarea Convenției Europene și a Protocoalelor sale în interpretarea Curții Europene.”²⁷⁸

²⁷⁷ LEONTIEVA S., *Raționamentele pentru excluderea probelor obținute ilegal în jurisprudență CtEDO*. În: *Realități și perspective în domeniul științelor juridice contemporane*, 15 septembrie 2023, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2023, ISBN (pdf) 978-9975-62-695-8 (PDF), pag. 89

²⁷⁸ Hotărâre nr. 3 din 09.06.2014 al Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. [online] [cit. 03.10.2025]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=181

Cercetătorii autohtoni arată că „legea procesual-penală în art. 94 din CPP stabilește totalitatea de împrejurări a căror prezență exclude utilizarea probelor în cadrul procesului penal, inclusiv mențiunea referitoare la aceste probe în sentința judecătorească sau în alte hotărâri judecătorești, cum ar fi deciziile instanțelor de apel sau recurs.”²⁷⁹

La analiza mai detaliată a art. 94 din CPP, observăm că acesta înglobează situațiile care necesită atât excluderea automată a probelor, cât și excluderea discreționară. Cu alte cuvinte, severitatea regulilor de excludere încorporate în art. 94 din CPP variază, „de la o excludere strictă la acordarea unei discreții judiciare, care funcționează prin intermediul testelor de balansare, fiind guvernate de principii și reguli normative care le creionează regimul juridic.”²⁸⁰

În același timp, unii autori disting și între „excluderea probelor *inadmisibile prin natura lor*, excluderea probelor *inadmisibile din cauza condițiilor în care au fost obținute* și excluderea probelor din *cauza condițiilor în care au fost administrate*.”²⁸¹ În categoria probelor care sunt inadmisibile prin natura lor intră probele obținute prin încălcarea art. 94 alin. (1) pct. 1) din CPP, respectiv probele obținute prin aplicarea violenței, amenințărilor sau a altor mijloace de constrângere, prin violarea drepturilor și libertăților persoanei. Deopotrivă, sunt inadmisibile prin natura lor probele obținute prin încălcarea dreptului la apărare al bănuțitului, învinuitului, inculpatului, părții vătămăte, martorului; prin încălcarea dreptului la interpret, traducător al participanților la proces, prin utilizarea metodelor ce contravin prevederilor științifice. Sunt inadmisibile din cauza condițiilor în care au fost obținute: probele obținute prin provocarea, facilitarea sau încurajarea persoanei la săvârșirea infracțiunii, prin promisiunea sau acordarea unui avantaj nepermis de lege, cu încălcări esențiale de către organul de urmărire penală sau ofițerul de investigații a dispozițiilor prezentului cod (de exemplu probele obținute prin violarea domiciliului). În categoria probelor inadmisibile din cauza condițiilor în care au fost administrate intră probele care provin dintr-o sursă care este imposibil de a o verifica în ședința de judecată.

Prevederile art. 94 alin. (1) din CPP, stipulează în mod imperativ datele care în procesul penal nu pot fi admise ca probe și, care prin urmare, se exclud din dosar, nu pot fi prezentate în instanța de judecată și nu pot fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești.

În primul rând, conform art. 94 alin. (1) pct. 1) din CPP se declară inadmisibile probele obținute prin aplicarea violenței, amenințărilor sau a altor mijloace de constrângere, prin violarea drepturilor și libertăților persoanei.²⁸² În sensul acestei prevederi legale, „*violența* se consideră ca

²⁷⁹ DOLEA I., ROMAN D., VÎZDOAGĂ T., SEDLEȚCHI I. și alții. *Codul de procedură penală. Comentariu.* pag. 172

²⁸⁰ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală.* Vol. II. pag. 1354

²⁸¹ NEGRU A-I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal.* pag. 243

²⁸² *Ibidem*

un fapt de întrebuințare a forței brutale, constrângere, siluire, încălcarea ordinii legale. Amenințarea constă în intenția de a face rău cuiva cu scopul de a-l intimida sau pentru a obține ceva. Amenințarea nu este numai acțiunea de a amenința, dar și rezultatul acestei acțiuni.

Constituie *mijloace de constrângere* mijloacele prin care cineva este silit să facă un lucru pe care nu l-ar face de bunăvoie sau activitatea de a obliga prin violarea drepturilor și libertăților persoanei, se consideră acțiunile, de pângărire, de profanare a unei prerogative legal recunoscute unei persoane de a avea anumită conduită, de a asigura anumite privilegii etc., cât și îndreptate împotriva posibilității de a acționa după propria voință sau dorință, împotriva stării unei persoane libere, care se bucură de deplinătatea drepturilor politice sau civile în stat. În cazurile în care probele au fost obținute prin încălcarea acestor valori, probele sunt inadmisibile.”²⁸³

Interzicerea torturii și altor forme de tratament cu cruzime, inuman sau degradant sau pedepsire, în dreptul internațional protejează persoana de încălcarea gravă a integrității sale fizice și psihice prin acțiuni sau inacțiuni, care sînt atribuite statului. Abolirea torturii și a altor forme de tratamente inumane sau degradante derivă direct din demnitatea inalienabilă și inerentă fiecărei ființe umane, care trebuie respectată și protejată în mod absolut, indiferent de comportamentul individului sau de circumstanțele în care acesta se află.

„Nu există nicio justificare juridică pentru actele de tortură sau alte tratamente abuzive, iar niciun test de proporționalitate nu poate justifica încălcarea acestei interdicții în raport cu alte drepturi protejate sau interese publice. O componentă esențială a principiului interzicerii absolute a torturii constă în faptul că statele au prohibiția de a aproba, adopta sau recunoaște acte care contravin acestei interdicții absolute. În cazul în care instanțele ar accepta declarațiile obținute prin tortură, acest lucru ar fi incompatibil cu natura *jus cogens* a interdicției și cu obligațiile *erga omnes* care decurg din aceasta.”²⁸⁴

În privința inadmisibilității probelor obținute prin utilizarea violenței, amenințărilor sau a altor mijloace de constrângere, ce aduc atingere drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a consolidat o jurisprudență constantă. Conform jurisprudenței, CtEDO dreptul prevăzut de art. 3 CoEDO reprezintă una dintre valorile fundamentale ale societății democratice. Aplicarea sa nu poate fi îngrădită, chiar și în condițiile luptei împotriva terorismului și a crimei organizate, ceea ce îl deosebește de majoritatea

²⁸³ DOLEA I., ROMAN D., VIZDOAGĂ T., SEDLIȚCHI I. și alții. *Codul de procedură penală. Comentariu.* pag. 173

²⁸⁴ *Tainted by Torture. Examining the Use of Torture Evidence.* Londra: Fair Trials și REDRESS, 2018. pag. 12. [online] [citat: 05.12.2024]. Disponibil: <https://www.fairtrials.org/app/uploads/2022/01/Tainted-by-Torture-Examining-the-Use-of-Evidence-Obtained-by-Torture.pdf>

prevederilor CEDO.²⁸⁵ Tot astfel, în cauza *Gafgen v. Germania*, Marea Cameră a CtEDO a arătat că „principiul filozofic care stă la baza caracterului absolut al dreptului garantat de art. 3 CoEDO” nu suferă nicio excepție, niciun factor justificativ și nicio punere în balanță a intereselor, indiferent de acțiunile persoanei respective și de natura infracțiunii care i-ar putea fi reproșată. CtEDO a stabilit că probele incriminatoare, atât sub formă de declarații, cât și de probe materiale, obținute prin mijloace de tortură, niciodată nu trebuie să fie folosite atunci când se decide asupra vinovăției unei persoane, indiferent de valoarea probatorie a acestora.²⁸⁶ Aceasta se aplică nu doar probelor obținute de la persoana suspectată de comiterea infracțiunii, ci și probelor obținute de la alte persoane în rezultatul torturii, inclusiv atunci când tortura a fost exercitată de către părți private.²⁸⁷ Recurgerea la astfel de probe faptul că întregul proces este considerat inechitabil. Declarațiile obținute prin tortură sunt considerate „în mod intrinsec nesigure”.²⁸⁸

În jurisprudența sa CtEDO a reafirmat că „materialele probatorii acumulate prin acte de violență, cel puțin dacă aceste acte puteau fi calificate ca tortură, nu trebuiau niciodată invocate, indiferent de valoare probatorie, pentru dovedirea vinovăției persoanei care fusese victima a acestora. Orice altă concluzie nu ar face decât să legitimeze indirect tipul de conduită condamnabilă din punct de vedere moral pe care autorii art. 3 din Convenție au căutat să o interzică sau, cu alte cuvinte, nu ar face decât „să confere o aparență de legalitate violenței”.²⁸⁹

În practica, prin jurisprudența sa CtEDO a delimitat noțiunile de tortură, tratamente inumane și degradante, prin raportare la factorul de intensitate.

Curtea Europeană a analizat conceptul de tortură în cauza *Maslova și Nalbandov v. Rusia*, stabilind că „astfel de tratamente trebuie considerate drept o formă deosebit de gravă a relelor tratamente luând în considerare ușurința cu care agresorul poate să exploateze vulnerabilitatea și rezistența slăbită a victimei. Mai mult decât atât, violul lasă cicatrici psihologice profunde victimelor, pe care timpul nu le tratează la fel de repede ca și alte forme de violență fizică și psihică.

²⁸⁵ Hotărârea CtEDO în cauza *Gafgen v. Germania*, App. No. nr. 22978/05, din 01.07.2010 [online] [citată 16.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-123256>, § 87

²⁸⁶ *Ibidem*, § 167

²⁸⁷ Hotărârea CtEDO în cauza *Ćwik v. Polonia*, App. No. 31454/10, din 5.11.2020 [online] [citată 17.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-205536>

Hotărârea CtEDO în cauza *El Haski v. Belgia*, App. No. 649/08, din 25.09.2012 [online] [citată 17.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-113445>. § 90

²⁸⁸ Hotărârea CtEDO în cauza *Söylemez v. Turcia*, App. No. 46661/99, din 21.09.2006 [online] [citată 17.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-76935>. § 122

²⁸⁹ DOLEA I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. Ed a 2-a. Ed. Cartea Juridică, Chișinău, 2020. pag. 313

Victima mai trăiește și durere fizică acută care se datorează penetrării forțate, ceea ce îi cauzează sentimente de degradare, și violul a fost atât fizic, cât și emotional.”²⁹⁰

Alte forme de tratamente „clasificate ca tortură de către Curtea Europeană sînt anumite metode utilizate în timpul interogărilor, cum ar fi „spânzurarea palestiniană” (suspendarea de mîinile întoarse la spate), „falaka” (bătăi pe călcîi), electrocutărilor, bătăile grave, și alte metode care combină cauzarea violenței fizice severe și amenințările grave din partea poliției a unei persoane aflate în arest.”²⁹¹ „În mod similar Convenția ONU împotriva Torturii califică drept tortură și bătăile severe care au ca urmări vătămări fizice grave cauzate în cursul investigării unei infracțiuni.”²⁹² La fel, „recurgerea la presiuni psihologice sau alte metode care nu lasă semne fizice pot fi la fel calificate drept tortură dacă victima este expusă suferinței psihice grave ca urmare a anxietăților, nesiguranței privind soarta sa și sentimentul de neputință totală cauzată de astfel de tratamente.”²⁹³

Curtea Europeană a calificat *drept tratamente inumane și degradante* utilizarea pe parcursul efectuării cercetării penale a unor tehnici de dezorientare sau de privare senzorială aplicate persoanelor supuse la interogatoriu prin utilizarea uneia dintre următoarele cinci tehnici de interogare: acoperirea capetelor persoanelor interogate, expunerea lor la un zgomot continuu și puternic, privarea de posibilitatea de a dormi înainte de interogatoriu, limitarea alimentației, obligarea celor interogați să rămână în picioare, așezați pe zid, într-o postură penibilă, timp de mai multe ore. S-a mai reținut că „aceste mijloace de interogatoriu au fost folosite cumulativ în scopul obținerii de mărturisiri, al denunțării altor persoane sau pentru obținerea de informații și au cauzat suferințe fizice și morale puternice, au antrenat tulburări psihice acute în cursul interogatoriului, creând victimelor sentimente de teamă, angoasă, inferioritate, în scopul de a le înfrânge rezistența fizică sau morală.”²⁹⁴

În alte cauze,²⁹⁵ Curtea Europeană a considerat că există o încălcare a dispozițiilor art. 3 din Convenția Europeană prin aplicarea următoarelor tratamente în scopul de a obține mărturisiri

²⁹⁰ Hotărârea CtEDO în cauza *Maslova și Nalbandov v. Rusia*. App. No. 839/02. din 24.01.2008 [online] [citat 18.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-144711>. § 108

²⁹¹ Recomandări metodologice pentru investigarea eficientă a infracțiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant. Procuratura Republicii Moldova, Chișinău, 2014. Disponibil: <https://procuratura.md/sites/default/files/2024-02/Recomandari%20metodologice.pdf>. pag. 19

²⁹² *Ibidem*, pag. 19

²⁹³ Hotărârea CtEDO în cauza *Gisaev v. Rusia*. App. No. 14811/04. din 20.02.2011 2008 [online] [citat 18.07.2024]. Disponibil: <https://ehrac.org.uk/ru/key-ehrac-cases/torture-gusayev-v-russia/>. § 144

²⁹⁴ Recomandări metodologice pentru investigarea eficientă a infracțiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant. Procuratura Republicii Moldova, Chișinău, 2014. pag. 22

²⁹⁵ Hotărârea CtEDO în cauza *Aksoy v. Turcia*. App. No. 80/17. din 28.07.1999 [online] [citat 19.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-211625>. § 63

sau informații: dezbrăcarea victimei, legarea ei de brațe și suspendarea ei fără ca aceasta să se mai poată sprijini pe sol sau aplicarea de violențe repetate, punerea în situații umilitoare.

„Chiar și amenințarea este absolut interzisă. În cauza *Gäfgen v. Germania*, Curtea Europeană a stabilit că „amenințarea iminentă cu tortura din partea poliției criminale adresată unui agresor suspectat de sechestrare a unui copil, exercitată cu scopul de a extrage informații referitor la locul aflării copilului, viața căruia părea să fie în mod iminent expusă riscului, a fost considerată drept tratament inuman.” Curtea a menționat că „interdicția relexelor tratamente față de o persoană este valabilă indiferent de comportamentul victimei sau motivația autorităților. Tortura, tratamentele inumane sau degradante nu pot fi aplicate, chiar dacă viața unei persoane este supusă riscului. [...] Fundamentul filozofic care stă la baza naturii absolute a dreptului garantat de art.3 nu permite nici o excepție sau factori justificativi sau echilibrarea intereselor, indiferent de comportamentul persoanei sau natura infracțiunii în cauză.”²⁹⁶

Este important de subliniat că probele obținute prin asemenea metode nu sunt admisibile, chiar dacă tratamentele abuzive au fost aplicate de o altă persoană care nu este implicată direct în instrumentarea cauzei. Astfel, în cauza *Harutyunyan v. Armenia*, § 64-66 s-a relatat: „Curtea reamintește constatarea sa, conform căreia declarațiile obținute în urma acestor tratamente în realitate au fost utilizate de către jurisdicțiile interne ca elemente probante în cadrul procedurii penale orientate împotriva reclamantului... în plus, astfel s-a procedat în pofida faptului că maltratarea de către poliștii vizați deja fusese constatată în cadrul unui proces paralel împotriva acestor.”²⁹⁷

Așadar, supunerea la violența, amenințările sau aplicarea a altor mijloace de constrângere, prin violarea drepturilor și libertăților persoanei a unei persoane în vederea administrării de probe conduce la excluderea automată a probei, neputând servi la stabilirea adevărului în cauza penală, vătămarea procesuală fiind prezumată absolută și considerată *ope legis* ca fiind iremediabilă. Subliniem, că sfera de aplicare a sancțiunii excluderii acoperă și probele derivate din probele obținute prin asemenea acțiuni.

Analizând formularea normei din art. 94 alin. (1) pct. 1) din CPP, constatăm că autorii acestuia au acordat o satisfacție totală dezideratului prevăzut de art. 3 din CoEDO, interzicând obținerea probelor prin tortură, tratamente inumane sau degradante, precum și prin amenințarea cu aplicarea acestora.

²⁹⁶ Recomandări metodologice pentru investigarea eficientă a infracțiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant. Procuratura Republicii Moldova, Chișinău, 2014. pag. 22

²⁹⁷ Hotărârea CtEDO în cauza *Harutyunyan v. Armenia*. App. No. 36549/03. din 28.06.2007 [online] [citât 20.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-167561> §64-66

Articolul 94 alin. (1) pct. 2) din CPP prevede că sunt inadmisibile probele obținute prin încălcarea dreptului la apărare al bănuیتului, învinuitului, inculpatului, părții vătămăte, martorului. Astfel, CPP a extins sfera de aplicare a garanției prevăzute de art. 6 parag. 3 lit. b) din Convenția Europeană și la persoana vătămăte sau celelalte părți procesuale. Prin urmare, „organele judiciare au obligația de a asigura exercitarea deplină și efectivă a dreptului la apărare de către părți și subiecții procesuali principali în tot cursul procesului penal; în esență, această garanție este legată de accesul la dosarul cauzei, de posibilitatea de a studia actele și lucrările dosarului și de a pregăti apărarea cu privire la toate aspectele de fapt și de drept pe care evoluția cauzei le presupune, inclusiv atunci când pe parcursul procesului penal se schimbă încadrarea juridică sau se reține existența unei cauze de agravare a răspunderii penale; analiza dacă o persoană a avut timpul necesar pentru a-și pregăti apărarea se face *in concreto*, în funcție de circumstanțele fiecărei cauze.”²⁹⁸

Dreptul la apărare constituie un drept fundamental consacrat de articolul 26 din Constituția Republicii Moldova, care prevede garantarea acestuia, și reprezintă un element esențial al unui proces echitabil, fiind unul dintre pilonii fundamentali ai justiției. Dreptul de apărare nu trebuie confundat cu asistența apărătorului.

Doctrina apreciază dreptul la apărare ca „totalitatea prerogativelor, facultăților și posibilităților pe care, potrivit legii, le au justițiabilii pentru apărarea intereselor lor. Asistența apărătorului este una din componentele dreptului de apărare și se realizează prin: darea de sfaturi și îndrumări, întocmirea de cereri și demersuri.”²⁹⁹

Într-o altă opinie, „dreptul la apărare reprezintă ansamblul garanțiilor procesuale acordate de lege părților sau subiectelor procesuale principale în cadrul unei proceduri penale sau procesului penal, în vederea apărării eficiente a drepturilor și intereselor legitime ale acestora; în acest sens, în literatura de specialitate s-a apreciat că dreptul la apărare este ansamblul drepturilor procedurale conferite de lege unei persoane pentru a se proteja de amenințarea pe care procesul penal o reprezintă pentru aceasta.”³⁰⁰

Izvorând din Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice (art. 4 pct. 3 lit. d), Convenția Europeană a Drepturilor Omului (art. 6 pct. 3) lit. c), și la nivel național din Constituția RM (art. 26) și CPP (art. 17), dreptul la apărare

²⁹⁸ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*, Vol. I. pag. 66

²⁹⁹ DOLEA I., ROMAN D., VIZDOAGĂ T., SEDLIȚCHI I. și alții. *Codul de procedură penală. Comentariu*. pag. 35

³⁰⁰ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. I. pag. 65

reprezintă o garanție și un imperativ, menite să asigure un echilibru dintre interesele persoanei și ale societății.

Apărarea se poate exercita atât personal, cât și prin avocat, și constă în: „posibilitatea de a avea acces la dosarul cauzei în vederea consultării acestuia, de a participa la urmărirea penală și la judecată, de a propune administrarea de probe în condițiile prevăzute de lege, de a ridica excepții și de a pune concluzii, de a exercita căile de atac etc., astfel se realizează o contrapondere puterilor investigative ale statului, de natură a contribui la aflarea adevărului în cauza penală.”³⁰¹

În conformitate cu art. 17 alin. (1) din CPP, în tot cursul procesului penal, părțile (bănuitul, învinuitul, inculpatul, partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă) au dreptul să fie asistate sau, după caz, reprezentate de un apărător ales sau de un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, în condițiile legii. Din analiza normei date rezultă expres că orice parte sau subiect procesual principal are dreptul să fie asistat/ă de avocat în orice procedură penală. În același timp, pentru a preveni abuzurile din partea subiecților oficiali ai procesului penal art. 17 alin. (4) din CPP, prevede că la audierea părții vătămate și a martorului, organul de urmărire penală nu este în drept să interzică prezența avocatului invitat de persoana audiată în calitate de reprezentant.

La fel, dreptul la apărare este garantat prin obligația organului de urmărire penală și instanței de a asigura bănuितului, învinuitului, inculpatului dreptul la asistență juridică calificată din partea unui apărător ales de el sau a unui avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, independent de aceste organe. Totodată, în art. 17 alin. (5) din CPP, legea procesual-penală prevede situațiile în care persoanele cu capacități financiare limitate sunt asigurate cu apărător din contul statului, stipulând că în cazul în care bănuitul, învinuitul, inculpatul nu au mijloace de a plăti apărătorul, ei au dreptul să solicite câte un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat în condițiile legii.³⁰²

Posibilitatea bănuितului, învinuitului, inculpatului, părții vătămate și martorului de a se apăra este asigurată printr-un spectru larg de drepturi procesuale acordate prin art.art. 60, 64, 66, 69, 72, 90 din CPP.

Potrivit Hotărârii explicative a CSJ cu privire la practica aplicării legislației pentru asigurarea dreptului la apărare al bănuितului, învinuitului, inculpatului și condamnatului în procedură penală nr. 11 din 24.12.2010, „asistența juridică obligatorie constituie o instituție de interes social, destinată să realizeze atât garantarea dreptului la apărare al bănuितului, învinuitului, inculpatului, cât și buna desfășurare a procesului penal. Participarea apărătorului la procesul penal

³⁰¹ *Ibidem*, pag. 65

³⁰² *Ibidem*

este obligatorie în cazul în care aceasta o cer interesele bănuțului, învinuțului, inculpatului, când acesta întimpină dificultăți pentru a se apăra el însuși, fiind mut, surd, orb sau având alte dereglări esențiale ale vorbirii, auzului, vederii, precum i defecte fizice sau mintale, când nu posedă sau posedă în măsură insuficientă limba în care se desfășoară procesul penal, când este minor sau militar în termen, când i se incriminează o infracțiune gravă, deosebit de gravă sau excepțional de gravă, când este reținut, ținut în stare de arest ca măsură preventivă sau este trimis la expertiza judiciară psihiatrică în condiții de staționar, când interesele bănuților, învinuților, inculpaților sunt contradictorii i cel puțin unul din ei este asistat de apărător, când în cauza respectivă participă apărătorul părții vătămăte sau al părții civile, când interesele justiției cer participarea lui în ședința de judecată în primă instanță, în apel i în recurs, precum și la judecarea cauzei pe cale extraordinară de atac, când procesul penal se desfășoară în privința unei persoane iresponsabile, căreia i se incriminează săvârșirea unor fapte prejudiciabile sau în privința unei persoane care s-a îmbolnăvit mintal după săvârșirea unor asemenea fapte, când procesul penal se desfășoară în privința reabilitării unei persoane decedate la momentul examinării cauzei, când este necesară asigurarea apărării în procesul de audiere a minorului, în condițiile prevăzute la art.110¹ CPP.”³⁰³

Remarcăm că Curtea Europeană a Drepturilor Omului a examinat dreptul de a beneficia de condițiile necesare pregătirii apărării, în special prin prisma principiului egalității armelor, în contextul accesului la dosar. Conceptul de „egalitate a armelor”, esențial într-un proces echitabil, presupune dreptul fiecărei părți de a avea acces la întreaga documentație a dosarului, inclusiv la observațiile și rapoartele prezentate instanței, și de a le discuta în fața acesteia pentru a influența decizia finală. Acest principiu asigură o procedură contradictorie în care niciuna dintre părți nu este plasată într-o situație dezavantajoasă, menținând astfel echilibrul necesar între părți. În plus, principiul egalității armelor se constituie ca o garanție importantă pentru respectarea principiului contradictorialității pe parcursul procedurilor desfășurate în fața instanței.

În cauza *Matanović v. Croația*, CtEDO a constatat, în unanimitate, încălcarea articolului 6 § 1 din Convenție, reținând lipsa unui mecanism judiciar efectiv care să permită verificarea de către instanță a relevanței și admisibilității probelor obținute prin măsuri speciale de investigație și necomunicate apărării. Reclamantul, funcționar public, a fost supus măsurilor de supraveghere secretă într-o anchetă privind fapte de corupție, iar ulterior a fost condamnat pe baza înregistrărilor efectuate. Curtea a observat că, deși reclamantul a avut acces la unele transcrieri folosite în

³⁰³ Hotărârea explicativă a CSJ cu privire la practica aplicării legislației pentru asigurarea dreptului la apărare al bănuțului, învinuțului, inculpatului și condamnatului în procedură penală nr. 11 din 24.12.2010. În Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2011. nr. 2-3. [online] [accesat 29.08.2024]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=347

condamnare, nu a existat o procedură prin care instanța să poată verifica, la cererea sa, relevanța altor înregistrări necomunicate. Procurorul a decis unilateral ce probe să includă în dosar, fără garanții suplimentare care să protejeze dreptul la apărare. CtEDO a subliniat că o astfel de procedură nu corespunde exigențelor art. 6 § 1 din Convenție, întrucât împiedică inculpatul să verifice dacă materialele deținute de acuzare ar fi putut diminua răspunderea sa penală sau contesta veridicitatea probelor folosite împotriva lui.³⁰⁴

Prin urmare, Curtea a concluzionat că lipsa unui control judiciar efectiv asupra selecției probelor de către acuzare a afectat echitatea procesului penal, consacrand astfel un standard important privind dreptul apărării de a avea acces la toate probele relevante, inclusiv cele neutilizate de acuzare.

În principiu, nerespectarea dreptului la apărare atrage incidența sancțiunii excluderii probelor. Doctrina autohtonă subliniază că prevederile art. 94 alin. (1) pct. 2) din CPP au importanță practică atât în cazurile când participarea apărătorului este obligatorie, cât și în cazurile în care participarea acestuia rămâne la discreția persoanei.³⁰⁵

Articolul 94 alin. (1) pct. 3) din CPP, interzice obținerea probelor prin încălcarea dreptului la interpret, traducător al participanților la proces. În această privință, precizăm că în conformitate cu art. 16 alin. (1) din CPP, limba română este limba oficială în cadrul procedurilor penale, ca urmare întreaga activitate procesual penală, scrisă și orală, trebuie să efectueze în limba română, ceea ce reprezintă o expresie a suveranității statului, însă legiuitorul autohton reglementează dreptul la asistența din partea unui interpret dacă persoana care nu posedă sau nu vorbește limba română.

Menționăm că CPP a lărgit sfera subiecților vizați în cazul inadmisibilității probelor obținute prin încălcarea dreptului la interpretare, incluzând și traducătorii participanților la proces, în comparație cu prevederile articolului 6 din CoEDO, care garantează dreptul la interpretare doar pentru persoana acuzată.³⁰⁶

În vederea aplicării corecte în practica acestei inadmisibilități, considerăm necesar să subliniem că dreptului la interpret și traducător al participanților la proces este un drept absolut numai în ceea ce privește caracterul gratuit al acestuia. Este firesc că dreptul nu este unul absolut în ce privește condițiile de alegere sau de participare a interpretului sau traducătorului.³⁰⁷

³⁰⁴ Hotărârea CtEDO în cauza *Matanović v. Croația*. App. No. 2742/12 din 04.07. 1989 [online] [cit. 03.11.2025]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-172466>. §§ 153–164, 172–174

³⁰⁵ DOLEA I., ROMAN D., VIZDOAGĂ T., SEDLIȚCHI I. și alții. *Codul de procedură penală. Comentariu*. pag. 173

³⁰⁶ DOLEA I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. pag. 321

³⁰⁷ *Ibidem*, pag. 321

În același timp, subliniem că este posibil refuzul de a fi traduse anumite părți ale dosarului sau de a fi numit un interpret, în cazul în care reclamantul înțelege și vorbește limba utilizată, sub acest aspect, dreptul neavând un caracter absolut.

Încălcarea de către organele de urmărire penală sau de către instanțe a dreptului acuzatului la asistență din partea unui interpret aduce o atingere gravă dreptului la un proces echitabil, prin imposibilitatea asigurării participării efective la desfășurarea procedurii a celor ce nu înțeleg sau nu vorbesc limba și lipsa unei apărări efective și eficiente.

Observăm că, în practică, poate apărea confuzie între sancțiunea procesuală corectă care urmează a fi aplicată în cazul încălcării dreptului la interpret, având în vedere că art. 94 alin. (1) pct. 3) din CPP prevede inadmisibilitatea probelor obținute prin încălcarea dreptului la interpret sau traducător al participanților la proces, iar art. 251¹ alin. (1) lit. e) din CPP, stabilește aplicarea sancțiunii nulității absolute în cazul în care s-au încălcat dispozițiile referitoare la prezența interpretului sau traducătorului, atunci când aceasta este obligatorie potrivit legii.

Pentru a evita coliziunea de norme care reglementează aplicarea unor sancțiuni procedurale distincte, opinăm că, în situațiile în care este încălcată o prevedere expresă a legii procesual penale referitoare la prezența obligatorie a interpretului sau traducătorului, la întocmirea unui act procedural, care nu constituie mijlocul de probă, spre exemplu înaintarea învinuirii, actul procesual va fi considerat lovit de nulitate absolută. Acest lucru se bazează pe principiul nulității absolute, care impune invalidarea tuturor actelor procesuale efectuate cu încălcarea drepturilor fundamentale ale persoanelor implicate în proces.

Prin urmare, actele procesuale sau procedurale efectuate în lipsa interpretului, traducătorului, dacă această a fost obligatorie potrivit legii sunt lovite de nulitate absolută conform art. 251¹ alin. (1) lit. e) din CPP.

Totodată, în activitatea practică, pot apărea diverse situații în care apărarea contestă admisibilitatea probei invocând mai multe motive. De exemplu, persoana acuzată poate solicita un interpret în limba sa maternă, chiar și în cazul în care cunoaște limba în care se desfășoară procesul, sau poate solicita constatarea încălcării dreptului său în situația în care nu au fost traduse fidel toate piesele dosarului. În astfel de cazuri, când se analizează cererile formulate de apărare, reprezentantul organelor judiciare responsabil de examinarea acestora va decide asupra admisibilității probei, în conformitate cu reglementările prevăzute de art. 94 din CPP.

Articolul 94 alin. (1) pct. 4) din CPP, prevede regula inadmisibilității probelor administrate de o persoană care nu are dreptul să efectueze acțiuni procesuale în cauza penală, cu excepția organelor de control și altor părți în proces prevăzute la art. 93 alin. (3) din CPP, care potrivit

doctrinei își găsește origine în regula inadmisibilității probei obținute de către un subiect incompetent.³⁰⁸

În vederea efectuării unei analize mai detaliate al acestei reguli, precizăm că art. 93 alin. (3) din CPP, stabilește că elementele de fapt pot fi folosite în procesul penal ca probe dacă ele au fost dobândite de organele de control de stat, organul de urmărire penală, organul care exercită activitate specială de investigații, de organul de constatare sau de altă parte în proces, cu respectarea prevederilor prezentului cod.

Efectuând interpretarea gramaticală a normelor juridice citate supra, observăm că art. 94 alin. (1) pct. 4) și art. 93 alin. (3) din CPP fac referire la administrarea probelor de către *organele de control*, însă, noțiunea organului de control nu este definită ori reglementată de CPP.

Remarcăm că art. 273 alin. (1) din CPP enumeră *organele de constatare*, reglementând competența și acțiunile acestora. Însă, precizăm că legiuitorul din interpretarea art. 140 din CPP, observăm că legiuitorul face distincția între *organele de control* și *organele de constatare*, stipulând că persoanei căreia îi revine sarcina efectuării constatării nu i se pot delega și nici aceasta nu-și poate însuși atribuții de organ de urmărire penală, procuror, *organ de constatare sau de organ de control*.

Din interpretarea art. 93 alin. (2) pct. 10) putem deduce că *organ de control este un organ investit conform legislației speciale în vigoare cu atribuția de a efectua controlul de stat asupra activității de întreprinzător, întocmi acte de control/administrativ cu caracter decizional*. Prin urmare, având în vedere că ambiguitățile în cadrul normativ referitor la inadmisibilitatea probelor pot produce efecte juridice semnificative, având un impact considerabil asupra desfășurării procesului penal și asupra stabilirii adevărului, considerăm că este esențială clarificarea acestei incertitudini prin includerea unei definiții precise a noțiunii respective în CPP.

Articolul 94 alin. (1) pct. 5) din CPP, prevede excluderea probelor administrate de o persoană care evident știe că intră sub incidența de recuzare. Una din cerințele esențiale pentru buna înfăptuire a justiției penale este încrederea deplină pe care justițiabilii trebuie să o aibă în organele judiciare penale. De aceea, „pentru situațiile în care prezumția de imparțialitate și obiectivitate ar fi pusă la îndoială, legiuitorul a prevăzut remedii procesuale adecvate, incompatibilitatea, abținerea și recuzarea,”³⁰⁹ iar neaplicarea acestor remedii atrage automat sancțiunea excluderii probelor. Cu alte cuvinte, „refuzul nejustificat de a se abține atrage ca

³⁰⁸ DOLEA I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. pag. 322

³⁰⁹ DOLEA I., ROMAN D., VIZDOAGĂ T., SEDLIȚCHI I. și alții. *Codul de procedură penală. Comentariu*. pag. 64

sanctiune inadmisibilitatea probei.”³¹⁰ Este important de subliniat că subiectul are obligația de a identifica propria incompatibilitate și de a recurge la mecanismul abținerii în această situație.

Pe de altă parte, pot exista situații când persoana, la momentul administrării probei, nu cunoștea despre starea sa de incompatibilitate. Firesc, în acest caz, nu poate fi pus în discuție problema inadmisibilității, pornind de la natura incompatibilității care are la bază buna intenție a persoanei și excluderea unor prejudecăți sau interese. Prin urmare, în cazul dat, „proba va fi admisibilă. Sarcina probei este pusă în seama subiectului care invocă inadmisibilitatea.”³¹¹

Regula cunoașterii sursei, ca o condiție a admisibilității probei este consacrată în art. 94 alin. (1) pct. 6) din CPP, stipulând că se exclud probele obținute dintr-o sursă care este imposibil de a o verifica în ședința de judecată. În cadrul regulii cunoașterii sursei, cele mai multe dezbateri se concentrează asupra problematicii probelor martorilor anonimi.

Pentru o înțelegere adecvată a particularităților acestei teme, am efectuat o analiză a cauzelor examinate și a soluțiilor identificate de CtEDO, care sunt frecvent invocate în scopul justificării recurgerii la această măsură în contextul sistemului intern național. Curtea de la Strasbourg a acordat o atenție deosebită utilizării martorilor anonimi, datorită prejudiciului semnificativ cauzat drepturilor apărării. În general putem defini martorii anonimi ca persoane a căror identitate reală nu este dezvăluită acuzatului și apărătorului acestuia. Din jurisprudența CtEDO rezultă că garantarea anonimatului este o măsură necesară în situații specifice, de obicei justificate de necesități de protecție și pentru a evita intimidarea. Deși obligația civică al fiecărui cetățean, a depune mărturie nu implică faptul că siguranța proprie poate fi pusă în pericol sau expusă riscurilor doar pentru a îndeplini această obligație³¹².

Curtea a fost chemată să se pronunțe asupra compatibilității probelor martorilor anonimi cu CoEDO pentru prima dată în cauza *Kostovski v. Olanda*. În hotărârea Curtea Europeană a concluzionat unanim că „circumstanțele cauzei și constrângerile care afectau drepturile apărării erau astfel încât Kostovski nu poate fi considerat a fi beneficiat de un proces echitabil”.³¹³ În acest sens, judecătorii au afirmat că Convenția nu interzice utilizarea informatorilor secreți în faza de

³¹⁰ DOLEA I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. Ed a 2-a. Ed. Cartea Juridică, Chișinău, 2020. pag. 322

³¹¹ *Ibidem*, pag. 322

³¹² LONATI S. *Anonymous Witness Evidence before the European Court of Human Rights: Is It Still Possible to Speak of “Fair Trial”?* În: *European Criminal Law Review* 8, nr. 1 (2018). pag. 121 Disponibil: https://www.nomos-elibrary.de/10.5771/2193-5505-2018-1-116.pdf?download_full_pdf=1

³¹³ Hotărârea CtEDO în cauza *Kostovski v. Țările de Jos*. App. No. 11454/85. din 20.11. 1989 [online] [citat 18.07.2024]. Disponibil: https://r.search.yahoo.com/_ylt=AwrFOLLakxtoAAIAS_JXNyoA:_ylu=Y29sbwNiZjEEcG9zAzEEdnRpZAMEc2VjA3Ny/RV=2/RE=1747847194/RO=1. § 44-45

urmărire penală, însă utilizarea ulterioară a declarațiilor anonime ca probă suficientă pentru a întemeia o condamnare ridică alte probleme.³¹⁴

Din raționamentele Curții observăm că în principiu, probele trebuie prezentate într-o ședință publică, în scopul confruntării și realizării eficiente a dreptului la apărare. Însă, aceasta nu implică faptul că declarațiile martorilor trebuie să fie depuse în instanță de fond pentru a fi utilizate ca probă; este însă necesar ca inculpatul să beneficieze de o oportunitate adecvată și corespunzătoare de a contesta orice declarații adverse și de a interoga martorii la momentul depunerii declarațiilor sau ulterior.

În cauza *Doorson v. The Netherlands*, Curtea a făcut o afirmație de mare importanță pentru reglementarea relației dintre interesele martorilor și drepturile apărării, afirmând că „este adevărat că articolul 6 nu impune explicit ca interesele martorilor în general, și ale victimelor chemate să depună mărturie în mod particular, să fie luate în considerare. Totuși, viața, libertatea sau siguranța persoanei acestora pot fi în pericol, la fel ca și interesele care intră în mod general sub incidența articolului 8 din Convenție. Astfel de interese ale martorilor și victimelor sunt, în principiu, protejate de alte dispoziții substanțiale ale Convenției, care implică faptul că Statele Semnatore ar trebui să își organizeze procedurile penale într-un mod care să nu pună în pericol în mod nejustificat aceste interese.”³¹⁵

Astfel, din jurisprudența Curții deducem că aceasta admite utilizarea declarațiilor martorilor în calitate de probe, chiar dacă acestea nu sunt făcute într-o ședință judiciară. Utilizarea declarațiilor obținute în faza urmăririi penale, în calitate de probe, nu constituie o încălcare a alin. (3) lit. d) și alin. (1) din art. 6 CoEDO.

Inadmisibilitatea probelor obținute prin utilizarea metodelor ce contravin prevederilor științifice, prevăzută de art. 94 alin. (1) pct. 7) din CPP, este tratată neunitar în literatura de specialitate. În opinia lui Dolea I., „aceasta, deoarece însăși prevederile științifice pot fi supuse unor dezbateri contradictorii. Pe de altă parte, îndeosebi în domeniul expertizelor, frecvent se întâmplă cazuri când se pune sub semnul întrebării corectitudinea metodei aplicate - remediul fiind expertiza repetată. Sarcina dificilă a subiecților procesului penal de a proba contravenirea unei metode a prevederilor științifice urmează a fi compensată prin prevederi legale care interzic asemenea metode sau pe cale jurisprudențială. Spre exemplu, interdicția utilizării testului poligraf

³¹⁴ *Ibidem*, § 44-45

³¹⁵ Hotărârea CtEDO în cauza *Doorson v. Țările de Jos*. App. no. 20524/92 din 26.03.1996 [online] [citată 18.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57972> § 69

în procesul penal pune problema compatibilității cu constrângerea persoanei în scopul de a obține probe.”³¹⁶

În conformitate cu art. 94 alin. (1) pct. 8) din CPP, sunt inadmisibile probele obținute cu încălcări esențiale de către organul de urmărire penală sau ofițerul de investigații a dispozițiilor prezentului cod. Noțiunea de încălcare esențială este definită de art. 94 alin. (2) din CPP, care prevede că constituie încălcare esențială a dispozițiilor prezentului cod, la administrarea probelor, violarea drepturilor și libertăților constituționale ale persoanei sau a prevederilor legii procesuale penale prin privarea participanților la proces de aceste drepturi sau prin îngrădirea drepturilor garantate, fapt care a influențat sau a putut influența autenticitatea informației obținute, a documentului sau a obiectului.

Potrivit Udroi M., „calificarea unei probe ca neconstituțională impune, îndeplinirea cumulativă a două condiții: constatarea unei restrângeri a dreptului sau libertății fundamentale protejate la nivel constituțional, ca efect al obținerii și/sau administrării probei pretins patologice; existența unui rezultat negativ al testului judiciar de balansare pe care jurisdicția competentă trebuie să îl efectueze.”³¹⁷

„La examinarea inadmisibilității, în fiecare caz concret, instanța urmează să constate în ce măsură aceste încălcări au influențat sau au putut influența autenticitatea informației obținute, a documentului sau a obiectului.”³¹⁸ „Testul judiciar de păstrare a echilibrului referitor la drepturile fundamentale nu trebuie rezumat la testul de echitabilitate în ansamblu a procedurii judiciare și nici nu trebuie confundat cu acesta, întrucât pe lângă dreptul la un proces echitabil sunt protejate autonom, cu aceeași intensitate, drepturi ori libertăți fundamentale substanțiale, precum dreptul la viață privată, inviolabilitatea domiciliului și secretul corespondenței, a căror restrângere nu poate fi justificată de caracterul echitabil al procedurilor; cu alte cuvinte, nu poate fi primit argumentul că o probă este legal obținută și/sau administrată doar pentru că nu este afectată echitabilitatea în ansamblu a procedurii.”³¹⁹

Așadar, excluderea probei în baza art. 94 alin. (1) pct. 8) din CPP nu operează prin regula excluderii stricte, ci prin regula excluderii discreționare. Această presupune că în cazul incidenței circumstanțelor prevăzute de art. 94 alin. (2) din CPP, subiectul competent poate decide excluderea probei, dar nu este obligat să realizeze această acțiune. Sarcina probei este pusă în seama subiectului care invocă inadmisibilitatea. Discreția de excludere presupune că testele ce trebuie

³¹⁶ DOLEA I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. pag. 324

³¹⁷ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. II, pag. 1356

³¹⁸ DOLEA I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. pag. 325

³¹⁹ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. II, pag. 1358

aplicate sunt, de obicei, flexibile și deschise: acestea oferind un anumit grad de libertate în decizia de a exclude proba.

Adesea, în procesul de analiză a admisibilității unei probe, autoritățile competente se raportează la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. La rândul său, Curtea analizează fiecare caz individual, și după cum am menționat anterior, oferă o marjă semnificativă de apreciere instanțelor naționale. Curtea aplică o varietate de factori non-exhaustivi pentru a evalua dacă utilizarea probelor obținute nelegal a afectat echitatea generală a procedurilor penale (testul „echității generale”).

Acești factori includ:³²⁰

- cadrul legal care guvernează procedurile pre-judiciare și admisibilitatea probelor în cadrul procesului penal, precum și respectarea acestora, iar în cauzele penale unde au fost aplicate regulile de excludere, este puțin probabil ca procedurile în ansamblu să fie considerate ca fiind inechitabile;
- dacă reclamantul a avut posibilitatea să conteste autenticitatea probelor și să se opună utilizării acestora; calitatea probelor și dacă circumstanțele în care au fost obținute ridică dubii cu privire la fiabilitatea sau acuratețea acestora, ținând cont de gradul și natura oricărei constrângeri;
- în cazul în care probele au fost obținute nelegal, natura ilegalității respective și, în cazul în care aceasta provine dintr-o încălcare a altui articol din Convenție (nu art. 6 CoEDO), natura încălcării constatate;
- în cazul unei declarații, natura declarației și dacă aceasta a fost retrasă sau modificată prompt; ponderea probelor, și în special dacă probele au constituit o parte integrantă sau semnificativă din probele concludente pe care s-a bazat condamnarea, precum și ponderea celorlalte probe din cauza;
- interesul public în investigarea și pedepsirea infracțiunii respective.

La fel, sunt frecvente cazuri când Curtea constată o încălcare a unui drept protejat de Convenție, dar după efectuarea testului echității generale a procedurilor, conchide că condamnarea bazată pe probele obținute în rezultatul acelei încălcări nu este inechitabilă. Spre exemplu, în cauza *Dragoș Ioan Rusu v. Romania*, Curtea a concluzionat că „neobținerea unui mandat de interceptarea corespondenței reclamantului urmează a fi recunoscută ca o încălcare a dreptului la viață privată, dar utilizarea probelor obținute ca bază pentru condamnarea nu încălcă neapărat dreptul la un proces echitabil. Curtea a remarcat că reclamantul a avut posibilitatea de a contesta validitatea probelor și că fiabilitatea acestora nu era pusă la îndoială. În plus, deși corespondența interceptată

³²⁰ Hotărârea CtEDO în cauza *Beuze v. Belgia*. App. No. 71409/10 din 8.11.2018, [online] [cit. 29.07.2024]. Disponibil: <https://laweuro.com/?p=4597> §150

a fost decisivă pentru condamnare, aceasta nu au fost unciile probe pe care este bazată sentința de condamnare, prin urmare, nu a existat o încălcare a dreptului la un proces echitabil.”³²¹

Așadar, „dacă nu a fost influențată într-un fel autenticitatea sa, proba rămâne admisibilă chiar dacă au fost încălcate anumite drepturi. În acest caz sunt aplicabile prevederile art. 385 (4) din CPP, care prevede situația când, în cursul urmăririi penale sau judecării cauzei, s-au constatat încălcări care au afectat grav drepturile inculpatului ce derivă din calitatea procesuală a inculpatului, instanța examinează posibilitatea reducerii pedepsei inculpatului drept compensare pentru aceste încălcări.”³²²

În mod normal, fiecare proba urmează a fi cercetată în ședința de judecată. Reieșind din prevederile art. 94 alin. (1) pct. 9) din CPP, nu pot fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești datele fără a fi cercetate, în modul stabilit, în ședința de judecată. Astfel, probele urmează a fi prezentate într-o ședință publică, în prezența inculpatului, cu scopul de a garanta procedură adversarială, ceea ce presupune că atât acuzarea, cât și apărarea trebuie să aibă oportunitatea de a cunoaște și de a comenta observațiile depuse și probele prezentate de cealaltă parte.

Totuși, există excepții de la acest principiu, care nu trebuie să încalce drepturile apărării. Aceste limitări urmează sunt expres prevăzute într-o legislație națională. Indiferent de metoda aleasă, „aceasta trebuie să asigure că cealaltă parte va fi conștientă de faptul că observațiile au fost depuse și va avea o oportunitate reală de a comenta asupra acestora.”³²³ Spre exemplu, una din aceste limitări este prevăzută de art. 109 alin. (3) din CPP, care stipulează că în cazul în care prezența martorului la judecarea cauzei va fi imposibilă din motivul plecării lui peste hotarele țării sau din alte motive întemeiate, precum și pentru a reduce sau a exclude supunerea martorului unui vădit pericol sau pentru a reduce revictimizarea martorului, procurorul poate solicita audierea acestuia de către judecătorul de instrucție, cu asigurarea posibilității bănuیتului, învinuitului, apărătorului acestuia, părții vătămate, avocatului acesteia și procurorului de a pune întrebări martorului audiat.

Prin urmare, „inadmisibilitatea probei va surveni în cazul în care legislația națională nu prevede excepții, iar proba nu a fost cercetată în ședința de judecată, chiar dacă normele procesual penale impuneau acest lucru, sau dacă proba a fost cercetată, dar într-o măsură incompatibilă cu

³²¹ Hotărârea CtEDO în cauza *Dragoș Ioan Rusu v. Romania*. App. No. 22767/08 din 31.10. 2017, [online] [citat 29.07.2024]. Disponibil: <https://swarb.co.uk/dragos-ioan-rusu-v-romania-echr-31-oct-2017/>. §§ 36-44

³²² DOLEA I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. pag. 325

³²³ Hotărârea CtEDO în cauza *Werner v. Austria*, App. No. 21835/93 din 24.11.1977, [online] [citat 29.08.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-2327>. § 63

normele interne. Totuși, fiecare cauză penală are particularitățile sale, iar instanței revine sarcina de a motiva orice limitare în acest sens.”³²⁴

Considerăm că introducerea pct. 9) în art. 94 alin. (1) din CPP este inspirată de jurisprudența CtEDO. Astfel, în cauza *Jasper v. Regatul Unit*, Curtea a reiterat că „un aspect fundamental al dreptului la un proces echitabil este că procedurile penale, inclusiv elementele care se referă strict la proceduri, „trebuie să fie contradictorii și să existe egalitate de arme între acuzare și apărare.”³²⁵

Astfel, în ceea ce privește interpretarea articolului 6 par. 3) lit. (d) din Convenție, în principiu, proba trebuie să fie cercetată în prezența inculpatului într-o ședință publică, în vederea asigurării contradictorialității. Totuși, nu este în mod inerent incompatibil cu par. 3 lit. d) și par. 1 din articolul 6, să se folosească în calitate de probă declarații obținute la faza de urmărire penală, dacă drepturile apărării au fost respectate. Ca regulă generală, aceste drepturi impun ca inculpatul să aibă „o oportunitate adecvată și corespunzătoare de a contesta și de a interoga un martor”, fie în momentul în care martorul depune declarația, fie într-o etapă ulterioară a procedurii.

Totuși, drepturile apărării sunt încălcate, generând o problemă în temeiul articolului 6), atunci când o condamnare se bazează exclusiv pe o declarație depusă la etapa de urmărire penală, dacă inculpatul nu a avut posibilitatea de a contesta și interoga martorul. Drepturile garantate de articolul 6 § 3 (d) din Convenție pot fi exercitate de către inculpat sau de către apărătorul acestuia. Dacă avocatul inculpatului nu participă la o confruntare și inculpatul are posibilitatea de a adresa întrebări și de a face observații personal, el beneficiază de garanțiile prevăzute la articolul 6 § 3 (d) într-o măsură suficientă. Curtea a mai stabilit că inculpatul „trebuie să fie identificat cu avocatul care a acționat în numele său, și prin urmare, nu poate atribui statului pârât vreo responsabilitate pentru deciziile apărătorului său în acest sens.”³²⁶

În orice caz, § 1 din articolul 6, coroborat cu § 3, impune „statelor semnatare să întreprindă măsuri pozitive, în special pentru a-i permite inculpatului să examineze sau să aibă examinați martorii care depun împotriva sa. Astfel de măsuri fac parte din diligența pe care Statele semnatare trebuie să o exercite pentru a se asigura că drepturile garantate de articolul 6 sunt exercitate într-un mod eficient.”³²⁷

³²⁴ DOLEA I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*, pag. 326

³²⁵ Hotărârea CtEDO în cauza *Jasper v. Regatul Unit*, App. No. 27052/95 din 15.09.1997 [online] [cit. 29.08.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-3848>

³²⁶ Hotărârea CtEDO în cauza *Kamasinsky v. Austria*, din 19.12.1989 [online] [cit. 19.07.2024]. Disponibil: <https://swarb.co.uk/kamasinsky-v-austria-echr-19-dec-1989> § 91

³²⁷ Hotărârea CtEDO în cauza *Sadak v. Turcia*, App. No. 48621/07 din 17.07.2001 [online] [cit. 19.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-159594> § 67

În cauza *Unterpertinger v. Austria*, Curtea de la Strasbourg a observat că „ca urmare a acestui principiu, (...), atunci când o condamnare se bazează exclusiv sau într-o măsură decisivă pe declarații făcute de o persoană căreia inculpatul nu a avut posibilitate să acorde întrebări, fie în timpul anchetei, fie în timpul judecării cauzei, drepturile apărării sunt restricționate într-o măsură incompatibilă cu garanțiile prevăzute de articolul 6.”³²⁸

În același timp, autoritățile naționale trebuie să întreprindă măsuri pentru a proteja drepturile martorilor sau victimelor chemate să depună mărturie. Protecția martorilor reprezintă un proces prin care martorii sau victimele care depun mărturie în procesele penale beneficiază de măsuri procedurale și non-procedurale specifice, menite să le asigure în mod eficient siguranța înainte, în timpul și după depunerea mărturiei. Există două moduri principale: fie trebuie luată în considerare un program de protecție a martorilor, fie prin adoptarea unor dispozitive adecvate capabile să asigure martorilor un sentiment de siguranță - cum ar fi modularea vocii, utilizarea unui ecran și ascunderea identității.

În același timp, atragem atenție că „chiar dacă interesele martorilor și ale victimelor nu sunt protejate în mod expres de articolul 6 al Convenției, implicarea lor în procedura penală poate pune în pericol viața, libertatea, securitatea sau drepturile prevăzute la articolul 8 din Convenție. Aceste interese sunt, însă, protejate de alte dispoziții ale Convenției care cer ca statele membre să adopte măsurile adecvate pentru a asigura că aceste interese nu sunt încălcate fără justificare.”³²⁹ Măsurile de protecție luate de autoritățile naționale pot, adesea, să contravină drepturilor apărării. În această privință, Curtea a amintit că probele obținute de la un martor în condiții în care drepturile apărării nu pot fi garantate în măsura cerută în mod normal de Convenție „trebuie tratate cu o atenție deosebită”.

În acest scop, autoritățile judiciare sunt însărcinate să ia măsurile necesare pentru a contrabalansa dezavantajul apărării. Cu toate acestea, Convenția nu poate fi interpretată ca impunând în toate cazurile ca întrebările să fie adresate direct de inculpat sau de apărătorul său, prin contrainterogatoriu sau prin alte mijloace. Totuși, „inculpatul trebuie să aibă posibilitatea de a contesta declarațiile victimei și credibilitatea acesteia în cursul procedurilor penale. O atenție deosebită trebuie acordată proporționalității dintre natura protecției și gravitatea intimidării martorului/victimei. În toate cazurile, autoritățile naționale trebuie să poată explica în ce mod

³²⁸Hotărârea CtEDO în cauza *Unterpertinger v. Austria*, App. No. 9120/80 din 24.11.1986, [online] [citat 19.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-62144 §§ 31-33>

³²⁹ Hotărârea CtEDO în cauza *Doorson v. Țările de Jos* § 70.

martorul/victima în cauză ar fi fost expus la vreun pericol prin apariția în fața instanței de judecată.”³³⁰

Având în vedere că legislația națională permite excepții reglementate de lege în ceea ce privește cercetarea probelor în ședința de judecată, în special în contextul protecției martorilor și al părților vătămate, prin măsuri precum audierea prin videoconferință și alte excepții specifice, este pertinentă completarea articolului 94 alin. (1) pct. 9) din CPP, în sensul de a include sintagma „fără a fi cercetate, în modul stabilit, în ședința de judecată, cu excepția cazurilor prevăzute de lege”, astfel asigurând o reglementare mai clară și mai adaptată la realitățile procedurale actuale.

Un alt temei pentru excluderea probelor este proveniența acestora de la o persoană care nu poate recunoaște documentul sau obiectul respectiv, nu poate confirma veridicitatea, proveniența lui sau circumstanțele primirii acestuia. În general, aceasta norma prevede inadmisibilitatea probei din punct de vedere a veridicității.³³¹

Veridicitatea poate fi definită ca „însușirea, caracterul a ceea ce este veridic, adică ceea ce este conform cu adevărul, adevărat, real. Veridicitatea probelor poate fi caracterizată ca o corespundere a datei de fapt examinată de către organul de urmărire sau instanță cu realitatea pe care o probează această dată. Toate probele în ansamblul lor sunt apreciate din punctul de vedere al coroborării lor.”³³²

În fiecare caz, „procurorul la etapa de urmărire penală și judecătorul la examinarea cauzei în fond, sunt obligați să verifice veridicitatea fiecărei probe din punctul de vedere al coroborării cu alte probe. Această obligație nu poate fi pusă în sarcina părților, chiar dacă acestea au dreptul la fel să participe, activ, în cadrul acestei etape a probatoriului.”³³³

Atenția deosebită urmează să acordăm regulii inadmisibilității din art. 94 alin. (1) pct. 11) din CPP, care interzice obținerea probelor prin provocarea, facilitarea sau încurajarea persoanei la săvârșirea infracțiunii. Astfel, este interzis organelor judiciare penale sau altor persoane care acționează pentru acestea, să provoace, să faciliteze sau să încurajeze o persoană să comită ori să continue comiterea unei fapte penale, în scopul obținerii unei probe. „Provocarea, facilitarea sau încurajarea persoanei la comiterea infracțiunii, reprezintă o acțiune prejudiciabilă, și indiferent de motivele care au determinat aceste acțiuni fie scopul urmărit nu pot fi admise. Cu atât mai mult

³³⁰ Hotărârea CtEDO în cauza *Sadak v. Turcia* § 67.

³³¹ DOLEA I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. pag. 327

³³² SAVA A. *Aprecierea probelor în procesul penal*. Iași: Ed. Junimea, 2002. pag. 304

³³³ DOLEA I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. pag. 327

este inadmisibilă utilizarea acestora pentru a ușura dovedirea activității infracționale, motiv din care comportamentul respectiv este interzis de art. 94 alin. (1) pct. 11) din CPP în mod expres.”³³⁴

Provocarea reprezintă „acțiunea neloială realizată în scopul obținerii de probe, constând în determinarea cu știință a unei persoane să comită o infracțiune (agentul provocator se află, practic, din punctul de vedere a dreptului substanțial, în postura instigatorului care determină o persoană să ia o rezoluție infracțională) sau să continue săvârșirea unei infracțiuni.”³³⁵ Rațiunea interdicției provocării săvârșirii unei infracțiuni constă în aceea că statul, prin agenții săi, nu poate să-și depășească competența de a aplica legea, prin instigarea unei persoane să comită o infracțiune, pe care altfel nu ar fi comis-o, pentru ca apoi să declanșeze împotriva acestei persoane mecanismele procesului penal, în vederea tragerii la răspundere.”³³⁶ „Sunt astfel create limite ale exercitării activităților de urmărire penală în cadrul unei anchete pro-active, în vederea protecției cetățenilor împotriva provocărilor provenite de la agenții statului, precum și în scopul protecției integrității sistemului justiției penale, care altfel ar fi compromisă dacă instanțele ar trebui să țină seama de probele rezultate din aceste practici, vădit inacceptabile, ale reprezentanților statului însărcinați cu aplicarea legii.”³³⁷

Facilitarea se referă la actele sau faptele care ajută, sprijină sau permit unui individ să comită o infracțiune, fără a fi direct implicat în comiterea acesteia. De obicei, aceasta presupune oferirea de mijloace, informații, resurse sau orice alt tip de asistență care face posibilă săvârșirea infracțiunii.

Încurajarea constă în inducerea, stimularea sau influențarea unui alt individ să comită o infracțiune. Acesta presupune un act de persuasiune sau îndrumare care are ca scop determinarea unei persoane să comită un act ilegal, chiar dacă nu este direct implicată în săvârșirea infracțiunii. Încurajarea poate lua forme variate, precum instigare verbală, oferirea de motivații sau argumente care sugerează că infracțiunea ar fi justificată sau avantajoasă.

Astfel, legiuitorul național a stabilit că provocarea constituie una din cauzele de inadmisibilitate care are ca efect subsecvent excluderea probelor obținute ca urmare a provocării. Problema provocării de către poliție a fost, de-a lungul timpului, subiectul controverselor în literatura științifică și practica CtEDO.

³³⁴ RUSU V. *Ilegalitatea actelor de provocare, facilitare sau încurajare a persoanei la comiterea infracțiunii prin prisma reglementărilor naționale și internaționale*. pag.198

³³⁵ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. I. pag. 506

³³⁶ REDMAYNE M., ASHWORTH A. *The Criminal Process*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2005 ISBN 978-0199273386. pag. 260

³³⁷ *Ibidem*, pag. 261

Dilema centrală constă în faptul că o anchetă a poliției care necesită în mod legitim utilizarea agenților sub acoperire, informatorilor și/sau altor practici sub acoperire, nu se desfășoară într-un mod pasiv.³³⁸ Această influență „exercitată asupra unei persoane, care conduce la comiterea unei infracțiuni ce, în absența acestei influențe, poate că nu ar fi fost comisă, a fost considerată inechitabilă, fiind constatată o încălcare a art. 6 (1) din CoEDO (dreptului la un proces echitabil) în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului pornind de la cauza *Teixeira de Castro v. Portugalia*.”³³⁹

Pe baza jurisprudenței CtEDO, observăm că din perspectiva generală a Curții, operațiunile sub acoperire nu contravin, în mod general, dreptul la un proces echitabil. Totuși, având în vedere riscurile asociate cu instigarea polițienească, opinia constantă a Curții Europene a Drepturilor Omului, formulată în cauza *Vanyan v. Russia*, este că „interesul public, chiar în cazul combaterii crimei organizate, nu poate justifica utilizarea probelor obținute prin provocare.”³⁴⁰

Astfel, „într-o perioadă relativ scurtă de timp, jurisprudența CtEDO s-a dezvoltat în ceea ce privește implicațiile provocării organizate, existând mai multe cauze în care „autoritățile naționale au admis încălcări ale garanțiilor fundamentale ale unui proces echitabil în cadrul operațiunilor polițienești desfășurate, deoarece au avut un rol pe departe pasiv în respectivele operațiuni.”³⁴¹

CtEDO folosește termenul „provocare”, egal cu expresia „instigarea din partea poliției” (*Ramanauskas v. Lituania*), acești termeni fiind interpretați echivalent pentru scopul Convenției.³⁴²

Jurisprudența CtEDO a elucidat deseori încălcări ale art.6 §1 din Convenție, din cauza „lipsei de pasivitate din partea organelor de urmărire penală în investigarea activității criminale, determinând persoanele la săvârșirea unor infracțiuni pe care în mod normal nu le-ar fi comis, cu scopul de a permite stabilirea infracțiunii, inclusiv furnizarea unor probe de a face posibilă acuzarea.”³⁴³

³³⁸ SCHMITT-LEONARDY C. *Entrapment & Evidence The Impact of the ECtHR's Judgment in the Case of Furcht v. Germany on the Jurisprudence of the German Federal Court of Justice*. European Criminal Law Review 7, no. 3 (2017): 303–320. [online] [citat: 25.03.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.5771/2193-5505-2017-3-303>.

³³⁹ Hotărârea CtEDO în cauza *Teixeira de Castro v. Portugalia*, App. No. 25829/94 din 09.06.1998 [online] [citat 10.08.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-95109>

³⁴⁰ Hotărârea CtEDO în cauza *Vanyan v. Russia*, App. No. 53203/99, 15.12.2005 [online] [citat 10.08.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-23924> §§ 46-47

³⁴¹ SCOBIOALĂ D., POALELUNGI M. *Provocarea organizată în contextul jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului*. În: Revista Institutului Național al Justiției. Nr. 3 (46), 2018. pag. 45

³⁴² VITKAUSKAS D., DIKOV G., *Protecția dreptului la un proces echitabil conform Convenției Europene a Drepturilor Omului*. Manual pentru practicieni în domeniul dreptului. Ediția a 2-a. Strasbourg: Consiliul European, 2019. pag. 86

³⁴³ COPEȚCHI S., *Provocarea infracțiunii în contextul măsurilor speciale de investigație*, În: Revista Institutului Național al Justiției, 2017, Nr. 3 (42), 2017. pag. 27

Recunoscută pentru prima dată în cauza *Teixeira de Castro*, provocarea a fost considerată de la bun început și incontestabil ca privind o persoană de dreptul la un proces echitabil. Noțiunea de *provocare* a fost definită ulterior în cauza *Ramanauskas v. Lituania*, ca fiind o situație în care agenții statului nu se limitează la investigarea în esență pasivă a activității infracționale, ci, mai degrabă, cu scopul acumulării probelor și a instituirii urmăririi penale, exercită o presiune asupra subiectului, incitându-l să comită o faptă pe care ultimul altfel nu ar fi comis-o³⁴⁴.

Din această perspectivă, cea mai relevantă speță asupra căreia s-a pronunțat Marea Cameră a Curții este *Ramanauskas v. Lituania*,³⁴⁵ circumstanțele căreia sunt particulare. Reclamantul, procuror la data faptelor, a fost contactat prin intermediul unei cunoștințe de o persoană necunoscută anterior, ulterior identificată ca ofițer al unui serviciu anticorupție. Aceasta i-a solicitat să obțină achitarea unei terțe persoane, oferindu-i în schimb 3.000 USD. Deși inițial a refuzat, reclamantul a acceptat după repetarea propunerii. Ofițerul a informat superiorii, fiind autorizată o operațiune simulată de corupere. Ulterior, reclamantul a primit suma promisă, fiind condamnat la închisoare pentru luare de mită.³⁴⁶

Curtea a examinat circumstanțele invocate pe terenul art. 6 § 1 din CoEDO, analizând în ce măsură procedura internă a garantat suficient și adecvat drepturile apărării, ținându-se cont de respectarea principiilor contradictorialității și a egalității armelor. Astfel, „judecătorii europeni au estimat că, atunci când un acuzat pledează că a fost provocat să comită o infracțiune, jurisdicțiile naționale penale trebuie să examineze prudent dosarul, deoarece procesul echitabil în sensul art. 6§1 din CoEDO reclamă respingerea tuturor probelor obținute prin intermediul provocării, cu atât mai mult dacă operațiunea s-a desfășurat în absența unui cadru legal și a garanțiilor legale suficiente. Prin urmare, Curtea a concluzionat că autoritățile naționale nu pot fi exonerate de răspundere pentru acțiunile ofițerilor de poliție, limitându-se la invocarea faptului că aceștia, deși îndeplineau acte specifice activității polițienești.

În plus, fiind autorizată simularea actelor de corupție și scutindu-l pe acesta de orice răspundere penală, autoritățile au conferit *ex post factum* un caracter legitim fazei preliminare și au profitat de rezultatele acesteia. Astfel, acțiunile au depășit cadrul unei anchete pasive a unei activități de natură penală în derulare: nu a existat nicio dovadă a faptului că reclamantul ar fi comis vreo infracțiune anterior, în special infracțiuni legate de corupție.”³⁴⁷

³⁴⁴ Hotărârea CtEDO în cauza *Ramanauskas v. Lituania*, App. No. 74420/01 din 05.02.2008 [online] [citât 10.08.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-84935> § 55

³⁴⁵ Hotărârea CtEDO în cauza *Ramanauskas v. Lituania*

³⁴⁶ SCOBIOALĂ D., POALELUNGI M. *Provocarea organizată în contextul jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului*, pag. 45

³⁴⁷ *Ibidem*, pag. 45

Respectiv, „autoritățile și instanțele naționale ar fi trebuit, cel puțin, să efectueze o examinare minuțioasă a faptului dacă autoritățile au provocat sau nu comiterea unei fapte penale. În acest sens, ele trebuiau să verifice, în mod special, motivele pentru care operațiunea a fost montată, gradul de implicare a poliției în comiterea infracțiunii și natura oricărei instigări sau presiuni la care a fost supus reclamantul.”³⁴⁸

O cauză relevantă în care CtEDO a constatat, în unanimitate, încălcarea art. 6 § 1 din Convenție, reținând că condamnarea s-a bazat pe probe obținute printr-o operațiune sub acoperire, este *Morari v. Republica Moldova*. În această cauză, reclamantul a răspuns unui anunț plasat de poliție privind obținerea unui pașaport românesc, fără a manifesta inițiativă proprie în continuarea contactelor. Ulterior, agentul sub acoperire a reluat legătura, a insistat ca reclamantul să acționeze ca intermediar și i-a oferit un beneficiu financiar. Curtea a constatat că nu existau indicii că reclamantul ar fi comis fapta fără intervenția agentului și nici dovezi privind implicarea sa anterioară în activități similare, concluzionând că acesta a fost provocat să comită infracțiunea.³⁴⁹

Subliniem, că în cauza *Khudobin v. Rusia*, CtEDO a statuat că „toate probele obținute prin provocare trebuie să fie excluse.”³⁵⁰ Prin urmare, observăm că Curtea evaluează operațiunile sub acoperire predominant în contextul Articolului 6 §1 din CoEDO. Deși este evident că, în mai multe cazuri, dreptul la respectarea vieții private protejat de Art. 8 CoEDO la fel este încălcat, aspectul cel mai important și problematic al cauzelor în care se invocă provocarea din partea statului constă în utilizarea probelor obținute în urma acestor acțiuni și, prin urmare, impactul probelor asupra dreptului la un proces echitabil. CtEDO face o „distincție majoră între operațiunile sub acoperire și instigarea polițienească. Criteriul decisiv pentru Curtea este dacă activitatea agentului sub acoperire se limitează la colectarea de informații sau dacă au instigat efectiv persoana să comită o faptă infracțională.”³⁵¹

Această abordare a fost formulată în cauza *Teixeira de Castro v. Portugalia*, în care Curtea a statuat că „instigarea poliției are loc atunci când ofițerii sub acoperire nu se limitează la investigarea unei activități criminale într-o manieră esențial pasivă, ci exercită o influență care conduce la comiterea infracțiunii.”³⁵² Astfel, primul și cel mai important criteriu pentru a distinge o operațiune sub acoperire legitimă de la provocare a devenit evaluarea dacă investigația a fost efectuată într-o manieră esențial pasivă.

³⁴⁸ *Ibidem*, pag. 46-47

³⁴⁹ Hotărârea CtEDO în cauza *Morari v. Republica Moldova*, App. No. 65311/09 finală din 08.06.2016 [online] [citat 12.08.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-161369>

³⁵⁰ Hotărârea CtEDO în cauza *Khudobin v. Rusia*, App. No. 59696/00 finală 26.01.2007 [online] [citat 12.08.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-77692> §§ 133-135

³⁵¹ Hotărârea CtEDO în cauza *Teixeira de Castro v. Portugalia*,. § 27.

³⁵² *Ibidem*, § 38

În continuare, Curtea a conturat o abordare mai specifică în jurisprudența sa: „în primul rând, motivele care stau la baza operațiunii sub acoperire sunt relevante pentru a examina dacă existau suspiciuni obiective că persoana era implicată în activități criminale sau era predispusă să comită o infracțiune.”³⁵³ Aceste suspiciuni din partea autorităților trebuie să se bazeze pe motive rezonabile. În contrast, simpla presupunere că o persoană ar putea fi „potențial predispusă” nu este suficientă. Mai mult, faptul că reclamantul nu avea antecedente penale sau că nu fusese deschisă nicio investigație împotriva sa este un indicator puternic pentru o manieră esențial non-pasivă și, prin urmare, pentru o provocare din partea agenților statului. În baza acestor considerente, CtEDO a elaborat factorii de diferențiere, afirmând, de exemplu, în cauza *Vanyan v. Rusia* că legătura cauzală a implicării poliției este un alt aspect care trebuie luat în considerare. Mai ales dacă „nu există nimic care să sugereze că infracțiunea ar fi fost comisă fără intervenția acestora”³⁵⁴. În plus, în cauza *Vanyan v. Rusia*, Curtea a afirmat că o simplă declarație că poliția dispunea de informații referitoare la implicarea unei persoane nu mai este considerată suficientă. De asemenea, în cauza *Ramanauskas v. Lituania*, autorităților s-a transferat sarcina probei în ceea ce privește existența unor motive rezonabile pentru existența suspiciunii. CtEDO a subliniat că o suspiciune nu poate fi fundamentată exclusiv pe auzite.³⁵⁵

În baza jurisprudenței CtEDO în materia probelor obținute prin provocare, putem face concluzii relevante despre excluderea probelor din cauza penală. În cauza *Furcht v. Germania*, CtEDO a subliniat că există o jurisprudență bine stabilită că Articolul 6 (1) din CoEDO, care nu permite utilizarea probelor obținute ca rezultat al provocării. Având în vedere această jurisprudență, Curtea a concluzionat că orice măsură care nu constă în excluderea probelor obținute prin provocare în cadrul procesului penal sau care nu conduce la consecințe similare trebuie considerată insuficientă. În final, CoEDO a afirmat explicit că nu este „convinsă că chiar și o reducere considerabilă a pedepsei reclamantului poate fi considerată o procedură cu consecințe similare cu excluderea probelor contestate”.³⁵⁶

În hotărârea din cauza *Bannikova v. Rusia*, Curtea a propus un test în două etape, care cuprinde: a) un element de drept material (cu abordare obiectivă), chestiunea relevantă fiind dacă agenții sub acoperire au rămas în limitele unui comportament „esențialmente pasiv” sau le-au depășit; și b) un element procesual, aspectul care vizează dacă reclamantul a avut posibilitatea să

³⁵³ Council of Europe. *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights – Right to a Fair Trial (Criminal Limb)*. Strasbourg: Council of Europe, 2020. Guide on Article 6. Right to a fair trial, 2014, pag. 26. [online] [citat: 05.04.2025]. Disponibil: <https://rm.coe.int/1680304c4e>

³⁵⁴ Hotărârea CtEDO în cauza *Vanyan v. Rusia*, § 47

³⁵⁵ Hotărârea CtEDO în cauza *Ramanauskas v. Lituania*, § 67

³⁵⁶ Hotărârea CtEDO în cauza *Furcht v. Germany*, App. No. 54648/09 din 23.01.2015 [online] [citat 12.08.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-147329> §§ 68, 69

invoce eficient problema provocării pe parcursul procesului și modul în care instanțele naționale au soluționat-o.³⁵⁷

Astfel, actualmente CtEDO folosește două teste pentru verificarea existenței provocării.

Primul testul substanțial în cadrul căruia se verifică dacă organele de ancheta au avut un comportament “esențial pasiv”, raportându-l la:

a) motivele care au stat la baza pornirii urmăririi penale, verificând în special dacă până la momentul intervenției organului de urmărire penală au existat suspiciuni obiective cu privire la implicarea acuzatului în activități infracționale ori predispunerea acestuia de a fi implicat în asemenea activități.

b) comportamentul organelor pe durată investigației pentru a stabili dacă acestea au exercitat o asemenea influență asupra acuzatului care a condus la provocarea acestuia la comiterea unei infracțiuni pe care astfel nu ar fi comis-o, în scopul de a obține probe și a formula acuzația penală.³⁵⁸

c) standardul legislativ, fiind necesar ca legislația să fie clară și previzibilă în ceea ce privește autorizarea măsurilor investigative, inclusiv pentru supravegherea acestora.

Udroiu M., subliniază că „al doilea test folosit de CtEDO este testul procedural al provocării, acesta fiind al doilea pas al analizei loialității procedurii în care se examinează modalitatea în care instanțele naționale au analizat apărările acuzatului prin care a invocat existența provocării, analizând:

a) modul în care instanțele naționale au verificat incidența în cauză a sancțiunii excluderii probelor neloial administrate invocate de acuzat;

b) declarațiile investigatorilor sub acoperire sau a altor martori care pot depune mărturie cu privire la problematica provocării cu asigurarea posibilității ca apărarea să le poată adresa întrebări.”³⁵⁹

Nu în toate cazurile în care se invocă provocarea Curtea Europeană procedează la o analiză în doi pași utilizând ambele teste. Astfel, în toate cauzele evaluarea respectării dreptului la un proces echitabil va începe cu analiza testului substanțial. Dacă se reține cu suficientă certitudine că organele de urmărire penală au acționat de o manieră pasivă și nu l-au provocat pe reclamant să comită o infracțiune, CtEDO nu mai procedează și la testul procedural, deoarece constată că

³⁵⁷ VITKAUSKAS D., DIKOV G., *Protecția dreptului la un proces echitabil conform Convenției Europene a Drepturilor Omului*. Manual pentru practicieni în domeniul dreptului. pag. 87

³⁵⁸ UDROIU M., *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. I. pag. 506

³⁵⁹ *Ibidem*, pag. 507

probele obținute în urma investigației puteau fi folosite în procesul penal și nu ridicau probleme din perspectiva respectării dreptului la un proces echitabil.

Din perspectiva testului substanțial se poate reține existența unei activități pasive a organelor de urmărire penală care nu relevă o provocare dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții: „să existe o suspiciune rezonabilă că o persoană participă la o infracțiune sau pregătește săvârșirea unei infracțiuni ori are o predispoziție de a se implica în activități infracționale (spre exemplu, s-a considerat a fi un indiciu al unei activități infracționale anterioare ori a intenției de a se implica într-o activitate infracțională faptul că reclamantul era familiar cu prețul drogurilor și avea posibilitatea de a cumpăra droguri în scurt timp;”³⁶⁰ activitatea organelor de urmărire penală sau a colaboratorilor acestora să fi fost autorizată în condițiile legii; agenții statului sau colaboratorii acestora va fi acționat cu bună-credință și să nu fi făcut altceva decât să ofere făptuitorului o oportunitate de a comite o infracțiune.³⁶¹

În situația în care, „în urma aplicării testului substanțial, se constată existența unei provocări incompatibile cu dispozițiile art. 6 parag. 1 CoEDO ori atunci când Curtea Europeană constată că nu se poate reține cu suficientă certitudine existența unui comportament procesual loial (fie din cauza lipsei informațiilor de la dosarul cauzei, fie a nedivulgării acestora de către autoritățile naționale sau din pricina contradicțiilor dintre părți în interpretarea situațiilor de fapt) se va trece la pasul al doilea, constând în evaluarea testului procedural. Metodologia de analiză în cazul provocării se încadrează în modul de evaluare a echității procedurii utilizat de către Curtea de la Strasbourg, potrivit căruia încălcarea unor reguli procedurale ori a unui drept garantat de CoEDO nu conduce *per se* la constatarea încălcării caracterului echitabil al procesului penal, ci impune a se evalua dacă procedura este echitabilă în ansamblu.”³⁶²

Având în vedere jurisprudența CtEDO, Hotărârea Plenului CSJ cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție nr. 11 din 22.12.2014, la fel, elucidează aspectele legate de provocarea la comiterea infracțiunii. Plenul CSJ a determinat că „se va considera prezența unei provocări în acte de corupție dacă sunt întrunite *următoarele condiții cumulative*: acțiunea presupusă ca act de complicitate tinde să fie probată prin solicitarea care provine de la o persoană ce avea sarcina să descopere infracțiunea sau când există o determinare directă la comiterea unui act de complicitate din partea unui denunțator; lipsesc indicii obiectivi că fapta ar fi fost săvârșită fără această intervenție; nu există suspiciuni obiective că

³⁶⁰ Hotărârea CtEDO în cauza *Shannon v. Marea Britanie*, App. No. 6563/03 din 04.01.2006 [online] [citat 12.08.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-70364> §40

³⁶¹ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. I. pag. 508-510

³⁶² *Ibidem*, pag. 507

persoana ar fi implicată în acte de corupție înainte de implicarea agenților statului sau, după caz, a persoanelor private care acționează sub supravegherea agenților statului.”³⁶³

La fel, plenul CSJ atenționează instanțele naționale, că „orice declarație că acuzatul a fost provocat la săvârșirea actelor de corupție urmează a fi analizată de către instanțele de judecată în hotărârile sale și este sarcina acuzării să demonstreze că nu a fost o provocare. Instanțele urmează să evalueze dacă acțiunile provocatorului privat au avut efectul provocării și dacă infracțiunea putea fi comisă fără intervenția provocatorului.”³⁶⁴

Atragem atenția că, la nivel național, Curtea Supremă de Justiție, examinând argumentele invocate în recursuri privind provocarea la comiterea infracțiunii, s-a pronunțat amplu asupra acestei instituții, în special în materia infracțiunilor de corupție, domeniu în care s-a conturat o jurisprudență națională consistentă.

În cauza nr.1ra-698/2017, Colegiul penal lărgit al CSJ a concluzionat că „*în speță au fost prezente acțiuni active de instigare și provocare a lui P.G. la săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 324 alin. (3) lit. a) Cod penal, fapt ce reiese din următoarele: organul de urmărire penală nu a prezentat probe credibile ce ar confirma, că inculpatul P.G. a pretins suma de bani de la B.R. prin intermediul avocatului D.A.; probele prezentate de către partea acuzării în susținerea învinuirii sunt lovite de nulitate în temeiul art. 94 alin. (1) pct. 11) Cod de procedură penală, fiindcă au fost obținute prin provocarea, facilitarea și încurajarea persoanei la săvârșirea infracțiunii, de către persoane oficiale din cadrul CNA și Procuraturii Anticorupție; probele prezentate - declarațiile martorilor B.R., D.A. (fiind lipsite de credibilitate) și înregistrările video și stenograma convorbirilor dintre P.G. și D.A. nu demonstrează vina inculpatului în pretinderea, acceptarea și primirea sumei de 200 dolari SUA, dar dimpotrivă, dovedesc faptul instigării, provocării și încurajării lui la comiterea infracțiunii ...*”³⁶⁵

Într-o altă cauză penală, provocarea a fost analizată prin prisma celui de-al doilea criteriu (comportamentul agentului sub acoperire), Curtea Supremă de Justiție „analizând argumentul părții apărării formulat în recurs privind nulitatea probelor obținute prin acțiunile agenților sub acoperire de provocare, a susținut argumentele instanței de apel, precum că înregistrările de comunicare și imaginile întâlnirilor dintre denunțator și condamnat au arătat că agenții sub

³⁶³ Hotărârea Plenului CSJ cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție nr. 11 din 22.12.2014. pct. 25.3 [online] [accesat: 02.10.2024]. Disponibilă: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=216

³⁶⁴ *Ibidem*, pct. 25.4

³⁶⁵ Dosarul nr.1ra-698/2017.

acoperire nu au exercitat presiuni asupra inculpatului pentru a-l determina să comită infracțiunea de trafic de influență.”³⁶⁶

În continuare, vom proceda la analiza situației de inadmisibilitate prevăzută de art. 94 alin. (1) pct. 12) din CPP, adică obținerea probelor prin promisiunea sau acordarea unui avantaj nepermis de lege. După cum se afirmă în literatura de specialitate,³⁶⁷ este imposibil să enumerăm toate tipurile de influență ilegală, dar stabilirea răspunderii, inclusiv procesual-penale prin aplicarea sancțiunii excluderii probei, pentru acestea este necesară. Acest aspect urmează a fi dezvoltat prin jurisprudența, reieșind din circumstanțele fiecărui caz.³⁶⁸

Subliniem, că în situația în care procurorul sau ofițerul de urmărire penală informează acuzatul despre anumite prevederi legale care pot fi aplicate, aplicarea cărora depinde de voința acuzatului, nu poate fi considerat că s-a obținut o probă prin promisiune sau acordarea unui avantaj interzis de lege.

Aplicarea regulilor de excludere a probelor nu vizează exclusiv situațiile în care probele sunt obținute în mod direct prin mijloace nelegale, dar se extinde și asupra probelor derivate. Doctrina „fructul pomului otrăvit” a fost încorporată în Codul de procedură penală prin adoptarea Legii nr. 264-XVI din 28.07.2006, prin care art. 94, care reglementează datele neadmise ca probe, a fost completat cu alineatul (5), cu următorul cuprins: „*Prevederile alin. (1)–(4) se aplică în mod corespunzător și probelor obținute în temeiul probelor menționate la alin. (1)–(4), cu excepția cazului în care probele derivate se bazează pe o sursă independentă sau ar fi fost descoperite inevitabil*”³⁶⁹.

Încorporarea în Codul de procedură penală al art. 94 alin. (5) din CPP, a vizat transpunerea în procedura penală națională a doctrinei „fructelor pomului otrăvit”, stipulând că probele derivate se exclud dacă obținute în temeiul probelor nelegale, cu excepția cazului în care probele derivate se bazează pe o sursă independentă sau ar fi fost descoperite inevitabil. „Fructul pomului otrăvit” este o metaforă juridică născută și dezvoltată prin jurisprudența instanțelor din Statele Unite ale Americii. Rațiunea din spatele metaforei este evidentă: dacă sursa probei (pomul) este ilegală, adică contaminată, atunci orice derivă din ea (fructul) are aceeași viciere.³⁷⁰

³⁶⁶ Fișă Tematică a Curții Supreme de Justiție din 08.05.2025. Dreptul penal. *Provocarea la comiterea infracțiunii*. [online] [accesat: 11.10.2025].

Disponibilă: https://csj.md/images/FT_-_Provocarea_la_comiterea_infrac%C8%9Biunii.pdf

³⁶⁷ ULIANOVSKI Gh., CURMEI I. *Latura obiectivă a infracțiunii de constrângere de a face declarații*. În: Revista Națională de Drept. nr. 1(183), 2016. pag. 3

³⁶⁸ DOLEA I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. pag. 335

³⁶⁹ LEONTIEVA S., *Codul de procedură penală: doctrina „fructul pomului otrăvit” și probele derivate*. În: Revista Institutului Național al Justiției Nr. 2(73). ISSN 1857-2405. pag. 15

³⁷⁰ *Ibidem*, pag. 15

După cum afirmă UdROIU M. „potrivit acestui principiu se analizează excluderea probelor administrate în mod nelegal. Relația dintre proba nelegală și cea derivată nu trebuie restrânsă la raportul dintre declarația nelegal administrată și mijlocul material de probă descoperit ulterior în baza acesteia, ci se referă la toate probele rezultate direct sau indirect din probe nelegal sau neloial administrate și care nu puteau fi obținute dintr-o sursă independentă.”³⁷¹

Astfel, „constatarea nelegalității și/sau neloialității unei probe face ca să se nască o prezumție de nelegalitate/neloialitate și asupra probelor în acuzare, care, privite autonom, nu suferă de astfel de vicii, dar care sunt dependente juridic de proba nelegală.”³⁷²

În asemenea situații, apărarea va încerca să demonstreze, la nivelul unei suspiciuni rezonabile, că proba este de natură derivată dintr-o probă obținută nelegal, iar acuzării revine sarcina să aducă suficiente dovezi pentru a răsturna prezumția de nelegalitate, prin aplicarea doctrinelor privind atenuarea, sursa independentă sau descoperirea inevitabilă, care ar putea întrerupe legătura juridică dintre proba obținută nelegală și cea prezumată a fi nelegală.

În vederea înțelegerii circumstanțelor în care funcționează excluderea probelor derivate în conformitate cu art. 94 alin. (5) din CPP și în special situațiilor în care aceste probe pot fi lăsate la materialele cauzei penale, propunem să examinăm mai apropiat doctrina și jurisprudența statelor *common-law*, unde s-a arătat că probele administrate ulterior în mod legal nu se exclud dacă: relația dintre proba administrată nelegal și probele administrate ulterior legal este marginală (*doctrina atenuării*), dacă proba ulterioară putea fi obținută și prin alte mijloace legale, diferite de proba inițial administrată nelegal (*doctrina sursei independente*) și dacă proba ulterior administrată în mod nelegal, ar fi fost inevitabil descoperită ulterior prin mijloace legale (*doctrina descoperirii inevitabile*).

Excepția de atenuare permite utilizarea probelor descoperite ca urmare a comportamentului nelegal al autorităților, dacă legătura dintre comportamentul ilegal și descoperirea probelor este suficient de slabă. În jurisprudența SUA s-a utilizat trei criterii pentru a stabili cât de mult legătura de cauzalitate s-a atenuat. „Primul criteriu este perioada de timp scursă între nelegalitatea comisă de către organele poliției și obținerea probei derivate. Cu cât este mai mare această perioadă, cu atât există șanse mai mari ca legătura de cauzalitate să dispară.

Un alt criteriu vizează intervenția unor diferite împrejurări. Cu cât există mai multe împrejurări care intervin în lanțul causal dintre ilegalitate și proba derivată, cu atât mai atenuat este legătura de cauzalitate.”³⁷³ Astfel, decizia unei persoane, luată în deplină cunoștință de cauză

³⁷¹ UDROIU M., *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. II. pag. 1369

³⁷² *Ibidem*, pag. 1370

³⁷³ LEONTIEVA S., *Codul de procedură penală: doctrina „fructul pomului otrăvit” și probele derivate*. pag. 15

și în mod voluntar, de a da o declarație sau aplicarea avertismentului Miranda sunt împrejurări care trebuie luate în considerare pentru a stabili dacă legătura de cauzalitate a fost întreruptă. „Cu toate acestea, în cauza *Brown v. Illinois* (1975), Curtea Supremă a arătat că, în ciuda faptului că inculpatului i s-a aplicat avertismentul Miranda, declarația sa, dată la sediul poliției la circa o oră după ce apartamentul i-a fost percheziționat ilegal (și arestarea sa având caracter ilegal), trebuie să fie exclusă, ca fruct al pomului otrăvit. În decizia pronunțată Curtea a statuat că instanțele trebuie să iau în considerare patru factori pentru a stabili dacă o confesiune a fost obținută prin exploatarea unei arestări ilegale: 1) mai întâi, dacă poliția a adus la cunoștința drepturile; 2) al doilea, proximitatea temporală dintre arestare și confesiune; 3) al treilea, prezența unor circumstanțe interveniente; și 4) al patrulea, scopul și gravitatea comportamentului ilegal al autorităților...”³⁷⁴

Alt treia criteriu care urmează a fi luat în considerare la aplicarea doctrinei atenuării este gravitatea ilegalității inițiale. Cu cât este mai gravă încălcarea legii de către poliție, cu atât mai mult se impune excluderea probelor care provin ca urmare a acelei nelegalități. În cazul în care încălcarea este minoră sau neintenționată, necesitatea de a descuraja conduita ilegală a polițiștilor este mai mică.

În cauza *United States v. Ceccolini*, un ofițer de poliție a descoperit probe care demonstau activitatea criminală în cadrul unei percheziții ilegale, iar ofițerul a informat un agent federal despre descoperirea sa. La patru luni după percheziția ilegală, agentul federal l-a intervievat pe un angajat al inculpatului care fusese martor la percheziția ilegală. Angajatul a depus ulterior mărturie în fața unui mare juriu despre percheziția ofițerului de poliție. În mare parte pe declarațiile martorului au condus la pronunțarea sentinței de condamnare. Curtea Supremă a menținut sentința de condamnare, concluzionând că, deși percheziția a fost neconstituțională, legătura dintre percheziție și mărturia martorului a fost atenuată. În cauza data, apreciind circumstanțele administrării probei derivate, adică declarațiilor martorului, Curtea a introdus factori suplimentari celor enunțate în cauza Brown, pe lângă circumstanțele legate de administrarea probelor. Primul factor adăugat a fost tipul probei derivate din conduita ilegală a autorităților. Curtea a precizat că analiza va implica factori de atenuare în cazurile care implică declarațiile unui martor față de cele în care este vorba despre audiere a acuzatului sau dovezi tangibile. În al doilea rând, Curtea a subliniat că cooperarea unui martor descoperit ilegal joacă un rol important în evaluarea atenuării: dacă martorul, după ce a fost descoperit, consimte liber să depună mărturie, Curtea va considera

³⁷⁴ STRATTON B. *The Attenuation Exception to the Exclusionary Rule: A Study in Attenuated Principle and Dissipated Logic*. În: *The Journal of Criminal Law & Criminology*, nr. 1 (1984): 147–174. Disponibil: <https://jclc.law.northwestern.edu/issues/the-attenuation-exception-to-the-exclusionary-rule-a-study-in-attenuated-principle-and-dissipated-logic-2/> pag. 147

probabil că legătura causală dintre comportamentul ilegal al autorităților și mărturia martorului este atenuată.³⁷⁵

Doctrina atenuării trebuie privită „cu mult mai multă prudență în dreptul intern, întrucât implică, între altele, posibilitatea descoperirii probei derivate din alte surse, iar nu inevitabilitatea descoperirii acesteia.”³⁷⁶

Doctrina sursei independente a fost creată jurisprudențial de către Curtea Supremă a Statelor Unite, implicând faptul că proba legal administrată poate fi menținută în procesul penal, dacă ea provine dintr-o sursă independentă care nu se află în legătură causală cu probă nelegal administrată. În cauza *Murray v. United States (1988)*, Curtea a hotărât că atunci când ofițerii efectuează două percheziții, prima ilegală și a doua legală, dovezile confiscate în timpul celei de-a doua percheziții sunt admisibile dacă a doua percheziție este cu adevărat independentă față de prima.

Doctrina descoperirii inevitabile, creată la fel prin jurisprudența Curții Supreme a Statelor Unite, „implică faptul că organele de anchetă trebuie să administreze suficiente probe din care să rezulte că proba ar fi fost oricum descoperită prin mijloace legale.”³⁷⁷

Cauza de referință pentru doctrina descoperirii inevitabile este *Nix v. Williams (1984)*, în care Curtea Supremă a confirmat aplicarea excepției descoperirii inevitabile la regula excluderii probelor. În acel caz, inculpatul făcuse declarații referitoare la locația cadavrului în lipsa avocatului, iar când poliția a descoperit locul aflării corpului victimei, inculpatul a fost găsit vinovat de omor de gradul I. Inculpatul a solicitat excluderea probelor pe motiv că declarațiile încalcă dreptul său la avocat, garantat de al Șaselea Amendament. Cu toate acestea, Curtea Supremă a hotărât că regula descoperirii inevitabile trebuie să fie aplicată deoarece victima ar fi fost găsită oricum în acea zi, având în vedere că locația exactă era la doar două mile și jumătate de locul în care poliția deja desfășura operațiuni de căutare și în direcția în care se desfășura căutarea. Curtea a mai argumentat că regula excluderii probelor are scopul de a descuraja comportamentul ilegal al poliției în obținerea probelor. Totuși, regula descoperirii inevitabile nu ar încălca acest scop.

În contextul CtEDO, doctrina descoperirii inevitabile a fost analizată în cazul în care a existat o încălcare a dreptului la un proces echitabil sau a drepturilor fundamentale ale unui individ, în special în ceea ce privește dreptul la apărare și protecția împotriva auto-incriminării (Articolul 6 și 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului).

³⁷⁵ *Ibidem*, pag. 148

³⁷⁶ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. II. pag. 1372

³⁷⁷ LEONTIEVA S., *Codul de procedură penală: doctrina „fructul pomului otrăvit” și probele derivate*. pag. 15

Cauza *Gafgen v. Germania* este un exemplu relevant în ceea ce privește aplicarea principiilor legate de drepturile fundamentale, inclusiv utilizarea probelor obținute prin metode care pot încălca drepturile unui inculpat, dar și aplicarea doctrinei descoperirii inevitabile. Așadar, Curte a notat că „niciun consens nu se degajă clar între statele contractante ale Convenției, instanțele altor state și alte organe de control al respectării drepturilor omului cu privire la domeniul de aplicare precis al normei de excludere a probei.”³⁷⁸

În special, factori cum sunt problema de a ști dacă elementele de probă contestate ar fi fost oricum descoperite ulterior, indiferent de metoda de anchetă interzisă, pot avea o incidență asupra admisibilității acestor probe. Curtea a enumerat probele care s-ar fi putut considera independente. Așadar, Curtea menționează că „tribunalul regional și-a bazat în mod expres constatările cu privire la săvârșirea infracțiunii comise de reclamant – și, prin urmare, constatările care duc la condamnarea celui în cauză pentru omor și răpire cu cerere de răscumpărare – exclusiv pe noile mărturii complete pe care reclamantul le-a depus la proces. Acesta a considerat, de asemenea, noile mărturii ca fiind baza esențială, dacă nu chiar baza unică, a constatărilor sale privind planificarea infracțiunii, care a jucat, de asemenea, un rol în verdictul de vinovăție și pedeapsă.”³⁷⁹

Reieșind din cele analizate, susținem opinia lui Udriș M., precum că „toate doctrinele expuse mai sus vizează în realitate un singur element: lipsa unei veritabile cauzalități juridice între proba nelegal sau neloial administrată și proba derivată, care nefiind de natură de a conduce la afectarea echitabilității procesului (inclusiv în componenta referitoare la prezumția de nevinovăție) nu justifică excluderea probelor derivate, ca urmare a înlăturării prezumției de nelegalitate/neloialitate ale acestora.”³⁸⁰

Observăm că dintre cele trei doctrine care stabilesc excepții de la regula excluderii și permit folosirea probelor derivate (*doctrina atenuării*, *doctrina sursei independente*, *doctrina descoperirii inevitabile*), legiuitorul autohton, prin art. 94 alin. (5) din CPP a integrat doar două: doctrina sursei independente și doctrina descoperirii inevitabile.³⁸¹

Considerăm că această alegere a fost făcută de legiuitorul național având în vedere că cu toate că Curtea Supremă a SUA a pledat pentru o abordare prudentă, doctrina atenuării este una dintre cele mai criticate de către teoreticienii occidentali, care susțin că numeroasele stimulente oferite de excepția de atenuare pentru comiterea abuzurilor reduc eficiența efectului de descurajare al regulii excluderii probelor.

³⁷⁸ Hotărârea CtEDO în cauza *Gafgen v. Germania* § 174

³⁷⁹ DOLEA I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. pag. 338

³⁸⁰ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. II. pag. 1372

³⁸¹ LEONTIEVA S. *Codul de procedură penală: doctrina „fructul pomului otrăvit” și probele derivate*. pag. 16

Având în vedere că excepția de atenuare erodează protecțiile oferite de cel de-al patrulea amendament, se impune abandonarea acesteia. În contextul alin. (5) al art. 94 din CPP, discreția judiciară joacă un rol esențial în interpretarea și aplicarea excepțiilor, respectiv - situațiile în care proba derivată se bazează pe o sursă independentă sau ar fi fost inevitabil descoperită.³⁸² Totodată, „exercitarea discreției judiciare trebuie să fie motivată riguros, astfel încât soluția de admitere sau excludere a unei probe derivate să fie transparentă, verificabilă și supusă controlului în căile de atac, prevenind astfel posibile abuzuri sau interpretări arbitrare.”³⁸³

Este deosebit de relevant să remarcăm că va exista o prezumție absolute de nelegalitate a probei derivate care atrage excluderea lor automată ori de câte ori la baza nelegalității probei principale a stat aplicarea torturii în sensul art. 3 CoEDO. Astfel, în raport cu aceste probe nu se va mai realiza un test de păstrare a echilibrului prin aplicarea doctrinelor sursei independente și descoperirii inevitabile.

Reiterăm constatările Curții în cauză Levinta potrivit cărora „declarațiile obținute de la reclamânți, ca urmare a torturării lor și în timp ce ei au fost lipsiți de orice asistență din partea avocaților lor și confrunțați cu o lipsă totală de reacție din partea autorităților la plângerile avocaților lor, cad în categoria declarațiilor care nu ar trebui niciodată să fie admise în procedurile penale, deoarece folosirea unor astfel de probe ar face astfel de proceduri inechitabile în ansamblu, indiferent dacă instanțele de judecată s-au bazat și pe alte probe. Cu alte cuvinte, chiar dacă în dosarul penal există probe independente, obținute legal, dar alte probe au fost obținute prin aplicarea torturii, tot materialul probator va fi inadmisibil.”³⁸⁴

Totodată, susținem integral opinia exprimată în literatura de specialitate,³⁸⁵ conform căreia probele obținute nelegal și probele derivate din acestea nu vor fi excluse dacă sunt în favoarea persoanei ale cărei drepturi au fost încălcate.

Astfel, probele derivate din probele administrate prin încălcarea prevederilor art. 94 alin. (1)-(4) din CPP, vor fi excluse din materialul probator al cauzei, cu îndeplinirea cumulative a următoarelor condiții: probele derivate au fost obținute în mod direct din probe administrate în mod nelegal; probele derivate nu au putut fi obținute într-un alt mod. *Per a contrario*, dacă proba obținută ulterior probei nelegale ar fi putut fi obținută și în alt mod, de exemplu prin coroborarea informației cu alte mijloace de probă, independente de proba nelegală, sancțiunea excluderii nu va

³⁸² *Ibidem*, pag. 18

³⁸³ *Ibidem*, pag. 18-19

³⁸⁴ DOLEA I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. pag. 338

³⁸⁵ IUGAN A.-V. *Excluderea probelor. Studiu de drept comparat*. În: Revista Dreptul nr. 5/2020. ISBN: 1018-043500520. [online] [accesat: 28.03.2025]. Disponibil la: <https://revistadreptul.ro/shop/excluderea-probelor-studiu-de-drept-comparat-i/.universuljuridic.ro+2> pag. 52

fi incidentă. Astfel, concretizăm că probele derivate urmează a fi considerate probele obținute în mod legal.

Stabilirea legăturii dintre proba nelegală și proba derivată reprezintă un atribut al organului judiciar competent, doctrina subliniind că acest demers fiind dificil de realizat în practică.³⁸⁶

Potrivit doctrinei și jurisprudenței, probele derivate administrate în mod legal nu sunt excluse dacă: „legătura dintre probe obținute nelegal și probele administrate ulterior legal este marginală, fiind atenuată, nelegalitatea fiind depistată; proba ulterioară putea fi obținută și pe alte căi legale, pe cât posibil dintr-o sursă independentă; proba ulterior administrate, chiar dacă este legată de cea nelegală, a fost inevitabil ulterior descoperită prin mijloace legale.”³⁸⁷

Analiza temeiurilor care atrag excluderea probelor din cauza penală, ne-a permis să formulăm următoarele concluzii:

1. „Prin hotărârile sale, CtEDO a introdus noi principii juridice, oferind îndrumări clare și structurate în raționamentul lor judiciar naționalilor instanțele cu privire la aprecierea probelor obținute ilegal, inclusiv diferitelor argumente pentru necesitatea excluderii probelor.”³⁸⁸ Totuși, CtEDO consideră problema admisibilității ca fiind în primul rând una reglementată de legea națională. Preocuparea sa este mai degrabă legată de întrebarea dacă procedurile în ansamblu, inclusiv modul în care au fost obținute probele, pot fi considerate echitabile în ansamblu. Faptul că probele au fost obținute ilegal nu va duce la considerarea procedurilor ca fiind inechitabile în ansamblu.³⁸⁹

2. „În doctrina procesual-penală, este discutabil dacă probele obținute ilegal trebuie excluse pe baza oricărei discrepanțe cu legea aplicabilă sau dacă o astfel de excludere trebuie aplicată doar încălcărilor anumitor norme, în special normelor semnificative care exprimă valorile fundamentale sau în cazul încălcărilor grave. În opinie noastră, ar trebui să prevaleze o abordare care promovează respectarea strictă a prevederilor legale de către autoritățile statului, mai ales că legiuitorul a instituit criterii clare pentru deciderea admisibilității probelor.”³⁹⁰

În contextul reglementărilor actuale ale Codului de procedură penală, motivelor de excludere a probelor este consacrată o reglementare detaliată, reflectând atât evoluțiile recente din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, cât și influențele tradiției juridice din sistemul

³⁸⁶ DAMASCHIN M., NEAGU I. *Tratat de procedură penală. Partea Generală*. pag. 474

³⁸⁷ CRIȘU A. *Drept procesual penal. Partea generală*. pag. 572

³⁸⁸ LEONTIEVA S. *Rolul Curții Europene a Drepturilor Omului în stabilirea standardelor pentru excluderea probelor*. pag. 587

³⁸⁹ LEONTIEVA S., TODERICA V., *Explorarea regulii admisibilității probelor în procesul penal: o analiză teoretică și practică*. În: Revista Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), Nr. 3(173). ISSN 1814-3199/ISSNe 2345-1017. pag. 202

³⁹⁰ *Ibidem*, pag. 204

common-law. Această abordare subliniază un progres semnificativ în protejarea drepturilor fundamentale ale părților implicate în procesul penal, în scopul asigurării unui proces echitabil și al prevenirii abuzurilor autorităților.

3. În analiza dispozițiilor art. 94 din CPP care reglementează date neadmise ca probe, am încercat să elucidăm principalele aspecte care vizează fiecare motiv de inadmisibilitate a acestora. Constatăm că articolul în cauză prevede atât motive ce impun excluderea automată a probelor – cum ar fi în cazul aplicării violenței, amenințărilor sau a altor mijloace de constrângere – cât și motive ce permit excluderea discreționară, atunci când autoritățile competente, în baza unei evaluări legale, trebuie să decidă asupra admisibilității unei probe. La fel, am observat că regulile care interzic utilizarea probelor nu se referă doar la categoriile de probe. Uneori, interdicția vizează și modul în care acestea au fost administrate.

4. Inspirat din deciziile CtEDO și jurisprudență americană, legiuitorul autohton a încorporat în CPP și doctrina *fructelor pomului otrăvit*, care presupune că probele derivate din probe administrate în mod nelegal vor fi excluse din materialul probator al cauzei penale. Specificăm că alin. (5) al art. 94 din CPP a reușit să reflecte și excepțiile de la regula excluderii probelor derivate. Totuși, „constatăm că din cele trei doctrine dezvoltate în jurisprudența SUA care stabilesc excepții de la doctrina „fructului pomului otrăvit”, în CPP au fost incorporate doar două. Acestea sunt: doctrina sursei independente și doctrina descoperirii inevitabile. Justificarea rațiunilor legiuitorului autohton poate fi dedusă din faptul că cele mai mari critice în literatură de specialitate occidentală, în special a Statelor Unite, sunt exprimate anume în privința doctrinei atenuării.”³⁹¹

2.4 Concluzii la Capitolul II

Procesul de administrare a probelor în cadrul unei cauze penale este, în general, unul complex, care implică existența riscurilor de încălcare a principiilor fundamentale ale dreptului, precum și a reglementărilor procesuale aplicabile, ceea ce poate duce la contaminarea probelor sau la obținerea acestora prin metode nelegale, afectând astfel admisibilitatea lor în fața instanței de judecată.

Excluderea probelor reprezintă o instituție importantă în cadrul dreptului procesual penal, care este reglementată distinct în CPP autohton, având ca scopul respectarea principiilor legalității și loialității în administrarea probelor. În conformitate cu prevederile art. 95 din CPP, admisibilitatea se bazează pe criterii esențiale precum relevanța, concludența și utilitatea acestora

³⁹¹ LEONTIEVA S. *Codul de procedură penală: doctrina „fructul pomului otrăvit” și probele derivate*. pag. 16

în contextul procesului penal. Inadmisibilitatea probelor, pe de altă parte, intervine atunci când probele sunt obținute ilegal sau în mod abuziv. Astfel, excluderea probelor, în calitate de instituție procesuală distinctă, are rolul de a proteja drepturile procesuale și de a asigura legalitatea procesului.

Dezvoltarea instituției excluderii probelor este un subiect care depășește cadrul tehnic al dreptului procesual penal, fiind strâns legată de principii filosofice fundamentale, care pune în balanță interesele statului, în scopul protejării societății și sancționării infracțiunilor, și interesele individului, care trebuie să își păstreze drepturile și libertățile fundamentale. Totuși, în viziunea noastră, argumentele care stau la baza existenței instituției excluderii probelor în drept procesual penal sunt solide și extrem de pertinente, având un fundament profund atât în doctrina juridică, cât și în practica judiciară, asigurând un echilibru între interesul statului de a combate infracționalitatea și respectarea drepturilor fundamentale ale individului.

Excluderea probelor este tratată în literatura de specialitate ca o sancțiune procesual penală autonomă, distinctă de alte forme de sancțiuni procedurale, precum nulitatea. Sancțiunea excluderii este instrumentul prin care se aplică și se concretizează principiile reglementate de instituția excluderii probelor, asigurând respectarea legii și un proces echitabil.

Fiind realizată analiza comparativă a sancțiunilor procedurale nulitatea și excluderea probelor, am stabilit că nulitatea reprezintă o sancțiune cu rădăcini adânci în tradiția dreptului procesual, fiind reglementată și aplicată de mult timp în legislațiile naționale, iar excluderea probelor este o sancțiune mai recentă, fiind mijloc de control al regularităților anume în domeniul probelor, fiind consolidată sub influența jurisprudenței *common-law* și Curții Europene a Drepturilor Omului. La fel, excluderea probelor reprezintă sancțiunea specifică aplicabilă în materia probelor, având rolul de a reglementa și sancționa încălcările legate de procedurile probatorii. În schimb, nulitatea constituie o sancțiune generală, aplicabilă în alte situații procesuale, atunci când sunt încălcate norme fundamentale ale procedurii, care afectează validitatea întregului proces sau a unor acte procesuale.

Un aspect extrem de important pentru practicieni, constă în faptul că excluderea mijloacelor de probă obținute ilegal nu presupune automat refacerea acestora, iar în multe cazuri este imposibil de reobținut aceleași probe, ceea ce poate afecta grav aflarea adevărului și desfășurarea procesului penal. Acesta este un factor practic semnificativ care trebuie avut în vedere de autoritățile în primul rând atunci când procedează la administrarea probei, și în al doilea rând, atunci când decid asupra legalității administrării probelor.

Fiind analizate cauzele și motivele care atrag excluderea probelor din cauza penală, am conchis că în contextul reglementărilor actuale ale Codului de procedură penală, aceste sunt

consacrate detaliat, reflectând atât evoluțiile recente din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, cât și influențele tradiției juridice din sistemul *common-law*.

Am constatat că articolul 94 din Codul de procedură penală, prevede atât motive ce impun excluderea automată a probelor – cum ar fi în cazul aplicării violenței, amenințărilor sau a altor mijloace de constrângere – cât și motive ce permit excluderea discreționară, atunci când autoritățile competente, în baza unei evaluări legale, trebuie să decidă asupra admisibilității unei probe. La fel, am observat că regulile care interzic utilizarea probelor nu se referă doar la categoriile de probe. Uneori, interdicția vizează și modul în care acestea au fost administrate.

La fel, „aplicarea regulilor de excludere a probelor nu vizează exclusiv situațiile în care probele sunt obținute în mod direct prin mijloace ilegale, dar se extinde și asupra probelor obținute indirect, cunoscute în literatura de specialitate cu denumirea de probe derivate, probe secundare, doctrina „efectului la distanță” sau doctrina „fructului pomului otrăvit”, ce are ca obiect înlăturarea mijloacelor de probă care au fost administrate aparent în conformitate cu legea, dar care sunt derivate din probe obținute în mod nelegal. În multe cazuri, decizia privind admiterea sau excluderea probelor derivate are efectul practic de a determina rezultatul unui proces.”³⁹²

³⁹² LEONTIEVA S., *Codul de procedură penală: doctrina „fructul pomului otrăvit” și probele derivate*. pag. 15

3. IMPACTUL EXCLUDERII PROBELOR ASUPRA PROCESULUI PENAL

3.1 Rolul subiecților procesului penal în aplicarea instituției excluderii probelor

Activitatea de înfăptuire a justiției presupune efectuarea unui complex de acte procesuale și procedurale succesive, îndeplinite de anumite organe și persoane ce au diferite calități procesuale în cadrul procesului penal.³⁹³ După cum susțin Theodoru Gh. și Chiș I.-P. „atât în fața organelor de urmărire penală, cât și a instanței de judecată, părțile și subiecții procesuali principali pot cere constatarea acelor împrejurări de fapt care sunt de natură fie să susțină învinuirea, fie apărarea, existența sau inexistența daunelor materiale și morale, precum și întinderea lor. Constatarea acestor fapte și împrejurări de fapt se realizează prin activitatea de probațiune, în cursul căreia organele judiciare, dar și părțile și subiecții procesuali principali din proces se servesc de probe, obținute prin mijloace de probă.”³⁹⁴

Una dintre activitățile esențiale în vederea soluționării unei cauze penale este acumularea probatoriului, care are scopul de a construi o bază solidă pentru stabilirea adevărului în fața instanței. Potrivit art. 99 alin. (1) CPP, *probatoriul constă în invocarea de probe și propunerea de probe, admiterea și administrarea lor în scopul constatării circumstanțelor care au importanță pentru cauză.* „Probatoriul este constituit din mai multe etape, care sunt indispensabile, interacționează și se desfășoară într-o anumită succesiune: a) strângerea probelor - activitatea organului de urmărire penală, a procurorului și a instanței privind descoperirea unui mijloc (date de fapt), constatarea unei informații necesare și fixarea acesteia, activitate efectuată cu respectarea normelor procesuale prevăzută de legea procesual penală; b) verificarea probelor – activitatea organului de urmărire penală, a procurorului și instanței privind constatarea veridicității probei sub aspectul corespunderii datelor de fapt pe care le conține proba cu realitatea obiectivă. Verificarea constă în analiza probelor strânse, coroborarea lor cu alte probe, strângerea de noi probe și verificarea sursei de proveniență a probelor.”³⁹⁵ În acest context, rolul subiecților procesului penal – inculpatul, procurorul, avocatul și instanța de judecată – devine crucial, fiecare dintre aceștia acordând o atenție deosebită verificării probatoriului și, după caz, invocării sau aplicării normelor legale privind excluderea probelor obținute în mod nelegal. Cu alte cuvinte, un aspect esențial în

³⁹³ PINTEA A. *Drept procesual penal. Partea generală și partea specială.* pag. 70

³⁹⁴ THEODORU Gh., CHIȘ I.-P. *Tratat de Drept procesual penal.* pag. 367

³⁹⁵ VÎZDOAGĂ T., RUSU L. *Tactica participării apărătorului în cadrul procedurilor probatorii.* În: *Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași*, tom LXVIII, supliment 3, Științe Juridice (2022). pag. 258

aplicarea instituției excluderii probelor în procesul penal îl constituie rolul subiecților procesuali, fiecare dintre aceștia având responsabilități specifice în respectarea normelor care reglementează admisibilitatea, inadmisibilitatea și excluderea probelor.

Înainte de a analiza în detaliu rolul fiecărui subiect procesual în aplicarea instituției excluderii probelor, este necesar să efectuăm o serie de precizări teoretice privind noțiunile fundamentale, pentru a asigura o înțelegere clară și coerentă a termenilor și a tipologiei subiecților procesuali relevanți studiului nostru.

Potrivit lui Volonciu N., noțiunea de „*participanți*” are un sens diferit în dreptul penal față de dreptul procesual penal. În dreptul penal, sfera participanților se limitează la persoanele care au avut diferite contribuții la săvârșirea infracțiunii. În dreptul procesual penal, noțiunea include toate persoanele care, prin prezența și implicarea lor în procesul penal - perceput ca o activitate complexă, ce se desfășoară progresiv și coordonat, contribuie în diferite moduri la aflarea adevărului.”³⁹⁶

În mod necesar, între persoanele care participă la activități ce se desfășoară în cursul procesului penal apar diferite relații care, fiind reglementate de legea procesuală penală, devin *raporturi juridice cu caracter procesual*. Aceste raporturi diferă după conținutul lor, persoanele între care se desfășoară, legătura lor cu conflictul de drept ce constituie obiectul procesului penal și, având în vedere aceste criterii, după importanța lor. Astfel, se disting *raporturile procesuale penale principale*, generate de conflictul de drept penal și care privesc persoanele între care s-a produs acest conflict, adică între persoana care a săvârșit infracțiunea și cel care a fost vătămat.

Prezența obligatorie în proces a organelor judiciare determină nașterea unor raporturi procesuale de natură judiciară necesare rezolvării conflictului de drept. Prin intermediul raporturilor dintre autoritățile judiciare, ca reprezentant al statului, și ceilalți participanți, se lămuresc aspectele necesare soluționării laturii penale sau laturii civile a cauzei. Aflarea adevărului necesită și concursul altor persoane, a căror prezență determină nașterea și desfășurarea în procesul penal a altor raporturi, în afară celor principale, denumite *raporturi procesuale secundare*.³⁹⁷ Raporturile care se desfășoară în cadrul procesului penal sunt raporturi procesuale penale, iar persoanele care intră în aceste raporturi dobândesc calitatea de subiecți procesuali. Considerăm important să subliniem, că niciunul dintre participanții la raporturile procesual-penale nu poate să își exercite drepturile sau să îndeplinească obligațiile care îi revin fără o interacțiune directă și

³⁹⁶ VOLONCIU N. *Tratat de procedură penală*, Vol. I. pag. 141

³⁹⁷ CRIȘU A. *Drept procesual penal. Partea generală*. pag. 96

concretă cu reprezentantul statului (ofițerul de urmărire penală, procuror, instanță). De aceea, reprezentantul autorităților statului este un participant obligatoriu în toate aceste raporturi³⁹⁸.

Întrucât procesul penal se desfășoară în condițiile principiului oficialității, în literatura de specialitate subiecții procesuali au fost clasificați, „ținând seama și de acest criteriu, în *subiecții oficiali* și *subiecți particulari*. Subiecți oficiali și cei particulari compun conținutul noțiunii de participanți în sens larg, înscriindu-se aici organele judiciare, avocatul, părțile, subiecții procesuali principali și alți subiecți procesuali. În sens restrâns, noțiunea de participant include organele judiciare, părțile, subiecții procesuali principali și avocatul.”³⁹⁹

Noțiune de parte în procesul penal este definită în art. 6 pct. 29) din CPP, care stipulează că *parte în proces* sunt persoane care în procesul penal exercită funcții de acuzare sau apărare în baza egalității în drepturi și a principiului contradictorialității. Duelul judiciar presupus de desfășurarea unui proces penal, presupune existența a două poziții, antagonice, *acuzarea* și *apărarea*.⁴⁰⁰ În acest sens, subliniem că „instanța nu participă la conflictul dintre subiecții adversari ai procesului, activitatea ei nu este element al contradictorialității. Activitatea instanței se intensifică de obicei în cazurile în care contradictorialitatea este limitată substanțial sau e absentă total din cauza părților.”⁴⁰¹ Astfel, observăm că Titlul III împarte părțile în procesul penal în partea apărării și partea acuzării. Conform art. 6 pct. 30) din CPP, *partea apărării* este prezentată de persoane abilitate prin lege să efectueze activitate de apărare (bănuitul, învinuitul, inculpatul, partea civilmente responsabilă și reprezentanții acestora), iar potrivit art. 6 pct. 31) din CPP, *partea acuzării* include persoane abilitate prin lege să efectueze sau să ceară efectuarea urmăririi penale (procurorul, organul de urmărire penală, precum și partea vătămată, partea civilă și reprezentanții acestora).

În literatura de specialitate este evidențiată poziția specială a avocatului între participanți, pentru că „deși nu este interesat în cauza direct, în nume propriu, se situează pe pozițiile părții căreia îi acordă asistență juridică.”⁴⁰² Alți subiecți procesuali care participă la procesul sunt: martorul, expertul, traducătorul, interpretul, organele de constatare, precum și orice alte persoane sau organe prevăzute de lege având anumite drepturi, obligații sau atribuții în procedurile judiciare

³⁹⁸ SMIRVOV A.V., KALINOSCKY K.B. *Уголовный процесс: Учебник для вузов*. Sankt Petersburg: Editura Piter, 2004. pag. 383

³⁹⁹ DONGONOV V. ș.a. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală. București. Vol. I*. București: Ed. Academiei România, 2003. ISBN: 9789732709955. pag. 85

⁴⁰⁰ DAMASCHIN M. *Dreptul la un proces echitabil în materie penală*. pag. 223

⁴⁰¹ OSOIANU T., OSTAVCIUC D. *Nemijlocirea, oralitatea și contradictorialitatea judecării cauzei penale*. În: Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice, Ed. Ediția III-a, 5 decembrie 2024, Chișinău. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare” al MAI, 2024, Ediția IV-a, pp. 17-27. ISBN 978-9975-135-99-3. pag. 39

⁴⁰² VOLONCIU N. *Tratat de procedură penală*. Vol. I. pag. 142

penale. Atragem atenție că nu în toate cauzele penale sunt întâlnite toate categoriile de participanți. În funcție de natura cauzei, dar și de interesul în soluționarea acesteia, unii participanți pot lipsi, însă întotdeauna vom constata prezența în proces a organelor judiciare și inculpatului.⁴⁰³

Reieșind din cele prezentate supra, susținem opinia lui Dolea I., Roman D., Sedlețchi I., Vîzdoagă T. precum că „pentru a deține calitatea de subiect al procesului penal se cer întrunite cumulativ următoarele condiții: exercitarea funcției procesual penale, prezența statutului procesual penal, participarea la raporturile juridice procesual-penale.”⁴⁰⁴

Intrând în raporturile procesual-penale, toți subiecții enumerați anterior (participanții la procesul penal) își exercită drepturile și îndeplinesc obligațiile procesuale. Rolul lor în cadrul procesului penal nu este uniform, iar gradul de influență asupra desfășurării și rezultatului final al acestuia variază. Prin urmare, și volumul drepturilor lor nu este identic. Pentru o înțelegere deplină a rolului fiecărui subiect procesual în aplicarea excluderii probelor, este esențial să detaliem atribuțiile și responsabilitățile acestora în excluderea administrarea probelor, evidențiind modul în care fiecare actor implicat contribuie la respectarea normelor procesuale și la garantarea unui proces echitabil. În acest sens, în cadrul prezentului capitol, am analizat atribuțiile participanților la procesul penal referitoare la excluderea probelor.

Totodată, în vederea atingerii obiectivului cercetării, am apreciat ca fiind necesară completarea studiului nostru cu o cercetare empirică. În acest sens, am realizat un sondaj de opinie în rândul judecătorilor și procurorilor, având ca obiect percepția acestora privind particularitățile excluderii probelor în cauzele penale. Alegerea metodei sondajului de opinie a fost justificată de necesitatea obținerii opiniilor practicienilor, care reflectă perspectiva actorilor implicați direct în procesul decizional privind legalitatea și admisibilitatea probelor. Eșantionul a fost elaborat în limita a cel puțin 7%. Întrucât potrivit Bazei de date a judecătorilor Republicii Moldova în sistemul sunt incluși 372 judecători ⁴⁰⁵, eșantionul a cuprins 27 de respondenți din rândul judecătorilor. Totodată, întrucât potrivit Bazei de date a procurorilor Republicii Moldova la momentul efectuării sondajului erau incluși 633 procurori,⁴⁰⁶ eșantionul a cuprins 45 de respondenți din rândul procurorilor. La finalizarea procesului de colectare a datelor, la sondaj au participat 29 de judecători și 45 procurori.

În ceea ce privește vechimea în muncă a respondenților, datele colectate indică o diversitate semnificativă a experienței profesionale. O pondere egală au respondenți cu vechimea în muncă

⁴⁰³ CRIȘU A. *Drept procesual penal. Partea generală*. pag. 97

⁴⁰⁴ DOLEA I., ROMAN D., SEDLEȚCHI I., VÎZDOAGĂ T. și alt. *Drept procesual penal*. pag. 103

⁴⁰⁵ Baza de date a judecătorilor Republicii Moldova. Disponibil: <https://magistrat.md/ro/>

⁴⁰⁶ Baza de date a procurorilor Republicii Moldova. Disponibil: <https://procuror.magistrat.md/ro/>

15 și mai mult ani 27,8% (20 respondenți) și respondenții cu vechimea 10-15 ani 27,8 % (20 respondenți), vechimea între 5-10 ani au 23,6 % (17 respondenți), mai puțini respondenți au vechimea în muncă între 3-5 ani - 8,3 % (6 respondenți), 1-3 ani 6,9% (5 respondenți) și până un 1 an 5,6% (4 respondenți). Această distribuție reflectă participarea atât a profesioniștilor cu o experiență îndelungată, cât și a celor aflați la început de carieră.

În procesul de elaborare a chestionarului au fost avute în vedere majoritatea aspectelor practice legate de excluderea probelor, fiind formulate totodată întrebări privind necesitatea modificării sau completării legislației procesual-penale naționale în acest domeniu, precum și stabilite opiniile practicienilor cu privire la lacunele existente în CPP și propunerile de modificare a cadrului normativ, elaborate de autor. În total, chestionarul a cuprins 19 de item (Anexa).

Procesul de colectare a răspunsurilor din partea respondenților a avut loc în format online, prin intermediul aplicației Google Forms. În vederea asigurării unei participări cât mai extinse și relevante, Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova a transmis scrisori oficiale către Consiliul Superior al Magistraturii și Consiliul Superior al Procurorilor, solicitând sprijinul instituțional necesar. Ca urmare, aceste autorități au diseminat scrisorile, însoțite de linkul către chestionar, către toate instanțele judecătorești și unitățile procuraturile din țară. Această procedură ne permite să afirmăm caracterului reprezentativ al sondajului, întrucât au fost incluse instanțe și procuraturile de toate nivelurile ierarhice.

Rezultatele sondajului vor fi prezentate în continuare, atât în cadrul prezentului subcapitol, cât și subcapitolele următoare, în corelație cu expunerea noastră despre aspectele asupra cărora a fost solicitată opinia respondenților.

Rolul părții acuzării în excluderea probelor.

În literatura juridică, autoritatea sau persoana care exercită acțiunea penală se numește acuzator, având atribuții de a formula învinuirea împotriva unei persoane, aducerea acesteia în fața instanței judecătorești, susținerea învinuirii prin dovedirea și argumentarea temeiniciei ei, precum și cererea de a fi condamnată această persoană la sancțiunile prevăzute de legea penală.⁴⁰⁷ Realizarea acestor atribuții este posibilă numai în cazul existenței probelor admisibile. „Procurorii poartă responsabilitatea principală de a supraveghea desfășurarea urmăririi penale și de a decide asupra includerii informațiilor obținute ca probe prezentate în cadrul judecății. Pe de o parte, procurorul trebuie să asigure acumularea unui probatoriu suficient pentru identificarea, învinuirea și, în final, condamnarea făptuitorului. Pe de altă parte, procurorul este obligat să garanteze că

⁴⁰⁷ THEODORU Gh., CHIȘ I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*. pag. 134

urmărirea penală se desfășoară în conformitate cu legea și că probele incluse în dosarul penal sunt admisibile.”⁴⁰⁸

În faza de urmărire penală, organele de urmărire penală, din oficiu sau la cererea părților, dispun administrarea sau strângerea probelor legale, relevante și utile soluționării cauzei; deopotrivă, organele de urmărire penală au obligația procedurală pozitivă de a face toate demersurile necesare în vederea descoperirii probelor ce trebuie administrate în cauză⁴⁰⁹. Reieșind din prevederile art. 51 alin. (1) din CPP, procurorul este persoana care, în limitele competenței sale, exercită sau, după caz, conduce în numele statului urmărirea penală, reprezintă învinuirea în instanță, exercită sau, după caz, conduce și alte atribuții prevăzute de prezentul cod. Cu alte cuvinte, procurorul se află sub o obligație legală strictă de a investiga și de a deduce judecății fiecare infracțiune comisă. Astfel, este incontestabil că procurorul este obligat să lupte pentru fiecare probă care elucidează circumstanțele comiterii faptei infracționale, astfel încât, în viitor, să fie posibilă examinarea cauzei penale în instanță și tragerea la răspundere a persoanei vinovate. Pentru realizarea acestui scop, în faza de urmărire penală, el trebuie să adune și să consolideze baza probatorie, infirmând argumentele apărării. Totuși, acest lucru nu înseamnă că procurorul, indiferent de circumstanțe, trebuie să accepte probe obținute prin încălcarea art. 94 din CPP.

Procurorul nu poate acționa unilateral în scopul susținerii versiunii de acuzare aprobate, ci, dimpotrivă, în calitate de agent esențial ai administrării justiției, trebuie să fie vigilent în identificarea încălcărilor drepturilor omului pe durata întregului proces de obținere a probelor și să întreprindă măsurile corespunzătoare împotriva celor responsabili de comiterea acestora, asigurând că, în final, persoana acuzată va beneficia de un proces echitabil.

În complexul de activități înscrise în sfera competenței funcționale a procurorului, supravegherea urmăririi penale se înfățișează ca o sarcină deosebit de importantă a acestuia. Potrivit literaturi de specialitate, „garantarea respectării drepturilor procesuale a participanților implică supravegherea activității de acumulare a probelor de către organul de urmărire penală, sarcină impusă procurorului.”⁴¹⁰

În literatura de specialitate, termenul supravegherea procurorului este utilizat pe larg, desemnând ansamblul atribuțiilor procuraturii privind controlul respectării legalității atât în

⁴⁰⁸ LEONTIEVA S. *Ex-officio review of illegally obtained evidence: a detailed analysis conducted by the prosecutor*. În: *Prevenirea și combaterea criminalității: probleme, soluții și perspective*, Ed. 6, 25 aprilie 2024, Chișinău. Chișinău: 2024, Ediția 6, pp. 528-533. ISSN 2587-4365. pag. 532-533

⁴⁰⁹ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. I. pag. 492

⁴¹⁰ VIZDOAGĂ T., PETRUȘCA S. *Rolul procurorului și a conducătorului organului de urmărire penală la formarea convingerii intime a ofițerului de urmărire penală*. În: *Promovarea valorilor sociale în contextul integrării Europene*, 4 mai 2018, Chișinău. Chișinău: Tipografia „Adrilang”, 2018, pp. 37-43. ISBN 978-9975-3185-7-0.

activitatea organelor de urmărire penală și de cercetare operative,⁴¹¹ cât și în cea a altor autorități publice și a cetățenilor,⁴¹² în scopul garantării drepturilor și libertăților persoanelor și al asigurării ordinii de drept. Obiectul supravegherii procurorului asupra activității a organelor de urmărire penală și a activității speciale de investigație îl constituie respectarea drepturilor și intereselor legitime ale participanților la procesul penal, precum și conformitatea acțiunilor acestora cu normele de procedură penală. În același timp, supravegherea procurorului asupra activității speciale de investigație vizează legalitatea efectuării acesteia și respectarea drepturilor omului și ale cetățeanului în cadrul măsurilor operative. Totodată, în supravegherea asupra activității de urmărire penală, procurorul conduce efectiv procesul, având competența de a controla toate acțiunile întreprinse.⁴¹³

Atributul funcțional al supravegherii urmăririi penale se realizează prin două modalități distincte principale, și anume: „conducerea activității organelor de urmărire penală și supravegherea activității organelor de urmărire penală.”⁴¹⁴ În exercitarea controlului asupra respectării normelor legale în desfășurarea activităților de urmărire penală și specială de investigații în cadrul procesului penal, procurorii au obligația de a garanta conformitatea cu prevederile normelor internaționale și Codului de procedură penală referitoare la inadmisibilitatea utilizării probelor obținute cu încălcarea acestora, precum și de a acorda o atenție sporită calității și documentării adecvate a probelor. S-ar putea ca anumite acte să prezinte o importanță deosebită pentru mersul cercetărilor sau o dificultate sporită și atunci, pentru reușita acestora, procurorul să se implice asistând organul de urmărire penală la efectuarea lor sau efectuându-le personal.⁴¹⁵

Atribuțiile procurorului în realizarea conducerii și supravegherii urmăririi penale sunt prevăzute în art. 52 din CPP, în special, art. 52 alin. (1) pct. 5), care prevede că procurorul cere de la organul de urmărire penală, pentru control, dosare penale, documente, acte procedurale, materiale și alte date cu privire la infracțiunile săvârșite.. și pct. 6), care prevede obligația procurorului verifică calitatea probelor administrate. Procurorului care verifică activitatea organelor de urmărire penală și îi revine un rol procesual special în depistarea și excluderea probelor obținute cu încălcarea legii.

⁴¹¹ КОРОЛЕВ И.А. *Прокурорский надзор за оперативно-розыскной и процессуальной деятельностью — вопрос законодательного разграничения.* pag. 150-151. [online] [citat: 11.04.2025]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/prokurorskiy-nadzor-za-operativno-rozysknoy-i-protsessualnoy-devatelnostyu-vopros-zakonodatelnogo-razgranicheniya>

⁴¹² СПИРИДОНОВА А.А. *прокурорский надзор: понятие, актуальные проблемы реализации прокурорского надзора.* pag. 874. [online] [citat: 11.04.2025]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/prokurorskiy-nadzor-ponyatie-aktualnye-problemy-realizatsii-prokurorskogo-nadzora>.

⁴¹³ КОРОЛЕВ И.А. *Прокурорский надзор за оперативно-розыскной и процессуальной деятельностью — вопрос законодательного разграничения.* pag. 151-152

⁴¹⁴ DAMASCHIN M., NEAGU I. *Tratat de procedură penală. Partea Generală.* pag. 50

⁴¹⁵ TULBURE A.-Ș., TATU A.-M. *Tratat de drept procesual penal.* pag. 276

Totodată, în conformitate cu prevederile art. 52 alin. (1) pct.3) din CPP, în cadrul urmăririi penale, procurorul, în limita competenței sale materiale și teritoriale controlează legalitatea acțiunilor procesuale efectuate de organul de urmărire penală, decide excluderea din dosar a probelor obținute conform prevederilor art. 94 alin. (1).⁴¹⁶ Această atribuție corespunde cerințelor Consiliului Europei care prin Recomandarea Rec(2000)19 a Comitetului de Miniștri, privind rolul procurorilor în cadrul sistemului penal, care a impus un anumit standard care trebuie urmat de statele membre și cele care doresc să facă parte din acest organism. Printre alte reguli stabilite de această Recomandare, la art. 28 se stabilește că procurorul nu trebuie să prezinte ca probă, mijloace de probă despre care are cunoștință sau despre care crede pe baza rezonabile, că au fost obținute prin mijloace care sunt contrare legii. În cazul în care are dubii asupra legalității unor astfel de probe, procurorul trebuie să ceară instanței să se pronunțe cu privire la admisibilitatea acestor probe.⁴¹⁷

Această atribuție obligă expres procurorii, în cazul în care identifică probele inadmisibile, să emită o ordonanță motivată de excludere a acestora. Conform acestor prevederi legale procurorul are competența de a „purifica” dosarul penal prin eliminarea probelor obținute în mod ilegal. Probele urmează a fi excluse în mod direct, așa cum este stabilit prin pct. 52 al Deciziei Curții Constituționale de inadmisibilitate a sesizării nr. 56g/2018, privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din CPP.⁴¹⁸ În această decizie, autoritatea de jurisdicție constituțională afirmă că probele inadmisibile, care au fost deja catalogate ca atare în faza urmăririi penale, trebuie excluse din dosarul cauzei penale, fiind înlăturate fizic din conținutul acestuia.

În cadrul urmăririi penale, procurorul poate iniția activități pentru verificarea admisibilității probelor, și respectiv excluderea probelor inadmisibile în următoarele situații:

1. Din oficiu, în cadrul urmăririi penale, examinând materialele cauzei penale, în special atunci când sunt efectuate acțiuni de urmărire penală ce implică o ingerință în drepturile și libertățile persoanei, cum spre exemplu ar fi verificarea rezultatelor unei percheziții.

⁴¹⁶ *Ibidem*

⁴¹⁷ Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei. *Recomandarea Rec(2000)19 privind rolul procurorului public în sistemul de justiție penală*. Strasbourg: Consiliul Europei, 2001. ISBN 978-92-871-4452-0. [online] [accesată: 08.09.2024].

Disponibilă

la:

[https://search.coe.int/cm/#{'%22CoEIdentifier%22:\[%2209000016804be55a%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm/#{'%22CoEIdentifier%22:[%2209000016804be55a%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]})

⁴¹⁸ Decizia Curții Constituționale nr. 47 din 22.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din CPP (excluderea probelor din dosarul penal) [online] [citată: 10.09.2024]. Disponibilă: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=sesizari&docid=803&l=ro>

2. În cadrul verificării materialelor dosarului și acțiunilor procesuale efectuate la etapa de finalizare a urmăririi penale art. 290 din CPP.

3. În cadrul examinării plângerilor participanților procesului penal conform art. 298-299 din CPP;

4. În cadrul participării la ședința de judecată la judecătorul de instrucție în cadrul exercitării controlului judiciar al procedurii prejudiciare.

Excluderea probelor în cazul efectuării controlului ex-officio în cadrul urmăririi penale de către procuror.

Consecință a principiului oficialității procesului penal, principiul rolului activ al organelor judiciare aduce o deosebită contribuție la aflarea adevărului. În conformitate cu acest principiu organul de urmărire penală și procurorul trebuie să manifeste rol activ atât la inițierea procesului penal, cât și realizarea activităților cerute de urmărire penală. Prin urmare, procurorul are datoria de a interveni activ și eficient ori de câte ori este necesar pentru buna desfășurare a procesului penal și pentru realizarea scopurilor acestuia. Principiul rolului activ presupune în primul rând îndeplinirea prevederilor art. 19 alin. (3) din CPP, adică obligației de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă, a circumstanțelor cauzei, de a evidenția atât circumstanțele care dovedesc vinovăția bănuیتului, învinuitului, inculpatului, cât și cele care îl dezvinovățesc, precum și circumstanțele care îi atenuază sau agravează răspunderea. Totuși, în anumite circumstanțe, exercitarea funcției active a procurorului impune, de asemenea, excluderea din oficiu a probelor obținute ilegal, chiar și în cazul în care acestea sunt pertinente.

Potrivit literaturii de specialitate, „procurorul exercită supravegherea de pe poziția de conducător al urmăririi penale, având drept de intervenție și decizie asupra activității desfășurate de organele de cercetare penală.”⁴¹⁹ Ca urmare, reieșind din atribuțiile procurorului prezentate mai sus, susținem opinia lui Udriș M., potrivit căreia „în cadrul verificării materialelor cauzei penale pe parcursul urmăririi penale, în baza unei evaluări detaliate, dacă procurorul identifică o încălcare a legislației, el trebuie să emită o ordonanță motivată prin care declară proba inadmisibilă și dispune excluderea acesteia din materialele cauzei penale. Cerința soluției motivate cu privire la probe, care constituie epicentrul procesului penal, fiind una dintre garanțiile echitabilității procedurilor.”⁴²⁰ La fel, subliniem că „excluderea nu operează însă fără ca organul judiciar să constate modul nelegal în care au fost obținute probele, fără a analiza încălcarea legii în

⁴¹⁹ JIDOVU N. *Dreptul la apărare al învinuitului și inculpatului*. București: Ed. Rosetti, 2004. ISBN: 973-8378-56-7. pag. 45

⁴²⁰ UDRIȘ M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. II. pag. 1379

administrarea probei, dacă a fost afectată în mod serios credibilitatea acesteia, astfel încât nu mai poate contribui la lămurirea cauzei.”⁴²¹

Totodată, „procurorul trebuie să întreprindă toate acțiunile posibile, legale și admisibile, pentru a ghida organele de urmărire penală în administrarea corectă a probelor și pentru a se asigura că, la examinarea cauzei pe fond, instanța de judecată nu va lua o decizie de excludere a probei ca inadmisibile fără suficiente temeiuri legale și motive bine întemeiate. Totuși, pentru a asigura legalitatea procesului penal și pentru a permite continuarea cauzei penale, „corectarea” ilegalității poate fi realizată prin efectuarea unor acțiuni procesuale suplimentare, menite să identifice aceleași date factuale și, astfel, să verifice completitudinea și exactitatea informațiilor conținute în proba exclusă. Astfel, dacă consideră necesar, procurorul, într-un termen rezonabil, efectuează personal acțiunile procesuale pentru completarea urmăririi penale sau pentru refacerea acțiunilor efectuate cu încălcarea dispozițiilor legale, după care decide terminarea urmăririi penale.”⁴²²

În urma analizei efectuate mai sus, considerăm oportun să evidențiem o întrebare care poate apărea în practica: care este momentul în care părțile urmează a fi notificați despre emiterea ordonanței de excludere a probei obținute în mod ilegal sau cu încălcările procedurale? Interpretarea momentului când urmează a fi notificate persoanele interesate despre emiterea ordonanței privind excluderea unei probe de către procuror, reiese dintr-o altă nuanță a procesului penal, și anume că unele activități specifice desfășurate în timpul urmăririi penale sunt confidentiale și se realizează în secret, justificat de necesitatea operativității și eficienței în colectarea probelor și luarea măsurilor necesare pentru identificarea și tragerea la răspundere penală a infractorilor.

În acest sens, subliniem că Directiva nr. 2012/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2012 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale, în art. 7 alin. (2) prevede că statele membre se asigură că autoritățile competente acordă persoanelor suspectate sau învinuite sau avocaților acestora accesul cel puțin la toate mijloacele de probă aflate în posesia lor, indiferent dacă sunt în apărarea sau împotriva persoanelor suspectate sau acuzate, pentru a garanta caracterul echitabil al procedurilor și pentru a pregăti apărarea. Conform art. 7 alin. (3) din Directiva nr. 2012/13/UE, cu condiția ca aceasta să nu aducă prejudicii dreptului la un proces echitabil, accesul la anumite materiale poate fi refuzat, în cazul în care astfel de acces ar putea conduce la periclitarea gravă a vieții sau a drepturilor fundamentale ale unei alte persoane sau dacă refuzul este strict necesar pentru apărarea unui interes public important, ca de exemplu

⁴²¹ CRIȘU A. *Drept procesual penal. Partea generală*. pag. 572

⁴²² OSOIANU T., OSTAVCIUC D. *Aspecte procedurale ale terminării urmăririi penale*. În: Revista Națională de Drept nr. 10 (2023). ISSN 1811-0770. pag. 33

în cazurile în care accesul poate prejudicia o anchetă în curs sau poate afecta grav securitatea internă a statului membru în care se desfășoară procedurile penale.⁴²³

În Hotărârea nr. 31 din 29.11.2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din CP și din CPP, Curtea Constituțională a recunoscut că „restricționarea accesului la materialele cauzei penale până la terminarea urmăririi penale poate urmări realizarea scopului legitim al păstrării confidențialității urmăririi penale. Totodată, Curtea a reținut că scopul legitim al păstrării confidențialității urmăririi penale trebuie raportat la interesele particulare ale fiecărei părți la proces. Astfel, în raport cu persoanele bănuite sau învinuite de săvârșirea unei infracțiuni, păstrarea confidențialității urmăririi penale este justificată, având în vedere necesitatea efectuării eficiente a investigațiilor penale și împiedicarea manipulării probelor și a subminării actului de justiție de către suspecti.”⁴²⁴

În conformitate cu art. 212 alin. (1) din CPP, materialele urmăririi penale nu pot fi date publicității decât cu autorizația persoanei care efectuează urmărirea penală și numai în măsura în care ea consideră că aceasta este posibil. Drept urmare, doar informații limitate sunt furnizate apărării, apărarea având acces doar la acțiunile procesuale scrise care se referă direct la acuzat, cum sunt percheziții, ridicări etc. În acest sens, Curtea Constituțională a precizat că apărătorul nu este lipsit totalmente de posibilitatea de a lua cunoștință de dosarul cauzei penale, acesta având dreptul de a lua cunoștință de procesele-verbale ale acțiunilor efectuate cu participarea lui și de a cere completarea lor sau includerea obiecțiilor sale în procesul-verbal respectiv (pct. 10) alin. (1) din art. 68 al CPP).⁴²⁵

În mod corelativ, constatăm că refuzul motivat al procurorului de a permite accesul apărării la materialele dosarului în timpul urmăririi penale constituie un mecanism prevăzut de lege prin care poate să prevină divulgarea informației cu privire la urmărirea penală, dar este compensată de garanțiile prevăzute de art. 293 alin. (1) din CPP, conform cărora partea apărării poate să facă cunoștința cu toate materialele cauzei penale doar după terminarea urmăririi penale.

Pe de altă parte, în ceea ce privește cazul excluderii probelor în cursul urmăririi penale, considerăm că notificarea persoanelor interesate despre excluderea probei de către procuror trebuie

⁴²³ Directiva 2012/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2012 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 142, 1 iunie 2012. Disponibilă: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0013>.

⁴²⁴ Hotărârea Curții Constituționale nr. 31 din 29.11.2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul penal și din Codul de procedură penală (accesul părții vătămate și al reprezentantului acesteia la materialele urmăririi penale) (Sesizarea nr. 113g/2018) [online] [citat: 08.10.2024]. Disponibilă: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=679>

⁴²⁵ Decizia Curții Constituționale nr.107 din 07.11.2017 de inadmisibilitate a sesizării privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 68 alin. (1) și (2) și articolul 293 alin. (1) din Codul de procedură penală (accesul la materialele urmăririi penale), pct. 21. [online] [citat: 08.10.2024]. Disponibilă: <https://www.constcourt.md/public/ccdoc/decizii/ro-de1072017135g201724990.pdf>

să fie realizată în mod obligatoriu, în special atunci când acestora le sunt afectate drepturile și libertățile fundamentale. În opinia noastră, întrucât proba a fost exclusă și, prin urmare, nu mai poate constitui temei pentru susținerea acuzației, rațiunea păstrării caracterului său confidențial devine lipsită de temei. Din acest motiv, informarea despre excluderea probei nu doar că nu periclitează desfășurarea anchetei, ci devine o cerință a transparenței și un instrument esențial pentru asigurarea echității procedurilor penale. Astfel, informarea cu privire la excluderea probei urmează a fie realizată în cursul urmăririi penale, părțile interesate având dreptul de a fi informate despre motivele care au stat la baza acestei decizii. Mai mult, în vederea asigurării transparenței și a unui control efectiv asupra legalității actului de urmărire penală, la cererea părților poate fi solicitată prezentarea efectivă a conținutului probelor excluse. În ipoteza în care cauza penală a fost deja expediată spre examinare în fond, iar apărarea solicită reincluderea în dosar a probelor anterior excluse, aceasta poate înainta o cerere motivată în acest sens instanței de judecată. În cazul admiterii cererii, judecătorul va dispune solicitarea și anexarea probelor respective din arhivă.

Excluderea probelor de către procuror în cadrul verificării materialelor dosarului și acțiunilor procesuale efectuate la etapa de finalizare a urmăririi penale.

Terminarea urmăririi penale se pornește de la faptul că ofițerul de urmărire penală face un bilanț al activității sale de investigare a infracțiunii, evaluând probele colectate din perspectiva completitudinii și exhaustivității cercetării tuturor circumstanțelor faptei comise și suficienței probelor pentru a lua o decizie finală în dosar. Astfel, conform art. 289 alin. (1) din CPP, constatând că probele administrate sînt concludente și suficiente pentru a termina urmărirea penală, organul de urmărire penală înaintează procurorului dosarul însoțit de un raport în care consemnează rezultatul urmăririi, cu propunerea de a dispune una din soluțiile prevăzute în art. 291.

În continuare, după ce procurorul primește cauza penală împreună cu raportul cu propunerea de terminare a urmăririi penale, anume acestui subiect procesual revine sarcina să verifice materialele dosarului și acțiunile procesuale efectuate. Această obligație la nivel național este reglementată de prevederile art. 290 alin. (1) din Codul de procedura penală, în conformitate cu care procurorul, în termen de cel mult 15 zile de la primirea dosarului trimis de organul de urmărire penală, verifică materialele dosarului și acțiunile procesuale efectuate, pronunțându-se asupra acestora. Dacă procurorul constată probe obținute contrar prevederilor prezentului cod și cu încălcarea drepturilor bănuیتului, învinuitului, prin ordonanță motivată, exclude aceste probe din materialele dosarului. În cazul în care după excluderea probei, alta bază probatorie administrată în cadrul urmăririi penale nu este suficientă pentru adoptarea soluției finale pe marginea cauzei penale, procurorul conform art. 292 din CPP restituie cauza organului de urmărire penală pentru continuarea urmăririi penale.

Astfel, rolul activ al procurorului în procesul penal presupune nu doar coordonarea activităților de investigare, ci și excluderea din oficiu a probelor administrate contrar prevederilor articolului 94 din CPP, fără a fi necesară o cerere sau o plângere din partea apărării. Subliniem că înainte ca cauza penală să ajungă în instanța de judecată, procurorul joacă un rol esențial în evaluarea probelor adunate în cadrul investigațiilor realizate de organele de urmărire penală. În această fază, procurorul nu se limitează doar la o simplă analiză a probatoriului, ci este responsabil de o examinare minuțioasă și detaliată a acestora, pentru a se asigura că fiecare probă respectă condițiile de legalitate, admisibilitate și relevanță. Astfel, procurorul are rolul de a filtra probele, excluzându-le pe cele care nu sunt conforme cu normele procesual-penale, protejând astfel drepturile fundamentale ale persoanelor implicate și garantând un proces echitabil.

Prin urmare, la faza de urmărire penală, când organul de urmărire penală prezintă probele acumulate procurorului conducător al urmăririi penale intervine discreția procurorului. Potrivit Ferdico J.N., „procurorul are o mare discreție în a stabili când să înainteze acuzații, în a decide dacă să investigheze cauză și în a decide dacă să încheie un acord de colaborare. Totuși, discreția procurorului nu este absolută și este supusă controlului judiciar în cauze de urmărire penală.”⁴²⁶

Cercetătorii Bruce Fr. și Stemen D. în lucrarea *The Anatomy of Discretion: An Analysis of Prosecutorial Decision Making*, au constatat că „deciziile procurorilor sunt ghidate de două întrebări fundamentale: „Pot să probez cazul?” și „Trebuie să probez cazul?”. În opinia lor, prima întrebare este cea mai influentă la începutul unui caz, atunci când puterea obiectivă a materialelor este factorul determinant. Ulterior, factori precum gravitatea infracțiunii, istoricul criminal al persoanei acuzate, caracteristicile acestuia și victimei, precum și factori contextuali devin din ce în ce mai influenți, pe măsură ce procurorii evaluează dacă un caz ar trebui să continue.”⁴²⁷

Pe lângă aceste întrebări fundamentale, putem adăuga o întrebare suplimentară care intervine la finalizarea urmăririi penale și evaluarea probelor administrate: „Dacă probele pe care este fundamentată acuzarea sunt admisibile?”. Această întrebare devine crucială în momentul în care procurorul analizează legalitatea și corectitudinea probelor adunate, având în vedere că orice probă obținută prin încălcarea legii trebuie exclusă din dosar. Astfel, procurorul trebuie să ia în considerare nu doar suficiența probelor pentru a susține acuzațiile, dar și respectarea procedurilor legale în obținerea acestora. Astfel, discreția procurorului, inerentă în fiecare etapă a procesului de urmărire penală cum este dispunerea efectuării măsurilor speciale de investigații, perchezițiilor,

⁴²⁶ FERDICO J.N. *Criminal procedure for the criminal justice professionals*. pag. 64

⁴²⁷ FREDERICK B., STEMEN D. *The Anatomy of Discretion: An Analysis of Prosecutorial Decision Making*. Final Report to the National Institute of Justice, 2012. pag. 12. [online] [accesat: 11.04.2025]. Disponibil: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/grants/240334.pdf>.

însă la acel moment când procurorul adoptă decizia de a exclude probe obținute ilegal, discreția are o importanță covârșitoare. Rațiunea pentru discreția procurorului de a exclude probele obținute în mod ilegal este că fără aceasta, nu ar exista mijloace eficiente de descurajare a poliției de a obține probe prin practici abuzive. Mai mult, prin acceptarea unor astfel de probe, procurorul participă și întărește acțiunile greșite ale poliției.

În sistemele de drept anglo-saxon, în cazul în care procurorul are incertitudini cu privire la admisibilitatea probelor, acesta trebuie să solicite și să obțină o soluționare din partea instanței (procedura camerei preliminare) înainte de audiere sau proces, dacă este posibil, și cu un timp rezonabil înainte de momentul prezentării probelor în fața unui juriu. În sistemul autohton, procurorul nu beneficiază de mecanisme suplimentare similare pentru a clarifica astfel de incertitudini, iar în absența unui cadru procedural specific, acesta se bazează exclusiv pe normele procesual-penale și pe discreția sa atunci când ia decizia de excludere a probelor. Din analiza realizată mai sus, rezultă că activitatea referitoare la discreția procurorului de a exclude astfel de probe se concentrează pe analiza probelor obținute prin prisma art. 94 alin. (1) din CPP și domeniilor legate de colectarea probelor reflectate în jurisprudența CtEDO, cum sunt colectarea probelor prin provocare, cu încălcarea dreptului la apărare etc.

Evidențiem că verificarea probelor implica o mare răspundere din partea procurorului, întrucât dacă acesta nu sesizează încălcarea prevederilor legale și dispune expedierea în instanța de fond a cauzei penale, se poate ajunge la achitarea persoanei care într-adevăr este vinovată de comiterea infracțiunii.

Excluderea probelor în cadrul examinării plângerilor participanților procesului penal conform art. 298-299² din CPP.

A treia situație în care procurorul poate sesiza necesitatea excluderii probelor intervine în contextul examinării plângerilor înaintate împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor organului de urmărire penală și ale organului care exercită activitate specială de investigații, această situație fiind strâns legată de respectarea principiului unui proces echitabil, așa cum este prevăzut de art. 6 din CoEDO.

După cum s-a constatat în doctrina, „excluderea probelor are o tangență cu principiul „egalității armelor” care este o inovație a jurisprudenței Curții Europene, fiind un drept de procedură ce vizează posibilități egale ale părților în cadrul unui proces.”⁴²⁸ În dreptul procesual penal, „în mod tradițional, principiul egalității persoanelor îmbracă forma egalității armelor, pornind de la faptul că și în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului principiul egalității

⁴²⁸ DOLEA I., ȘAPORDA E. *Considerente privind instituția excluderii probelor la faza de urmărire penală*. pag. 20

armelor semnifică tratarea egală a părților pe toată durata desfășurării procesului în fața unui tribunal.”⁴²⁹ Susținem integral opinia lui Damaschin M., care apreciază că „în procesul penal cele mai importante componente ale egalității armelor pot fi constatate în cadrul a trei paliere distincte, după cum urmează: tuturor persoanelor le sunt aplicabile aceleași reguli procesuale (egalitatea armelor din perspectiva regulilor procesuale penale aplicabile); aceleași organe desfășoară procesul penal, fără ca anumite persoane să fie privilegiate și fără să se facă vreo discriminare (egalitatea armelor din perspectiva organelor judiciare penale); părțile în procesul penal beneficiază de aceleași drepturi procesuale în fața autorităților judiciare, fără nicio discriminare (egalitatea armelor din perspectiva părților).”⁴³⁰

De asemenea, aceeași egalitate de regim procesual, cu anumite elemente specifice, trebuie să fie prezentă și în procesul de verificare admisibilității probelor la faza de urmărire penală. Aceasta egalitate a armelor urmează să garanteze faptul că niciuna dintre părți nu este favorizată sau dezavantajată într-un mod care să influențeze rezultatul procesului.

În această ipoteză, procurorul are responsabilitatea de a garanta respectarea principiului „egalității armelor” pe parcursul întregii etape a urmăririi penale, inclusiv în ceea ce privește administrarea probatoriului, asigurând că toate acțiunile desfășurate în cadrul urmăririi penale respectă normele legale.

Conform art. 298 alin. (1) din Codul de procedura penală, împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor organului de urmărire penală și ale organului care exercită activitate specială de investigații pot înainta plângere bănuitul, învinuitul, reprezentantul lor legal, apărătorul, ... și reprezentanții acestora, precum și alte persoane ale căror drepturi și interese legitime au fost lezate de aceste organe, iar procurorul în termen de 15 zile va examina plângerea adresată. „Legislația, nu stabilește, de regulă un anumit termen de contestare a acțiunii sau inacțiunii organului de urmărire penală sau a ofițerului de investigație.”⁴³¹

Susținem opinia lui Ostavciuc D. și Osoianu T., potrivit căreia „examinarea plângerilor de către procuror, depuse de părțile procesului și alte persoane, care semnaleză încălcarea drepturilor în cadrul procedurii penale, reprezintă o modalitate importantă de control pentru identificarea și prevenirea încălcărilor legale și a erorilor comise de către organele de urmărire penală și cele care desfășoară activitatea specială de investigații.”⁴³² În acest sens, subliniem că procurorul trebuie să

⁴²⁹ DOLEA I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal. Conceptul promovării elementului privat*. pag. 183

⁴³⁰ DAMASCHIN M. *Dreptul la un proces echitabil în materie penală*. pag. 210

⁴³¹ OSTAVCIUC D. *Controlul de către procuror al legalității urmăririi penale*. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Științe Juridice*. Chișinău. 2020, Ediția nr. 12. ISBN 978-9975-121-71-2. pag. 109

⁴³² OSTAVCIUC D., OSOIANU T. *Urmărirea penală. Curs Universitar*. pag. 474

intervină prompt atunci când participanții procesului penal susmenționate înaintează o plângere în care afirmă că există motive pentru a suspecta că probele au fost obținute într-un mod care ar putea încălca drepturile fundamentale sau principiile procesului echitabil.

Procurorul trebuie să analizeze fiecare argument adus în plângerile formulate împotriva procedurilor de investigare și să verifice dacă acestea afectează integritatea probatoriului. Prin urmare, dacă în cadrul examinării plângerii, procurorul va constata că proba a fost administrată cu încălcarea prevederilor legale, prin ordonanța motivată va dispune excluderea probei din materialele cauzei penale. În cazul respingerii cererii de excluderea a probei formulate de către apărare, ordonanța procurorului cu privire la lipsa încălcărilor procesuale în obținerea probei trebuie să fie motivată, eliminând orice îndoială privind legalitatea obținerii probei.

În opinia noastră, în situația în care procurorul respinge plângerea formulată de apărare și nu dispune excluderea probei obținute cu încălcarea prevederilor articolului 94 din CPP, iar această probă este inclusă în rechizitoriu și rămâne la materialele cauzei penale expediate pentru examinare instanței de judecată, se poate ajunge la o încălcare a principiului echității procesului penal. Astfel, admiterea și menținerea probei nelegale în cadrul procesului, fără a fi exclusă în faza de urmărire penală, creează o inegalitate semnificativă între părțile implicate, afectând dreptul acuzatului la un proces echitabil și respectarea principiului „egalității armelor”. Aceste aspecte conduc la o distorsionare a procedurii judiciare, oferind unei părți un avantaj nejustificat.

În continuare, considerăm important să clarificăm câteva puncte esențiale referitoare la examinarea plângerii împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor procurorului, depusă procurorului ierarhic superior, conform prevederilor articolului 299¹ din CPP.

Precizăm că cu toate că independența procurorului reprezintă garanția exercitării întocmai a atribuțiilor ce-i revin, excluzându-se orice influență și amestec în activitatea sa, legislația actuală a consacrat în art. 3 alin. (6) din Legea cu privire la Procuratură nr. 3 din 25.02.2016, principiul controlul ierarhic al activității procurorului, care stipulează că *în condițiile prevederilor art. 13 din prezenta lege și ale Codului de procedură penală, activitatea procurorului poate fi supusă controlului din partea procurorului ierarhic superior și a instanței judecătorești*.⁴³³ În acest context, subliniem că prin Decizia Curții Constituționale nr. 12 din 09.02.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 6g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 53/1 alineatul (2) litera d) din CPP (atribuțiile procurorului ierarhic superior la exercitarea controlului ierarhic), Curtea a subliniat, că Comisia de la Veneția a menționat că, chiar dacă procuratura este o instituție independentă, poate exista un control ierarhic asupra deciziilor și activităților procurorilor, altele

⁴³³ Legea cu privire la Procuratură, Nr. 3 din 25.02.2016. În: *Monitorul Oficial al R. Moldova*. 2016, nr. 69-77

decât ale procurorului general (Raportul privind standardele europene referitoare la independența sistemului judiciar: partea II, organele de urmărire penală, CDL-AD(2010)040, din 3 ianuarie 2011, §28).⁴³⁴ De asemenea, prin Decizia Curții Constituționale nr. 30 din 29.03.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 30g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din CPP și din Legea cu privire la Procuratură (*independența procesuală a procurorilor*), s-a reținut că „controlul ierarhic exercitat de către procurorul ierarhic superior se realizează doar un examen intern al actelor procurorilor ierarhic inferiori sub aspectul legalității acestora, care nu reprezintă per se un act de înlăptuire a justiției în sensul articolului 114 din Constituție și nici nu produce o imixtiune în competența exclusivă a instanțelor judecătorești de a înlăptui justiția. Mai mult, prevederile contestate nu înlătură competența instanțelor judecătorești de a exercita un control de legalitate în privința rezultatelor controlului ierarhic, articolul 299¹ alin. (4) din CPP stabilind în acest sens că ordonanța prin care procurorul ierarhic superior a soluționat plângerea poate fi contestată în fața judecătorului de instrucție. Prin urmare, dispozițiile articolului 114 din Constituție nu sunt incidente la soluționarea prezentei excepții de neconstituționalitate.”⁴³⁵

Potrivit literaturii de specialitate, „o limitare a principiului controlului ierarhic al procurorilor constă în obligația pentru procurorul ierarhic superior, atunci când infirmă un act sau o lucrare efectuată de un procuror în subordine, să acționeze motivat. Astfel, dispoziția de infirmare luată de procurorul ierarhic superior trebuie să fie cuprinse într-o ordonanță scrisă, cu motivele care au determinat intervenția sa, în acest mod, procurorul ierarhic superior își asumă răspunderea cu privire la legalitatea și temeinicia dispoziției de remediere a actului infirmat, înlăturându-se eventualele abuzuri.”⁴³⁶

Controlul ierarhic asupra probelor administrate de către procurorul sau organul de urmărire penală poate avea loc din oficiu, prin exercitarea atribuției legale care îi revine procurorului ierarhic superior, în conformitate cu dispozițiile art. 53¹ din CPP. Cu această ocazie, se pot identifica soluții care nu corespund legii. De asemenea, controlul poate fi declanșat la depunerea plângerii de către bănuitul, învinuitul, reprezentantul lor legal, apărătorul, partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă și reprezentanții acestora împotriva acțiunilor, inacțiunilor, actelor și măsurilor dispuse de procurorul care conduce urmărirea penală sau exercită nemijlocit

⁴³⁴ Decizia Curții Constituționale nr. 12 din 09.02.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 6g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 53/1 alineatul (2) litera d) din Codul de procedură penală (*atribuțiile procurorului ierarhic superior la exercitarea controlului ierarhic*) (pct. 20) CPP [online] [cit.: 05.02.2025]. Disponibilă: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=432&l=ro>

⁴³⁵ Decizia Curții Constituționale nr. 30 din 29.03.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 30g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură penală și din Legea cu privire la Procuratură (*independența procesuală a procurorilor*) [online] [cit.: 05.02.2025]. Disponibilă: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=454&l=ro>

⁴³⁶ THEODORU Gh., CHIȘ I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*. pag. 155

urmărirea penală ori împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor care au fost efectuate sau dispuse în baza dispozițiilor procurorului în ordinea art. 299¹ din CPP.

Potrivit legislației în vigoare, procurorul ierarhic superior are atribuția de a controla activitatea procurorilor inferiori și de a interveni atunci când se constată nereguli, inclusiv în privința administrării probelor. Reieșind din cele analizate mai sus, concluzionăm că rolul procurorului ierarhic superior în excluderea probelor se concentrează pe asigurarea respectării legalității și corectitudinii procedurilor de investigare. Conform literaturii de specialitate, „datorită plângerilor înaintate împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor procurorului care conduce sau exercită urmărirea penală, controlul procurorului ierarhic superior devine dinamic, principal și obligatoriu.”⁴³⁷

Constatăm că acțiunile care urmează să fie întreprinse de către procurorul ierarhic superior sunt clar conturate în situațiile în care, examinând o plângere formulată în temeiul art. 299¹ din CPP, acesta stabilește că procedurile de administrare a probelor au fost desfășurate cu respectarea legii. Într-o asemenea ipoteză, procurorul ierarhic superior urmează să emită o ordonanță de respingere a plângerii ca neîntemeiată. O astfel de decizie trebuie să fie riguros fundamentată, astfel încât să asigure transparența procesului penal și să înlăture orice îndoială cu privire la legalitatea administrării probelor.

Totuși, o întrebare de ordin complex apare în ipoteza în care, exercitând controlul ierarhic asupra cauzei penale, procurorul ierarhic superior constată că anumite probe au fost administrate cu încălcarea normelor procesuale sau cu afectarea drepturilor fundamentale ale părților. Într-un asemenea context, se impune clarificarea: care este conduita acestuia ce trebuie urmată? Trebuie procurorul ierarhic superior să dispună în mod direct excluderea probelor? Sau, dimpotrivă, să ofere indicații procurorului de caz, în vederea excluderii acestora?

Dintr-o perspectivă, conform art. 33 alin. (3) din Legea cu privire la Procuratură, în cazul în care deciziile luate de procuror sunt ilegale, acestea pot fi anulate motivat de către procurorul ierarhic superior.⁴³⁸ Astfel, în temeiul acestei norme legale, putem argumenta că procurorul ierarhic superior are dreptul să dispună excluderea probei nelegale din materialele cauzei, explicând în ordonanță motivele care au condus la aplicarea acestei sancțiuni procesuale. În favoarea acestei idei, poate fi apreciat și că potrivit Codului de procedură penală, procurorul

⁴³⁷ ROMAN D. *Particularitățile controlului realizat de către procurorul ierarhic superior la urmărirea penală*. În: *Infracțiunea – Răspunderea penală – Pedepsa*. Drept și Criminologie, Ed. Ediția a 2-a, 24-25 martie 2022, Chișinău, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2022, Ediția a 2-a. ISBN 978-9975-62-476-3. pag. 481

⁴³⁸ *Legea cu privire la Procuratură*

ierarhic superior în cadrul urmăririi penale exercită atât atribuțiile conferite de art. 52 alin. (1), cât și atribuțiile pentru exercitarea controlului ierarhic prevăzute de art. 53¹.

Pe de altă parte, o asemenea acțiune – dispunerea excluderii probelor, ridică întrebări fundamentale despre echilibrul între independența procesuală a procurorului, autonomia decizională a acestuia și exercitarea controlului ierarhic superior. În acest sens, Comisia de la Veneția în opinia sa nr. 937/2018 din 17.12.2018, a subliniat importanța unei ierarhii clare în cadrul sistemului de justiție, dar și necesitatea protejării independenței procurorilor în fața presiunilor externe și interne.⁴³⁹

Prin urmare, în opinia noastră, în ceea ce privește deciziile privind excluderea probelor, se impune ca responsabilitatea principală să rămână în sarcina procurorului de caz, care exercită urmărirea penală și care, în conformitate cu art. 52 alin. (1) pct. 3) din CPP, are competența de a exclude probele obținute cu încălcarea prevederilor legale, inclusiv cele ale art. 94 alin. (1).

În acest context, o soluție echilibrată și compatibilă atât cu principiul legalității, cât și cu principiul independenței procesuale a procurorului, constă în recurgerea de către procurorul ierarhic superior a prevederilor art. 53¹ alin. (2) lit. b) din CPP, adică dispunerea retragerii cauzei penale și transmiterea altui procuror pentru examinare. Mai mult ca atât, că art. 53¹ alin. (3) lit. d) din CPP stipulează expres că materialele și cauzele penale repartizate unui procuror pot fi retrase și transmise altui procuror în cazul constatării, din oficiu sau la plângere, a unei încălcări grave a drepturilor persoanelor participante la procesul penal sau în cazul admiterii unor omisiuni ireparabile în procesul de administrare a probelor.

Prin urmare, dacă în urma examinării plângerea înaintată în ordinea art. 299¹ din CPP, se indică asupra ilegalităților în administrarea probelor și se solicită excluderea acestora, procurorul ierarhic superior identifică motive temeinice pentru excluderea unei probe, fără a putea dispune direct această măsură, acesta ar trebui să admită plângerea, să constate încălcarea și, în temeiul art. 53¹ alin. (3) lit. d), să dispună transmiterea cauzei către un alt procuror, care, exercitând prerogativa sa legală, va putea exclude proba nelegală.

În același timp, în ipoteza în care procurorul ierarhic superior admite plângerea depusă în ordinea art. 299¹ din CPP, acesta este în drept să schimbe temeiul de drept al actului procesual contestat sau să anuleze sau să modifice actul procesual contestat ori unele elemente de fapt în baza cărora s-a dispus actul contestat.

⁴³⁹ Comisia de la Veneția. *Opinia nr. 937/2018 din 17 decembrie 2018*. [online] [citată: 02.03.2024]. Disponibilă: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2018\)029-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2018)029-e)

Deși am menționat mai sus, că excluderea probei la faza de urmărire penală poate avea loc în cadrul controlului judiciar al procedurii prejudiciare, de către judecătorului de instrucție, această situație nu este una standard și presupune anumite particularități.

Plângerea împotriva acțiunilor ori inacțiunilor procurorului, organului de urmărire penală sau organului care exercită activitatea special de investigații, inclusiv în cazul comiterii încălcărilor procedurale în timpul administrării probelor poate fi înaintată judecătorului de instrucție după îndeplinirea prevederilor art. 298, 299¹ din CPP. Potrivit Hotărârii Plenului Curții Supreme cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale Nr. 7 din 4 iulie 2005, par. 5): „prin acțiuni ale organului de urmărire penală sau ale organului care exercită activitatea specială de investigații, pasibile de a fi contestate, se înțelege: a) actele procedurale, adică documentele prin care se consemnează orice acțiune procesuală prevăzută de CPP și de Legea privind activitatea specială de investigații; b) acțiunile ori inacțiunile nemijlocite ale persoanei cu funcție de răspundere, care activează în procesul de urmărire penală sau care exercită activitate specială de investigații (procurorul, ofițerul de urmărire penală, colaboratorul care exercită activitate specială de investigare); c) alte acțiuni prin care persoana cu funcții de răspundere a depășit atribuțiile sale de serviciu. Nu orice acțiune a organului de urmărire penală sau a organului care exercită activitatea specială de investigații poate fi atacată judecătorului de instrucție, ci doar aceea care a afectat un drept legal reglementat de legea materială sau procesuală, adică drepturi și libertăți constituționale ale persoanei.”⁴⁴⁰

În urma examinării plângerii, judecătorul de instrucție, considerând plângerea întemeiată, adoptă o încheiere prin care obligă procurorul să lichideze încălcările depistate și după caz, declară nulitatea actului sau acțiunii procesuale atacate. Astfel, „excluderea probelor poate fi decisă indirect de către judecătorul de instrucție în temeiul art. 313 alin. (5) din CPP prin declararea nulității actului sau acțiunii procesuale atacate.”⁴⁴¹ Astfel, prin admiterea plângerii, judecătorul de instrucție indică, în încheierea adoptată, actele procesuale considerate nule, iar ca urmare aceste materiale din dosarul penal nu pot fi examinate și prezentate în instanță, fiind interzise în procesul de probare. Într-o altă formulare, nulitatea actului va duce, desigur, și la excluderea probei administrate prin actul respectiv, având în vedere nelegalitatea acestuia.

Prin urmare, odată ce prin încheierea judecătorului de instrucție a fost constatată nulitatea actului prin care a fost administrată proba, aceasta devine invalidă, având în vedere că conform

⁴⁴⁰ Hotărârea Plenului Curții Supreme cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale Nr. 7 din 4 iulie 2005. [online] [citat: 02.10.2024]. Disponibilă: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=232

⁴⁴¹ DOLEA I., ȘAPORDA E. *Considerente privind instituția excluderii probelor la faza de urmărire penală*. În: Revista Procuraturii Republicii Moldova. Nr. 8, 2021. pag. 23

art. 313 alin. (6) din CPP, încheierea judecătorului de instrucție este irevocabilă, cu excepția încheierilor privind refuzul în pornirea urmăririi penale, scoaterea persoanei de sub urmărirea penală, încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale și reluarea urmăririi penale, care pot fi atacate cu recurs în termen de 15 zile de la data comunicării.

Același punct de vedere a fost justificat și în doctrina română, care evidențiază că „judecătorul pentru drepturi și libertăți nu are competența funcțională de a dispune excluderea probelor administrate de procuror sau de organele de cercetare penală, dar va putea evalua respectarea exigențelor de legalitate sau loialitate în procedurile desfășurate în fața sa, putând respinge sesizarea formulată de procuror atunci când, pentru probarea situației factuale la standardul suspiciunii rezonabile, probele invocate sunt susceptibile de a fi afectate de nelegalitate sau neloialitate.”⁴⁴²

Având în vedere că încheierea judecătorului de instrucție, în cazul recunoașterii nulității, este irevocabilă, este firesc ca procurorul să depună toate eforturile pentru a susține admisibilitatea probei, demonstrând conformitatea acesteia cu normele procedurale aplicabile. Totuși, această regulă nu se aplică în cazul în care organul de urmărire penală a administrat proba cu încălcarea articolului 94 din CPP.

Totuși, având în vedere prevederile art. 313 din CPP, conchidem că judecătorul de instrucție, similar judecătorului de drepturi și libertăți din sistemul românesc, nu deține competența funcțională de a dispune excluderea propriu-zisă a probelor administrate în faza de urmărire penală. În opinia noastră, extinderea atribuțiilor acestuia în sensul conferirii dreptului de a exclude efectiv probele obținute nelegal ar contribui semnificativ la consolidarea garanțiilor unui proces echitabil, asigurând eliminarea fizică a acestor probe încă din faza de urmărire penală și prevenind influențarea judecătorului care va examina cauza pe fond.

Un aspect problematic care poate apărea în practică se referă la irevocabilitatea acestei încheieri. Astfel, în cadrul judecării cauzei pe fond, instanța, la cererea părții, nu poate revizui din nou problema admisibilității probei excluse, chiar dacă sunt prezentate noi circumstanțe sau informații care ar putea demonstra validitatea probei inițial excluse. În schimb, în anumite state, unde este permisă reexaminarea admisibilității probelor în cadrul judecării pe fond a cauzei, acuzatorii de stat utilizează cu succes această posibilitate în anumite cazuri. Din acest motiv, o soluție rezonabilă este dezvoltarea unui mecanism specific care să permită reexaminarea cererilor doar în circumstanțe excepționale, reglementate strict de legea procesual-penală.

⁴⁴² UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. II, pag. 1364

În concluzie, importanța realizării controlului *ex-officio* al probelor acumulate de procuror și excluderea acestora în faza de urmărire penală se remarcă prin următoarele aspecte esențiale: în primul rând, acest mecanism are rolul de a preveni influențarea subconștientă a judecătorului de fond de către probe viciate, în momentul în care acesta pronunță o decizie cu privire la vinovăția inculpatului. „Excluderea în timp util a probelor obținute ilegal în faza urmăririi penale poate preveni integrarea acestora în mod profund în dosarul cauzei penale, ceea ce ar face imposibilă înlăturarea completă a efectelor lor negative în etapele ulterioare ale procesului.”⁴⁴³ În al doilea rând, procedura contribuie la prevenirea eliminării probelor din dosar după ce acesta a fost deja trimis instanței de fond, protejând astfel integritatea procesului penal. În al treilea rând, se urmărește eficiența procesuală, asigurându-se că părțile sunt informate în prealabil cu privire la validitatea actelor procesuale și a probelor, evitând astfel întârzierile cauzate de eventualele nulități preexistente, compromițând întregul caz.

Totodată, suntem absolut de acord cu opinia lui Ferdico J.N., care susține că „regula excluderii nu bară sau oprește neapărat o urmărire penală. Cel mult, aceasta va determina suprimarea probelor obținute ca urmare directă sau indirectă a unei încălcări constituționale. Dacă acele probe sunt esențiale pentru cauza acuzării împotriva unui inculpat, acuzarea poate decide că este inutil să continue urmărirea penală. Cu toate acestea, dacă acuzarea dispune de suficiente alte probe, fie obținute legal, fie care se încadrează într-una din excepțiile la regula excluderii, acuzarea poate continua, în ciuda comportamentului ilegal al poliției.”⁴⁴⁴

Rolul părții apărării în excluderea probelor.

Dreptul la apărare reprezintă o preocupare constantă atât în cadrul teoriei dreptului constituțional, cât și în doctrina procesului penal, fiind esențial pentru garantarea unui proces echitabil, inclusiv în ceea ce privește excluderea probelor obținute cu încălcarea normelor legale. Potrivit doctrinei, „acest drept reprezintă ansamblul garanțiilor procesuale acordate de lege părților sau subiecților procesuali principali în cadrul unei proceduri penale sau procesului penal. În vederea apărării eficiente a drepturilor și intereselor legitime ale acestora.”⁴⁴⁵ Astfel, „orice persoană acuzată de o infracțiune are dreptul în special: să se apere ea însăși sau să aibă asistența unui apărător ales de ea, dacă nu are mijloace de a plăti un apărător, poate fi asistată în mod gratuit

⁴⁴³ LEONTIEVA S. *Ex-officio review of illegally obtained evidence: a detailed analysis conducted by the prosecutor*. În: *Prevenirea și combaterea criminalității: probleme, soluții și perspective*, Ed. 6, 25 aprilie 2024, Chișinău. Chișinău: 2024, Ediția 6, pp. 528-533. ISSN 2587-4365. pag. 533

⁴⁴⁴ FERDICO J.N. *Criminal procedure for the criminal justice professionals*. pag. 64

⁴⁴⁵ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. I, pag. 65

de către un apărător din oficiu, când interesele justiției o cer, ea poate să solicite administrarea de probe în apărarea sa.”⁴⁴⁶

„Cu toate că părțile, subiecții procesuali principali, avocații nu pot efectua, în cursul procesului penal, decât actele procesuale și procedurale pe care legea le admite și numai cu respectarea întocmai a condițiilor legale,”⁴⁴⁷ în viziunea noastră, din perspectiva acuzatului, un element esențial al exercitării dreptului la apărare nu rezidă doar în posibilitatea de a administra probe în favoarea sa, ci și în capacitatea de a contracara probatoriul administrat de acuzare, inclusiv prin invocarea și aplicarea sancțiunilor procedurale, dintre care excluderea probelor reprezintă o măsură fundamentală. În special, „având în vedere ca art. 6 par. (1) CoEDO impune ca autoritățile de urmărire penală să dezvăluie apărării toate probele materiale aflate în posesia lor împotriva acuzatului.”⁴⁴⁸ Prin urmare, avocatul apărării este un subiect esențial în formularea oricărui argument împotriva admisibilității probelor, având un rol determinant în protejarea drepturilor clientului său.

După cum am specificat mai sus, avocatul este un subiect procesual cu o poziție procesuală specială în procesul penal, în funcție de calitatea celui căruia îi acordă asistență sau pe care îl reprezintă, fără a avea însă un interes direct și fără a suporta consecințele hotărârii instanței. În literatura de specialitate se afirmă că „apărătorul este un subiect al procesului penal, participant cu o situație distinctă, apropiindu-se, prin unele trăsături, de părțile în proces, iar prin altele de organele judiciare. Atunci când exercită drepturile procesuale ale persoane vătămate și ale părții civile, apărătorul este implicat în activitatea acestor subiecți procesuali pe care îi asistă sau îi reprezintă, exercitând sau ajustând la exercitarea unei acțiuni judiciare, când exercită drepturile procesuale ale inculpatului și ale părții responsabile civilmente, este implicat în activitatea procesuală a subiecților pasivi ai acțiunii penale, respectiv ai acțiunii civile, exercitând funcția de apărare a acestora.”⁴⁴⁹

Activitatea în probatoriul penal, realizată de partea apărării, se deosebește prin anumite particularități. Se susține că „principala trăsătură ar fi dezinteresul în stabilirea circumstanței care reprezintă scopul și conținutul cunoașterii, realizate de partea acuzării, precum și soluționarea anumitor sarcini, determinate de prezumția de nevinovăție.”⁴⁵⁰

⁴⁴⁶ DELEANU I. *Drept constituțional și instituții politice. Tratat*. Vol II. București: Ed. Europa Nova, 1996. 474 p. ISBN: 973-9183-36-0. pag. 148-149

⁴⁴⁷ THEODORU Gh., CHIȘ I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*. pag. 583

⁴⁴⁸ VOLONCIU N., UZLĂU A.-S., MOROȘANU R. *Noul Cod de procedură penală comentat*, ediția a II-a, revizuită și adăugată, București: Ed. Hamangiu, 2015. ISBN: 978-606-27-0312-7. pag. 840

⁴⁴⁹ THEODORU Gh., CHIȘ I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*, pag. 202

⁴⁵⁰ САВИЦКИЙ В. М. *Проблемы реформы уголовно-процессуального законодательства в проектах УПК РФ*. Материалы НПК. Москва: Ed. Instituta gosudarstva i prava RAN, 1995. pag. 44

Din analiza dispozițiilor Codului de procedură penală, rezultă că drepturile și obligațiile avocatului sunt reglementate distinct, după calitatea subiectului procesual căruia i se acordă asistența juridică. Astfel, în art. 67 din CPP există precizări distincte privind drepturile și obligațiile apărătorului, care conform art. 67 alin. (1) din CPP, este persoana care, pe parcursul procesului penal, reprezintă interesele bănuțului, învinutului, inculpatului, îi acordă asistență juridică prin toate mijloacele și metodele neinterzise de lege. În conformitate cu prevederile art. 67 alin. (2) din CPP, în calitate de apărător în procesul penal pot participa: avocatul; alte persoane abilitate prin lege cu atribuții de apărător; un avocat din străinătate în cazul în care acesta este asistat de o persoană indicată la pct.1). Totodată, subliniem că „avocatul-apărător trebuie să-și ocupe locul bine-meritat printre participanții la proces, de prestația lui depinzând, în mare măsură, atât calitatea procesului judiciar, cât și calitatea soluțiilor adoptate.”⁴⁵¹

Cu toate că interdicția conform căreia în cadrul administrării justiției nu este permisă utilizarea probelor obținute cu încălcarea art. 94 din Codul de procedură este stabilită expres, este indiscutabil că partea apărării deține un interes primordial în identificarea probelor inadmisibile. Este evident că, în practică, anume apărătorul tinde ca subiecții procesuali competenți să aplice sancțiunea procesuală de excludere a probelor atunci când este necesar. În acest context, am dedicat analiza în mod special rolului apărătorului, având în vedere importanța sa în combaterea folosirii probelor obținute cu încălcarea legii.

Având în vedere calitatea de subiect procesual a apărătorului, distinct de părțile și subiecții procesuali pe care îi asistă sau reprezintă, CPP stipulează în art. 68 din CPP un set de drepturi procesuale proprii ale acestora. Pentru cercetarea noastră o importanță esențială prezintă dreptul apărătorului consacrat în art. 68 alin. (1) pct. 2) din CPP, conform căruia *apărătorul are dreptul să participe, la propunerea organului respectiv, la efectuarea de către organul de urmărire penală a acțiunilor procesuale și la toate acțiunile procesuale efectuate la solicitarea sa.* În vederea asigurării principiului egalității armelor și a dreptului la apărare în cursul urmăririi penale, legea procesual penală a prevăzut mai multe situații în care subiecții procesuali principali sau apărătorii acestora pot lua cunoștință de materialul probator administrat în cauză,⁴⁵² cu excepția situației în care se utilizează metode speciale de investigații sau sunt efectuate acțiuni procesuale în cazul infracțiunilor flagrante.

Menționăm că în toate cazurile în care persoana acuzată și apărătorului acestuia sunt prezente la efectuarea unei acțiuni de urmărire penală, în actul procesual întocmit se face mențiune despre aceasta și despre eventualele obiecții formulate, iar actul este semnat și de avocat. Prin

⁴⁵¹ VÎZDOAGĂ T., RUSU L. *Tactica participării apărătorului în cadrul procedurilor probatorii.* pag. 256

⁴⁵² UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală,* Vol. I. pag. 493

participarea directă la acțiunile de urmărire penală, apărătorul poate evalua probele obținute, inclusiv din punct de vedere al admisibilității, având posibilitatea de a formula cereri de excludere a probelor nelegale sau neconforme cu normele procedurale.

Apărătorul în cazul în care apreciază că acțiunile sunt realizate cu încălcări procedurale sau încălcările drepturilor acuzatului, formulează obiecții chiar în cuprinsul actului întocmit. Astfel, „participând la acțiunea procesuală și stabilind încălcări ale drepturilor procesuale ale clientului său, apărătorul va formula obiecții la procesele-verbale ale acțiunilor procesuale, ocazie cu care va indica: 1) temeiul legal prevăzut la art.68 alin. (1) CPP RM; 2) normele procesuale care reglementează desfășurarea procedurii probatorii, pretins realizat cu încălcări. Apărătorul va invoca articolul, alineatul, litera din CPP, Hotărârile Curții Constituționale, deciziile în interesul legii, jurisprudența relevantă a Curții Europene a Drepturilor Omului; 3) solicitarea propriu-zisă, de exemplu: completarea procesului-verbal, excluderea anumitor constatări, recunoașterea nulității acțiunii, excluderea probelor, restituirea bunurilor, eliberarea persoanei reținute etc.”⁴⁵³

În același timp, după ce apărătorul a participat la efectuarea acțiunii procesuale prin care a fost administrată o probă cu încălcarea prevederilor articolului 94 din CPP, acesta are obligația de a depune plângerea în ordinea art. 298, și după caz ulterior în ordinea art. 299¹ din CPP, prin care să solicite constatarea încălcărilor și excluderea probei respective. Precizăm că plângerile care invocă obținerea probelor prin încălcări și solicită excluderea acestora se supun normelor generale privind formularea și examinarea plângerilor, prevăzute în articolele 298-299² din CPP, care reglementează procedura generală de formulare și soluționare a plângerilor. Plângerea înaintată în mod obligatoriu trebuie să conțină date privind proba a cărei excludere se solicită, motivele pentru excluderea probelor, prevăzute de CPP raportate la circumstanțele de fapt care justifică plângerea.

Dintr-o altă perspectivă, „având în vedere caracterul unilateral al funcției de apărare, se poate spune că apărătorul servește doar parțial și subiectiv legea, deoarece urmărește doar lămurirea împrejurărilor ce pledează în favoarea părții ale cărei interese le susține și le apără.”⁴⁵⁴ Astfel, luând în considerație și prevederile art. 6 pct. 3) din CPP, conform cărora apărare are ca una din scopuri combaterea, în tot sau în parte, a învinuirii ori al atenuării pedepsei, în procesul administrării probelor, apărătorul va strădui să se refere numai la aspectele favorabile acestuia, verificând atent dacă sunt incidente careva circumstanțe pentru excluderea probelor prevăzute de art. 94 din CPP. Însă, fără echivoc, apărarea, alături de acuzarea de stat, are rolul de instituție de interes public. Societatea este interesată ca aceste două instituții să participe efectiv și eficient la înfăptuirea justiției penale, asigurându-li-se drepturi și garanții egale. În realizarea justiției penale,

⁴⁵³ VÎZDOAGĂ T., RUSU L. *Tactica participării apărătorului în cadrul procedurilor probatorii*. pag. 265

⁴⁵⁴ MATEUȚ Gh. *Procedură penală. Partea Generală*. Vol I. pag. 114

respectarea drepturilor și intereselor legitime ale indivizilor are o conotație privată și o alta publică.⁴⁵⁵ Prin urmare, dreptul prevăzut de lege de a participa la efectuarea acțiunilor procesuale, garantează că partea acuzată sau apărătorii acesteia, au posibilitatea de a fi prezente și de a influența desfășurarea acestora, asigurând astfel respectarea principiului contradictorialității și al egalității armelor.

Totodată, participarea apărătorului la efectuarea acțiunilor de urmărire penală servește ca o garanție împotriva părtinirii și poate împiedica organul de urmărire penală să utilizeze metode ilegale în desfășurarea anchetei. sau relevanței, sau, dacă acest lucru nu este posibil, poate inventa metode pentru o verificare ulterioară.

Potrivit doctrinei, „în procesul penal apărarea poate fi efectivă și eficientă doar în măsura în care bănuitului, învinuitului și inculpatului îi sunt cunoscute natura și motivele acuzației aduse.”⁴⁵⁶ În opinia noastră, pentru a pregăti eficient apărarea, pe lângă cunoașterea naturii acuzației, un rol important are cunoașterea probelor pe care această acuzație este bazată.

O altă etapă importantă al urmăririi penale în cadrul căreia apărătorul poate depista încălcările procedurale și solicita excluderea probelor este prezentarea materialelor de urmărire penale după adoptarea de către procuror soluțiilor prevăzute de art. 291 din CPP.

În procesul penal apărarea poate fi efectivă și eficientă doar în măsura în care bănuitului, învinuitului și inculpatului îi sunt cunoscute natura și motivele acuzației aduse. Precizăm, că dreptul de acces la dosar este prevăzut explicit în art. 7 din Directiva 2012/13/UE privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale, care a fost transpus în CPP. În conformitate cu art. 68 alin. (1) pct. 10) din CPP, apărătorul, în funcție de calitatea procesuală a persoanei ale cărei interese le apără, are dreptul să ia cunoștință de materialele cauzei penale din momentul terminării urmăririi penale și să noteze orice date din dosar, să facă copii. Conform art. 293 alin. (6) din CPP, după ce au luat cunoștință de materialele urmăririi penale, persoanele menționate la alin. (1) pot formula cereri noi în legătură cu urmărirea penală sau de completare a urmăririi penale, care se soluționează conform prevederilor art. 245–247.⁴⁵⁷ În cazul apariției anumitor dubii în privința probei ori depistării unor date care conform art. 94 nu sunt admise ca probe, partea apărării își realizează dreptul său la înaintarea cererilor privind excluderea unor asemenea probe.

Ca urmare, apreciem că una dintre funcțiile principale ale apărării este să se familiarizeze cu materialul probator administrat și să semnaleze procurorului, procurorului ierarhic superior și

⁴⁵⁵ VÎZDOAGĂ T., RUSU L. *Tactica participării apărătorului în cadrul procedurilor probatorii*. pag. 256

⁴⁵⁶ VÎZDOAGĂ T., EȘANU A. *Dreptul apărării de a solicita explicarea învinuirii (acuzării) la faza urmăririi penale*.

În: Revista Institutului Național al Justiției, 2021, nr.4 (59), pag. 8

⁴⁵⁷ *Ibidem*

judecătorului posibile probleme legate de probe. Când apărarea consideră că probele au fost obținute cu încălcări procedurale sau ilegal, exercitarea dreptului de a depune o cerere de excludere a acestora sau plângerea reprezintă o garanție esențială în vederea garantării unei apărări concrete și efective. Spre exemplu, „organul de urmărire penală este în drept să efectueze percheziții dacă din probele acumulate sau din materialele activității speciale de investigații rezultă o presupunere rezonabilă că într-o anumită încăpere, ori într-un alt loc, sau la o anumită persoană se pot afla instrumente ce au fost destinate pentru a fi folosite sau au servit ca mijloace la săvârșirea infracțiunii, obiecte și valori dobândite de pe urma infracțiunii, precum și alte obiecte sau documente care ar putea avea importanță pentru cauza penală și care prin alte procedee probatorii nu pot fi obținute, art.125 CPP.”⁴⁵⁸

Dacă apărătorul va ridica problema admisibilității din momentul administrării acesteia, de exemplu, în cel mai scurt timp după efectuarea unei percheziții, probabilitatea că proba va fi declarată inadmisibilă este mai mare decât în cazul în care aceasta va fi lăsată pentru examinarea în fond a cauzei în instanță.⁴⁵⁹ La fel, exercitarea acestui drept poate fi considerată și ca o strategie importantă de apărare care împiedica admiterea probelor prejudiciabile în instanță.

În cazul unei decizii de respingere a plângerilor formulate în vederea recunoașterii unei probe ca inadmisibile în faza de urmărire penală, partea apărării are posibilitatea de a invoca din nou aceste argumente în cadrul examinării cauzei penale în fond, pentru a solicita recunoașterea probei ca inadmisibilă și excluderea acesteia. Având în vedere, că în Republica Moldova nu există o procedură prealabilă de verificare a admisibilității probelor și că această problemă se examinează odată cu analiza propriu-zisă a fondului probelor,⁴⁶⁰ în faza de judecare a cauzei, apărarea trebuie să păstreze un rol activ, semnalând instanței, atunci când este cazul, inadmisibilitatea probelor, în special luând în considerare că dacă administrarea probelor a fost efectuată cu respectarea dispozițiilor legale, argumentarea inadmisibilității probelor se face de către partea care cere respingerea lor.

Astfel, apărătorul dispune de mecanismele procesuale descrise mai sus – controlul procurorului, controlul judiciar al procedurii prejudiciare, referința la rechizitoriu, pledoaria și replica, concluziile scrise, căile de atac – el având misiunea de a da dovadă de suficientă diligență în activitatea sa.⁴⁶¹

⁴⁵⁸ ROMAN D. *Obținerea corpurilor delictive în rezultatul activității speciale de investigație*. În: Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice și economice, 10-11 noiembrie 2021, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2021, SJE. ISBN 978-9975-158-56-5. pag. 345

⁴⁵⁹ DOLEA I. *Probele în procesul penal. Îndrumar pentru avocați*. pag. 11

⁴⁶⁰ *Ibidem*, pag. 11

⁴⁶¹ *Ibidem*, pag. 11-12

Putem adăuga la opinia exprimată de Lupașco L. în articolul *Esența și conținutul probatoriului penal*, conform căreia „sarcina verificării probelor revine atât organului de urmărire penală, cât și instanței judecătorești,”⁴⁶² subliniind, în opinia noastră, că această responsabilitate se extinde și asupra apărătorului. Astfel, atunci când apărătorul identifică o eventuală ilegalitate în obținerea probelor, el are obligația de a invoca acest aspect atât în faza de urmărire penală, cât și în cadrul procesului judiciar.

Rolul instanței de judecată în excluderea probelor

Justiția este una din formele fundamentale ale activității statului. Această funcție implică existența unor structuri statale apte să realizeze activitatea judiciară. Potrivit art. 115 alin. (1) din Constituție, justiția se înfăptuiește prin Curtea Supremă de Justiție, prin curțile de apel și prin judecătorii.⁴⁶³

Legislația în vigoare acordă două accepțiuni noțiunii instanță judecătorească. Într-un prim sens, organizatoric, prin instanță judecătorească se înțelege veriga ce intră în compunerea sistemului organelor judecătorești. Într-un alt sens, „prin instanță judecătorească se înțelege completul de judecată care este organ judiciar competent să soluționeze cauzele penale,”⁴⁶⁴ denumit în lege instanța de judecată, care „pronunță hotărârea judecătorească definitivă.”⁴⁶⁵ Prin urmare, „având în vedere că instanțele pronunță hotărârea judecătorească, considerată actul fundamental într-un proces penal, acestea constituie subiectul principal al procesului penal. Cu alte cuvinte, judecătorul îndeplinește cea mai importantă funcție procesuală penală, cea de a judeca și soluționa cauzele penale. Dacă procurorul are dreptul să formuleze și să susțină învinuirea, dacă avocatul inculpatului formulează și susține apărarea, subiectul procesual care poate hotărî asupra vinovăției penale a unei persoane și să îi aplice sancțiunile prevăzute de legea penală este judecătorul.”⁴⁶⁶

În vederea unei analize comparative, este important să observăm diferențele între reglementările recente ale Codului de procedură penală din România și reglementările autohtone, în ceea ce privește structura organelor judiciare și atribuțiile acestora în cadrul procesului penal. În noul Cod de procedură penală al României, structura organelor judiciare a fost modificată, fiind introduce instituții noi care aparțin instanțelor, cu funcții procesuale ce corespund unor noi orientări în structura principiilor fundamentale ale procesului penal. Astfel, prin dispozițiile art. 53

⁴⁶² LUPAȘCO L. *Esența și conținutul probatoriului penal*. În *Conferința științifică internațională „Infrațiunea – Răspunderea penală – Pedepsa. Drept și Criminologie”*, ediția a II-a, 24–25 martie 2022. În. Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova. ISBN 978-9975-62-476-3. pag. 440

⁴⁶³ Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.94, *Monitorul Oficial al R. Moldova*, 466/635, 13.11.2024

⁴⁶⁴ DOLEA I., ROMAN D., SEDLEȚCHI I., VÎZDOAGĂ T. și alt. *Drept procesual penal*. pag. 103

⁴⁶⁵ CRIȘU A. *Drept procesual penal. Partea generală*. pag. 99

⁴⁶⁶ THEODORU Gh., CHIȘ I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*. pag. 277

și art. 54 din noul Cod de procedură penală al României sunt reglementate două instituții noi, judecătorul de drepturi și libertăți și judecătorul de camera preliminară, judecători cu atribuții speciale, pe care le exercită în cadrul instanțelor judecătorești.⁴⁶⁷ Judecătorul pentru drepturi și libertăți soluționează cererile, propunerile, plângerile, contestațiile sau orice alte sesizări privind măsurile sau actele dispuse ori care se pot dispune în faza urmăririi penale.⁴⁶⁸

În sistemul autohton, echivalentul judecătorului pentru drepturi și libertăți îl constituie controlul judiciar al procedurii prejudiciare, care este realizat de către judecătorul de instrucție. După cum am menționat anterior, judecătorul de instrucție nu are competența funcțională de a dispune direct excluderea probelor administrate de către procuror sau organul de urmărire penală, dar poate evalua respectarea exigențelor de legalitate și loialitate în procedurile desfășurate soluționând demersurile procurorului privind autorizarea efectuării acțiunilor procesuale penale sau a exercitării activității speciale de investigații, aplică măsurile procesuale de constrângere și soluționează plângerile împotriva actelor ilegale ale organelor de urmărire penală, ale organelor care exercită activitatea special de investigații, precum și plângerile împotriva acțiunilor ilegale ale procurorului. Astfel, dacă în cadrul unei proceduri desfășurate în fața sa (spre exemplu aplicarea măsurii preventive privative de libertate), judecătorul de instrucție constată că o probă a fost obținută în mod nelegal, aceasta va respinge demersul procurorului, motivând în încheierea considerentele sale de ce nu ia în considerare proba de care o consider nelegale, însă fără a putea dispune efectiv excluderea ei.

Întrebarea care se ridică în acest caz este ce măsuri trebuie să adopte procurorul în urma primirii unei astfel de încheieri. În acest sens, considerăm că în cazul în care judecătorul de instrucție emite în încheiere prin care declară nulitatea (de exemplu nulitatea procesului-verbal cu privire la efectuarea percheziției) ori respinge o probă ca fiind obținută ilegal (de exemplu motivează în încheiere privind respingerea aplicării măsurii preventive că nu poate baza pe anumite probe), procurorul urmează să dispună din oficiu excluderea probei, ca să asigure ca această probă să ajungă ulterior la judecătorul care va examina cauza în fond. Evitarea de a face acest lucru creează o situație disproporțională și subminează principiul egalității armelor, ori odată ce apărarea a demonstrat la judecătorului de instrucție că o probă este ilegală, ea va fi nevoită să facă acest lucru repetat, însă nu va obține același rezultat, deoarece judecătorul de fond deja va lua cunoștința cu proba respectivă care îi va influența.

O altă situație care poate implica indirect judecătorul de instrucție în evaluarea legalității probelor survine în cazul în care procurorul adoptă o soluție de scoaterea persoanei de sub urmărire

⁴⁶⁷ CRIȘU A. *Drept procesual penal. Partea generală*. pag. 98

⁴⁶⁸ *Ibidem*, pag. 98

penală și/sau clasarea cauzei penale, care este contestată în ordinea art. 313 alin. (2) pct. 2) din CPP de către partea interesată.

În ipoteza în care soluția de scoaterea persoanei de sub urmărire penală și/sau clasarea cauzei penale a adoptată din motivul excluderii unor probe decisive și, implicit, pe insuficiența probatoriului rămas pentru a întemeia acuzare, judecătorul de instrucție este obligat să verifice toate circumstanțele care au condus la dispunerea unei astfel de soluții și legalitatea hotărârii procurorului.

În opinia noastră, având în vedere limitele de competență, judecătorul de instrucție va evalua soluția procurorului numai prin raportare la probele legale administrate. În raport cu probele excluse de către procuror, judecătorul de instrucție, va evalua elementele de nelegalitate constatate și care au constituit temeiul pentru excluderea probelor. În temeiul, art. 313 alin. (5) din CPP, considerând plângerea întemeiată, judecătorul de instrucție va adoptă o încheiere prin care obligă procurorul să lichideze încălcările depistate ale drepturilor și libertăților omului sau ale persoanei juridice, însă fără a se pronunța în mod direct asupra soluției adoptate de către procuror pe marginea excluderii probelor.

În vederea investigării percepției comunității juridice, cu privire la necesitatea completării articolului 313 din CPP în vederea lărgirii atribuțiilor judecătorului de instrucție, astfel încât să poată examina chestiunile legate de excluderea probelor, 69% dintre respondenți au răspuns afirmativ, iar 31% au răspuns negativ. În același timp, atragem atenția asupra faptului că, în cadrul opțiunii deschise din sondaj – unde respondenții au fost invitați să împărtășească idei sau opinii relevante privind excluderea probelor, pe care le consideră necesare pentru îmbunătățirea acestei instituții – un respondent a indicat în mod expres că *„este benefic de a-i lărgi atribuțiile judecătorului de instrucție în baza art. 313 CPP să examineze cererile de excludere a probelor, dar aceasta să aibă loc în ședință de judecată cu participarea părinților”*.

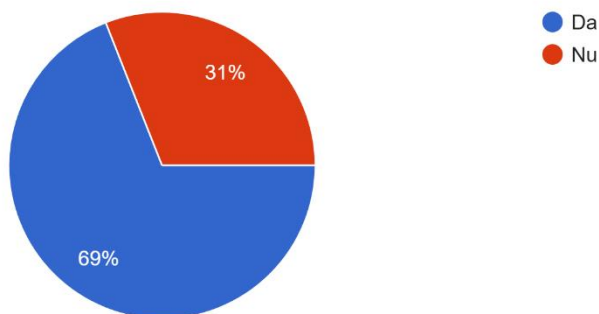

Figura 3.1 Aprecierea necesității de lărgirea atribuțiilor judecătorului de instrucție

Sursa: Elaborată de autor urmare a prelucrării datelor din chestionar

Astfel, propunem completarea prevederilor art. 313 alin. (2) din CPP cu lit. f), cu următorul text: *de a exclude probele obținute cu încălcarea prevederilor art. 94 din CPP*.

Cu titlu de comparare, atragem atenție că în România, „camera preliminară reprezintă un filtru esențial în cadrul procesului penal, având rolul de a analiza legalitatea sesizării instanței și a actelor de urmărire penală, înainte ca procesul să ajungă în faza de judecată.”⁴⁶⁹ Judecătorul de camera preliminară, „verifică legalitatea trimiterii în judecată dispuse de procuror, verifică legalitatea administrării probelor și a efectuării actelor procesuale de către organele de urmărire penală, soluționează plângerile împotriva soluțiilor de neurmărire sau de netrimitere în judecată...”⁴⁷⁰

Prin urmare, „în România cel mai adesea, nelegalitatea administrării probelor este constatată de către judecătorul de cameră preliminară în procedura de cameră preliminară, instituită ca o fază prealabilă judecătii, în scopul asigurării celerității, echității și rezolvării chestiunilor care vizează legalitatea actului de trimitere în judecată și legalitatea administrării probelor, astfel încât să fie asigurate toate premisele în vederea soluționării fondului cauzei, obiective declarate de legiuitor în expunerea de motive a Codului de procedură penală.”⁴⁷¹ Astfel, în cameră preliminară, părțile, persoana vătămată sau chiar și procurorul ori judecătorul din oficiu pot invoca cereri și excepții cu privire la legalitatea și loialitatea urmăririi penale, iar judecătorul de camera preliminară va putea dispune prin încheiere motivată excluderea probelor nelegal sau neloial administrate.

Prin urmare, spre deosebire de Republica Moldova, verificarea legalității administrării probelor de către organele de urmărire penală este realizată, în mod nemijlocit, în contradictoriu cu părțile și persoană vătămată, cu posibilitatea administrării oricăror mijloace de probă. Așadar, în procedura de cameră preliminară pot fi administrate mijloacele de probă relevante cercetării efective a probelor obținute în cursul urmăririi penale, evitându-se astfel riscul ca hotărârea pronunțată pe fondul cauzei să se fundamenteze pe o probă obținută în mod nelegal. În acest scop, la cererea inculpatului și a celorlalte părți, a persoanei vătămate și a procurorului, precum și din oficiu, de către judecătorul de cameră preliminară, pot fi administrate probele care pun în evidență modul în care s-au dispus, autorizat ori pus în executare procedeele probatorii, organele implicate

⁴⁶⁹ DIACONU C. *Judecătorul de camera preliminară poate pronunța una dintre următoarele soluții*. [online] [citat: 02.11.2023]. Disponibil: <https://avocatdiaconu.ro/judecatorul-de-camera-preliminara-poate-pronunta-una-dintre-urmatoarele-solutii/>

⁴⁷⁰ *Ibidem*

⁴⁷¹ LUPU I-C. *Excluderea probelor în procedura de cameră preliminară*. *Universul Juridic*, 27 iulie 2023. [online] [citat: 05.04.2025]. Disponibil: <https://www.universuljuridic.ro/excluderea-probelor-in-procedura-de-camera-preliminara/>

în acest proces etc., cercetare necesară realizării obiectului procedurii de cameră preliminară și asigurării echității procesului penal, în contextul în care, în faza ulterioară a procesului penal, contestarea în mod efectiv a legalității și loialității administrării probelor nu mai poate fi, în principiu, realizată.⁴⁷²

În vederea investigării percepției comunității juridice, cu privire la necesitatea existenței unei instituții separate, care să aibă competența să verifice legalitatea administrării probelor de către organele de urmărire penală, în cadrul chestionarului realizat a fost adresată întrebarea dacă judecătorii și procurorii consideră oportună introducerea instituției judecătorului de cameră preliminară în procesul penal, cu atribuția de a verifica legalitatea administrării probelor. La această întrebare, 53 % au răspuns afirmativ, iar 47 % au răspuns negativ.

Considerăm că instituirea judecătorului de cameră preliminară, la fel, poate să fie o soluție eficientă pentru posibilă implementarea ulterioară în CPP, deoarece acesta are competența de a exclude probe inadmisibile din cauza penală, garantând astfel că acestea nu vor ajunge în fața judecătorului care examinează cauza pe fond. Această abordare contribuie la asigurarea unei proceduri mai echitabile, prin prevenirea influenței unor probe nelegale asupra deciziilor instanței, sporind astfel integritatea procesului penal.

Camera preliminară este o etapă crucială a procesului penal, menită să asigure respectarea drepturilor fundamentale ale părților și să garanteze legalitatea actelor de urmărire penală. Soluțiile pronunțate de judecătorul de cameră preliminară au un impact semnificativ asupra modului în care se derulează procesul penal, influențând atât protecția drepturilor inculpatului, cât și eficiența actului de justiție. Atunci când constată că procurorul și organele de urmărire penală au acționat legal, judecătorul de cameră preliminară trece cauza în cea de-a treia fază, dispunând începerea judecării. Instanța de judecată analizează temeinicia acuzației aduse inculpatului și rezolvă acțiunea penală printr-o soluție de fond.

În Republica Moldova nu există un echivalent al judecătorului de cameră preliminară, iar responsabilitatea de a soluționa toate aspectele procesuale este atribuită judecătorului care examinează cauza în fond. În acest sens, în conformitate cu prevederile art. 297 alin. (4) din CPP, toate cererile, plângerile și demersurile înaintate după trimiterea cauzei în judecată se soluționează de către instanța care judecă cauza.

Etapă principală a judecării este judecată în primă instanță. Această apreciere se datorează, în primul rând, conținutului activității de judecată în primă instanță, care include administrarea probelor în învinuire și în apărare, precum și dezbaterile judiciare cu privire la faptă, vinovăția

⁴⁷² THEODORU Gh., CHIȘ I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*. pag. 383-384

inculpatului și soluțiile ce trebuie date acțiunii penale și acțiunii civile, știut fiind că în căile de atac se discută, de regulă, numai unele dintre chestiunile de fond ale cauzei penale; de asemenea, se datorează și împrejurării că, fără judecată în primă instanță, nu se pot concepe o condamnare penală și una civilă, în timp ce nu toate cauzele penale trec printr-o judecată în apel. Judecata în primă instanță este primul grad de jurisdicție în materie penală, prin care trebuie să treacă orice cauză penală; omisiunea trecerii unui conflict de drept penal prin judecata în prima instanță, atrage nulitatea expresă a hotărârii pronunțate, pentru a se efectua această etapă a judecății.⁴⁷³

„Aprecierea probelor, într-o măsură sau alta, este efectuată aproape de către toți participanții procesului penală, însă doar aprecierea probelor de către organele judiciare are importanță juridică.”⁴⁷⁴ O altă întrebare care urmează a fi elucidată în cercetarea noastră este cea a procedurii de invocare a obținerii unor probe cu încălcarea principiului loialității, în faza de judecată. Atât reglementările actuale ale Codului de procedură penală cât și practica judiciară recunosc posibilitatea înlăturării unor probe obținute cu încălcări.

În cursul judecății, administrarea și cercetarea probelor revine instanței de judecată care, în prezența procurorului, părților, a persoanei vătămate și a avocaților acestora, folosește procedeele probatorii necesare. În condițiile contradictorialității ședinței de judecată, probele pot fi mai bine administrate, tot ceea ce a fost neclar, incomplete sau greșit stabilit în cursul urmăririi penale poate fi precizat, completat, îndreptat. De aceea, probele strânse în cursul urmăririi penale sunt verificate de instanța de judecată prin readministrarea lor, atunci când sunt contestate.⁴⁷⁵

Aprecierea probelor este „guvernată de principiul liberei aprecieri a probelor, potrivit căruia organele judiciare au dreptul să aprecieze în mod liber atât valoarea fiecărei probe legal administrate indiferent de faza procesuală în care au fost administrate, cât și credibilitatea lor. Probele nu au o valoare a priori stabilită de legiuitor, importanța acestora rezultând în urma aprecierii lor de organele judiciare consecutiv analizei ansamblului materialului probator administrat în mod legal și loial în cauza.”⁴⁷⁶ Analizând această părere, subliniem aspectul important pentru cercetarea noastră: inițial judecătorul urmează să aprecieze legalitatea probelor, iar ulterior procedează la formularea concluziei în baza probelor legale. Conform literaturii de specialitate, „spre deosebire de regulile de excluziune probatorie, problemele de ordin comparativist care apar în legătură cu aprecierea probelor sunt mai nuanțate, de vreme ce, la o

⁴⁷³ THEODORU Gh., CHIȘ I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*. pag. 261

⁴⁷⁴ OSTAVCIUC D. OSOIANU T. *Libera apreciere a probelor în procesul penal*. În: Studii și cercetări juridice, Ed. 7-8, 1 ianuarie 2024, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, Partea 7-8, ISBN 978-9975-3201-1-5.

⁴⁷⁵ *Ibidem*, pag. 384

⁴⁷⁶ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. I. pag. 520-521

primă lectură a textului, se observă cum tradițional principiu de inspirație franceză al libertății de apreciere a probelor pare a fi actualmente acompaniat de doctrina a probei dincolo de orice îndoială rezonabilă.”⁴⁷⁷

În cazurile în care probele sunt, la prima vedere, admisibile, instanța penală poate totuși să le excludă în anumite circumstanțe, ca o chestiune de discreție, dar nu este obligată să o facă. „Discreția excluderii presupune că testele aplicate de judecătorii de fond pentru a decide dacă probele vor fi excluse sau nu sunt, de obicei, flexibile: acestea oferă judecătorilor un grad de libertate în a decide dacă vor exclude sau nu probele.”⁴⁷⁸

Discreția judiciară definește abordarea majorității țărilor în ceea ce privește remediile referitoare la probe. Potrivit studiului, multe sisteme legale acordă în mod explicit un nivel foarte înalt de discreție judecătorilor în decizia de a gestiona probele. Așa cum s-a menționat mai sus, în ultimii ani, legile au fost, de asemenea, modificate pentru a crește nivelul de discreție, astfel încât să nu fie obligați să excludă probele. Chiar și atunci când legea este clară și impune excluderea anumitor tipuri de probe, instanțele au totuși un grad mare de libertate în interpretarea acestor reguli.

În primul rând, există discreție atunci când condițiile pentru aplicarea unei reguli de excludere sunt formulate în termeni generali. Acesta este, de exemplu, cazul în care admiterea probelor obținute în mod impropriu depinde de faptul dacă acestea afectează în general echitatea procesului. Acest concept poate fi supus unor interpretări diferite. Un exemplu de astfel de regulă de excludere care permite discreția judiciară pe baza unui concept larg este art. 94 alin. (1) pct. 8) din CPP, cu încălcări esențiale de către organul de urmărire penală sau ofițerul de investigații, ceea ce presupune administrarea probelor prin violarea drepturilor și libertăților constituționale ale persoanei sau a prevederilor legii procesuale penale prin privarea participanților la proces de aceste drepturi sau prin îngrădirea drepturilor garantate, fapt care a influențat sau a putut influența autenticitatea informației obținute, a documentului sau a obiectului.

În al doilea rând, este inherent în exercitarea discreției ca aceste concepte abstracte să fie aplicate la faptele specifice ale cauzei. În al treilea rând, o regulă poate fi descrisă ca fiind discreționară atunci când necesită o ponderare a factorilor. Acest lucru presupune, esențial, ca judecătorul de fond să determine în cazul aflat pe rol importanța relativă a principiilor și intereselor concurente și să ajungă la un compromis între ele, asigurând examinarea și soluționarea cauzei

⁴⁷⁷ *Ibidem*, pag. 521

⁴⁷⁸ *Unlawful Evidence in Europe's Courts: Principles, Practice and Remedies*, publicat de Fair Trials în octombrie 2021, pag. 38. [online] [citat: 02.09.2025]. Disponibil: <https://www.fairtrials.org/app/uploads/2021/11/DREP-report.pdf>.

sale în mod echitabil. Considerăm că, în multiple situații, balansarea judiciară reprezintă un element central al abordării referitoare la excluderea probelor obținute ilegal, având în vedere diversitatea considerabilă a faptelor, circumstanțelor și variabilelor implicate în procesul de obținere ilegală a acestora. Acestea pot include gravitatea încălcărilor, ce variază de la o simplă formalitate la o încălcare majoră a unui drept fundamental, impactul încălcării asupra dreptului sau libertății afectate, care poate varia, precum și atitudinea autorităților de investigare, ce poate oscila între infracțiuni intenționate și erori neintenționate. De asemenea, trebuie luată în considerare seriozitatea infracțiunii imputate. Instanțele pot înlăptui justiția doar în măsura în care au capacitatea de a evalua aceste elemente relevante într-un exercițiu de balansare.

„Există situații în care probele trebuie excluse fără îndoială, acestea includ situațiile în care ilegalitatea face probele nesigure. În plus, pare inevitabil că este necesar ca legea să acorde un anumit grad de discreție judiciară pentru a permite instanțelor să analizeze fiecare situație particulară aparte: nu există nicio modalitate prin care legislația să poată aborda toate variantele posibile. Într-adevăr, există riscul ca instanțele să găsească modalități de a concluziona că actele prin care au fost administrate probele nu sunt nelegale și că situația într-o cauză penală specifică nu intră în sfera regulilor stricte prevăzute de CPP, dacă nu li se acordă discreție.”⁴⁷⁹

Lărgimea discreției judiciare este intrinsec legată de raționamentul pentru excluderea pe care îl adoptă instanța de judecată. În forma sa pură de raționament protector, care nu admite excepții în funcție de statutul dreptului încălcat, discreția judiciară este practic inexistentă. De îndată ce se stabilește că drepturile inculpatului au fost încălcate, orice probă rezultată din această încălcare trebuie exclusă, spre exemplu obținerea probei prin aplicarea violenței, amenințările sau a altor mijloace de constrângere. În mod teoretic, discreția este la fel de restrânsă sau chiar inexistentă și în cadrul principiului disciplinar: când legiuitorul a reglementat expres că comportamentul greșit al autorităților de investigare este descurajat și sancționat, cum este cazul obținerii probelor prin provocarea, facilitarea sau încurajarea persoanei la săvârșirea infracțiunii sau prin promisiunea sau acordarea unui avantaj nepermis de lege.

Totuși, suntem de acord cu opinia lui Panzavolta M., Maes E., Mosna A., precum că „discreția poate fi adăugată raționamentelor protective și disciplinare prin permiterea unor excepții în anumite cazuri. Astfel, va fi întotdeauna necesară o balansare în dependența de circumstanțele fiecărui caz concret, între admiterea și excluderea probelor, deoarece oricare dintre aceste decizii

⁴⁷⁹ LEONTIEVA S., TODERICA V., *Metodologia de apreciere a probelor obținute ilegal în procedura penală: standardele regionale și problemele de drept național*. În: State, security and human rights: in digital era, 14-15 decembrie 2023, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024. ISBN (pdf) 978-9975-62-764-1. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/219608 pag. 300

poate afecta negativ legitimitatea procesului și autoritatea morală a verdictului, în funcție de circumstanțele specifice ale cazului.”⁴⁸⁰

În acest sens, potrivit Hotărârii explicative Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la unele chestiuni ce vizează participarea procurorului la judecarea cauzei penal, instanța de judecată poate dispune excluderea mijloacelor de probă, administrate de către procuror la urmărirea penală, numai în cazul în care constată o încălcare substanțială și semnificativă a unei dispoziții legale privind administrarea probatoriului care, în împrejurări concrete ale cauzei, face ca mijlocul de probă administrat să aducă atingere caracterului echitabil al procesului penal în ansamblu (de pildă, în cazul maltratărilor admise de către ofițerii organului de urmărire penală, tratamentului inuman și degradant, aplicării violenței, nulității absolute a actului procesual prevăzut de art. 251 alin. (3) CPP etc. cauza CtEDO *Boicenco v. Moldova* din 11.07.2006 , cauza CtEDO *Popovici v. Moldova*).⁴⁸¹

Conform art. 101 alin. (1) din CPP obligă judecătorul să aprecieze fiecare probă din punct de vedere al pertinentei, concludenței, utilității și veridicității ei, iar toate probele în ansamblu – din punct de vedere al coroborării lor. Observăm că acest alineat nu include obligația judecătorului de a aprecia probele din punct de vedere admisibilității acestora. Această obligație este prevăzută în art. 101 alin. (4) din CPP, potrivit căruia instanța de judecată este obligată să pună la baza hotărârii sale numai acele probe la a căror cercetare au avut acces toate părțile în egală măsură și să motiveze în hotărâre admisibilitatea sau inadmisibilitatea tuturor probelor administrate. Prin urmare, judecătorul trebuie să verifice respectarea condițiilor legale de admisibilitate, excluzând acele probe care nu îndeplinesc standardele impuse de lege pentru a asigura un proces echitabil. În cazul excluderii probelor, „judecătorii se bazează pe standardele regionale și internaționale privind drepturile omului pentru a justifica excluderea probe nelegale, când încălcările sunt grave.”⁴⁸²

Susținem integral opinia lui Neagu I., potrivit căreia „aprecierea probelor este unul dintre cele mai importante momente ale procesului penal, deoarece întregul volum de muncă depus de către organele de urmărire penală, instanțele judecătorești, cât și de către părțile din proces se concretizează în soluția ce va fi dată în urma activității judiciare.”⁴⁸³

⁴⁸⁰ PANZAVOLTA M., MAES E., MOSNA A. *Streamlining the exclusion of illegally obtained evidence in criminal justice*, pag. 119-120. [online] [citat: 05.05.2024]

⁴⁸¹ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la unele chestiuni ce vizează participarea procurorului la judecarea cauzei penale, nr. 12 din 24 decembrie 2012. [online] [citat: 02.10.2024]. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=43

⁴⁸² LEONTIEVA S., TODERICA V., *Metodologia de apreciere a probelor obținute ilegal în procedura penală: standardele regionale și problemele de drept național*. pag. 300

⁴⁸³ NEAGU I., *Tratat de procedură penală, Partea Generală*. pag. 454

„Legislația autohtonă, în special legislația procesual-penală nu oferă noțiunea legală a conceptelor de discreția judecătorului sau intima convingere. Aceasta este interpretată ținând cont de etimologia cuvintelor ”intimă” și ”convingere”. Potrivit principiilor ”independenței judecătorului” și ”rolului activ a judecătorului” activitatea judecătorească presupune o responsabilitate și diligență maximală fiind necesar pentru stabilirea unui adevăr obiectiv și pronunțarea unei decizii legale. Totuși aceste principii activează în cumul cu ”principiul supunerii judecătorului numai față de lege” adică exclude liberul arbitru a judecătorului.”⁴⁸⁴ Suntem absolut de acord cu cele statuate în pct. 21 din Decizia Curții Constituționale a României nr. 22 din 18.01.2018, că *acest proces este, prin urmare, unul cognitiv, specific psihologiei judiciare, ce presupune formarea unei convingeri intime a judecătorului, referitoare la vinovăția inculpatului. Așa fiind, procesul cognitiv analizat se desfășoară după reguli psihologice proprii, ce presupun, în mod intrinsec, printre altele, o apreciere proprie, subiectivă a judecătorului cu privire la informațiile analizate, existente în cuprinsul dosarului*⁴⁸⁵.

Potrivit doctrinei, „convingerea intimă s-a transformat în exigența convingerii motivate (*conviction raisonnée*), în majoritatea sistemelor continentale pentru care principiul libertății de apreciere a probelor rămâne idiomatic. De altfel, doctrina franceză contemporană arată că principiul legalității, controlul judiciar de coerență și suficiența motivării, respectiv prezumția de nevinovăție, prin intermediul regulii *in dubio pro reo*, constituie fără echivoc limite ale libertății de apreciere a judecătorului.”⁴⁸⁶

„Deci, este intimă convingere un standard de probă? Este un criteriu de evaluare a probelor? Sau ambele? Cercetători anglo-americani tind să considere că este un standard. Juriștii și teoreticienii dreptului francez tind să considere că nu este un standard, ci mai degrabă o metodă de evaluare a probelor și de luare a unei decizii. Chiar și teoreticieni în materia probelor din sistemul continental sunt în dezacord în privința înțelegerii intimei convingeri; de exemplu, Jordi Ferrer consideră că este un „standard de probă complet subiectiv”, în timp ce Daniel González Lagier susține că este un „sistem de evaluare a probelor”.⁴⁸⁷ Prin urmare, „evaluarea probelor se ocupă cu procesul de analizare și interpretare a probelor disponibile, fără a stabili un prag specific de certitudine. Instanța trebuie să evalueze calitatea, credibilitatea și consistența fiecărei probe.

⁴⁸⁴ LUPAȘCO L. *Aprecierea liberă a probelor – arealul de manifestare a principiilor de independență și imparțialitate a judecătorului. În Conferința Realități și perspective ale învățământului juridic național.* pag. 601

⁴⁸⁵ Decizia Curții Constituționale a României nr. 22 din 18.01.2018 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.102 alin. (3), art. 345 alin. (3) și art. 346 alin. (4) din Codul de procedură penală. [online] [cit.: 03.11.2024]. Disponibilă: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/198098>

⁴⁸⁶ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*, Vol. I. pag. 522

⁴⁸⁷ LEONTIEVA S., *Distincția dintre conceptul de „evaluare a probelor” și „standardul de probă” în dreptul procesual penal: o analiză comparativă.* În: *Revista Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale)*, Nr. 8(178). ISSN 1814-3199. pag. 123

Acest lucru include verificarea surselor, modul în care au fost obținute probele și eventualele contradicții între ele. Este o activitate analitică care permite organelor de drept să formeze o opinie despre valoarea și credibilitatea probelor. Pe de altă parte, standardul de probă stabilește nivelul de certitudine necesar pentru a lua o decizie. Acesta oferă un criteriu formal pentru a evalua dacă dovezile prezentate îndeplinesc cerințele legale necesare unui verdict corect și echitabil.”⁴⁸⁸

Totodată, în literatura de specialitate s-a arătat că „orizontul epistemic al judecătorului trebuie să fie strict limitat de probele legitim obținute în cadrul procesului.”⁴⁸⁹ Astfel, în cazul în care probele sunt declarate inadmisibile și nu au fost luate în considerație pentru adoptarea sentinței de condamnare, în conformitate cu prevederile art. 394 alin. (1) pct. 2) din CPP, partea descriptivă a sentinței de condamnare trebuie să cuprindă probele pe care se întemeiază concluziile instanței de judecată și motivele pentru care instanța a respins alte probe.

Potrivit literaturii de specialitate autohtone, „propria convingere se formează pe baza analizei probelor în ansamblul lor fiind un instrument juridic de măsurare a veridicității acestora . Intima convingere nu poate fi reglementată , acesta fiind un proces subiectiv . Ajungerea la o convingere trebuie să se apropie de starea de certitudine care ar permite condamnarea unei persoane. Îndoiala rezonabilă nu este o îndoială bazată pe simpatie sau prejudecată, dar pe rațiune și bun simț. Îndoiala rezonabilă este logic legată de dovezi sau de lipsa acestora , fiind definită ca o credință care se clatină, credință zdruncinată. Dubiu presupune negarea convingerii. Pentru formarea propriei convingeri urmează a se exclude orice dubiu iar pentru excluderea dubiilor este necesar de a fi convinși în aceasta.”⁴⁹⁰

În cazul adoptării sentinței de achitare, potrivit art. 394 alin. (3) pct. 2) din CPP, partea descriptivă a sentinței de achitare trebuie să cuprindă descrierea circumstanțelor cauzei constatate de instanța de judecată și enunțarea temeiurilor pentru achitarea inculpatului, cu indicarea motivelor pentru care instanța respinge probele aduse în sprijinul acuzării. Având în vedere prevederile menționate, referindu-ne la subiectul cercetării noastre, subliniem că în cazul în care inculpatul este achitat pe baza excluderii unor probe și restul probelor administrate nu sunt suficiente pentru a demonstra vinovăția acestuia, instanța are obligația de a descrie în mod detaliat toate circumstanțele cauzei, inclusiv motivele pentru care probele respective au fost excluse și raționamentele care au condus la concluzia că restul probelor nu sunt suficiente pentru a fundamenta acuzațiile aduse inculpatului. După cum am menționat anterior, soluțiile subiecților

⁴⁸⁸ *Ibidem*, pag. 124

⁴⁸⁹ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*, Vol. II. pag. 1379

⁴⁹⁰ DOLEA I. *Standardul probei dincolo de orice îndoială rezonabilă și intima convingere: similitudini*. În: Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice și economice, 7-8 noiembrie 2024, Chișinău. Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, SJE. ISBN 978-9975-62-798-6. pag. 457

procesuali împuterniciți să dispună excluderea probelor trebuie motivate, cerința soluției motivate cu privire la probe, care constituie epicentrul procesului penal, fiind una dintre garanțiile echității procedurii.⁴⁹¹ În principiu, în procedura penală actuală, atât în cazul existenței ipotezei de exclude automată a probei (de ex. aplicarea torturii), în cazul când vătămarea este iremediabilă, cât și în cazurile excluderii discreționare a probei sau aplicării unui mecanism compensatoriu efectiv, judecătorul va prezenta argumentele sale în sentința pronunțată.

Ca o garanție a pronunțării unor hotărâri legale și temeinice, CPP a instituit căi de atac, prin care se pot desființa hotărâri adoptate de instanța inferioară, care nu corespund legii și adevărului.

„Judecata în apel, ca al doilea grad de jurisdicție, constituie o a doua judecată cu privire la fondul cauzei, în care se pot desfășura și o cercetare judecătorească și, întotdeauna, dezbateri judiciare cu privire la existența faptei, la vinovăția inculpatului, la încadrarea juridică, la sancțiunile aplicate în latura penală a cauzei și la existența prejudiciului și întinderea sa în latura civilă. Judecata în apel se desfășoară în anumite limite, determinate de cel care a declarat apel și de calitatea sa procesuală, în sensul că judecata are ca obiect situația celui care a declarat apel și numai în latura pe care o poate devalua calitatea sa procesuală; de exemplu, dacă a declarat apel numai partea civilă, judecata în apel se referă numai la situația părții civile și în special cu privire la pretențiile sale civile; de asemenea, se aplică regula potrivit căreia în calea sa de atac nu i se poate agrava situația celui care a declarat-o. Caracteristic în apel este judecarea cauzei în fond fără ca hotărârea primei instanțe să fie în prealabil desființată, la aceasta procedându-se abia atunci când se pronunță decizia penală a instanței de apel prin care se dă o nouă soluție cauzei. Apelul este calea ordinară de atac ce poate fi folosită împotriva sentințelor penale (și, uneori, a încheierilor) nedefinitive, dacă legea nu prevede altfel.”⁴⁹²

Astfel, având în că prima instanța poate găsi neîntemeiată solicitarea acuzării de a exclude probele, motivând acest aspect în sentința adoptată, ori lasă acest aspect fără motivare, partea apărării are dreptul să invoce încălcările de către prima instanță ale normelor și principiilor procesului penal, să solicite judecarea în fapt și în drept a cauzei de către instanța de apel, invocând încălcările comise care impun excluderea probelor.

Concluziile despre rolul subiecților procesului penal în aplicarea excluderii probelor:

1. Procurorul, apărătorul și instanța de judecată au atribuții clare și interdependente care asigură că probele utilizate într-un dosar sunt legale și admisibile.

⁴⁹¹ *Ibidem*, pag. 1378-1379

⁴⁹² THEODORU Gh., CHIȘ I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*. pag. 262

2. Procurorul exercită un control riguros asupra investigațiilor penale pentru a identifica și preveni încălcările legii și ale drepturilor fundamentale, atât în cazuri individuale, cât și la nivel sistemic. Astfel, procurorul joacă un rol activ în protejarea legalității procesului penal, verificând în mod independent și imparțial legalitatea probelor prezentate de către organul de urmărire penală. Totodată, procurorul este obligat să se asigure că apărarea are acces în timp util la informațiile privind procesul de administrare a probelor. Astfel, din atribuțiilor procurorului consacrate de CPP, rezultă obligația procurorului de a restabili la faza de urmărire penală echitatea procesului într-un termen minim prin soluționarea problemei admisibilității probelor care ridică îndoieli din anumite motive. În plus, excluderea la timp a probelor inadmisibile îmbunătățește calitatea dosarului penal care ajung în fața judecătorului și previne întârzierea etapelor ulterioare ale procesului penal.

Am identificat că în cadrul urmăririi penale, procurorul poate iniția activități pentru verificarea admisibilității probelor, și respectiv excluderea probelor inadmisibile în următoarele situații: din oficiu, în cadrul urmăririi penale, examinând materialele cauzei penale; în cadrul verificării materialelor dosarului și acțiunilor procesuale efectuate la etapa de finalizare a urmăririi penale art. 290 din CPP; în cadrul examinării plângerilor participanților procesului penal conform art. 298-299 din CPP; în cadrul participării la ședința de judecată la judecătorul de instrucție în cadrul exercitării controlului judiciar al procedurii prejudiciare. Examinarea plângerilor de către procuror, depuse de părțile procesului și de alte persoane care semnalează încălcări ale drepturilor în cadrul procedurii penale, reprezintă un mijloc important de control pentru identificarea și prevenirea încălcărilor legii și a erorilor comise de organele de urmărire penală și de persoanele care efectuează activități speciale de investigație.⁴⁹³

În opinia noastră, notificarea persoanelor interesate despre excluderea probei de către procuror trebuie să fie obligatorie, mai ales atunci când sunt afectate drepturile fundamentale ale acestora. Excluderea probei face inutilă menținerea confidențialității acesteia, iar informarea părților interesate nu doar că nu periclitează procesul, ci asigură transparența și echitatea procedurii penale.

3. Controlul ierarhic superior în examinarea legalității și loialității administrării probelor joacă un rol esențial în asigurarea legalității și transparenței procedurilor penale. Însă subliniem că, deși procurorul ierarhic superior dispune de instrumente clare pentru intervenție în cazul în

⁴⁹³ LEONTIEVA S. *Ex-officio review of illegally obtained evidence: a detailed analysis conducted by the prosecutor*. În: *Prevenirea și combaterea criminalității: probleme, soluții și perspective*, Ed. 6, 25 aprilie 2024, Chișinău. Chișinău: 2024, Ediția 6, pp. 528-533. ISSN 2587-4365. pag. 531

care constată administrarea probelor cu încălcarea art. 94 din CPP, este esențial să se mențină un echilibru între controlul său și respectarea autonomiei procurorului de caz. Intervenția procurorului superior, în opinia noastră, trebuie să se limiteze la măsuri de constatarea ilegalităților și retragerea materialelor și transmiterea acestora altui procuror, fără a înlocui atribuțiile fundamentale ale procurorului de caz, pentru a preveni abuzurile și a proteja independența procesuală.

3. Din perspectiva acuzatului, dreptul la apărare presupune nu doar posibilitatea de a aduce probe în favoarea sa, ci și capacitatea de a contracara probele administrate de acuzare, inclusiv prin invocarea sancțiunilor procedurale.

Rolul esențial al apărării constă în contestarea încălcărilor legii sau ale drepturilor fundamentale în procesul de administrare a probelor cât mai devreme posibil în cadrul procedurii. În acest sens este esențial să solicite accesul la materialele cauzei penale sau, după caz, să conteste restricțiile privind accesul la informațiile referitoare la probe și la procesul de administrare a acestora. Totodată, anume apărarea trebuie să se asigure că există o motivare adecvată pentru orice decizie a procurorului sau a instanței prin care sunt respinse contestațiile privind legalitatea probelor. Ridicarea din timp a problemei admisibilității probelor poate crește șansele de a obține excluderea acestora, contribuind astfel la respectarea principiilor fundamentale ale procesului penal.

4. Observăm că în multe state există instanțe separate, cu atribuții care se concentrează pe verificarea admisibilității probelor înainte ca acestea să fie prezentate judecătorului care examinează fondul cauzei. Acest model de procedură asigură o analiză detaliată a legalității probelor într-o fază prealabilă, prevenind astfel posibile erori în etapa de judecată. În contrast, în Republica Moldova, judecătorul care examinează fondul cauzei are responsabilitatea de a soluționa toate aspectele procesuale, inclusiv cele legate de excluderea probelor. De aceea, reforma sistemului judiciar din Republica Moldova poate include lărgirea atribuțiilor judecătorului de instrucție, oferindu-i competența de a examina chestiunile legate de admisibilitatea probelor dintr-o fază incipientă a procesului penal. Rezultatele chestionarului indică o susținere majoritară pentru acest tip de reformă, subliniind necesitatea unui astfel de mecanism care să asigure mai multă transparență și echitate în procesul penal.

Totodată, judecătorul investit cu soluționarea fondului cauzei exercită, la fel, un control riguros asupra admisibilității probelor prezentate de acuzare, având calitatea de arbitru final cu competența de a dispune excluderea celor obținute cu încălcarea drepturilor fundamentale sau a normelor de procedură. În situațiile în care se pune în discuție admisibilitatea probelor, acesta are obligația de a furniza o motivare detaliată, corespunzătoare și specifică fiecărui caz în parte, în cadrul oricărei decizii prin care este respinsă o contestație temeinică privind legalitatea acestora,

respectând astfel dreptul părților la o hotărâre motivată, care să demonstreze că acestea au fost în mod real ascultate și că argumentele lor au fost luate în considerare.

3.2 Mecanismele excluderii probelor din cauza penală în cursul urmăririi penale

După cum am constatat anterior, excluderea probelor reprezintă o reacție sistemică indispensabilă față de încălcarea dispozițiilor legale de către autoritățile statului în procesul de administrare a probelor. Un sistem care manifestă indiferență față de astfel de încălcări conduce la arbitraritatea totală a autorităților statului. În acest context, consacrarea în legislație a motivelor de excludere a probelor este inefficientă în absența unor mecanisme procedurale clare, capabile să asigure aplicarea lor efectivă în practică.

Subiecții procesuali, atribuie o mare importanță identificării și excluderii la timp a probelor inadmisibile din cauzele penale, probele administrate în scopul demonstrării vinovăției persoanei fiind supuse verificării pe parcursul diferitelor etape ale procesului penal. Analizând modurile de derulare ale procesului penal, doctrina de specialitate, în acord cu dispozițiile legii, consacră o divizare a procesului în faze, etape și stadii. „Această compartimentare presupune o derulare progresivă a activităților desfășurate de subiecții procesuali, cu anumite obiective specifice care pot fi atinse prin proceduri diferite, astfel încât finalizarea activităților ce caracterizează fiecare perioadă procesuală să facă posibilă declanșarea și desfășurarea următoarei perioade.”⁴⁹⁴ Structură procesului penal autohton este compusă din urmărire penală, judecată și punerea în executare a hotărârii.

În primele două etape de desfășurare a procesului penal se impune introducerea procedurilor de blocare a informației – sau un anumit tip de barieră probatorie, un obstacol la admisibilitate sau un filtru procedural. Cu toate acestea, în urma analizei dispozițiilor din Codului de procedură penală, am observat că legiuitorul a reglementat doar într-o manieră parțială procedura de excludere a probelor.

În acest sens, obiectul reglementării art. 94 din CPP constă primordial în stabilirea condițiilor în care anumite date obținute prin încălcarea drepturilor fundamentale ale persoanei sau a normelor procesuale penale nu pot fi admise ca probe în procesul penal. Însă, în ceea ce privește procedura concretă de excludere, art. 94 din CPP prevede doar că probe obținute prin încălcări „se exclud din dosar, nu pot fi prezentate în instanța de judecată și nu pot fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești”, fără a detalia mecanismele sau procedurile specifice prin care

⁴⁹⁴ DAMASCHIN M., NEAGU I. *Tratat de procedură penală. Partea Generală*. pag. 205

această excludere trebuie realizată, lăsând astfel o lacună legislativă care generează controverse și debateri atât în doctrină, cât și în practica judiciară. În acest sens susținem opinia lui Crișu A., care afirmă că „în cazul introducerii unei noi sancțiuni, legiuitorul, pe lângă reglementarea acesteia, trebuia să prevadă o procedură proprie de invalidare a actului sau de excludere a elementelor de fapt supuse sancțiunii. Absența unei proceduri specifice de invalidare poate crea premisele unei practici judiciare care să anuleze beneficiul unei sancțiuni autonome care să aibă ca efect excluderea probelor obținute ilegal.”⁴⁹⁵

În general, procedura excluderii probelor a fost trasată prin Decizia de inadmisibilitate nr. 47 din 22.05.2018 al Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din CPP (*excluderea probelor din dosarul penal*), în care Curtea a observat că „în funcție de etapa la care se constată inadmisibilitatea probei, aplicarea acestei dispoziții în privința unei cauze concrete determină două variante posibile de excludere a probei.”⁴⁹⁶

Anumite dispoziții din CPP, care reglementează faza de urmărire penală și faza de judecată, care vor fi analizate în continuare, conțin referiri punctuale la mecanismul de excludere a probelor. Totuși, în opinia noastră, cadrul normativ existent se dovedește a fi insuficient dezvoltat, întrucât nu oferă un mecanism deplin și coerent de aplicare. În acest sens, prevederile urmează a fi completate, pentru a asigura o reglementare uniformă și clară a instituției excluderii probelor în procesul penal.

Opinia privind necesitatea completării cadrului normativ aplicabil excluderii probelor a fost exprimată și de către respondenții sondajului de opinie realizat. Astfel, la întrebarea privind existența necesității de modificare/completare/îmbunătățire reglementărilor legale care guvernează excluderea probelor în cadrul procedurii penale, o mare majoritate 86,5% au răspuns afirmativ și doar 13,5% negativ.

⁴⁹⁵ CRIȘU A. *Drept procesual penal. Partea generală*, pag. 574

⁴⁹⁶ Decizia Curții Constituționale nr. 47 din 22.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din Codul de procedură penală (*excluderea probelor din dosarul penal*), pct. 25 [online] [citat: 02.11.2024].

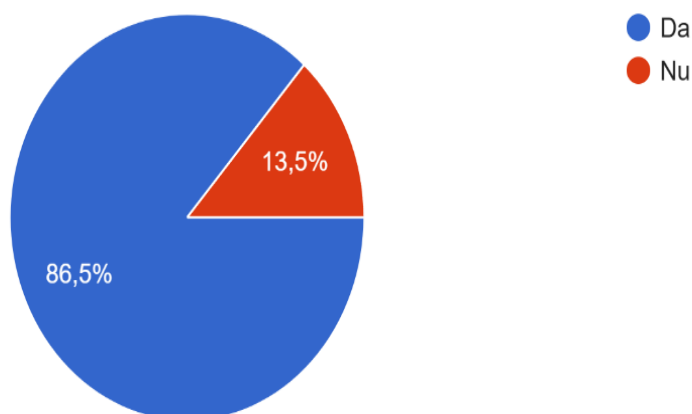

Figura 3.2 Aprecierea necesității de modificare/completare/îmbunătățire reglementărilor legale în materia excluderii probelor

Sursa: Elaborată de autor urmare a prelucrării datelor din chestionar

De asemenea, la întrebarea privind principalele provocări întâmpinate în procesul de evaluare a legalității probelor, cea mai frecvent invocată dificultate este lipsa sau insuficiența reglementărilor din CPP (74%). Această întrebare a permis selectarea mai multor opțiuni de răspuns, iar în ordinea frecvenței, pe locul al doilea s-a situat complexitatea cazurilor (52,1%), urmată de comportamentul participanților la proces 43,8%.

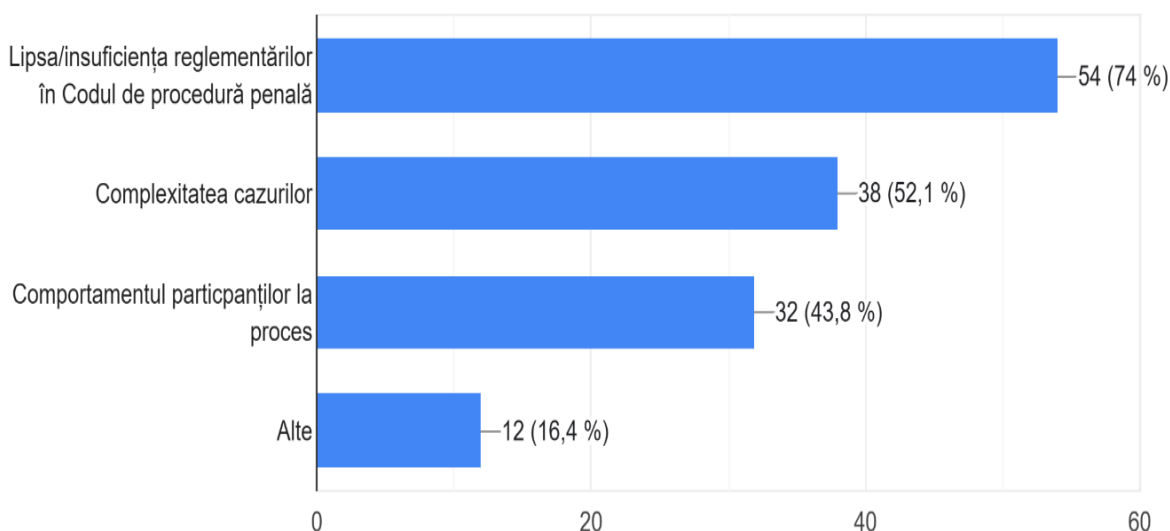

Figura 3.3 Identificarea provocărilor pe care le întâmpină practicienii în procesul de evaluare a legalității probelor.

Sursa: Elaborată de autor urmare a prelucrării datelor din chestionar

Totodată, în cadrul sondajului a fost inclusă o grilă de evaluare de la 1 la 5, prin intermediul căreia respondenții au fost invitați să aprecieze în ce măsură reglementările actuale în materia excluderii probelor asigură respectarea drepturilor fundamentale ale părților implicate în procesul penal. Majoritatea respondenților (31,9%) au acordat nota 2, urmați de cei care au apreciat cu nota 4 (30,6%). Doar un procent redus (8,3%) a acordat nota maximă 5, în timp ce 29,2% au indicat nota 3. Este îmbucurător faptul că nicio persoană nu a acordat nota 1, ceea ce sugerează o percepție general pozitivă privind cadrul existent.

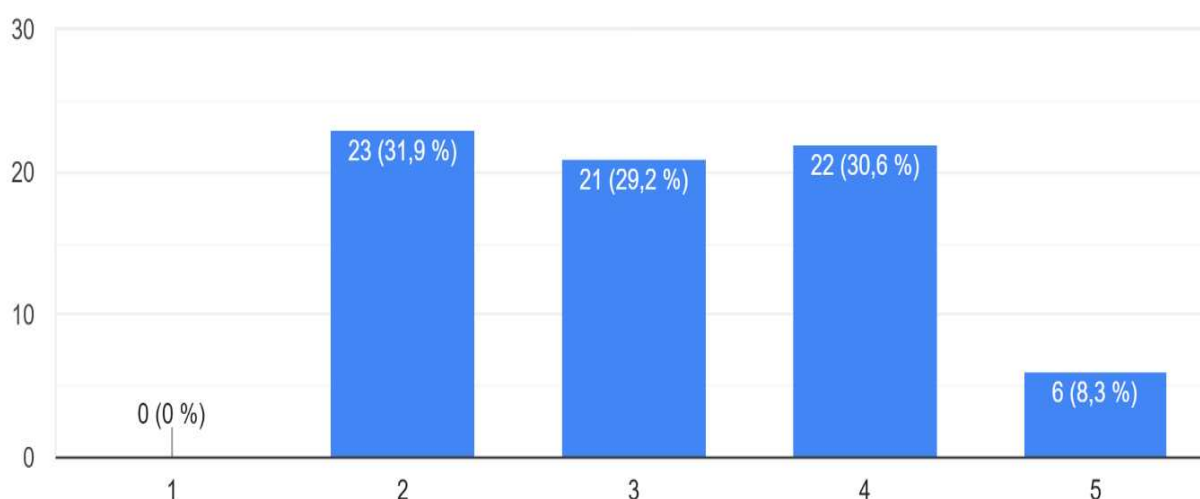

Figura 3.4 Aprecierea gradului în care reglementările actuale privind excluderea probelor sunt percepute ca suficiente pentru respectarea drepturilor în procesul penal

Sursa: Elaborată de autor urmare a prelucrării datelor din chestionar

Cu toate acestea, distribuția răspunsurilor reflectă o evaluare rezervată a eficienței actualului cadru normativ. Opiniile exprimate de practicieni indică în mod clar faptul că reglementările Codului de procedură penală necesită consolidarea unor garanții suplimentare, în special pentru a asigura o protecție mai riguroasă a drepturilor fundamentale în procesul de administrare și excludere a probelor.

În continuare, am propus să analizăm procedura declarării inadmisibilității probelor și excluderea acestora din cauza penală în etapa de urmărire penală, care reprezintă „o fază a procesului penal, prevăzută în Partea specială, Titlul I, Capitolul I din CPP, care constă în activitatea desfășurată de organele de urmărire penală, în limitele căreia sunt administrate și verificate probele necesare privind existența infracțiunii, identificarea făptuitorilor, stabilirea

răspunderii acestora, pentru a se constata dacă este sau nu cazul a se dispune trimiterea acestora în judecată.”⁴⁹⁷

Importanța acordării atenției deosebite admisibilității probelor la această etapă este determinată de faptul că în procesul penal național, la fel ca în procesul penal din țările cu sistemul de drept continental, faza de urmărire penală determină în mare măsură desfășurarea procesului judiciar, iar rezultatele urmăririi penale în cele mai multe cazuri fac previzibilă soluția finală a instanței în cauza penală.

„Dosarele penale sunt alcătuite din acte cu valoare juridică prin care se probează efectuarea actelor procedural sau a actelor procesuale de către organele judiciare și de către părți și ceilalți subiecți procesuali.”⁴⁹⁸ Prin urmare, „luând în considerație că etapa de urmărire penală se desfășoară în scris, întocmirea actelor procesuale, în conformitate cu legea, este o condiție obligatorie de respectare a formei procesual-penale. Această trăsătură este conferită urmăririi penale de faptul că, că pe de o parte, au relevanța juridică în fața instanței numai actele cuprinse în dosar sub formă scrisă.”⁴⁹⁹

Astfel, fiecare acțiune procesuală realizată, inclusiv legată de excluderea probelor trebuie să fie documentată prin actele de documentare procedurală. Potrivit literaturii de specialitate, acte de documentare procedurale reprezintă actele în care se fac mențiuni cu privire la conținutul actelor procesuale și la îndeplinirea actelor procedurale. Ele au caracterul unor acte de constatare în formă scrisă, care au numai valoare juridică de document. În cuprinsul actelor documentare procedurale se consemnează cerințele actului procesual, care pot fi ulterior verificate sau contestate, dacă sunt contrare legii. Cu același scop sunt consemnate activitățile care compun efectuarea actelor procedurale. Aceste acte, care au sarcina numai de a confirma existența actelor procesuale și a actelor procedurale, constituie materialul documentar al procesului, iar adunarea lor la un loc are ca rezultat, în timp, formarea dosarului cauzei. Acte documentare procedurale sunt ordonanțele, procesele-verbale de efectuare a unor acte procedurale (de exemplu, de efectuare a percheziției), încheierile, sentințele, deciziile instanței etc⁵⁰⁰. În cursul urmăririi penale actul prin care procurorul dispune excluderea este ordonanță.

În literatura de specialitate, „urmărirea penală este divizată în două etape. Prima este activitatea organului de urmărire penală în vederea administrării probelor cu privire la existența sau inexistența infracțiunii, a celor referitoare la identificarea făptuitorului, a probelor privind

⁴⁹⁷ OSTAVCIUC D., OSOIANU T. *Urmărirea penală: Curs Universitar*. Ed. Cartea Militară, Chișinău, 2021. ISBN 978-9975-157-58-2. pag. 191-192

⁴⁹⁸ CRIȘU A. *Drept procesual penal. Partea generală*. pag. 537

⁴⁹⁹ OSTAVCIUC D., OSOIANU T. *Urmărirea penală: Curs Universitar*. pag. 245-246

⁵⁰⁰ CRIȘU A. *Drept procesual penal. Partea generală*. pag. 537

vinovăția sau nevinovăția persoanei etc. Această etapă se începe odată cu emiterea ordonanței de începere a urmăririi penale și se finisează cu întocmirea raportului cu propunerea ofițerului de urmărire penală, întocmit în conformitate cu prevederile art. 289 CPP, și expedierea cauzei penale procurorului în vederea dispunerii uneia dintre soluțiile prevăzute în art. 291 CPP.”⁵⁰¹

Etapa a doua a urmăririi penale constă în „activitatea procurorului care controlează legalitatea acțiunilor procesuale efectuate de organul de urmărire penală, decide excluderea din dosar a probelor obținute conform prevederilor art. 94 alin. (1) CPP; verifică calitatea probelor administrate; anulează ordonanțele ilegale, modifică sau completează ordonanțele neîntemeiate ale organului de urmărire penală; se pronunță în actele procedurale dacă a avut loc sau nu încălcarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului prin prisma jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului în cazul în care părțile invocă încălcarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale; încetează urmărirea penală, clasează procesul penal, dispune scoaterea persoanei de sub urmărire penală sau aplică măsuri de constrângere cu caracter educativ în cazurile prevăzute de lege; pune sub învinuire și ascultă învinuitul; întocmește rechizitoriul în cauza penală și trimite cauza în instanța de judecată competentă; alte competențe reglementate prin lege.”⁵⁰²

Aici, subliniem că având în vedere atribuțiile procurorului reglementate în art. 51 alin. (1) din CPP, conform căruia procurorul este persoana care, în limitele competenței sale, exercită sau, după caz, conduce în numele statului urmărirea penală și atribuția acestuia prevăzută de art. 52 alin. (1) pct. 3) din CPP, conform căreia procurorul controlează legalitatea acțiunilor procesuale efectuate de organul de urmărire penală, decide excluderea din dosar a probelor obținute conform prevederilor art. 94 alin.(1), considerăm că procurorul, având acces continuu la materialele cauzei penale, trebuie să își îndeplinească această obligație de a verifica și decide excluderea probelor din dosar pe întreaga durată a urmăririi penale, nu doar în faza ulterioară, când cauza ajunge pentru verificare în fața instanței.

În urma analizei acestor atribuții, conchidem că CPP lasă la latitudinea procurorului decizia de a exclude probe pe toată durata urmăririi penale, încât în timp ce procurorul are atribuții de supraveghere și control asupra legalității și loialității administrării probelor pe toată durata urmăririi penale, excluderea acestora nu este limitată la un moment anume, ci poate avea loc pe întreaga perioadă a procesului penal, pe măsură ce procurorul identifică încălcări ale normelor procesuale sau ale drepturilor persoanelor implicate.

⁵⁰¹ OSTAVCIUC D., OSOIANU T. *Urmărirea penală: Curs Universitar*, pag. 193

⁵⁰² *Ibidem*, pag. 193-194

Deși, în general, rolul procurorului în cadrul urmăririi penale este de a exercita sau de a conduce urmărirea penală, având competența de a verifica și controla activitatea organelor de urmărire penală, CPP, prin dispozițiile art. 290, evidențiază o etapă importantă a procesului penal – aceea a terminării urmăririi penale, în care procurorul trebuie să acorde deosebită atenție verificării materialelor dosarului și acțiunilor procesuale efectuate, verificând inclusiv și legalitatea administrării probelor. Astfel, în cazul în care la prima vedere probele administrate s-a părut inițial admisibile și nu au fost excluse anterior de către procuror ori declarate nule de judecătorul de instrucție, la primirea cauzei penale procurorul urmează să realizeze o evaluare holistică a probelor. Având în vedere acest concept, totalitatea probelor este supusă unei evaluări complete după finalizarea procedurilor de administrare a acestora. Ca urmare acestei activități, având în vedere prevederile art. 290 alin. (1) din CPP, dacă procurorul constată probe obținute contrar prevederilor prezentului cod și cu încălcarea drepturilor bănuیتului, învinuitului, prin ordonanță motivată, exclude aceste probe din materialele dosarului.

Reieșind din analiza efectuată supra, rezultă că în cadrul procesului penal autohton, atunci când se dispune trimiterea cauzei în instanță pentru examinarea în fond, se consideră că a fost efectuat un control al calității urmăririi penale de către procuror, persoana responsabilă cu conducerea și exercitarea acestei etape procesuale. Evidențiem că dispozițiile articolului 290 alin. (1) din CPP, instituie un mecanism prin care procurorul are posibilitatea de a filtra probele înainte de finalizarea urmăririi penale, asigurându-se astfel că judecătorul ce va examina cauza penală în fond nu va lua cunoștință de probe viciate.

În scopul clarificării mecanismului excluderii probelor la faza de urmărire penală, este esențial să subliniem, inițial, distincția dintre excluderea juridică și excluderea fizică a probelor. „Excluderea juridică vizează proba, iar excluderea fizică vizează mijlocul de probă.”⁵⁰³ Considerăm că legiuitorul autohton pentru faza de urmărire penală a înglobat în noțiunea de „*excludere*” ambele concepte, astfel încât excluderea unei probe nu doar că determină inadmisibilitatea acesteia ca mijloc de probă, dar implică și eliminarea efectivă a mijlocului de probă din materialele dosarului. În această logică, se evidențiază și dispozițiile articolului 290 alin. (1) din CPP, care prevede că probele excluse din dosar se păstrează în condițiile stabilite la articolul 211 alin. (2) din același cod, reglementând astfel excluderea fizică a probei din materialele cauzei penale.

Astfel, constatăm că în ceea ce privește modul de înlăturare *in concreto* a mijloacelor de probă din cauza penală, procurorul este cel care trebuie să excludă atât fizic cât și juridic probele

⁵⁰³ NEGRU A-I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. pag. 244

declarate inadmisibile la faza de urmărire penală. Excluderea fizică presupune înlăturarea fizică a mijlocului de probă din dosar, astfel încât judecătorul cauzei să nu poată fi influențat, nici direct, nici indirect, de conținutul acesteia. Astfel, este absolut justificată abordarea expusă în doctrină, întrucât „rămânerea în dosar a mijloacelor de probă ilegal obținute poate influența totuși convingerea judecătorilor cu privire la faptă sau la vreo împrejurare de fapt, că s-ar justifica o prevedere potrivit căreia mijloacele de probă obținute ilegal trebuie îndepărtate din dosarul cauzei și efectuate cercetări sub aspectul abuzului în serviciu, fals, cercetarea abuzivă etc.”⁵⁰⁴

Necesitatea excluderii fizice a fost elucidată explicit de către instanța de contencios constituțional al României în Decizia nr. 22/2018, stabilind că „excluderea juridică a probelor obținute în mod nelegal în procesul penal, în lipsa înlăturării lor fizice din dosarele penale, este insuficientă pentru o garantare efectivă a prezumției de nevinovăție a inculpatului și a dreptului la proces echitabil al acestuia. Curtea a constatat că menținerea mijloacelor de probă în dosarele cauzelor penale, după excluderea probelor corespunzătoare acestora, ca urmare a constatării nulității lor, este de natură a influența percepția judecătorilor, investiți cu soluționarea acelor cauze, asupra vinovăției/nevinovăției inculpaților și de a-i determina să caute să elaboreze raționamente judiciare într-un sens sau altul, chiar în lipsa posibilității invocării, în mod concret, a respectivelor probe în motivarea soluțiilor, aspect de natură a încălca dreptul la un proces echitabil și prezumția de nevinovăție a persoanelor judecate.”⁵⁰⁵ Necesitatea excluderii fizice a fost explicată și prin Decizia de inadmisibilitate nr. 47 din 22.05.2018 a Curții Constituționale a Republicii Moldova, în care la pct. 52) Curtea a statuat că urmează a fi excluse din dosarul cauzei penale, cu înlăturarea fizică din conținutul său, probele inadmisibile care au fost catalogate astfel la faza urmăririi penale.⁵⁰⁶

Din aceste considerente, legiuitorul autohton, prin art. 290 din CPP, a prevăzut că probele excluse din dosar se păstrează în condițiile prevăzute de art. 211 alin. (2). Dispozițiile articolului 211 alin. (2) din CPP, menționăm că acestea stabilesc faptul că dosarele penale și materialele de urmărire penală care nu sînt înaintate în instanța judecătorească se păstrează în arhiva organului care le-a întocmit. Prin urmare, probele excluse de către procuror din cauza penală urmează a fi sigilate și păstrate separat în arhivă. Totuși, constatăm existența unei lacune legislative, întrucât nici art. 290, nici art. 211 CPP nu prevăd un termen clar pentru păstrarea probelor excluse.

⁵⁰⁴ THEODORU Gh., *Tratat de Drept procesual penal*, Ediția a 2-a, București: Ed. Hamangiu, 2008. ISBN: 978-973-1836-86-7, pag. 364

⁵⁰⁵ Decizia Curții Constituționale a României nr. 22 din 18.01.2018, pct. 24), 26. [online] [citat: 03.11.2024].

⁵⁰⁶ Decizia Curții Constituționale nr. 47 din 22.05.2018. [online] [citat: 17.11.2024]. Disponibilă: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=472&l=ro>

Excepția fac rezultatele măsurilor speciale de investigație care au fost declarate nule. În acest sens, art. 136 alin. (9) din CPP, stabilește că după un an de la rămânerea irevocabilă a hotărârii asupra cauzei penale și dacă nu sunt folosite în alte cauze penale sau contravenționale conform alin. (7), judecătorul sau procurorul care a adoptat hotărârea asupra cauzei penale dispune, prin încheiere/ordonanță, nimicirea rezultatelor care se păstrează conform alin. (5) la judecătorul de instrucție sau la procurorul care a autorizat efectuarea măsurii speciale de investigații.⁵⁰⁷

În opinia noastră, este important să fie reglementat un termen de păstrare a probelor în arhivă, având în vedere că distrugerea fizică sau pierderea unei probe duce inevitabil la pierderea funcționalității acesteia, ceea ce face imposibilă utilizarea sa ulterioară în procesul judiciar, în caz de necesitate. În acest sens, este relevant să facem o scurtă retrospectivă asupra reglementărilor anterioare ale Codului de procedură penală, care impuneau distrugerea imediată a materialelor obținute prin măsuri speciale de investigație, care a fost criticată de doctrină și genera aplicarea neuniformă de către practicieni.

Problema a fost condiționată de prevederile art. 132⁵ alin (5) din CPP (în vigoare până la 31.12.2023), care prevedeau că *în cazul în care constată că măsura s-a efectuat cu încălcarea vădită a drepturilor și libertăților omului sau ofițerul de investigații a acționat cu depășirea prevederilor ordonanței/incheierii de autorizare, procurorul sau judecătorul de instrucție declară nul procesul-verbal și dispune prin ordonanță/incheiere nimicirea imediată a purtătorului material de informații și a materialelor acumulate pe parcursul efectuării măsurii speciale de investigații.*⁵⁰⁸

În acest sens, în Hotărârea nr. 31 din 23.09.2021, Curtea Constituțională a notat că „se poate întâmpla prima facie ca unele înregistrări să nu fie pertinente la etapa urmăririi penale, însă ulterior să capete o altă pondere. Instanța de judecată ar putea fi în poziția de a corobora înregistrările efectuate cu unele probe noi, apărute mai târziu. Nimicirea înregistrărilor conform articolului 132⁹ alin. (15) din CPP împiedică instanța de judecată – cea care judecă în mod nemijlocit cazul penal – să evalueze toate probele și să poată constata relevanța acestora pentru situația apărării, fapt care îl poate priva pe acuzat de dreptul său la un proces echitabil. Pentru a realiza un echilibru corect și pentru a respecta cerințele Convenției Europene, Curtea consideră necesar ca partea apărării să aibă posibilitatea de a avea acces, la terminarea urmăririi penale și, respectiv, la etapa judecării cauzei în fond, la informațiile obținute ca urmare a aplicării măsurilor

⁵⁰⁷ *Ibidem*

⁵⁰⁸ *Codul de procedură penală al Republicii Moldova* (textul art. 132⁵ alin (5) din CPP (în vigoare până la 31.12.2023))

speciale de interceptare și înregistrare a comunicărilor, avându-se în vedere raționamentele de la § 93 din prezenta hotărâre.”⁵⁰⁹

Ca urmare, opinăm că este esențial ca Codului de procedură penală să asigure păstrarea probelor în arhivă, în condiții de siguranță, pentru a preveni distrugerea acestora și pierderea funcționalității lor, garantând astfel transparența și respectarea dreptului la apărare în cadrul procesului judiciar.

Specificăm că Instrucțiunea privind ținerea lucrărilor de secretariat și arhivă în procuraturile teritoriale și specializate, disponibilă pe site-ul Procuraturii Generale,⁵¹⁰ la fel, ca și art. 211 și 290 din CPP, nu conține reglementări speciale referitoare la termenul de păstrare a probelor excluse. În acest sens, considerăm oportună completarea articolului 290 alin. (1) din CPP cu prevederile clare, similare condițiilor art. 136 alin. (9) din CPP, care să stabilească faptul că *probele excluse vor fi păstrate în arhiva organului care le-a administrat, în condițiile prevăzute de articolul 211 alin. (2), pentru o perioadă de un an de la rămânerea irevocabilă a hotărârii asupra cauzei penale din care acestea au fost excluse. După această perioadă, dacă probele nu sunt utilizate în alte cauze penale sau contravenționale, procurorul va dispune, prin ordonanță, nimicirea acestora, cu excepția cazului în care păstrarea lor este necesară pentru alte proceduri legale.*

În opinia noastră, această reglementare mai detaliată privind păstrarea probelor excluse ar adresa o lacună semnificativă în cadrul legislativ actual, asigurând o gestionare mai eficientă și clară a probelor pe parcursul procesului penal. Considerăm că asemenea reglementare va contribui la sporirea transparenței și a eficienței în gestionarea probelor excluse din materialele cauzei penale în faza de urmărire penală, oferind și celorlalte autorități implicate în procesul penal o ghidare clară și previzibilă, menită să prevină eventuale abuzuri sau neglijențe în acest domeniu.

Un alt aspect semnificativ, care, în viziunea noastră, influențează excluderea probelor de către procuror în contextul finalizării urmăririi penale, este legat de realizarea atribuției prevăzute de art. 52 alin. (1) pct. 24) din CPP, potrivit căreia procurorul este obligat să asigure părților posibilitatea de a lua cunoștință de materialele cauzei în condițiile stabilite de CPP. Astfel, conform reglementărilor actuale, după verificarea de către procuror a materialelor cauzei și adoptarea uneia din soluțiile prevăzute în art. 291 din CPP, procurorul aduce la cunoștință învinutului, reprezentantului lui legal, apărătorului, părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile

⁵⁰⁹ Hotărârea Curții Constituționale nr.31 din 23.09.2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 132⁹ alin. (12) și alin. (15) din Codul de procedură penală, pct. 96-97.

⁵¹⁰ Instrucțiunea privind ținerea lucrărilor de secretariat și arhivă în procuraturile teritoriale și specializate. [online] [citat: 15.12.2024] Disponibilă: <https://www.procuratura.md/sites/default/files/2023-04/Instructiuni%20secretariat%20teritoriu%2C%20ordin%20PG%20321.09%20din%2024.12.2004.pdf>

și reprezentanților lor despre terminarea urmăririi penale, locul și termenul în care ei pot lua cunoștință de materialele urmăririi penale.

Această reglementare, însă, ridică o problemă semnificativă în ceea ce privește excluderea probelor obținute cu încălcarea dispozițiilor legale. În faza de urmărire penală, după cum am menționat anterior, excluderea probelor obținute cu încălcarea dispozițiilor legale poate fi invocată prin intermediul depunerii plângerii în ordinea art. 298 din CPP, și după caz ulterior în ordinea art. 299¹ din CPP, înaintarea cererilor după prezentarea materialelor de urmărire penală (art. 294 alin. (1) din CPP) sau înaintarea cererilor în legătură cu terminarea urmăririi penale în ordinea art. 295 din CPP.

Considerăm că contradicționalitatea limitată în etapa urmăririi penale se datorează incapacității părții apărării de a lua cunoștință de probele și de a le contesta. Acest lucru rezultă din motivul că organele de urmărire penală, cu excepțiile prevăzute pentru acțiunile care necesită prezența acuzatului cum sunt perchiziția, confruntarea, prezentarea spre recunoaștere, administrează probe fără a le prezenta. Ca urmare, în majoritatea cazurilor, învinuitul și apărătorul acestuia iau cunoștință de materialul probator abia la finalizarea urmăririi penale, iar termenul pentru a formula cereri motivate de excludere a probelor obținute cu încălcarea legii este insuficient.

În concepția noastră, situația actuală, în care apărătorul și învinuitul iau cunoștință de materialul probator la finalizarea urmăririi penale, fără a beneficia de un termen adecvat pentru contestarea probelor administrate, este disproporționată, fiind limitată semnificativ contradictorialitatea procesului, care potrivit doctrinei „este unul dintre cele mai importante principii ale justiției penale care înglobează elementul democratic, organizațional și procesual, asigurând condiții maxim favorabile pentru justa soluționare a cauzei penale.”⁵¹¹

În acest sens precizăm, că cu toate că doctrina recunoaște „caracterul nepublic a urmăririi penale, acest caracter nu trebuie abordat doar din perspectiva organului de urmărire penală, care poate să realizeze obiectul urmăririi penale, în condiții optime, atunci când este exclusă prezența unor persoane. Ne publicitatea trebuie abordată și din perspectiva făptuitorului, suspectului sau inculpatului, deoarece aceasta reprezintă o garanție a respectării prezumției de nevinovăție.”⁵¹² Ne publicitatea urmăririi penale nu are caracter absolut, deoarece CPP prevede participarea subiecților procesuali principali la unele acțiuni de urmărire penală.

⁵¹¹ OSTAVCIUC D., OSOIANU T. *Urmărirea penală: Curs Universitar*. pag. 238

⁵¹² NEGRU A-I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. pag. 118-119

În același timp, conform standardelor internaționale, dreptul de a cunoaște materialele dosarului și de a-și exprima opinia asupra acestora este esențial pentru asigurarea unei apărări eficiente și echitabile.

Astfel, după cum a statuat Curtea Constituțională: „dreptul la un proces echitabil implică, inclusiv și dreptul de acces la dosarul cauzei. Accesul la dosar este necesar pentru ca procesele penale să se desfășoare în contradictoriu și cu respectarea principiului egalității de arme între acuzare și apărare. Faptul că procesele penale trebuie să se desfășoare în contradictoriu și cu respectarea principiului egalității de arme între acuzare și apărare reprezintă aspecte fundamentale ale dreptului la un proces echitabil. Dreptul la un proces penal în contradictoriu presupune că atât acuzarea, cât și apărarea trebuie să poată cunoaște și pune în dezbatere observațiile făcute și probele aduse de către partea opusă.”⁵¹³

În plus, art. 6 § 1 din CoEDO, impune organelor de urmărire penală să comunice apărării toate probele relevante de care dispun, fie incriminatorii, fie exoneratoare. În hotărârea *Rowe și Davis împotriva Regatului Unit (MC)*, Curtea a constatat încălcarea art. 6 din cauza omisiunii autorităților de a comunica apărării anumite probe în cauză. Instanța a subliniat că această omisiune a afectat capacitatea apărării de a se pronunța asupra aspectului prezentării lor, privându-i astfel pe reclamanți de dreptul la un proces echitabil.⁵¹⁴

Cu unele excepții, acuzarea trebuie să pună la dispoziția apărării toate probele materiale aflate în posesia ei, fie că acestea sunt în favoarea fie împotriva acuzatului (*Natunen v. Finlanda*, 31 martie 2009, § 39).⁵¹⁵ Astfel, susținem opinia lui Udroi M., care afirmă că „dreptul de acces la dosar este o componentă a sistemului de garanții instituit de CtEDO pentru protecția dreptului la un proces echitabil, contribuind la respectarea principiului egalității armelor ori a dreptului de a beneficia de timpul și înlesnirile necesare apărării.”⁵¹⁶ Prin urmare, subliniem că „capacitatea de a contesta legalitatea probelor este unul dintre aspectele fundamentale ale dreptului la un proces echitabil, o considerație cheie a CtEDO atunci când aplică testul „echității generale a procedurilor” este și dacă reclamantului i s-a oferit oportunitatea de a contesta autenticitatea probelor și de a se opune utilizării acestora.”⁵¹⁷

⁵¹³ Hotărârea Curții Constituționale nr. 31 din 23.09.2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 132⁹ alin. (12) și alin. (15) din CPP (sesizarea nr. 58g/2021). [online] [citat: 10.02.2025]. Disponibilă: <https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=787&l=ro>

⁵¹⁴ Hotărârea CtEDO în cauza *Rowe și Davis v. Regatul Unit (MC)*, App. No. 28901/95 din 16.02.2000 [online] [citat 05.03.2025]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-58496> § 60

⁵¹⁵ Hotărârea Curții Constituționale nr. 31 din 23.09.2021

⁵¹⁶ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea general.* Vol. I. pag. 494

⁵¹⁷ Council of Europe. *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights – Right to a Fair Trial (Criminal Limb).* pag. 44

În contextul european, dreptul de acces la dosar este prevăzut în art. 7 alin. (2) din Directiva 2012/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2012 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale prevede că statele membre se asigură că autoritățile competente acordă persoanelor suspectate sau învinuite sau avocaților acestora accesul cel puțin la toate mijloacele de probă aflate în posesia lor, indiferent dacă sunt în apărarea sau împotriva persoanelor suspectate sau acuzate, pentru a garanta caracterul echitabil al procedurilor și pentru a pregăti apărarea.⁵¹⁸ Aceasta reglementare vizează garantarea caracterului echitabil al procedurii și asigurarea unui termen suficient pentru pregătirea apărării. Atragem atenție că potrivit raportului Agenției pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, „accesul limitat la materialele cazului înainte de proces este una dintre cele mai frecvente probleme întâmpinate de apărare în întreaga UE.”⁵¹⁹

În acest sens, atragem atenție că în vederea respectării standardelor în materia drepturilor omului în procedură penală, Ministrul Justiției al Republicii Moldova a inițiat procesul de elaborare a proiectului de lege pentru modificarea unor acte normative (sporirea garanțiilor procedurale pentru persoanele urmărite penal), „în vederea realizării acțiunii 217 din *Planul național de reglementări pentru anul 2025*, aprobat prin *Hotărârea Guvernului nr. 841/2025*, care prevede transpunerea Directivei 2012/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2012 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale.”⁵²⁰

În același timp, urmează să ținem cont și de jurisprudența CtEDO, care „în anumite împrejurări acceptă faptul că cadrul urmăririi penale nu este dezvăluit în mod obligatoriu întregul suport probator pentru a-i permite persoanei acuzate să se pregătească pentru procedurile care vor avea loc în fața instanței. Existența unor asemenea probe poate să depindă în continuare de rezultatul investigațiilor care sunt în plină desfășurare.”⁵²¹

⁵¹⁸ Uniunea Europeană. 2012. *Directiva 2012/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2012 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale*. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 142/1. [online] [citat: 05.03.2025] Disponibilă: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2012/13/oj.EUR-Lex>

⁵¹⁹ Agenția Uniunii Europene pentru Drepturile Fundamentale. 2016. *Rights of Suspected and Accused Persons across the EU: Translation, Interpretation and Information*. Luxembourg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene. pag. 79-82. [online] [citat: 10.12.2024]. Disponibil: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/aa2353b0-de15-11e6-ad7c-01aa75ed71a1/language-en>.

⁵²⁰ Anunț privind inițierea procesului de elaborare a proiectului de lege pentru modificarea unor acte normative (sporirea garanțiilor procedurale pentru persoanele urmărite penal) [online] [citat: 03.02.2025] Disponibil: <https://www.justice.gov.md/ro/content/anunt-privind-initierea-procesului-de-elaborare-proiectului-de-lege-pentru-modificarea-29>

⁵²¹ Hotărârea CtEDO în cauza *Haxhia v. Albania*, App. No. 29861/03 din 08.10.2013, § 113 [online] [citat 04.04.2025]. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-126792>

Prin urmare, „dreptul la divulgarea probelor relevante nu este un drept absolut.”⁵²² Astfel, susținem opinia lui Ostavciuc D. și Osoianu T.. potrivit căreia „în orice procedură penală pot exista interese concurente, cum ar fi securitatea națională sau necesitatea de a proteja martorii cu risc de represalii sau de a păstra secrete metodele poliției de investigare a infracțiunilor, care trebuie puse în balanță cu drepturile acuzatului. În unele cazuri, poate fi necesar să nu permită accesul apărării la anumite probe astfel încât să fie protejate drepturile fundamentale ale altei persoane sau să fie apărat un interes public important. Cu toate acestea, sunt permise în temeiul art. 6 doar măsurile de limitare a dreptului la apărare al acuzatului care sunt absolut necesare.”⁵²³

Astfel, dreptul de a consulta dosarul poate fi restricționat motivat în cazurile în care prin consultare s-ar aduce atingere bunei desfășurări a urmăririi penale. În acest sens, în cauza *Sorin Cristinel Cristian v. România*, CtEDO a constatat că „restrângerea dreptului la consultarea dosarului dispusă de procuror nu a condus la încălcarea dreptului la un proces echitabil în condițiile în care inculpatul și avocatul său au putut consulta dosarul în procedurile desfășurate în fața instanțelor, iar inculpatul și-a putut prezenta în fața jurisdicției de judecată probele și apărările, care au fost luate în considerare de instanțele care s-au pronunțat asupra fondului cauzei.”⁵²⁴ Totuși, restrângerile acestuia, precum și orice alte dificultăți puse în calea apărării, trebuie echilibrate în mod suficient de procedurile existente și respectate de către autoritățile judiciare⁵²⁵.

În scop comparativ, menționăm că dreptul de acces la dosar, consacrat de art. 7 din Directiva 2012/13/UE, a fost transpus în legislația națională prin art. 94 din CPP al României, care stipulează că „avocatul părților și al subiecților procesuali principali are dreptul de a solicita consultarea dosarului pe tot parcursul procesului penal. Acest drept nu poate fi exercitat, nici restrâns în mod abuziv.”⁵²⁶ Prin urmare, „afară de posibilitatea pe care o are avocatul suspectului sau inculpatului de a lua parte la procedeele probatorii, există reglementat dreptul de consulta dosarul cauzei în condițiile legii.”⁵²⁷

În același timp, atragem atenție că legiuitorul român a reglementat și restricționarea accesului la materialele cauzei penale, în cazuri în care există necesitatea de a păstra confidențialitatea urmăririi penale în art. 94 alin. (4) din CPP al României, care prevede că în cursul urmăririi penale, procurorul poate restricționa motivat consultarea dosarului, dacă prin

⁵²² Ghid privind articolul 6 din Convenție. Dreptul la un proces echitabil (latura penală). Ed. Tipografia centrală, Chișinău, 2018. ISBN: 978-9975-144-52-0.pag. 38

⁵²³ OSTAVCIUC D., OSOIANU T. *Urmărirea penală: Curs Universitar*. pag. 239

⁵²⁴ Hotărârea CtEDO în cauza *Sorin Cristinel Cristian v. România*, App. No. 36646/02 din 03.02. 2009 [online] [citat 04.04.2025]. Disponibilă: <https://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Cauza-Cristian-impotriva-Romaniei.pdf>

⁵²⁵ Hotărârea Curții Constituționale nr. 31 din 23 septembrie 2021

⁵²⁶ Codul de procedură penală al României. Aprobă prin Legea nr. 135/2010. În: Monitorul Oficial. 2010, nr. 486 din 15 iulie 2010 [online] [citat 13.08.2021]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/120611>

⁵²⁷ THEODORU Gh., CHIȘ I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*. pag. 383

aceasta s-ar putea aduce atingere bunei desfășurări a urmăririi penale. După punerea în mișcare a acțiunii penale, restricționarea se poate dispune pentru cel mult 10 zile. Elucidând această normă, doctrinarii susțin că „după începerea urmăririi penale *in rem* și până la punerea în mișcare a acțiunii penale, procurorul poate restricționa prin ordonanță motivată consultarea dosarului de către suspect sau de persoana vătămată, dacă prin aceasta s-ar putea aduce atingere bunei desfășurări a urmăririi penale.

Astfel, fiind reglementată o restricție a dreptului la apărare, aceasta trebuie să fie necesară și proporțională cu scopul urmărit, ceea ce impune procurorului obligația de a *motiva in concreto dispoziția de restricționare a accesului la dosar*, iar nu în termeni generici sau prin preluarea strictă a textului legal. După punerea în mișcare a acțiunii penale procurorul poate restricționa prin ordonanță motivată consultarea dosarului de către inculpate, persoană vătămată, partea civilă, partea responsabilă civilmente, dacă prin aceasta s-ar putea aduce atingere bunei desfășurări a urmăririi penale, pentru o durată de cel mult 10 zile.”⁵²⁸

Analizând raționamentele expuse mai sus, nu putem să nu fim de acord cu opinia că este necesar ca după punerea în mișcare a acțiunii penale și până la terminarea urmăririi penale părțile și subiectele procesuale principale să fi avut posibilitatea de a consulta dosarul pentru pregătirea apărării; din această perspectivă, constituie indicii ale unei proceduri neloiale prin care poate fi afectat dreptul la apărare situațiile în care părțile și subiectele procesuale principale nu au avut posibilitatea pregătirii efective a apărării în cursul urmăririi penale, ca urmare a restricționării dreptului la apărare⁵²⁹.

Astfel, considerăm reușită introducerea în CPP al României a garanției inerente a dreptului la apărare în scopul de a permite părților și subiecților procesuali principali să aibă timpul și facilitățile necesare pregătirii unei apărări concrete și efective în procesul penal.

Analizând cadrul normativ din CPP al Republicii Moldova, se poate observa că drepturile învinutului în faza urmăririi penale care reglementează modalitatea învinutului de a beneficia de timpul și facilitățile necesare pregătirii apărării în fază de urmărire penală, sunt mult mai restrânse comparativ cu legislația României, ceea ce creează o situație disproporționată, în care învinutul este într-o poziție mai vulnerabilă față de procuror și celelalte părți implicate în proces. În acest sens, art. 293 din CPP a RM, prevede posibilitatea învinutului, reprezentantului lui legal, apărătorului, părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile și reprezentanților lor de a lua cunoștință de materialele urmăririi penale, doar după terminarea acesteia.

⁵²⁸ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. I, pag. 495

⁵²⁹ *Ibidem*, pag. 496

Precizăm că art. 60 alin. (1) pct. 7), art. 62 alin. (1) pct. 7), art. 80 alin. (1) pct. 8) din CPP, reglementează dreptul părții vătămate, părții civile, al succesorilor acestora, precum și reprezentanților lor legali să ia cunoștință de materialele cauzei penale și să noteze orice informații din dosar la orice etapă a procesului penal, cu excepția cazului în care se impun restricții de către procuror printr-o ordonanță motivată, iar accesul poate fi restricționat în cazul în care restricția este stabilită pentru o perioadă de timp rezonabilă, restricția se referă doar la anumite acte procedurale și există riscul ca accesul deplin la materialele cauzei penale să prejudicieze desfășurarea urmăririi penale și securitatea părților. Ordonanța procurorului poate fi atacată la judecătorul de instrucție în condițiile art. 313 din CPP.

Potrivit punctului nostru de vedere, această disproporția dintre drepturile părților implicate în procesul penal afectează semnificativ principiul egalității armelor și dreptul învinuitului la o apărare eficientă, inclusiv prin faptul că apărarea dispune de timp insuficient pentru a studia minuțios probele administrate și de pregăti cereri întemeiate prin care solicit excluderea probelor obținute ilegal. Există, de asemenea, riscul că partea acuzării are posibilitatea să invoce nejustificat confidențialitatea urmăririi penale, în condițiile în care alin. (2) al art. 212 din CPP. În consecință, învinuitul, având un acces limitat la materialele cauzei penale, nu poate să se pregătească corespunzător pentru apărarea sa, ceea ce pune în discuție echilibrul procesual între acuzare și apărare.

În vederea remedierii acestui dezechilibru, considerăm că CPP al Republicii Moldova trebuie să fie modificat astfel încât să ofere o protecție adecvată dreptului la apărare. Această modificare urmează să asigure accesul mai larg și mai prompt la materialele cauzei penale, în mod transparent, pentru a preveni abuzurile și a asigura echilibrul procesual.

În lumina celor expuse, în opinia noastră se impune modificarea Codului de procedură penală, în vederea respectării standardelor internaționale privind dreptul la apărare, prin reglementarea următoarelor aspecte: introducerea unui nou alineat la articolul 68 din CPP, cu reglementările care să permită apărătorului să ia cunoștință cu materialele cauzei penale pe parcursul urmăririi penale, atunci când nu există o justificare rezonabilă pentru a le menține confidențiale.

În acest sens, propunem completarea art. 68 din CPP cu alin. (8) cu următorul conținut: *Apărătorul consultă materialele cauzei penale: 1) apărătorul are dreptul de a solicita consultarea dosarului pe tot parcursul procesului penal. Acest drept nu poate fi exercitat, nici restrâns în mod abuziv; 2) în cursul urmăririi penale, procurorul stabilește data și durata consultării într-un termen rezonabil; 3) apărătorului îi poate fi restricționat accesul la materialele cauzei penale de către procuror, printr-o ordonanță motivată, dacă restricția este stabilită pentru o perioadă de*

timp rezonabilă, restricția se referă doar la anumite acte procedurale și există riscul ca accesul deplin la materialele cauzei penale să prejudicieze desfășurarea urmăririi penale și securitatea părților. Ordonanța procurorului poate fi atacată la judecătorul de instrucție în condițiile art. 313; 4) în cursul urmăririi penale, apărătorul are obligația de a păstra confidențialitatea sau secretul datelor și actelor de care a luat cunoștința cu ocazia consultării dosarului. 5) în termen de 15 zile de la data la care apărătorul a luat cunoștință de materialul cauzei, acesta poate depune cereri motivate privind excluderea probelor, în cazul în care, la această etapă, se constată că probele au fost administrate cu încălcarea dispozițiilor art. 94 din prezentul cod.

În contextul respectării dreptului la apărare și al principiilor fundamentale ale unui proces echitabil, accesul apărării la materialele urmăririi penale este esențial pentru garantarea unei pregătiri corespunzătoare a apărării, permițând apărătorului să identifice eventualele neregularități procedurale sau probe obținute prin metode ilegale. Astfel, se impune reglementarea unui termen suficient, distinct, pentru înaintarea cererilor de excludere a probelor, după ce apărătorul a luat cunoștință de materialele cauzei penale.

Considerăm că o astfel de reglementare poate reflecta perfect realizarea funcțiilor de bază ale sancțiunii excluderii probelor, prin asigurarea posibilității de a exclude fizic probele la faza urmăririi penale, prevenind astfel influențarea intimei convingeri a judecătorului. În plus, va îndeplini funcția economiei procesuale, garantând o procedură mai rapidă în cadrul examinării cauzei în fond, prin eliminarea necesității de a acorda timp suplimentar examinării în fond a probelor inadmisibile

Mai mult, introducerea unei astfel de norme, în opinia noastră, este favorabilă și părții acuzării, întrucât, prin formularea cererilor motivate de excludere a probelor și prin eventuala admitere a acestora de către procuror în faza urmăririi penale va facilita o evaluare mai eficientă a bazei probatorii, care va fi luată în considerare de instanță la adoptarea deciziei finale. Totodată, această reglementare va oferi procurorului posibilitatea de a administra probe suplimentare în situația în care unele probe viciate au fost excluse, contribuind astfel la consolidarea dosarului și la asigurarea unei soluții judecătorești corecte, fundamentate pe o probatorie validă și legală.

Ca urmare acestor considerente, propunem *introducerea unui termen de 15 zile, începând cu data la care apărătorul a luat cunoștință de materialul cauzei, pentru a putea formula cereri motivate privind excluderea probelor.*

În scopul evaluării percepției practicienilor asupra eventualei introduceri a unui termen procedural pentru formularea cererilor de excludere a probelor, respondenților le-a fost adresată întrebarea dacă consideră benefică introducerea unui termen de 15 zile, începând cu data la care apărătorul a luat cunoștință de materialul cauzei, pentru a putea formula cereri motivate privind

excluderea probelor, majoritatea covârșitoare a respondenților - 71,6% au răspuns afirmativ, doar 28,4% s-au pronunțat împotriva.

În opinia noastră, aceste rezultate evidențiază sprijinul larg din partea practicienilor pentru instituirea unor termene clare în procedura de excludere a probelor, ceea ce sugerează necesitatea unei intervenții legislative în vederea clarificării și eficientizării acestei etape esențiale a procesului penal.

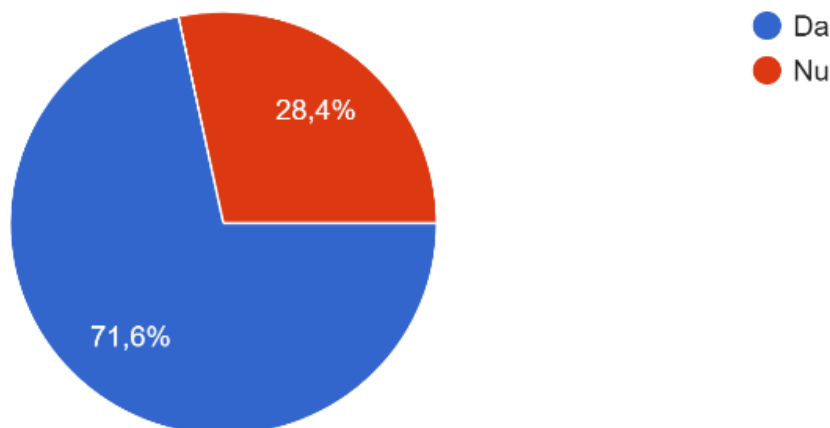

Figura 3.5 Aprecierea necesității introducerii termenului de 15 zile pentru formularea cererilor de excludere a probelor

Sursa: Elaborată de autor urmare a prelucrării datelor din chestionar

Astfel, noi considerăm că aceste modificări pot contribui semnificativ la asigurarea unei proceduri echitabile și la respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor suspectate sau acuzate, în concordanță cu standardele internaționale prevăzute de Directiva 2012/13/UE, asigurând astfel un proces mai transparent, echitabil și favorabil unei apărări adecvate.

Un alt aspect semnificativ pe care intenționăm să-l analizăm, corelat în mod direct cu principiul egalității armelor, se referă la posibilitatea utilizării ulterioare, chiar dacă au fost inițial excluse, a probelor excluse în cadrul fazei de urmărire penală de către apărarea.

Astfel, conform reglementărilor actuale eliminarea fizică a probelor viciate din dosarul penal nu înseamnă automat că acestea nu pot fi utilizate deloc sau că nu vor avea niciun impact asupra rezultatului procesului. Observăm, că art. 94 alin. (3) din CPP, prevede că datele administrate cu încălcările menționate la alin. (1) pot fi utilizate ca probe care confirmă faptul încălcărilor respective și vinovăția persoanelor care le-au admis. În alte cazuri, conform reglementărilor în vigoare, reieșind din interpretarea art. 94 alin. (1) din CPP, nu pot fi prezentate

în instanța de judecată și nu pot fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești, proba obținută în mod ilegal își pierde valoarea juridică.⁵³⁰

În doctrină, totuși deseori sunt exprimate opinii, care susțin posibilitatea întoarcerii la examinarea probelor excluse în cazul în care apar circumstanțe noi ori careva alte motive justificate. În acest sens, suntem de acord cu opinia lui Lebedeva E., care susține că „normele procesual penale nu trebuie să împiedice revenirea la probă. Aceasta reiese din faptul că recunoașterea unei probe ca inadmisibilă nu constituie o decizie finală în cauză. Pe parcursul examinării ulterioare a cazului și al analizei altor probe, pot apărea în orice moment circumstanțe care să elimine defectele probei excluse, iar ar fi nelogic să se interzică posibilitatea de a examina dacă proba exclusă poate fi considerată admisibilă.”⁵³¹

Suntem de acord cu asemenea abordare, deoarece astfel, după cum am precizat în paragraful precedent, în cazul în care procurorul în faza de urmărire penală dispune excluderea probelor din materialele cauzei penale, părțile sunt informate despre decizia adoptată. Prin urmare, este probabil că după ce partea apărării este informată despre excluderea unor probe, aceasta se poate să aprecieze că materialele excluse sunt relevante în vederea probării nevinovăției.

În contextul actual al dezbaterilor în literatura de specialitate, majoritatea menționează că „acuzatul nu poate fi privat de dreptul de a se referi la probele excluse, deoarece acest lucru înseamnă atribuirea responsabilității pentru încălcarea comisă asupra sa și nu asupra organelor de anchetă.”⁵³² De exemplu, în timpul perchiției ilegale nu au fost descoperite careva obiecte care ar demonstra comiterea de către acuzat al faptei imputate.

Asemenea model este folosit în unele state din occident, în care chiar „dacă procurorul nu poate să folosească o probă obținută ilegal în scopul acuzării, acea probă ar putea fi totuși utilizată de apărare pentru a demonstra nevinovăția sau pentru a exonera inculpatul de răspundere.”⁵³³ În Regatul Unit, „obligția instanței de a exclude probele conform secțiunii 76 și discreția judiciară de a exclude probele conform secțiunii 78 din PACE nu se aplică probelor pe care apărarea dorește să le aducă pentru a demonstra nevinovăția. Cu alte cuvinte, inculpatul poate să se bazeze întotdeauna pe probe excluse, chiar dacă acestea au fost obținute ilegal.”⁵³⁴

⁵³⁰ *Ibidem*

⁵³¹ LEBEDEVA E.K. *Некоторые аспекты недопустимости доказательств как процессуального основания для их исключения*. pag. 83

⁵³² KUCZYŃSKA H. *Mechanisms of elimination of undesired evidence from criminal trial: a comparative approach*. Revista Brasileira de Direito Processual Penal, vol. 7, no. 1, 2021. [online] [citat: 02.11.2024]. Disponibil: <https://www.redalyc.org/journal/6739/673972096002/html/>

⁵³³ PANZAVOLTA M., MAES E., MOSNA A. *Streamlining the exclusion of illegally obtained evidence in criminal justice*. pag 47. [online] [citat: 05.05.2024]

⁵³⁴ *Ibidem*, pag. 76

Același lucru este valabil și în Belgia, unde persoana acuzată se poate baza întotdeauna pe probe obținute ilegal dacă acestea sunt exoneratoare de răspunderea. „În Belgia, este irelevant dacă acuzatul a fost implicat personal în acțiunea ilegală din care au rezultat probele. Această regulă se fundamentează pe respectul pentru dreptul la apărare și pentru un proces echitabil; este inherent dreptului la un proces echitabil faptul că suspectul își poate determina liber modul de apărare și dacă va demonstra sau nu că este nevinovat. Dacă o probă este exoneratoare pentru un acuzat, dar incriminătoare pentru altul, judecătorul va trebui să o admită în ceea ce îl privește pe primul, dar poate fi nevoit să o excludă pentru celălalt, în cazul în care este îndeplinit unul dintre cele trei criterii legale de excludere prevăzute de art. 32 din CPP.”⁵³⁵

Subliniem opinia lui Dolea I, că „raporturile dintre subiecții procesului penal au ca și conținut drepturile și obligațiile subiecților, principalul dintre acestea fiind raportul dintre instanță și acuzat. În acest sens, instanța are ca obligație asigurarea drepturilor persoanei, ea nefiind un simplu arbitru. Realizarea acestei obligații trebuie să ia și forma dreptului de administrare a probelor în favoarea persoanei.”⁵³⁶ Prin urmare, considerăm necesară introducerea unui mecanism prin care proba exclusă să poată fi utilizată în apărare, dacă aceasta este esențială pentru apărare, instanța putând să dispună admiterea probei excluse atunci când utilizarea acesteia este necesară pentru a asigura corectitudinea procesului și respectarea drepturilor fundamentale ale apărării.

În opinia noastră, indiferent de legalitatea mijlocului prin care au fost obținute probele, dreptul acuzatului de a se apăra prin orice probă relevantă trebuie să prevaleze, prin urmare urmează a fi reglementată clar admisibilitatea probelor în favoarea apărării care au fost obținute de organele de urmărire penală prin încălcarea legii.

Conform punctului nostru de vedere, CPP urmează a fi completat cu norma care să asigure ca acuzatul să aibă dreptul de a folosi date administrate cu încălcări pentru a demonstra nevinovăția. Astfel, propunem completarea art. 94 din CPP cu alin. (6) cu următorul conținut: *datele administrate cu încălcările menționate la alin.(1) pot fi folosite în apărare, atunci când sunt necesare.*

Astfel, având în vedere că adevărul este relevant în procesul penal, deoarece nu se urmărește doar pronunțarea unei soluții, ci se urmărește pronunțarea unei soluții juste, în opinia noastră în vederea descoperirii adevărului material al faptei, instanța poate admite probe excluse dacă acestea sunt esențiale pentru stabilirea unor fapte relevante în apărare, chiar și în absența respectării complete a procedurii de administrare a acestora.

⁵³⁵ *Ibidem*, pag. 78

⁵³⁶ DOLEA I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal. Conceptul promovării elementului privat*. pag. 140

Apreciind această problematică drept una esențială pentru consolidarea drepturilor apărării, în cadrul sondajului a fost adresată o întrebare privind oportunitatea completării art. 94 din CPP cu dispoziții care să permită utilizarea, de către partea apărării, a probelor excluse în faza de urmărire penală. O majoritate semnificativă a respondenților 52,1% s-a pronunțat în favoarea unei asemenea completări. 34,2% de respondenți au răspuns că nu sunt siguri, iar doar 13,7% au exprimat un punct de vedere negativ.

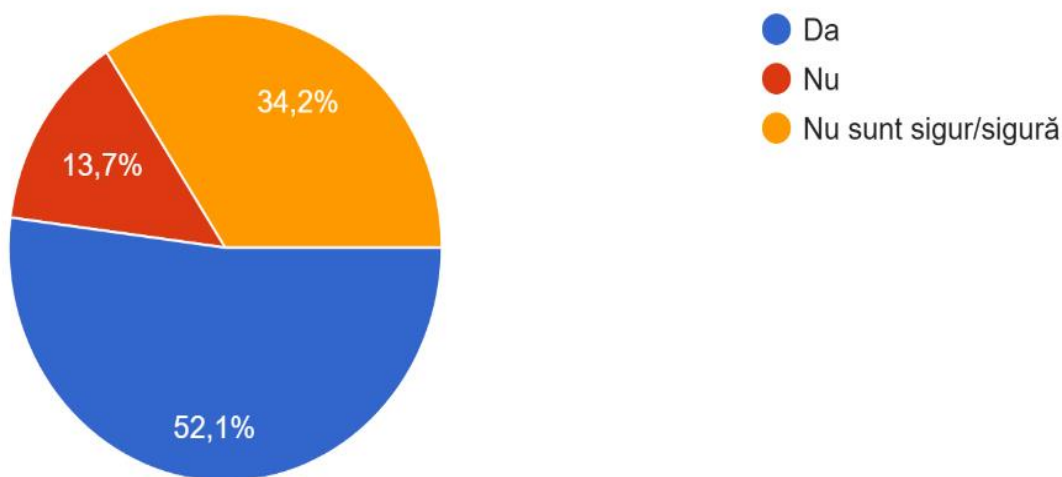

Figura 3.6 Opinii privind completarea art. 94 CPP pentru utilizarea probelor excluse de către apărare

Sursa: Elaborată de autor urmare a prelucrării datelor din chestionar

Aceste rezultate confirmă faptul că, în opinia practicienilor, actualul cadru normativ nu oferă suficiente garanții pentru exercitarea deplină a dreptului la apărare, iar completarea art. 94 din CPP reprezintă un pas important în direcția echilibrării pozițiilor procesuale ale părților.

Totodată, propunem introducerea unei proceduri în cadrul ședinței preliminare prin care apărătorul poate solicita instanței permisiunea de a utiliza probele excluse, în cazul în care aceste probe sunt necesare pentru a demonstra nevinovăția clientului sau pentru a construi o apărare eficientă. Instanța va analiza dacă utilizarea probei în apărare este proporțională cu obiectivul de a proteja drepturile fundamentale ale apărării. Prin urmare art. 345 urmează a fi completat cu alin. (5) cu următorul conținut: *Apărătorul poate solicita instanței, printr-o cerere motivată, utilizarea probelor excluse la faza de urmărire penală în apărare, atunci când aceste probe sunt esențiale pentru demonstrarea nevinovăției sau pentru construirea unei apărări eficiente.*

În urma finalizării analizei mecanismului de excludere a probelor în faza de urmărire penală, subliniem că acest proces joacă un rol semnificativ în asigurarea respectării principiilor

fundamentale ale dreptului penal, rațiunea din spatele excluderii, conform literaturii de specialitate probelor în faza de urmărire penală poate fi conceptualizată în trei funcții esențiale. În primul rând, „această excludere are scopul de a preveni ca judecătorul de la proces să ia cunoștință de probele viciate și să fie influențat subconștient de acestea în momentul în care se pronunță asupra vinovăției inculpatului.”

⁵³⁷ În acest sens, se consideră că „menținerea probelor excluse în dosarul cauzei este de natură a afecta procesul formării convingerii magistratului. Judecătorul, având un contact permanent cu probele respective, deși formal este în imposibilitate de a le utiliza în argumentarea soluției dispuse, în realitate ar putea utiliza raționamente judiciare cu luarea în considerare a acestora, ceea ce ar fi inadmisibil, constituind o gravă atingere adusă dreptului la un proces echitabil *lato sensu*.”⁵³⁸

În al doilea rând, procedura protejează părțile implicate, asigurându-se că acestea nu pot accesa probele excluse din dosar, mai ales în cazul în care sunt implicate doar după ce cazul a fost trimis în instanță.

În al treilea rând, „există o preocupare pentru eficiența procesuală, având în vedere că este mai bine ca părțile să afle din timp dacă anumite acte investigative sunt valide și probele pot fi utilizate, pentru a preveni desfășurarea unui proces îndelungat și costisitor, în care judecătorul ar trebui să excludă probele pe baza unei nulități existente de la început, ceea ce ar putea submina întregul caz.”⁵³⁹

În final, „actul de trimitere în judecată - rechizitoriul - marchează momentul terminării urmăririi penale și al trecerii într-o altă fază a procesului penal – judecată cauzei în fond. Rechizitoriul este actul prin care procurorul, trimițând pe inculpat în judecată, se desesizează și pierde rolul de conductor al procesului penal, rol pe care îl preia instanța investită cu judecarea cauzei.”⁵⁴⁰

Considerăm că prin actul trimiterii în judecată, procurorul ca titular al acțiunilor penale, constată că în opinia acestuia sunt îndeplinite toate condițiile, pentru ca persoana față de care s-a desfășurat urmărirea penală, să fie trasă la răspundere pentru faptele sale. Includerea și efectuarea analizei probelor în rechizitoriul poate fi considerată decizia formală a procurorului privind

⁵³⁷ VERSTRAETEN R. *Handboek Strafvordering*. 5 Editie complet revizuită. Antwerpen: Maklu, 2012. ISBN: 9789046603970. pag. 984

⁵³⁸ LUPU I. *Dimensiunile sensului noțiunii de excludere a probelor*. [online] [citat: 05.04.2025] Disponibil: <https://drept.uvt.ro/administrare/files/1703724060-articol-iulia-lupu.pdf>

⁵³⁹ PANZAVOLTA M., MAES E., MOSNA A. *Streamlining the exclusion of illegally obtained evidence in criminal justice*. pag. 37. [online] [citat: 05.05.2024]

⁵⁴⁰ TULBURE A-Ș., TATU A-M. *Tratat de drept procesual penal*. pag. 278

admisibilitatea probelor, din motivul că o probă considerată inadmisibilă sau nepertinentă nu trebuie să fie inclusă în rechizitoriul.

Cercetarea efectuată în cadrul acestui subcapitol a permis formularea concluziilor relevante. În primul rând, evidențiem că există două etape distincte în cadrul procesului penal: urmărirea penală și judecare cauzei penale, în care sancțiunea excluderii probelor poate să-și găsească aplicabilitatea. Fiind studiat mecanismul excluderii probelor la faza de urmărire penală putem formula următoarele concluzii:

1. În cazul în care, la faza de urmărire penală, se constată administrarea unei probe cu încălcarea prevederilor art. 94 din CPP, are loc atât excluderea juridică, cât și excluderea fizică a probei, ceea ce nu doar că determină inadmisibilitatea acesteia ca mijloc de probă, dar implică și eliminarea efectivă a mijlocului de probă din materialele dosarului penal.

2. În ceea ce privește termenul de păstrare a probelor excluse din cauza penală în fază de urmărire penală, am constatat că nici în Codul de procedură penală, nici în Instrucțiunea privind ținerea lucrărilor de secretariat și arhivă în procuraturile teritoriale și specializate, nu se conțin reglementări clare în acest sens. Prin urmare, am identificat existența riscului distrugerii premature a acestor probe, afectând transparența procedurilor și dreptul la apărare. În acest context, am formulat propuneri de completarea art. 290 alin. (1) din Codul de procedură penală cu prevederi similare art. 136 alin. (9) din același cod, astfel încât probele excluse să fie păstrate pentru o perioadă de un an de la data rămânerii irevocabile a hotărârii.

3. Totodată, am evidențiat necesitatea consolidării cadrului normativ privind accesul la dosar, armonizând legislația națională la standardele europene. În acest sens, accesul limitat la dosar în faza de urmărire penală afectează negativ principiul contradictorialității și egalității armelor. Conform jurisprudenței CtEDO și Directivei 2012/13/UE privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale. Am subliniat că dreptul la informare completă asupra probelor este esențial pentru asigurarea unei apărări efective.

4. În vederea consolidării instituției excluderii probelor în procesul penal, considerăm relevantă instituirea unui termen distinct pentru contestarea probelor în faza de urmărire penală. Pentru a asigura exercitarea efectivă a dreptului la apărare, apreciem necesară stabilirea unui termen de 15 zile, calculat de la data la care apărătorul a luat cunoștință de materialele dosarului, în care să poată fi formulate cereri motivate de excludere a probelor. Această modificare este menită să contribuie la eficiența procesului penal, reducând durata judecății prin eliminarea dezbaterilor asupra probelor inadmisibile.

5. Analiza regimului probelor excluse în procesul penal relevă necesitatea reglementării exprese a posibilității utilizării acestora de către apărare, în situațiile în care ele sunt esențiale

pentru demonstrarea nevinovăției sau pentru exercitarea efectivă a dreptului la apărare. Deși principiul excluderii probelor obținute ilegal este fundamental pentru protejarea drepturilor procedurale, acesta nu trebuie aplicat în mod rigid în detrimentul unei apărări echitabile. Prin urmare, din perspectiva noastră este necesară completarea Codului de procedură penală cu prevederi care să permită instanței de judecată să admită la cererea apărării în proces probele excluse în faza de urmărire penală.

3.3 Particularitățile excluderii probelor din cauza penală la faza de judecată

În fiecare sistem juridic, un mecanism de eliminare a probelor trebuie să aibă forma unei proceduri precise, care să creeze un cadru procesual de evaluarea admisibilității acestora. În continuarea analizei noastre privind mecanismului excluderii probelor, ne propunem să investigăm specificul aplicării acestuia în faza de judecată, subliniind rolul central al instanței în aprecierea și dispunerea excluderii probelor.

Cu titlu de comparație, atragem atenția că, în statele anglo-saxone, admisibilitatea probelor este decisă într-o etapă specială a procedurii, în cadrul procedurii contradictorii, de către un judecător profesionist. Astfel, „preluând exemplul statelor *common-law*, legiuitorul român a introdus în CPP instituția judecătorului de cameră preliminară. Instituția camerei preliminare nu este o creație nouă a legiuitorului român, legea procesuală penală cunoscând sub denumire de ședință pregătitoare.”⁵⁴¹ Ca urmare, în România în vederea asigurării celerității în procesul penal, prin rezolvarea chestiunilor ce țin de legalitatea trimiterii în judecată și de legalitatea probelor acționează judecătorul de camera preliminară. Această instituție creează mecanismul suplimentar de excludere a probelor obținute ilegal, în doctrină fiind susținut că „prin instituirea acestei proceduri se verifică și conformitatea probelor administrate cu garanțiile de echitate a procedurii. La această etapă, nelegalitatea probelor poate fi invocată pe calea cererilor și excepțiilor, judecătorul de camera preliminară având competența de a verifica legalitatea administrării probelor. În funcție de încălcarea invocată, acesta va fi obligat să dispună excluderea în cazurile expres prevăzute de lege și în care funcționează regula excluderii automate sau va aprecia cu privire la existența vreunui caz de nulitate pentru a putea dispune excluderea probelor în toate celelalte cazuri. Probele excluse în procedura camerei preliminare nu pot fi avute în vedere la judecarea cauzei în fond, conform art. 346 alin. (5) din CPP al României”⁵⁴². Astfel, prin încheierea prevăzută

⁵⁴¹ BOROI AL., NEGRUȚ G., *Drept procesual penal*, Ed. 2, București: Ed. Hamangiu, 2020. ISBN: 978-606-27-1449-9, pag. 505

⁵⁴² NEGRU A-I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. pag. 249

de art. 345 alin. (3) CPP, judecătorul de cameră preliminară dispune excluderea probelor, înlăturarea acestora de la dosar și înlăturarea referirilor la probele nelegale din cuprinsul actului de sesizare.”⁵⁴³

Spre deosebire de procesul penal român, în sistemul procesual autohton, odată ce probele incluse în cauza penală și în rechizitoriu au fost transmise instanței de judecată pentru examinarea fondului, nu există un mecanism explicit prin care să se poate asigura excluderea eficientă a acestora din materialele cauzei penale. După ce probele au fost introduse în proces, judecătorii trebuie să decidă dacă se pot baza pe acestea pentru a adopta o decizie sau dacă vor încerca să le uite și să nu se bazeze pe ele.

Problema juridică abordată în cadrul acestui paragraf a fost analizată de mai mulți cercetători din domeniul dreptului din occident, care studiază sistemul continental de excludere a probelor. Aceștia subliniază existența unor dificultăți practice semnificative legate de aplicarea acestei instituții, indicând diverse provocări și neajunsuri care pot apărea în implementarea sa efectivă. Astfel, „dacă proba a fost deja utilizată sau realizată, atunci la stadiul evaluării *a posteriori* nu mai poate exista o întrebare privind blocarea utilizării acesteia. Cel mult, aceasta poate fi o descalificare a acelei probe în procesul de stabilire a faptelor. În ultima situație, judecătorul trebuie să „șteargă” cunoștințele sale dobândite din dovezile excluse – obținute prin citirea anexelor din dosarele cauzei sau prin observarea prezentării dovezilor realizate în cadrul procesului. Aceasta duce la o dilemă referitoare la dacă va fi capabil să facă acest lucru eficient.”⁵⁴⁴ Astfel, după cum susțin Panzavolta M., Maes E. și Mosna A.: „dacă un judecător decide că probele obținute ilegal trebuie excluse, aceasta nu înseamnă că probele sunt îndepărtate fizic din dosar. În conformitate cu abordarea tradițională continentală, aceasta înseamnă că judecătorul nu poate să se bazeze pe ele pentru a ajunge la un verdict. În acest sens, atât în Germania, cât și în Belgia, excluderea probelor este cel mai bine înțeleasă ca o interdicție de utilizare a acestora. Deși este discutabil dacă judecătorii profesioniști sunt cu adevărat capabili să „ignoreze”.”⁵⁴⁵

Ca urmare, observăm că existența probelor obținute ilegal într-o cauză generează deficiențe semnificative, întrucât chiar și rezultatele acțiunilor ilegale ale autorităților statului rămân înscrise în dosar.

Analizând literatura de specialitate autohtonă, constatăm că o întrebare frecvent întâlnită în practica judecătorească se referă la situațiile în care apărarea, în cadrul ședinței preliminare,

⁵⁴³ LUPU I. *Dimensiunile sensului noțiunii de excludere a probelor*. [online] [citat: 05.04.2025]

⁵⁴⁴ KUCZYŃSKA H. *Mechanisms of elimination of undesired evidence from criminal trial: a comparative approach*.

⁵⁴⁵ PANZAVOLTA M., MAES E., MOSNA A. *Streamlining the exclusion of illegally obtained evidence in criminal justice*. pag. 49. [online] [citat: 05.05.2024]

atunci când se discută lista probelor, depune cereri prin care semnalează inadmisibilitatea unor probe administrate de acuzare.

Conform procedurii actuale, instanța de judecată nu poate exclude, prin încheiere motivată, probele nelegal sau neloial administrate după desfășurarea ședinței preliminare sau în etapa procesuală de cercetare a probelor. Prin Decizia Curții Constituționale nr. 47 din 22.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din Codul de procedură penală (*excluderea probelor din dosarul penal*), a fost exclusă posibilitatea excluderii probelor administrate în ședința preliminară, stabilind în pct. 42) că, în ciuda opiniei autorului excepției care a solicitat excluderea unor probe din materialele dosarului în ședința preliminară de judecare a cauzei penale, o asemenea solicitare excede procedurii respective, în cadrul căreia se verifică doar relevanța probelor [a se vedea articolul 347 alin. (3) din Cod].⁵⁴⁶

Aceiași poziție ulterior a fost susținută de către Curtea în Decizia de inadmisibilitate a sesizării nr. 50g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 342 alin. (2), 346 și 352 alin. (3) din CPP (invocarea nulității probelor la ședința preliminară), statuând în pct. 22) că, soluționarea chestiunii cu privire la lista probelor în cadrul ședinței preliminare presupune faptul că instanța trebuie să decidă, după ce a ascultat opiniile părților, asupra relevanței probelor propuse în liste și să dispună care din acestea trebuie prezentate la judecarea cauzei [articolul 347 alin. (3) din Cod]. Decizia cu privire la relevanța probelor se limitează la faptul că instanța trebuie să stabilească, în baza listei probelor prezentate, care probe au legătură cu cauza penală pe care o examinează [articolul 6 pct. 34) din Cod]. La această etapă, instanța de judecată nu poate să se pronunțe cu privire la cererile de declarare a nulității anumitor probe, pentru că acest exercițiu implică o examinare în fond a probei contestate, fapt ce excede competențelor sale relative la procedura ședinței preliminare în cadrul căreia se verifică doar relevanța probelor.⁵⁴⁷

Aceiași poziție a fost ulterior adoptată de către Curtea Constituțională în cadrul examinării constituționalității dispozițiilor articolului 347 alin. (3) din CPP: în cadrul ședinței preliminare, instanța de judecată nu poate să se pronunțe cu privire la admisibilitatea anumitor probe, pentru că acest exercițiu implică examinarea în fond a probei contestate, fapt care excede competențelor sale

⁵⁴⁶ Decizia Curții Constituționale nr. 47 din 22.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din CPP (*excluderea probelor din dosarul penal*) [online] [citat: 10.09.2024].

⁵⁴⁷ Decizia Curții Constituționale nr. 38 din 14.03.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 50g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 342 alin. (2), 346 și 352 alin. (3) din Codul de procedură penală (*invocarea nulității probelor la ședința preliminară*) [online] [citat: 15.04.2025]. Disponibilă: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=625>

relative la procedura ședinței preliminare în cadrul căreia se verifică doar relevanța probelor.⁵⁴⁸ În argumentarea poziției sale, Curtea a menționat că „legislația procesual-penală stabilește garanții suficiente, oferindu-le părților posibilitatea de a contesta probele la alte etape ale procedurii penale. Potrivit articolului 364 alin. (4) din CPP, părțile pot prezenta și cere administrarea probelor și în cursul cercetării judecătorești, iar în conformitate cu articolele 372 și 373 din Cod, părțile pot solicita examinarea corpurilor delictive, a documentelor și a proceselor-verbale ale acțiunilor procesuale. O altă garanție este reglementată de articolul 394 alin. (1) pct. 2) din Cod, care obligă instanța de judecată să indice probele pe care își bazează concluziile și motivele pentru care a respins alte probe în partea descriptivă a sentinței de condamnare.”⁵⁴⁹

Problemele legate de solicitarea excluderii probelor în cadrul ședinței preliminare au fost abordate și în cercetările autohtone. În acest sens, Chirtoacă I., susține că „o altă chestiune importantă ce ține de stabilirea listei probelor în cadrul ședinței preliminare este solicitarea din partea apărării a excluderii probelor din dosar, invocând ca argument prevederile art. 94 alin. (1) Cod procedură penală, care stipulează că „în procesul penal nu pot fi admise ca probe și, prin urmare, se exclud din dosar”. La etapa ședinței preliminare instanța de judecată nu are posibilitatea a exclude probele din dosar, dat fiind faptul că judecătorul nu cunoaște fondul cauzei, or, doar în urma cercetării judecătorești se poate expune asupra unei probe.”⁵⁵⁰

Reieșind din cele prezentate mai sus, putem afirma că abordarea actuală referitoare la excluderea probelor în cadrul ședinței preliminare indică faptul că, în această etapă, instanța de judecată nu dispune de posibilitatea de a exclude probele din dosar, având în vedere că judecătorul nu are acces la fondul cauzei. Astfel, doar după efectuarea cercetării judecătorești detaliate se poate pronunța asupra admisibilității sau inadmisibilității unei probe.

Ca urmare, suntem de acord cu cele susținute de Dolea I., și anume că „în Republica Moldova nu există o procedură prealabilă de verificare a admisibilității probelor și că această problemă se examinează odată cu analiza propriu-zisă a fondului probelor.”⁵⁵¹

În consecință, un alt aspect analizat în cadrul sondajului a vizat momentul oportun pentru examinarea legalității probelor în cadrul procesului penal. Respondenții au fost întrebați dacă apreciază ca fiind potrivită examinarea legalității unei probe împreună cu fondul acesteia, în faza de judecată pe fond a cauzei. Majoritatea respondenților 68,5% au răspuns afirmativ, considerând

⁵⁴⁸ Decizia Curții Constituționale nr. 9 din 27.01.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 197g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 347 alin. (3) din CPP. pct. 24 [online] [accesat: 15.04.2025]. Disponibilă: <https://constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=751>

⁵⁴⁹ *Ibidem*, pct. 25

⁵⁵⁰ CHIRTOACĂ I. *Particularitățile administrării probelor în ședința preliminară*. În: Revista Institutului Național al Justiției Nr. 2 (65), 2023. pag. 26

⁵⁵¹ DOLEA I. *Probele în procesul penal. Îndrumar pentru avocați*. pag. 11

că această abordare este eficientă și permite o evaluare completă și contextualizată a probelor. Doar 31,5% au exprimat un punct de vedere negativ.

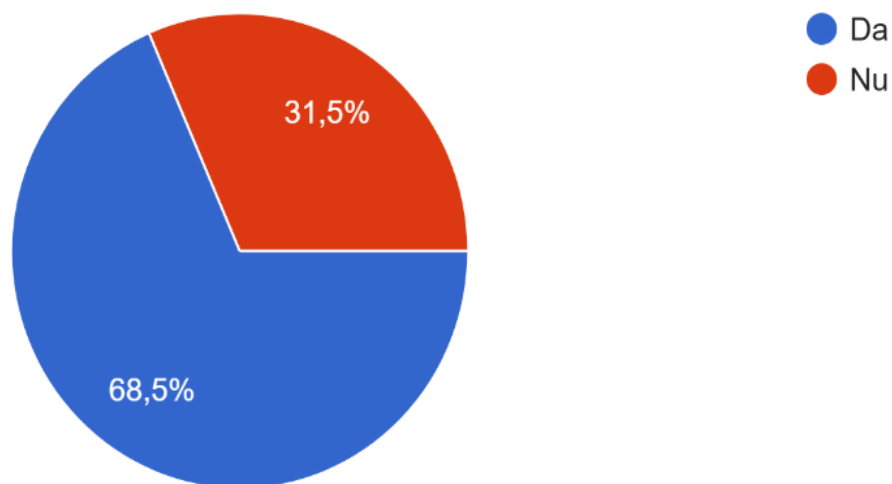

Figura 3.7 Opinii privind momentul oportun pentru examinarea legalității probelor

Sursa: Elaborată de autor urmare a prelucrării datelor din chestionar

Însă, în opinia noastră, faptul că actualele reglementări procesuale care guvernează desfășurarea ședinței preliminare nu permit pronunțarea instanței de judecată să se pronunțe asupra aspectelor legate de inadmisibilitatea și excluderea probelor în cadrul acestei etape, nu garantează în mod adecvat eficiența principiului contradictorialității și respectarea egalității armelor între părți.

În acest sens, atragem atenție la raționamentele judecătorilor constituționali a României, care au concluzionat că „cu toate că excluderea juridică a probelor obținute în mod nelegal din procesul penal apare ca fiind o garanție suficientă a drepturilor fundamentale anterior menționate, această garanție este una pur teoretică, în lipsa îndepărtării efective a mijloacelor de probă obținute în mod nelegal din dosarul cauzei. Mai mult, menținerea acestora în dosar, pe parcursul soluționării eventualelor căi ordinare și extraordinare de atac, ce pot fi invocate, nu poate produce decât același efect cognitiv contradictoriu, de natură a afecta procesul formării convingerii dincolo de orice îndoială rezonabilă a completului de judecată investit cu soluționarea cauzei, referitoare la vinovăția sau nevinovăția inculpatului.”⁵⁵²

⁵⁵² Decizia Curții Constituționale a României nr. 22 din 18.01.2018, pct. 23). [online] [citat: 03.11.2024].

Astfel, observăm că, în prezent, problema examinării admisibilității probelor de către instanța de judecată, în special în cadrul ședinței preliminare, constituie un aspect semnificativ controversat al procesului penal. Suntem de acord cu opinia lui Lebedeva E.K., care afirmă că „excluderea probelor înainte de începerea cercetării judecătorești permite evitarea admiterii și examinării probelor inadmisibile și, prin urmare, reduce riscul apariției erorilor cauzate de utilizarea unor astfel de probe în procesul de adoptare a unei decizii finale pe marginea cauzei penale.”⁵⁵³

Același punct de vedere este formulat și de Cojevnikova I.A., care susține că „momentul depunerii cererilor de excludere reprezintă o contribuție semnificativă la soluționarea acestora cu succes. Se consideră că cu cât acestea sunt depuse mai devreme, cu atât mai bine, iar cel mai favorabil context pentru examinarea lor este ședința preliminară. În acest sens, instanța poate evalua mai obiectiv admisibilitatea probelor atunci când nu s-a adâncit încă în fondul cauzei penale, când „ochiul său nu este încă obișnuit” cu conținutul informațiilor și cu conștientizarea valorii lor probatorii înalte. Totodată, autoare consideră că în majoritatea cazurilor, verificarea admisibilității necesită cercetarea formei și condițiilor procesual-penale de administrare a probei, și nu a informațiilor conținute în aceasta.”⁵⁵⁴. La fel, susținem părerea lui Reabina T.K., potrivit căreia „în cadrul ședinței preliminare, problema excluderii probei trebuie rezolvată atunci când verificarea argumentelor părții care a formulat această cerere nu se transformă într-o cercetare judecătorească.”⁵⁵⁵

În acest context, considerăm că articolul 345 din CPP necesită o completare substanțială, care să permită examinarea admisibilității probelor în ședința preliminară, cu scopul de a spori eficiența garanțiilor de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Totuși, în literatura juridică există și o altă opinie referitoare la excluderea probelor în cadrul ședinței preliminare. Un alt autor, consideră că alocarea timpului în cadrul ședinței preliminare pentru a rezolva problema admisibilității probelor doar tergiversează procesul, întrucât problemele de admisibilitate pot fi soluționate și în timpul examinării fondului cauzei. În acest sens, nu suntem de acord cu Gurova O., care consideră că „părțile au dreptul de a reveni de mai

⁵⁵³ LEBEDEVA E.K. *Некоторые аспекты недопустимости доказательств как процессуального основания для их исключения*. pag. 85

⁵⁵⁴ КОЖЕВНИКОВА Ю. А. *Исключение недопустимых доказательств из разбирательства уголовного дела* : Дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 Воронеж, 2005. РГБ ОД, 61:05-12/1402. pag. 141

⁵⁵⁵ РЯБИНИНА Т.К. *Реализация судебной власти на стадии подготовки уголовного дела к судебному заседанию: теория и правоприменение*. Дис. докт. юрид. наук. Саратов, 2021. pag. 91

multe ori asupra problemei inadmisibilității probelor, motiv pentru care examinarea acestora într-o etapă specială a ședinței preliminare nu este eficientă.”⁵⁵⁶

În opinia noastră, activitatea judecătorului, care va verifica admisibilitatea probei în ședința preliminară, o să fie limitată la verificarea legalității efectuării acțiunilor de urmărire penală, fără a dispune cu privire la elementele esențiale ale raportului de conflict: faptă, persoană și vinovăție. În acest context, având în vedere că ședința preliminară se desfășoară în cadrul unei ședințe publice, în prezența părților și, după caz, a reprezentanților acestora, considerăm că acordarea acestei posibilități va întări garanțiile prevăzute de CPP, asigurând astfel că probele inadmisibile nu vor influența în mod substanțial opinia judecătorului în procesul de adoptare a deciziei finale.

Având în vedere argumentele expuse, considerăm că este necesară completarea articolului 345 alin. (4) din CPP al Republicii Moldova, din motivul că în prezent, acest articol nu prevede posibilitatea inițierii de către instanță în ședința preliminară a unui control pentru a rezolva problema excluderii probelor inadmisibile.

În acest sens, propunem completare a articolului 345 alin. (4) din CPP cu punctul 7) cu următorul text: *Părțile au dreptul de a solicita excluderea oricărei probe din lista probelor prezentate în cadrul procesului judiciar. Dacă sunt constatate temeiuri de excludere prevăzute de art. 94 din CPP, judecătorul va admite cererea și va dispune excluderea probei respective. În cazul în care examinarea chestiunilor legate de excluderea probei nu poate fi realizată fără o analiză a fondului acesteia, judecătorul va amâna soluționarea cererii până la etapa cercetării judecătorești în vederea evaluării complete a probei.*

Decizia instanței de a considera o probă inadmisibilă și de a o exclude din examinarea cauzei trebuie prezentată într-o încheiere privind stabilirea ședinței de judecată (numirea cauzei spre judecare). În același timp, instanța indică în încheiere care materiale ale dosarului penal, care justifică excluderea respectivei probe, nu pot fi cercetate și aduse la cunoștința instanței și nu pot fi utilizate în procesul de probare.

Prin urmare, actul prin care instanța de judecată va soluționa aspectele legate de excluderea probelor la această etapă, reieșind din art. 352 alin. (3) din CPP va fi încheiere.

În consecință, apreciem că este necesară introducerea unor modificări și în articolul 347 alin. (3) din CPP, cu scopul completării dispoziției actuale ca să permită examinarea în cadrul ședinței preliminare, pe lângă relevanța probelor, și admisibilitatea acestora. Astfel, propunem următoare formulare: *Instanța, ascultând opiniile părților prezente, decide asupra relevanței și*

⁵⁵⁶ ГУРОВА О. Ю. Теоретические и практические проблемы назначения судебного заседания по уголовным делам: дис. канд. юрид. наук. М., 2005. pag. 130

admisibilității probelor propuse în liste și dispune care din ele să fie prezentate la judecarea cauzei.

În cadrul sondajului, respondenților li s-a solicitat opinia cu privire la oportunitatea modificării art. 345 alin. (4) din CPP, în sensul de a permite instanței de judecată să soluționeze, în ședința preliminară, chestiunile referitoare la admisibilitatea probelor, atunci când acest lucru este posibil. Majoritatea respondenților – 56,2% s-au pronunțat în favoarea acestor modificări, un procent de 21,9% au apreciat că modificările nu sunt necesare, totodată 21,9% au declarat că nu au o opinie formulată în această privință.

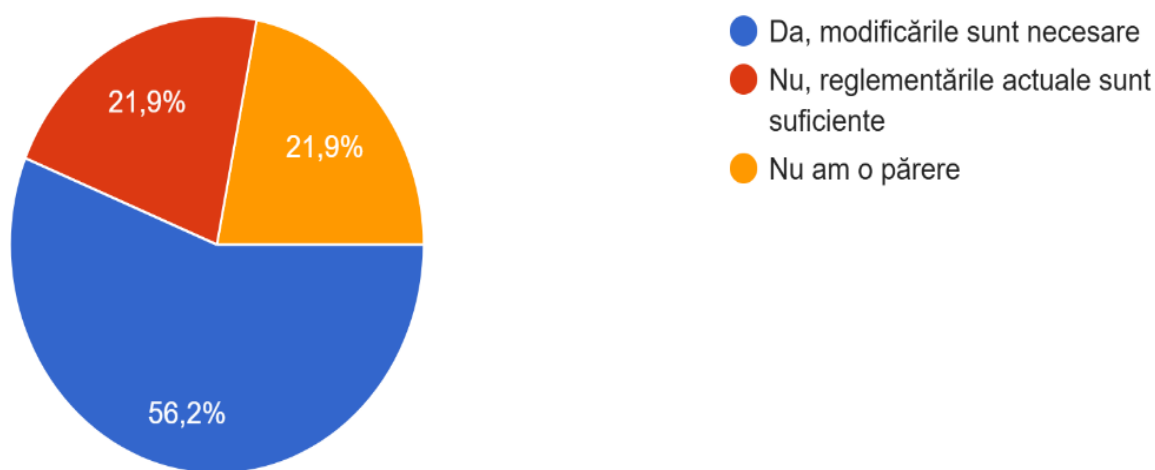

Figura 3.8 Opinii privind modificarea art. 345 alin. (4) din CPP

Sursa: Elaborată de autor urmare a prelucrării datelor din chestionar

În continuarea evaluării percepției practicienilor asupra eficienței procedurilor preliminare, sondajul a inclus o întrebare referitoare la oportunitatea modificării art. 347 din CPP, în sensul extinderii atribuțiilor instanței în ședința preliminară, astfel încât aceasta să verifice nu doar relevanța, ci și admisibilitatea probelor. Majoritatea respondenților 52,8 % au răspuns afirmativ, susținând necesitatea introducerii acestor modificări, ceea ce reflectă preocuparea față de consolidarea garanțiilor procesuale și clarificarea etapelor de verificare a probelor. Doar 26,4% s-au pronunțat împotriva modificărilor, iar 20,8% au declarat că nu au o opinie formată în această privință.

Prin urmare, remarcăm că rezultatele obținute evidențiază o susținere semnificativă pentru consolidarea rolului ședinței preliminare în examinarea legalității și admisibilității probelor, ceea ce poate constitui un argument solid în favoarea unei intervenții legislative în acest sens.

În justificarea modificărilor propuse, susținem că excluderea probelor în cadrul ședinței preliminare, în cazurile în care acest lucru este posibil, contribuie semnificativ la consolidarea

garanțiilor procesuale și asigurarea principiului egalității armelor, în sensul că reduce riscul ca influențele probelor excluse să afecteze obiectivitatea judecătorului pe parcursul procesului.

Conform punctului nostru de vedere, excluderea probelor în această etapă pregătitoare permite instanței să expună pe marginea admisibilității și pertinentei probelor înainte de începerea cercetării judecătorești propriu-zise, evitând astfel ca aceste probe să rămână în conștiința judecătorului pe întreaga durată a procesului. Astfel, este mult mai puțin probabil ca probele excluse să influențeze decizia finală a judecătorului, având în vedere că acestea nu vor fi cercetate și evaluate în contextual cercetării judecătorești, iar impactul lor asupra formării convingerii instanței va fi minimizat.

În schimb, suntem convinși că în cazul în care excluderea probelor se realizează pe parcursul cercetării judecătorești, judecătorul este expus riscului de a păstra o memorie proaspătă asupra probelor, ceea ce poate afecta subconștient procesul decizional, influențându-i astfel obiectivitatea și imparțialitatea în momentul în care va adopta o soluție în cauză. Prin urmare, opinăm că excluderea probelor în etapa preliminară constituie o măsură preventivă eficientă pentru asigurarea unei decizii judecătorești bazate exclusiv pe probele admisibile.

Subliniem că includerea normelor privind examinarea admisibilității probelor și posibilității de a exclude probele inadmisibile în art. 345, 347 din CPP care reglementează ședința preliminară nu trebuie să creeze convingerea că cererile de excludere a probelor pot fi formulate și soluționate exclusiv în această etapă. Această abordare nu poate fi acceptată, deoarece contravine principiului contradictorialității. De aceea, în cazul în care părțile inițiază excluderea probelor în cadrul cercetării judiciare, instanța este obligată să examineze admisibilitatea probelor odată cu fondul acestora.

Din analiza efectuată în capitolul II al prezentei lucrări rezultă că una dintre realizările semnificative ale Codului de procedură penală constă în reglementarea detaliată a temeiurilor de excludere a probelor, prevăzută la articolul 94 din CPP. Cu toate acestea, în urma analizei mecanismului actual de excludere a probelor în faza de judecare, se constată existența unor lacune și imprecizii care lasă loc de interpretări, generând astfel dificultăți în aplicarea practică a acestuia de către profesioniștii din domeniu. Această reglementare insuficient de clară, poate conduce la o aplicare inconsistentă a normelor privind excluderea probelor și, implicit, la riscul afectării principiilor fundamentale ale procesului penal urmează a fi clarificată în continuare.

Totuși, constatăm că reglementările actuale a Codului de procedură penală, prevăd doar posibilitatea excluderii juridice a probei de către instanța de judecată, ceea ce presupune că judecătorul trebuie să facă abstracție de informațiile furnizate de probe excluse. Această poziție a fost formulată expres în Decizia de inadmisibilitate nr. 47 din 22.05.2018 al Curții Constituționale,

în care instanța de contencios constituțional a stipulat că „pe de altă parte, inadmisibilitatea probei stabilită la etapa judecării cauzei penale impune doar o obligație a instanței de a nu ține cont de ea la adoptarea deciziei sale.”⁵⁵⁷

După cum susține în doctrină, „excluderea juridică și materială a probelor nelegal trebuie să aibă loc întotdeauna înainte de debutul dezbaterilor și implicit, al deliberării, numai procedând astfel, instanța de judecată va permite apărării și acuzării să formuleze concluzii prin raportare la probele considerate legal/loial administrate și va evita riscul contaminării cu informațiile rezultate din probele nelegale cu ocazia deliberării.”⁵⁵⁸ În acest sens, considerăm relevante opiniile doctrinarilor românești, care au criticat DCC nr. 302/2017, nr. 26/2019 și nr. 250/2019, „în care instanța de contencios constituțional nu a făcut clarificări cu privire la actul prin care instanța trebuie să se pronunțe cu privire la excluderea probelor și nici nu a instituit o obligație de pronunțare printr-o încheierea distinctă, trebuie de avut în vedere că la momentul deliberării, pentru a fi respectate exigențele DCC nr. 22/2018, instanța nu trebuie să aibă acces la probele nelegal administrate, ceea ce implică faptul că anterior acestui stadiu procesual, probele trebuie să fi fost excluse. Deopotrivă, crearea premiselor unei dezbateri efective și a exercitării plenare a dreptului la apărare exclude ipoteza unei dezbateri alternative: cea în care probele ar fi excluse și cea în care probele ar fi menținute.”⁵⁵⁹

Analizând Decizia de inadmisibilitate nr. 47 din 22.05.2018 al Curții Constituționale, constatăm că aceasta la fel nu clarifică mecanismele concrete de excludere a probelor în cadrul fazei de judecată. În schimb, decizia se limitează la precizarea că inadmisibilitatea probei stabilită în etapa judecării cauzei penale impune doar obligația instanței de a nu lua în considerare respectiva probă la adoptarea soluției.

Astfel, din cercetarea noastră rezultă că, în prezent CPP reglementează doar ordinea cercetării judecătorești, stabilind, de asemenea, în art. 375 dreptul instanței de judecată de efectuarea altor acțiuni procesuale la judecarea cauzei. Cu toate acestea întrebarea referitoare la momentul precis de examinare a cauzei penale în care o probă, obținută cu încălcarea art. 94 din CPP poate fi declarată inadmisibilă rămâne deschisă. La fel, ca și întrebarea prin care act procesual trebuie formalizată decizia judecătorului de a exclude probe? Această concluzie se referă nu doar la procedura obișnuită de judecare a cauzelor, ci și la procedura stabilită pentru examinarea dosarelor în instanța de apel.

⁵⁵⁷ Decizia Curții Constituționale de inadmisibilitate nr. 47 din 22.05.2018, pct. 53. [online] [accesat: 17.11.2024]. Disponibilă: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=472&l=ro>

⁵⁵⁸ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. I. pag. 1379

⁵⁵⁹ *Ibidem*, pag. 1379

În vederea justificării opiniei înaintate, precizăm că în conformitate cu prevederile art. 376 din CPP, cercetarea judiciară este considerată încheiată după cercetarea tuturor probelor din dosar și a celor prezentate la judecarea cauzei și după caz soluționarea cererilor sau demersurilor noi sau după soluționarea cererilor și demersurilor formulate și îndeplinirea în cazurile necesare a acțiunilor procesuale suplimentare.

În cadrul cercetării judecătorești sunt înfăptuite următoarele acțiuni procesuale esențiale: expunerea concluziilor de învinuire de către procuror, și a acțiunii civile, dacă în procesul penal a fost pornită o asemenea acțiune; expunerea referinței asupra rechizitoriului, dacă aceasta a fost prezentată; explicarea inculpatului a esenței învinuirii înaintate; audierea inculpatului cu referire la momentul dacă acesta își recunoaște vinovăția în sensul acuzării înaintate; stabilirea ordinii de realizare a cercetării judecătorești; cercetarea și verificarea probelor: audierea inculpatului; audierea părții vătămate, a martorilor, experților; examinarea corpurilor delict, cercetarea documentelor și a proceselor verbale ale acțiunilor procesuale; efectuarea altor acțiuni procesuale în cadrul cercetării judecătorești; terminarea cercetării judecătorești. În acest context, susținem opinia lui Rusu V., Gherasim D., Botnaru C., potrivit căreia „deși fiecare din acțiunile procesuale menționate au o importanță deosebită, totuși esența întregii cercetări judecătorești constă în cercetarea, examinarea probelor. Anume în aceasta constă destinația de bază a cercetării judecătorești în cadrul judecării cauzei.”⁵⁶⁰ Prin urmare, cercetarea judecătorească este partea centrală a procesului de judecată, în cadrul căreia instanța, în condițiile unei realizări cât mai complete a principiilor procesului penal, examinează toate probele disponibile în scopul stabilirii circumstanțelor de fapt ale infracțiunii.”⁵⁶¹ Astfel, în opinia noastră, este firesc ca, în cadrul acestei etape, să fie soluționate și cererile referitoare la excluderea probelor.

Prin urmare, susținem că toate cererile, inclusiv cererile de excludere a probelor, trebuie să fie soluționate în cadrul cercetării judecătorești, fără a fi amânate pentru etapa dezbaterilor sau pronunțării sentinței. Din interpretarea acestor prevederi rezultă două concluzii: părțile nu au dreptul de a depune cereri de excludere a probelor în cadrul dezbaterilor judiciare; cererile de excludere a probelor trebuie soluționate de instanță până la finalizarea cercetării judiciare, iar soluționarea acestora nu trebuie să fie amânată până la pronunțarea sentinței.

În ceea ce privește prima concluzie, aceasta este logică, rezultând din natura instituției dezbaterilor judiciare, care prevede că participanții la dezbateri nu au dreptul de a se referi la probe

⁵⁶⁰ RUSU V., GHERASIM D., BOTNARU C. *Locul și rolul cercetării judecătorești în cadrul fazei de examinare a cauzei penale în prima instanță de judecată*. În: *Avocatul poporului* (Revistă științifico-practică și informative de drept), 2016, nr. 1-3, pag. 25

⁵⁶¹ *Ibidem*, pag. 23

noi care nu au fost examinate în cadrul cercetării judecătorești. După finalizarea dezbaterilor, poate fi luată o decizie de reluare a cercetării judecătorești, în cazul în care trebuie prezentate probe noi, în alte cazuri după retragerea în deliberarea instanța va adopta sentința. Astfel, instanța nu are dreptul să adopte o hotărâre privind excluderea unei probe în timpul dezbaterilor sau după finisarea acestora, deoarece excluderea probei reprezintă o acțiune nouă în dosar, iar pentru aceasta este necesară o cercetare suplimentară a materialului dosarului sau a unor probe noi, ceea ce, fără îndoială, este inadmisibil în cadrul dezbaterilor. Prin urmare, dacă o astfel de cerere este formulată în timpul dezbaterilor, instanța o va respinge ca fiind inadmisibilă.

Cu referire la a două concluzie, conform căreia cererile de excludere a probelor trebuie să fie soluționate înainte de finalizarea cercetării judecătorești și că soluționarea acestora nu poate fi amânată pentru etapa pronunțării sentinței, necesită o explicare mai detaliată ori acest lucru nu este prevăzut expres în CPP, însă reiese din interpretarea normelor care reglementează etapa de cercetare judecătorească și adoptarea sentinței.

Soluționarea cererilor de excludere a probelor în textul sentinței contravine atât articolului 385 din CPP, care enumeră chestiunile pe care trebuie să le soluționeze instanța de judecată la adoptarea sentinței, cât și articolelor 389 și 390 din CPP, întrucât acestea nu se referă la chestiuni care trebuie soluționate de instanță la pronunțarea sentinței, la fel cum nu se referă nici la conținutul părții descriptive-motivate ale sentinței de condamnare ori de achitare.

Cu toate acestea, analiza practicii naționale relevă că în absența unor reglementări procedurale clare, instanțele de judecată se pronunță asupra admisibilității probelor și dispun excluderea acestora direct prin sentințe. Spre exemplu, prin sentință Judecătoria Botanica, mun. Chișinău din 28.09.2016, instanța de judecată s-a expus privind excluderea din probe a procesului-verbal de recunoaștere a persoanei, întocmit cu încălcarea prevederilor art. 116 Cod de procedură penală, constatând că *„până la prezentarea spre recunoaștere ofițerul de urmărire penală a transmis părții vătămate o fotografie a inculpatului, totodată, din analiza fotografiei se observă că nu toți asistenți procedurali sunt asemănători la exterior. Pe cale de consecință, instanța a constatat incidența prevederilor art. 94 alin. (1) pct. 8) din CPP – obținerea probei cu încălcări de către organul de urmărire penală a CPP, instanța a respins ca inadmisibilă probă – procesul-verbal de recunoaștere a persoanei din 05.08.2016.”*⁵⁶² Urmare aplicării art. 94 din CPP, instanța a constatat că *„probele se rezumă la două: declarațiile părții vătămate și a inculpatului”*, iar *„procurorul n-a prezentat probe suficiente, concludente, utile și verifice, care direct ar indica că fapta a fost comisă de inculpat”*.⁵⁶³

⁵⁶² Dosarul nr. 1-495/16. Arhiva Judecătoria Chișinău, sediul Central

⁵⁶³ *Ibidem*

În consecință, considerăm necesară completarea Codului de procedură penală cu dispoziții exprese care să prevadă că, în faza cercetării judecătorești, judecătorul se va pronunța asupra cererii de excludere a probelor – fie integral, fie parțial – printr-o încheiere motivată, ori argumentele expuse anterior susțin concluzia că o astfel de cerere nu poate fi soluționată printr-un act judiciar de tipul sentinței.

Un alt argument semnificativ, care denotă necesitatea excluderii probelor prin încheiere la etapă de cercetarea judecătorească este că părțile, în special apărarea, pentru a se pregăti în mod efectiv pentru dezbaterile judiciare, trebuie să cunoască probele care vor fi avute în vedere de către judecător în procesul de adoptare a sentinței. Accentuăm că în lipsa acestei clarități înainte de pregătirea pentru dezbaterile și aflarea ulterioară a argumentelor instanței doar prin sentință afectează într-o manieră semnificativă dreptul părților de a se pregăti corespunzător pentru dezbateri, limitându-le capacitatea de a formula argumente pertinente și de a asigura un proces echitabil. Astfel, transparența cu privire la excluderea probelor în cadrul procesului judiciar constituie un element esențial al respectării drepturilor fundamentale ale părților implicate, în special în ceea ce privește dreptul la un proces echitabil și dreptul la apărare.

Prin urmare, propunem completarea articolului 376 din CPP, care reglementează procedura terminării cercetării judecătorești, cu aliniatul (4), având următorul conținut: *Dacă după cercetarea tuturor probelor din dosar, au fost constatate temeiurile de inadmisibilitate prevăzute de art. 94 din prezentul cod, președintele ședinței de judecată emite încheiere, prin care exclude proba din materialele cauzei penale.*

Problema excluderii probelor în cazul judecării cauzei penale pe baza probelor administrate în ordinea art. 364¹ din CPP. În opinia noastră, examinarea de către judecător a legalității probelor devine și mai problematică atunci când inculpatul renunță la dreptul de a avea un proces penal complet, în schimbul unui beneficiu din partea statului (*judecării cauzei penale pe baza probelor administrate prevăzută de art. 364¹ din CPP*).

Considerăm, că în absența unui proces formal, problemele legate de probe depind aproape în totalitate de verificarea procurorului sau de contestarea probelor de către apărare. Prima opțiune este nerealistă, deoarece procurorul joacă adesea un rol important în negocierea renunțării la proces.

În același timp, în practică, este greu de imaginat ca apărarea să conteste legalitatea probelor, inclusiv pentru că persoana acuzată nu va avea un stimulent să facă acest lucru (renunță la drepturile lor pentru a obține o pedeapsă mai redusă sau ameliorată). Totodată, menționăm că „simplul fapt al recunoașterii vinovăției și al dispunerii judecării cauzei conform articolului 364¹ din CPP nu echivalează cu pronunțarea unei sentințe de condamnare. Din contra, dacă instanța de

judecată va constata în cadrul examinării conform procedurii simplificate, că au apărut circumstanțe care exclud aplicarea dispozițiilor articolului 364¹ din CPP, ea trebuie să reia cercetarea judecătorească sau să dispună judecarea cauzei în procedura obișnuită, putând adopta o sentință de achitare.”⁵⁶⁴

În cel mai bun caz, problemele legate de probe devin un subiect de discuție în cadrul acordului de recunoaștere a vinovăției. Deși procedură penală autohtonă prevede examinarea acestor cauze de judecător, aceasta este în practică limitată la verificarea conformității cu criteriile legale formale.

Astfel, prevederile art. 364¹ alin. (3) din CPP, stipulează că în cadrul ședinței preliminare sau pînă la începerea cercetării judecătorești, instanța îl întreabă pe inculpat dacă solicită ca judecata să aibă loc pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, pe care le cunoaște și asupra cărora nu are obiecții, apoi acordă cuvîntul procurorului, părții vătămate și celorlalte părți asupra cererii formulate, iar alin. (4) al aceluiași articol, prevede că instanța de judecată admite, prin încheiere, cererea dacă din probele administrate rezultă că faptele inculpatului sînt stabilite și dacă sînt suficiente date cu privire la persoana sa pentru a permite stabilirea unei pedepse și procedează la audierea inculpatului potrivit regulilor de audiere a martorului.

Formularea actuală a prevederii art. 364¹ alin. (4) din CPP nu stipulează expres că instanța de judecată din oficiu nu trebuie să verifice legalitatea probelor și respectiv conformitatea acestora cu prevederile art. 94 din CPP, iar doar să obțină acordul inculpatului în sensul lipsei obiecțiilor la probe.

Totodată, potrivit literaturii de specialitate, „pînă la adoptarea soluției privind admiterea sau respingerea cererii inculpatului, prin care se solicită judecarea cauzei în procedura simplificată prevăzută de art. 364¹ CPP, judecătorul, la fel, este obligat să verifice dacă: rechizitoriul este întocmit în conformitate cu prevederile art. 296 CPP; actele de urmărire penală nu sunt lovite de nulitățile absolute prevăzute în art. 281 alin. (2), respectiv art. 364 CPP; în faza de urmărire penală nu a fost încălcat principiul legalității în administrarea probelor; nu au fost încălcate drepturile și libertățile fundamentale garantate de Convenția europeană (de pildă, se referă la utilizarea torturii sau a tratamentelor inumane ori degradante pe parcursul audierilor); fapta imputată inculpatului a fost corect încadrată în conformitate cu dispozițiile prevăzute în Codul penal. Astfel, în cazul în care, în urma controlului preliminar al cauzei penale, se constată că există vreo încălcare a normelor imperative din CPP sau că, din probele administrate în cursul urmăririi penale, nu rezultă că faptele inculpatului sunt stabilite dincolo de orice dubiu rezonabil, instanța de judecată va

⁵⁶⁴ DOLEA I. *Considerente cu privire la standardele renunțării la garanțiile procedurale în materie penală*. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2025, nr. 3(183), ISSN 1814-3199. pag. 73

respinge cererea de judecare potrivit procedurii simplificate.”⁵⁶⁵ În cazul în care instanța de judecată nu va verifica independent legalitatea probelor, există un risc considerabil ca probele obținute ilegal, care altfel nu ar fi admisibile, să fie utilizate în negocierile de renunțare la proces.

În opinia noastră, dacă instanța de judecată constată că în cadrul urmăririi penale una sau mai multe probe au fost administrate ilegal, instanța urmează să emită o încheiere conform art. 364¹ alin. (9) din CPP de respingerea a cererii de examinare a cauzei penale în ordinea art. 364¹ din CPP, însă fără a dispune prin această încheiere excluderea probelor, explicând în motivarea care sunt elementele de nelegalitate constatate.

În concluzie, analiza particularităților excluderii probelor în faza de judecată evidențiază anumite imperfecțiuni ale mecanismului existent:

1. Actualele reglementări ale Codului de procedură penală exclud posibilitatea examinării admisibilității probelor în ședința preliminară, precum și comparativ cu urmărire penală, nu reglementează actul procesual concret prin care instanța trebuie să se pronunțe asupra cererilor de excludere. Aceste lacune subminează eficiența garanțiilor procesuale, expunând judecătorul riscului contaminării cognitive cu informații provenite din probe obținute cu încălcarea prevederilor art. 94 din CPP, chiar dacă acestea sunt ulterior declarate inadmisibile.

2. Totodată, această lacună afectează principiul egalității armelor, întrucât, deși apărarea are dreptul de a formula cereri motivate privind excluderea probelor, după cum demonstrează practica, nu există nicio garanție că aceste cereri vor fi soluționate printr-un act formal al instanței.

3. Prin urmare, reglementările actuale care guvernează desfășurarea ședinței preliminare, prin faptul că nu permit instanței să se pronunțe asupra admisibilității și excluderii probelor în această etapă, nu asigură în mod adecvat aplicarea principiului contradictorialității și egalitatea efectivă a părților.

4. Pe această bază, se impune modificarea articolelor 345 și 347 din CPP, astfel încât instanța să poată evalua nu doar relevanța, ci și admisibilitatea probelor în cadrul ședinței preliminare, în măsura în care această evaluare este posibilă fără a prejudicia fondul cauzei. Examinarea admisibilității într-o etapă anterioară cercetării judecătorești va asigura o protecție mai eficientă a drepturilor procesuale ale părților, ar contribui la egalitatea armelor și ar spori încrederea în imparțialitatea și obiectivitatea deciziei finale. În același timp, o astfel de reformă va permite realizarea unui control judiciar mai clar și formalizat asupra legalității probelor, consolidând coerența normativă și aplicabilitatea practică a instituției excluderii probelor în procesul penal.

⁵⁶⁵ DOLEA I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. pag. 797

5. În legătură cu soluționarea chestiunilor de admisibilitate a probelor împreună cu fondul acestora în cadrul cercetării judecătorești, legislația procesual-penală la fel nu stabilește momentul procesual în care instanța trebuie să se pronunțe asupra admisibilității sau inadmisibilității probelor. Ambiguitatea normelor actuale poate limita capacitatea apărării de a-și construi eficient strategia procesuală în cadrul dezbaterilor judiciare, în lipsa unei clarificări oficiale și în timp util privind probele admisibile în cauză.

6. Deși, după cum am constatat că în practica, în lipsa reglementărilor clare, instanțele de judecată se pronunță privind excluderea probelor în sentințe pronunțate, subliniem că în opinia noastră soluționarea cererilor de excludere a probelor în sentință contravine atât articolului 385 din CPP care include chestiunile pe care trebuie să le soluționeze instanța de judecată la adoptarea sentinței, cât și articolelor 389 și 390 din CPP, deoarece acestea nu se referă la chestiuni care trebuie soluționate de instanță la pronunțarea sentinței. Astfel, conchidem despre necesitatea completării dispozițiilor Codului de procedură penală care reglementează desfășurarea cercetării judecătorești, și anume art. 376 care să stipuleze expres că dacă după cercetarea tuturor probelor din dosar, instanța de judecată a constatat temeiurile de inadmisibilitate prevăzute de art. 94 din prezentul cod, președintele ședinței de judecată trebuie să emită încheiere motivată, prin care exclude proba din materialele cauzei.

7. Analiza regimului juridic aplicabil procedurii simplificate de judecare a cauzelor penale, reglementată de art. 364¹ din CPP, evidențiază un risc semnificativ legat de verificarea admisibilității probelor. Deși instanța are obligația de a verifica îndeplinirea unor condiții formale și existența unor date suficiente pentru stabilirea vinovăției și individualizarea pedepsei, formularea actuală a art. 364¹ alin. (4) nu impune în mod expres o analiză aprofundată a legalității probelor administrate în faza urmăririi penale.

În consecință, instanțele riscă să devină simple entități de validare formală a acordurilor dintre părți, fără a mai exercita funcția esențială de garant al legalității procesului penal. Pentru a preveni utilizarea necorespunzătoare a procedurii simplificate și pentru a proteja drepturile fundamentale ale inculpatului, este necesar ca instanța să respingă cererea de aplicare a art. 364¹ CPP ori de câte ori constată neregularități în administrarea probelor, printr-o încheiere motivată care, deși nu dispune excluderea formală a probelor, identifică clar elementele de nelegalitate care împiedică acceptarea procedurii simplificate.

3.4 Consecințele excluderii probelor asupra desfășurării procesului penal

Excluderea probelor din cauza penală reprezintă un eveniment cu reverberații adânci asupra întregii desfășurări a cauzei, consecințele căruia nu se limitează doar la faptul de a le stabili

inadmisibilitate, ci se extind asupra întregii arhitecturi probatorii a procesului, afectându-i structura și, implicit, rezultatul final. Dacă o probă crucială este exclusă, aceasta poate slăbi acuzarea sau poate limita posibilitatea apărării de a prezenta un argument solid. În unele cazuri, excluderea probelor poate duce chiar la adoptarea sentinței sau deciziei de achitare. Cu toate acestea, excluderea probelor implică și o restabilire a echilibrului în fața justiției, prin eliminarea prejudiciilor reale aduse drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei implicate, asigurând astfel nu doar corectitudinea procesului, dar și protecția valorilor esențiale care stau la baza unui sistem judiciar echitabil.

Din analiza doctrinară a consecințelor excluderii probelor, se constată că, „în cadrul sistemului de drept continental, nu există o teorie coerentă sau unitară privind efectele obținerii probelor de către autoritățile statului prin metode sau mijloace ilegale, precum și în privința prezentării acestora în fața instanței de judecată.”⁵⁶⁶

Consecințele excluderii probelor rezultă din prevederile art. 94 alin. (1) din CPP. Astfel, adoptarea hotărârii de excludere a probei, fie în faza de urmărire penală, fie în cadrul judecății, determină pierderea valorii sale juridice. Având în vedere că probele reprezintă elemente esențiale în justiția penală, constituind fundamentul fiecărei cauze penale, efectele excluderii lor se răsfrâng asupra întregului proces. În consecință, în continuare, am propus să analizăm impactul excluderii probelor asupra evoluției și rezultatului cauzei penale.

În scopul investigării percepției comunității juridice privind impactul concret al excluderii probelor în cauzele penale, în cadrul sondajului de opinii realizat, au fost colectate opinii cu privire la aspectele esențiale referitoare la consecințele acestei sancțiuni în cadrul procedurilor judiciare.

Potrivit rezultatelor, 39,7% dintre respondenți consideră că excluderea probelor are un impact semnificativ asupra rezultatului final al cauzei, 32,9% sunt de părere că excluderea probelor influențează considerabil desfășurarea procesului penal, iar 20,5% opinează că efectul excluderii probelor este unul moderat și depinde de alte probe existente în dosar, întrucât organele de urmărire penală, de regulă, construiesc din timp o bază probatorie alternativă.

Totodată, 6,8% din practicieni consideră că excluderea poate afecta doar într-o mică măsură procesul penal. În același timp, opțiunea potrivit căreia excluderea probelor nu influențează deloc desfășurarea procesului nu a fost selectată de niciun respondent, ceea ce denotă o percepție comună asupra importanței probelor în determinarea rezultatului unei cauze penale.

⁵⁶⁶ KUCZYŃSKA H. *Mechanisms of elimination of undesired evidence from criminal trial: a comparative approach.*

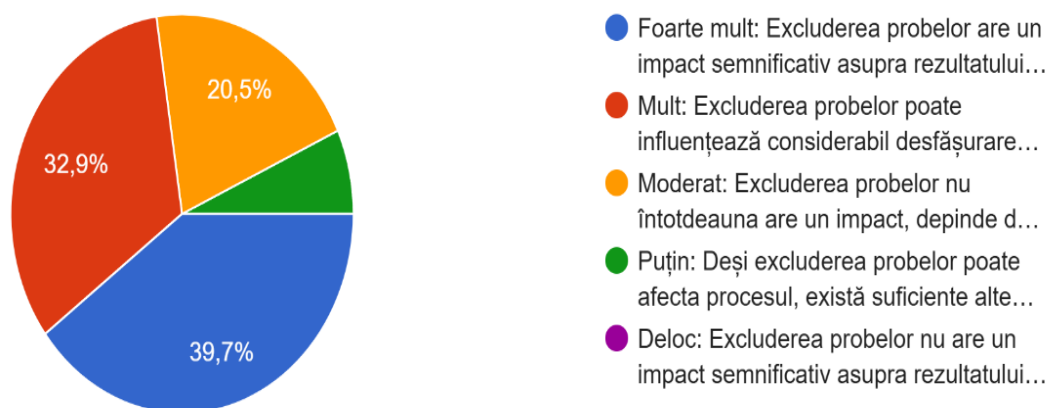

Fig. 3 Aprecierea influenței excluderii probelor la rezultatul final

Sursa: Elaborată de autor urmare a prelucrării datelor din chestionar

Totodată, la întrebarea din sondaj privind experiențele profesionale legate de situații în care excluderea unei probe a fost esențială pentru soluționarea cauzei, 72,2% dintre practicieni – adică majoritatea respondenților – au declarat că nu au întâlnit astfel de cazuri. În schimb, 27,8% dintre respondenți au indicat că s-au confruntat cu asemenea situații în practica lor. Considerăm că prevalența răspunsurilor negative reflectă, pe de o parte, existența unei practici corecte din partea organelor de urmărire penală în procesul de administrare a probelor și, pe de altă parte, un efect pozitiv al reformelor recente în domeniul procesului penal.

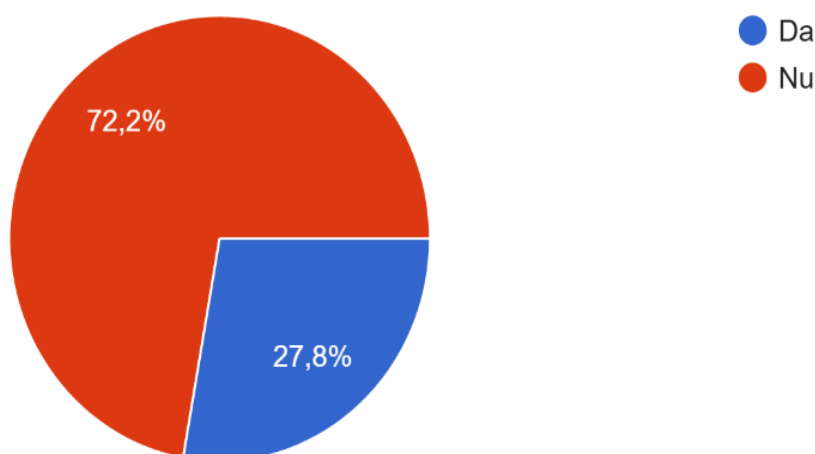

Fig. 3 Situații în care excluderea unei probe a fost esențială pentru soluționarea cazului

Sursa: Elaborată de autor urmare a prelucrării datelor din chestionar

În continuare, am studiat consecințele excluderii probelor atât în faza de urmărire penală, cât și în cadrul examinării cauzei în fond, pentru a evalua impactul acesteia asupra desfășurării procedurii judiciare și asupra finalității procesului penal.

Consecințele excluderii probelor la faza de urmărire penală.

Urmărirea penală constituie prima fază a procesului penal și „practic, în multe cauze desfășurarea ei duce la concluzia necesității trimiterii cauzei penale în judecată, în așa fel încât în continuare să se realizeze tragerea acestuia la răspunderea penală și punerea în executare a hotărârii judecătorești pronunțate.”⁵⁶⁷ Însă, excluderea unor probe din cauza penală la faza de urmărire penală poate duce și la alte consecințe de natură de a împiedica tragerea persoanei vinovate la răspunderea penală. Cercetările organului de urmărire penală, fără să poată referi la probe deja excluse, poate să conducă la concluzie că nu există suficiente probe pentru a întemeia acuzare, ca urmare organul de urmărire penală este nevoit să dispună scoaterea persoanei de sub urmărire penală și clasarea cauzei penale. După cum este specificat în literatura de specialitate, „în asemenea cazuri urmărirea penală se stinge fără a se epuiza prin trimiterea în judecată a celui în cauză. Stingerea urmăririi penale se face ca această fază să constituie nu numai prima, dar și ultima (singura) faza a procesului penal, nepermițând parcurgerea altor etape ale procedurii judiciare.”⁵⁶⁸

Totodată, susținem opinia exprimată în doctrină, în conformitate cu care „soluția de scoaterea de sub urmărire și/sau după clasarea cauzei, adoptată din motivul excluderii probelor și insuficienței altor probe pentru a demonstra vinovăția persoanei, nu trebuie confundată cu rezolvarea propriu-zisă a cauzei penale, față de care se deosebesc prin numeroase trăsături: a) soluțiile de neurmărire pot da cauzei doar o rezolvare numai în sens negativ. Adevărată soluționare a unui proces trebuie să ofere posibilitatea unei rezolvări multilaterale, corespunzătoare situației reale din cauză. Aceasta presupune existența atât a unor soluții care să permită realizarea tragerii la răspundere penală a inculpatului și sancționarea lui potrivit legii, cât și de absolvire a acestuia în cazul când acțiunea penală nu este exercitabilă. b) soluțiile de neurmărire nu produc efectele autorității de lucru judecat.”⁵⁶⁹

În acest sens, art. 287 alin. (1) pct. 2) din CPP, prevede expres posibilitatea reluării urmăririi penale după încetarea urmăririi penale, după scoaterea persoanei de sub urmărire și/sau după clasarea cauzei, prin ordonanță de către procurorul ierarhic superior dacă se constată că apar

⁵⁶⁷ VOLONCIU N. *Tratat de procedură penală. Partea specială*. Vol. II. București: Ed. Paidea, 1996. ISBN: 973-9131-24-7. pag. 82

⁵⁶⁸ *Ibidem*, pag. 82

⁵⁶⁹ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*, Vol. II. pag. 1364

fapte noi sau recent descoperite, care existau la data adoptării ordonanței de scoatere a persoanei de sub urmărire și/sau de clasare a cauzei, dar despre care nu avea cunoștință organul de urmărire penală și care sînt de natură să afecteze hotărârea pronunțată. Această reiese din jurisprudența CtEDO, prin care Curtea a indicat că, „potrivit articolului 4 par. 2 din Protocolul nr. 7 la Convenția Europeană, principiul *non bis in idem* nu împiedică reluarea urmăririi penale, dacă fapte noi sau recent descoperite, sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată.”⁵⁷⁰. Potrivit Raportului explicativ la Protocolul nr. 7, termenul *fapte noi sau recent descoperite* include noi mijloace de probă privind fapte preexistente.⁵⁷¹

Prin urmare, concluzionăm că, deși excluderea probelor în faza de urmărire penală poate avea consecințe semnificative, inclusiv scoaterea persoanei de sub urmărire și/sau clasarea cauzei penale, aceasta nu reprezintă, în mod obligatoriu, o imposibilitate de a deduce cauza penală către instanța de judecată pentru adoptarea unei soluții finale. Astfel, excluderea probelor poate fi un factor determinant în adoptarea soluției care exclude urmărirea penală, dar nu împiedică în mod definitiv posibilitatea unei soluționări ulterioare în cadrul procesului penal, mai ales în cazul în care apar noi probe sau circumstanțe care afectează integralitatea procesului.

În același timp, în cadrul cercetării noastre, am constatat că, deși excluderea probelor în faza de urmărire penală poate avea un impact semnificativ asupra derulării procesului penal în continuare, aceasta nu afectează în mod automat finalitatea cauzei. Astfel, în cazul în care există alte probe admisibile, pertinente, concludente și utile pentru fundamentarea rechizitoriului, trimiterea în judecată și susținerea acuzațiilor formulate. În acest sens, în condițiile în care se păstrează un suport probator suficient, decizia de excludere a unor probe poate să nu influențeze semnificativ desfășurarea ulterioară a procesului penal și decizia finală privind vinovăția acuzatului.

Totodată, observăm că excluderea probelor la faza de urmărire penală este un fenomen relativ rar întâlnit în practică. Aceasta poate fi dedusă din analiza dosarelor pentru care a fost dispusă soluția de scoatere de sub urmărire penală și/sau clasare pentru anii 2023-2025, studiate din arhiva Inspectoratului de Poliție Botanică a Direcției de Poliție municipiului Chișinău. Dintr-un număr de 59 dosare studiate (cauza penală nr. 2025420043 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b) din CP, 2024420703 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 351¹ alin. (1) din CP, 2023421478 pornită pe semnele

⁵⁷⁰ BODEAN V. Unele precizări cu privire la reluarea urmăririi penale de către procurorul ierarhic superior. În: Revistă Română de Criminalistică nr. 4-2024 (140) 2024, Vol. XXV. pag. 426

⁵⁷¹ Consiliul Europei, *Rapport explicatif relatif au Protocole no 7 à la Convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales* (Strasbourg: Consiliul Europei, 1984). [online] [citat: 05.04.2025] Disponibil: <https://rm.coe.int/090000016800c972b>.

componentei de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b), d) din CP, 2024420222 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 186 al.2 b,d din CP, 2024420204 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b), c), d) din CP, 2024420280 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 186 al.2 b,c, d din CP, 2023421391 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 171 alin. (3) lit. b) din CP, 2024420606 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b), c), d) din CP, 2024420583 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b), c), d) din CP, 2024420767 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b), c), d) din CP, 2024420704 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b), d) din CP, 2024420896 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b), d) din CP, 2024420671 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b), c, d) din CP, 2024420699 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b), c, d) din CP, 2024421246 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b) din CP, 2024421296 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b), c) din CP, 2022421878 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 264¹ alin. (4) din CP, 2022160012 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 190 alin. (1) din CP, 2023420113 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b), c), d) din CP, 2021970681 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 325 alin. (1) din CP, 2022421887 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 190 alin. (2) lit. b), c) din CP, 2022420622 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 190 alin. (1) din CP, 2023420122 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 190 alin. (2) lit. b) din CP, 2023420125 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 190 alin. (2) lit. b) din CP, 2023420484 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b), d) din CP, 2023420492 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b), d) din CP, 2023420494 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (1) din CP, 2023480289 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 190 alin. (2) lit. b), c) din CP, 2023420353 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 27, 190 alin. (2) din CP, 2019421972 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 190 alin. (1) din CP, 2023420441 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 186 alin.(2) lit. b), d) din CP, 2023420523 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b), d) din CP, 2023420573 pornită pe semnele componentei de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b), d) din CP, 2023420690 pornită pe semnele

componenței de infracțiune prevăzută de art. art. 186 alin. (2) lit. b), c), d) din CP, 2023420502 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 190 alin. (2) lit. c), d) din CP, 2022421126 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b), d) din CP, 2023420168 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. art. 190 alin. (2) lit. c) din CP, 2023420284 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 190 alin. (2) lit. c) din CP, 2023420102 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 190 alin. (2) lit. c) din CP, 2023420324 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 190 alin. (2) lit. b), c) din CP, 2023420434 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b), d) din CP, 2020420712 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 320 alin. (1) din CP, 2023420863 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b), d) din CP, 2019421604 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. c), d) din CP, 2023420640 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 190 alin. (2) lit. b), c) din CP, 2023420442 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 190 alin. (2) lit. b), c) din CP, 2023420830 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b), c), d) din CP, 2017421493 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 190 alin. (5) din CP, 2023420835 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 171 alin. (2) din CP, 2023420470 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 190 alin. (2) lit. b), c) din CP, 2023420917 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 276 alin. (2) lit. b) din CP, 2021421336 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b), c), d) din CP, 2023421309 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 276 alin. (2) din CP, 2023421254 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b), c), d) din CP, 2023421275 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 190 alin. (2) lit. b) din CP, 2023421319 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 190 alin. (2) lit. b) din CP, 2023420875 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 190 alin. (2) lit. b) din CP, 2023420722 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 190 alin. (2) lit. b), c) din CP, 2023421215 pornită pe semnele componenței de infracțiune prevăzută de art. 186 alin. (2) lit. b), c), d) din CP), nu au fost identificate cazuri în care procurorii au adoptat ordonanțe de excludere a probelor.

Consecințele excluderii probelor la faza de judecată.

Consecințele excluderii probelor la faza de judecată incontestabil pot avea un impact direct asupra finalității procesului penal, influențând evaluarea vinovăției inculpatului și rezultatul final al cauzei. De asemenea, această excludere poate tergiversa finalizarea procesului, cauzând

încălcarea termenului rezonabil și generând costuri suplimentare atât pentru părțile implicate, cât și pentru sistemul judiciar. Mai mult, poate afecta integritatea întregului demers procesual, subminând încrederea în eficiența și corectitudinea procesului judiciar.

Potrivit sondajului de opinie realizat, în cadrul căruia respondenții au avut posibilitatea să selecteze mai multe variante de răspuns, 88,7% dintre practicienii chestionați consideră că printre cele mai frecvente consecințe ale excluderii probelor din examinarea unei cauze penale se numără pronunțarea unei sentințe de achitare.

Alte efecte menționate include: renunțarea procurorului la acuzație (40,8%), schimbarea încadrării faptei într-o infracțiune mai ușoară (36,6%), aplicarea de sancțiuni disciplinare împotriva persoanelor care au încălcat legea (40,8%), iar 47,9% dintre respondenți au opinat că pot exista și alte consecințe care nu au fost specificate în sondaj.

Totuși, 7% dintre participanții la sondaj au indicat că excluderea probelor nu are un impact semnificativ asupra deciziei finale în cauza respectivă.

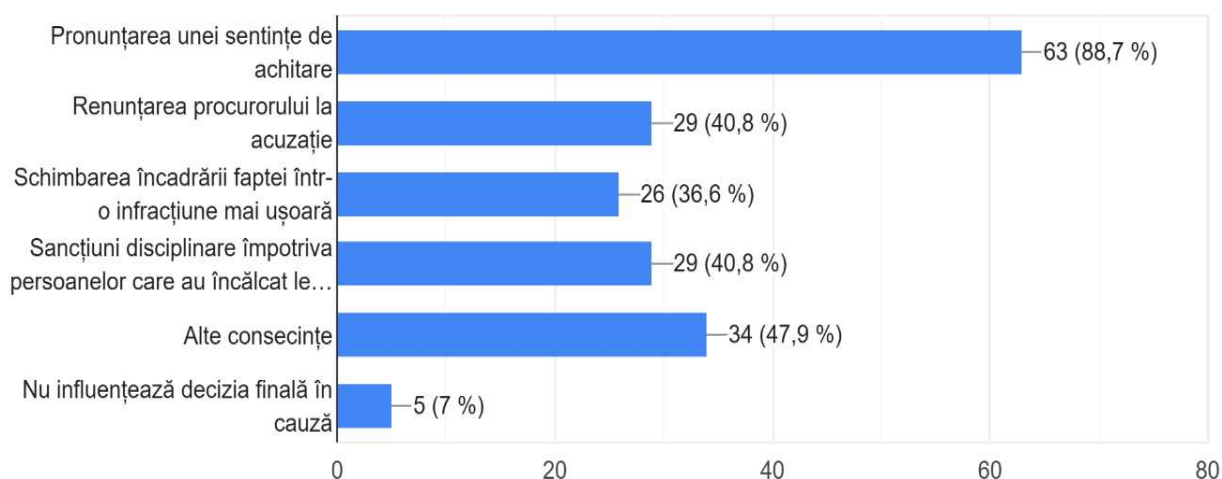

Figura 3.9 Aprecierea consecințelor excluderii probelor

Sursa: Elaborată de autor urmare a prelucrării datelor din chestionar

Din punctul nostru de vedere, cea mai semnificativă consecință a aplicării excluderii probelor, care, după cum am subliniat anterior în lucrare, generează critici substanțiale cu privire la existența întregii instituții a excluderii probelor, este, fără îndoială, pronunțarea unei sentințe de achitare de către instanța de judecată. Deși, prevederile art. 390 alin. (1) din CPP nu prevăd direct acest temei pentru adoptarea sentinței de achitare, ceea ce nici nu poate să fie reglementat, având în vedere că în materialele cauzei pot exista și alte probe pe care poate fi fundamentată o sentință de condamnare, această consecință devine foarte probabilă în cazul în care probele decisive au fost obținute ilegal ori în urma aplicării doctrinei fructului pomului otrăvit, când mai multe probe sunt

derivate din proba obținută ilegal, în cazul în care nu sunt temeiuri pentru aplicarea excepțiilor sursei independente sau descoperirii inevitabile.

Din analiza practicii judiciare, constatăm că, în majoritatea cauzelor penale examinate, excluderea probelor a condus la adoptarea sentințelor de achitare. Astfel, într-o speță, achitarea inculpatului învinuit de săvârșirea infracțiunii prevăzută de 324 alin. (1) din Codul penal a avut loc din motivul că fapta inculpatului nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii. În partea descriptivă a sentințe de achitare, instanța de judecată indicând că *„datele dosarului nu indică la faptul precum că infracțiunea în cauză denotă intenția inculpatului la comiterea infracțiunii”, precum și că „instanța denotă o provocare la săvârșirea infracțiunii ce s-a realizat datorită comportamentului tendențios – (având în esență o dezlănțuire ascunsă), a martorului denunțător - AAA, comis și dirijat prin concursul evident al activității reprezentanților statului.”*⁵⁷²

Sentința pronunțată a fost atacată, de către procuror, iar prin decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 15 februarie 2017, s-a casat parțial sentința, cu pronunțarea unei noi hotărâri, potrivit căreia inculpatul învinuit de săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 324 alin. (1) Cod penal, a fost achitat, din motiv că nu s-a constatat existența faptei infracțiuni. În decizia sa, instanța de apel a constatat, că *„probele administrate la caz începînd cu data de 22.09.2014, în conformitate cu art.94 alin. (1) pct. 11) Cod de procedură penală, nu pot fi admise ca probe, acestea fiind obținute prin instigare insistentă și provocarea persoanei la săvârșirea infracțiunii și pe cale de consecință acestea urmează a fi excluse din dosar. În aceiași ordine de idei instanța a mai indicat, că atît inculpatul, cît și partea apărării permanent a susținut că Lîsîi B. a fost victima unei provocări, iar în această situație ținea de obligația acuzării de a demonstra faptul că nu a existat nici o provocare. În absența unor asemenea dovezi, instanța de fond a examinat circumstanțele cauzei și a stabilit existența actului de instigare și provocare, deoarece nu au existat careva indici că infracțiunea ar fi fost săvârșită fără provocare, totodată ținînd cont în deplină măsură de jurisprudența CtEDO în acest sens.”*⁵⁷³

Ulterior, Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a admis recursul declarat de către procuror împotriva deciziei Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 15 februarie 2017, constatînd că *„instanța de apel, la rejudecarea acestei cauze, urmează să evidențieze și să enumere concret care anume acțiuni ale lui: „ susținute activ de organul de urmărire penală, au avut ca efect convingerea și provocarea lui Lîsîi B. la comiterea infracțiunii.” Față de cele expuse, Colegiul consideră că instanța de apel n-a motivat prin ce concret s-a manifestat rolul*

⁵⁷² Dosarul penal nr. 127/2015. Arhiva Judecătorei Edineț

⁵⁷³ Decizia Curții Supreme de Justiție din 27.06.2017. [online] [citat: 05.05.2025] Disponibilă: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=9210

activ al lui Aramă Ig. la instigarea comiterii infracțiunii de corupere pasivă. Deci, în opinia Colegiului instanța de apel doar în linii generale a expus în conținutul deciziei adoptate mai multe concluzii despre faptul provocării lui LB. și nulitatea probelor obținute prin provocare, care însă urmau a fi completate cu circumstanțele cauzei cărora sunt subsecvente.”⁵⁷⁴

Ca urmare, prin decizia din 25.03.2025, Curtea de Apel Nord a constatat că „împrejurările și circumstanțele supuse verificării în instanța de apel relevă, că inculpatul a fost supus acțiunilor de provocare flagrantă de a se implica în activitatea infracțională de care a fost acuzat (capcană), în lipsa vreunui indiciu că infracțiunea ar fi fost săvârșită fără această provocare”, „organul de urmărire penală, facilitând și încurajând acțiunile lui XXXX, a purces la investigarea cauzei nu într-o manieră pasivă de supraveghere și investigare a pretinsei activități criminale, dar în mod activ l-a sprijinit continuu pe acesta prin oferirea banilor, sfaturilor în vederea creării unei situații artificiale de export a mărfii, solicitându-se eliberarea certificatelor fitosanitare în surplus, în lipsa unei mărfi, adică fără necesitate, ultimul achitând sume de bani, cu toate că dispunea de actele necesare, dar nu le prezenta din start, fără a comunica despre acest fapt.”⁵⁷⁵ Astfel, instanța de apel a aplicat prevederile art. 94 alin. (1) pct. 11) din CPP.

În același timp, instanța de apel la rejudecarea cauzei a făcut referire și la doctrina „fructului pomului otrăvit”, menționând că „primirea de bani a fost realizată în speța dată în urma acțiunilor instigatoare și provocatoare evidente și insistente a lui XXXXX, care a acționat împreună cu organul de urmărire penală, ca agent al statului...” și prin urmare „probele obținute cu participarea lui XXXXX după primirea banilor de la CNA, nu pot fi admise și nu pot fi puse la baza unei sentințe de condamnare, dar urmează a fi excluse, cum indică jurisprudența CtEDO, unde s-a statuat că dacă organele de urmărire penală au administrat o probă cu încălcarea principiilor și loialității, aducând atingere drepturilor garantate de Convenția Europeană, iar din aceste mijloace de probă au rezultat fapte sau împrejurări ce au condus în mod direct și necesar la administrarea în mod legal a altor mijloace de probă (administrarea mijlocului nelegal fiind condiție sine qua non pentru administrarea mijlocului de probă legal), acestea din urmă, vor fi excluse, instanțele neputându-și fundamenta hotărârea pe aceste probe derivate.”⁵⁷⁶

Astfel, din analiza practicii judiciare constatăm că în cauzele penale în care intervine excluderea probelor, procesul adoptării deciziei finale este adesea îndelungat și marcat de contestări succesive.

⁵⁷⁴ Ibidem

⁵⁷⁵ Decizia Curții de Apel Nord din 25.03.2025. [online] [citat: 04.03.2025]

Disponibilă: https://cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/161ec071-f150-4a45-81a3-f6be641e82ea

⁵⁷⁶ Ibidem

Într-o altă speță, instanța de judecată a emis sentința de achitare a inculpatului de săvârșirea infracțiunilor prevăzute de art. 217 alin. (3) lit. c) din Codul penal și art. 290 alin. (1) din Codul penal, aplicând prevederile art.94 alin. (1) pct. 4) și 8) din CPP. Astfel, instanța a constatat că „nu poate fi luată în considerație pentru procesul penal în cauză, Ordonanță de efectuare a percheziției din 12.10.2010 prezentată în materialele dosarului, deoarece este întocmită cu încălcarea competenței [...] Din conținutul Ordonanței respective urmează că, actul dat este întocmit de către Agentul constatatator – Șef al SP – X „P” maior de poliție XXX, care nu are statut de ofițer de urmărire penală în cauza respectivă.”⁵⁷⁷

În privința altor probe, instanța a relevat că „organul de constatare a infracțiunilor, care nu are competența de a efectua acțiuni de urmărire penală, până la începerea urmăririi penale, care în speța a efectuat acțiuni de urmărire penală, și anume a dispus efectuarea cercetării tehnico-științifice ... De asemenea, tot organul de constatare a infracțiunilor, care nu are competența de a efectua acțiuni de urmărire penală, până la începerea urmăririi penale, a dispus efectuarea cercetării tehnico-științifice... Instanța consideră că acțiunile respective contravin prevederilor art.279 alin.(1) CPP, care prevede că, pînă la pornirea urmăririi penale organul de urmărire penală poate efectua doar cercetarea la fața locului și percheziția corporală. Aceste date enumerate mai sus, deoarece au fost obținute de o persoană, care nu are dreptul să efectueze acțiuni procesuale în cauza penală, conform art.94 alin.(1) pct.4) CPP, nu pot fi admise ca probe.”⁵⁷⁸ Totodată, instanța de judecată a aplicat și doctrina fructului pomului otrăvit, menționând că „mijloacele de probă – raporturile de constatare tehnico-științifică obținute ulterior și derivate din sursă probantă inițială, în sensul art.94 CPP al RM, nu pot fi admise ca probe și nu pot fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești.”⁵⁷⁹

Deși este de apreciat diligența manifestată de instanța de judecată în analiza mijloacelor de probă și aplicarea art. 94 din CPP, observăm că în dispozitul sentinței, instanța de judecată a dispus „achitarea inculpatului de săvârșirea infracțiunii prevăzute de lit. c) alin. (3) art. 217 Codului penal în legătura că nu s-a constatat existența faptei infracțiunii și pe motiv că fapta nu a fost săvârșită de inculpat.”⁵⁸⁰

Considerăm că formularea în așa mod a temeiurilor care au stat la baza emiterii sentinței de achitare este confuză. În acest sens, considerăm că, în situația în care, în afară de probele declarate inadmisibile și excluse din materialele cauzei penale de către instanța de judecată, nu

⁵⁷⁷ Dosarul penal nr. 1 – 70/12. Arhiva Judecătorei Bălți

⁵⁷⁸ Dosarul penal nr. 1 – 70/12. Arhiva Judecătorei Bălți

⁵⁷⁹ Ibidem

⁵⁸⁰ Ibidem

există alte probe care să ateste existența faptei infracționale, sentința de achitare urmează a fi emisă în temeiul art. 390 alin. (1) pct. 1) din CPP. Pe de altă parte, dacă există alte probe admisibile care demonstrează existența faptei infracțiunii, însă acestea nu sunt suficiente pentru a convinge instanța, dincolo de orice îndoială rezonabilă, că anume inculpatul a săvârșit infracțiunea sentința de achitare urmează a fi emisă în conformitate cu art. 390 alin. (1) pct. 2) din CPP. Cu alte cuvinte, a susține existența unei persoane care ar fi săvârșit o faptă infracțională în condițiile în care se constată inexistența faptei în sine contravine principiilor logicii juridice. În mod firesc, dacă fapta nu există, aceasta nu poate fi atribuită niciunei persoane.

Constatăm că, deși acuzarea tinde să susțină menținerea în dosar a probelor obținute în faza de urmărire penală, invocând diverse argumente în favoarea admisibilității acestora, instanțele de judecată, atunci când identifică încălcări ale prevederilor legale, în special ale art. 94 din CPP, dispun excluderea acestor probe. Prin urmare, astfel de constatări determină lipsa unei baze probatorii suficiente, ceea ce conduce adesea la adoptarea sentințelor de achitare.

Într-o altă cauză penală, din motivul excluderii mai multor probe, de către prima instanța și Curtea de Apel Bălți, inculpații au fost achitați pe trei capete de acuzare, și anume de săvârșirea infracțiunilor prevăzute de art.art. 290, alin. (2) lit. b), 42 alin.(3), 145 alin. (2) lit. b), i), j), k) și art.art. 42 alin.(3), 188 alin.(5) CP RM, pe motiv ca fapta nu a fost săvârșită de inculpați, din motivul că prima instanța a dispus excluderea mai multor probe, aplicând prevederile art. 94 alin. (1) pct. 8) din CPP, motivând că *„Informația, ridicată de la instituția de telecomunicații S.A. „Orange”, nu este autentificată cu semnatura și ștampila S.A. „Orange”*. Totodată instanța de judecată a aplicat art. 94 alin. (1) pct. 2) din CPP, și a recunoscut ca *„inadmisibil în calitate de probe pe cauza penală dată proces-verbal de audiere a bănuțului”, constatând că „depozițiile lui XXX și III au fost obținute de către organul de urmărire penală în rezultatul maltratării și în lipsa probelor reale cu privire la vinovăția lor, și ele nu pot fi folosite drept bază a sentinței de condamnare”⁵⁸¹.*

Însă, după ce prin Decizia Curții Supreme de Justiție au fost admise recursurile ordinare declarate și dispusă rejudecarea cauzei în aceeași instanță de apel, în alt complet de judecată⁵⁸², prin Decizia Curții de Apel Bălți din 21.12.2017 a fost pronunțată o nouă hotărâre prin care inculpați au fost condamnați pentru comiterea infracțiunilor susmenționate, fiind stabilit că nu pot fi luate în considerațiile argumentele apărării privind inadmisibilitatea probelor.⁵⁸³

⁵⁸¹ Dosarul nr. 1- 96/2011. Arhiva Judecătoreiei Briceni

⁵⁸² Decizia Curții Supreme de Justiție din 22.07.2014. [online] [citat: 25.04.2025] Disponibilă: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2733

⁵⁸³ Decizia Curții de Apel Bălți din 21.12.2017. [online] [citat: 25.04.2025]. Disponibilă: https://cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7f68eaf6-770a-e811-80d7-0050568b4d5b

Astfel, „în procesul de deliberare, instanța este chemată să răspundă, cu prioritate, la două întrebări fundamentale: dacă a avut loc fapta penală și dacă inculpatul este vinovat de comiterea acesteia.”⁵⁸⁴ Numai ulterior stabilirii răspunsurilor la aceste aspecte esențiale, urmează a fi soluționate ale chestiuni conform art. 385 alin. (1) din CPP. În acest context, pronunțarea unei sentințe de achitare intervine, de regulă, în situația în care existența faptei penale este recunoscută, însă vinovăția inculpatului nu a fost probată dincolo de orice dubiu rezonabil, în conformitate cu principiul *in dubio pro reo*.

Cu toate acestea, prin prisma cercetării noastre, această hotărâre poate fi adoptată chiar și în cazul în care există o vinovăție factuală a inculpatului, dar în același timp intervine imposibilitatea de a fundamenta hotărârea pe probele cercetate în cadrul cercetării judecătorești. Această reiese din prevederile art. 101 alin. (4) din CPP, potrivit cărora instanța de judecată este obligată [...] să motiveze în hotărâre admisibilitatea sau inadmisibilitatea tuturor probelor administrate și art. 389 alin. (1) din CPP, potrivit căruia sentința de condamnare se adoptă numai în condiția în care, în urma cercetării judecătorești, vinovăția inculpatului în săvârșirea infracțiunii a fost confirmată prin ansamblul de probe cercetate de instanța de judecată.

În această situație, dintr-o perspectivă, o persoană vinovată rămâne nepedepsită pentru infracțiunea comisă din cauza comportamentului ilegal al organului de urmărire penală, ceea ce poate conduce la aplicarea de consecințe legale pentru subiecții responsabili de comiterea ilegalităților. Însă, dintr-o altă perspectivă, un astfel de rezultat poate fi apreciat ca un semnal al eficienței mecanismului de protecție a drepturilor fundamentale ale persoanei în fața abuzurilor ale autorităților de urmărire penală.

Însă, în cadrul unui sistem juridic echitabil, se impune găsirea unui echilibru între două valori fundamentale, esențiale pentru administrarea justiției penale: pe de o parte, necesitatea stabilirii adevărului și a tragerii la răspundere a persoanei vinovate, iar pe de altă parte, respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

În acest context, legiuitorii din mai multe state au conceput mecanisme compensatorii care servesc drept remediu eficient în cazurile în care probele au fost administrate prin încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale inculpatului. În acest sens, având în vedere că excluderea probelor reprezintă o sancțiune procesuală severă, existând anumite situații când această se aplică în mod imperativ (tortură, provocare), în alte situații în care drepturile persoanei

⁵⁸⁴ GRIȘIN A., SELIUTINA O. *Оправдательный приговор в уголовном судопроизводстве: юридическая сущность, проблемы принятия и обоснования*. pag. 49. [online] [citat: 08.04.2025]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/opravdatelnyy-prigovor-v-ugolovnom-sudoproizvodstve-yuridicheskaya-suschnost-problemy-prinyatiya-i-obosnovaniya>

nu sunt încălcate în mod grav, dar sunt totuși încălcate într-o anumită măsură, legiuitorii lasă un spațiu de discreție judecătorilor.

Astfel, instanțele sunt investite cu puterea de a evalua situațiile în care, în ciuda încălcării unor drepturi fundamentale, excluderea probelor este necesară în mod absolut, iar judecătorul poate aplica măsuri compensatorii adecvate pentru a asigura respectarea echilibrului între interesul public de a aduce infractorul în fața justiției și protecția drepturilor fundamentale ale individului.

În legislația națională, mecanismul compensatoriu este consacrat în art. 385 alin. (4) din CPP, care stipulează că dacă, în cursul urmăririi penale sau judecării cauzei, s-au constatat încălcări care au afectat grav drepturile inculpatului ce derivă din calitatea procesuală a inculpatului, instanța examinează posibilitatea reducerii pedepsei inculpatului drept compensare pentru aceste încălcări.

Raționamentul aplicării remediei se concentrează în principal pe protejarea titularului drepturilor de consecințele încălcării acestor drepturi. Astfel, „dacă un sistem juridic stabilește anumite standarde pentru investigație penală, persoanele trebuie să aibă drepturi corespunzătoare. Dacă aceste drepturi sunt încălcate, inculpatul nu trebuie să fie plasat într-o situație defavorabilă din cauza acelei încălcări, iar probele obținute prin încălcarea respectivă nu trebuie să fie folosite împotriva acestei persoane.

Acest raționament a fost susținut de CJUE, această stabilind că „obiectivul normelor naționale privind admisibilitatea și folosirea informațiilor și probelor este, în conformitate cu opțiunile stabilite de dreptul național, de a preveni ca informațiile și probele obținute ilegal să prejudicieze în mod nejustificat o persoană suspectată de comiterea unor infracțiuni.”⁵⁸⁵

Constatăm, că literatura de specialitate acordă atenție semnificativă modalității aplicării mecanismelor compensatorii. Potrivit lui Udriu M., „cercetarea posibilității existenței unui remediu trebuie să aibă loc numai după determinarea precisă a modalității nelegale în care a fost administrată proba, precum și amploarea vătămării drepturilor părții sau subiectului procesual principal. Totodată, remediu trebuie să fie proporțional cu natura dreptului încălcat și cu amploarea vătămării și să fie apt a înlătura orice efecte (directe sau colaterale) ce pot să apară în cadrul procedurii în ipoteza în care proba nu va fi exclusă.”⁵⁸⁶

Un alt aspect esențial evidențiat de către autor, cu care suntem de acord, este că „atunci când proba nelegal administrată relevă numai fapte sau împrejurări de fapt în acuzare, posibilitatea readministrării acesteia în faza de judecată nu constituie în sine un remediu efectiv, ci o consacrare

⁵⁸⁵ *Unlawful Evidence in Europe's Courts: Principles, Practice and Remedies*, pag. 53. [online] [citat: 02.09.2025]. Disponibil: <https://www.fairtrials.org/app/uploads/2021/11/DREP-report.pdf>

⁵⁸⁶ UDRIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. II. pag. 1366-1367

a aplicabilității principiilor generale protectoare ale echității procedurii în faza de judecată, care nu înlătură sau limitează posibilitatea evaluării probei ilegale la stabilirea adevărului judiciar.”⁵⁸⁷

Dezbaterile academice indică la „necesitatea abordării nuanțate a aplicării mecanismelor compensatorii, care implică o evaluare a naturii încălcării și a impactului acesteia asupra drepturilor apărării.”⁵⁸⁸ CtEDO a dezvoltat mecanisme compensatorii privind aprecierea valorii probatorii nu doar în situațiile în care s-a constatat încălcarea unor drepturi fundamentale în procesul de administrare a probelor, ci și atunci când acestea au fost obținute în mod legal. Raționamentul instanței europene se întemeiază pe ideea că „acuzatul nu a beneficiat de plenitudinea dreptului la apărare sau că modalitatea concretă de administrare a probei a determinat o restrângere a exercițiului acestui drept.”⁵⁸⁹ Aceste mecanisme compensatorii pot fi aplicate, cu atât mai mult în situațiile în care probele au fost administrate în mod nelegal în cursul urmăririi penale, dacă se constată că astfel sunt înlăturate efectele vătămării produse.

Astfel, într-o altă speță în care inculpații au fost condamnați pentru comiterea infracțiunilor prevăzute de art. 145 alin. (3), lit. f), h), i), 195 alin. (1), 217 și 290 alin. (2) Cod penal, aceștia au invocat că au fost constrânși să depună declarații ca urmare aplicării maltratării de către polițiști, însă argumentele acestora nu au fost luate în considerație de către prima instanță.

La examinarea cauzei în instanța de apel, această a reținut că „*reieșind din prevederile art. 385 alin. (4) Cod de procedură penală, va micșora cuantumul pedepsei stabilite tuturor inculpaților, drept recompensă pentru încălcarea drepturilor procesuale și anume a dreptului la apărare, în sensul că probele au fost administrate cu unele încălcări neesențiale, specificate în textul hotărârii; dreptului la examinarea a cauzei în termen rezonabil, cauza aflându-se pe rolul instanțelor de judecată mai bine de 5 ani, ea fiind remisă la o nouă rejudecare din motivul nemotivării hotărârilor judecătorești a instanței de fond și cea de apel.*”⁵⁹⁰

Totuși, inculpații au considerat că aplicarea prevederilor art. 385 alin. (4) Cod de procedură penală este insuficientă pentru a remedia încălcările comise în procesul de administrare a probelor și s-au adresat la Curtea Europeană a Drepturilor Omului.⁵⁹¹

Prin decizia sa, CtEDO a constatat că a existat o încălcare a Articolului 6 § 1 din Convenție, subliniind că „*reclamanții au prezentat argumente convingătoare, bazate în special pe*

⁵⁸⁷ *Ibidem*, pag. 1367

⁵⁸⁸ *Unlawful Evidence in Europe's Courts: Principles, Practice and Remedies*, pag. 54.

⁵⁸⁹ UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*. Vol. II. pag. 1367

⁵⁹⁰ Decizia Curții Supreme de Justiție din 13.06.2022. Disponibilă:

https://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=2502

⁵⁹¹ Hotărârea CtEDO în cauza *Repescu și Repescu v. Republica Moldova*. App. No. 39272/15 finală din 03.01.2024 online [citat 16.04.2025] Disponibil: <https://www.agentguvernamental.md/wp-content/uploads/2024/01/Repescu-si-Repescu-hotarare-RO.pdf> §17

soluționarea amiabilă implicită la care s-a ajuns în cauza lor anterioară în fața Curții, în sprijinul afirmației lor, potrivit căreia declarațiile lor depuse în cadrul urmăririi penale fuseseră obținute prin maltratare.”⁵⁹² Totodată, Curtea a observat că Curtea Supremă de Justiție „a dat dovadă de un formalism excesiv și nu a tras concluziile adecvate din declarația unilaterală a Guvernului, prin care a fost recunoscută încălcarea Articolului 3 din Convenție în privința reclamanților. În special, Curții Supreme de Justiție îi revenea sarcina să efectueze o analiză riguroasă a fiabilității declarațiilor reclamanților făcute în timpul urmăririi penale și a circumstanțelor în care ele fuseseră luate, pentru a determina dacă excluderea lor era necesară pentru a asigura echitatea procesului. Curtea Supremă ar fi putut, de asemenea, să retrimită cauza, în modul prevăzut de dreptul intern (a se vedea art. 464¹ alin. (11) pct. 2) din CPP, pentru ca o instanță inferioară să poată efectua această analiză. ...Curtea consideră că era de competența instanțelor interne să analizeze dacă acest context ostil în care fuseseră luate declarațiile respective era de natură să le compromită. În același timp, Curtea a reiterat că „utilizarea probelor pretins obținute ca urmare a maltratării ridică întotdeauna probleme serioase cu privire la echitatea procesului, chiar dacă utilizarea acestor probe nu a fost decisivă pentru verdictul de vinovăție”.”⁵⁹³

În urma acestei hotărâri, de către Curtea Supremă de Justiție a admis parțial cererea de revizuire formulată de apărătorii inculpaților, stabilind că „Curtea Supremă de Justiție urmează să verifice dacă declarațiile condamnaților puse la baza constatării vinovăției acestora au fost obținute prin constrângere. Probele obținute prin constrângere nu sunt admisibile în procesul penal în temeiul art. 94 alin. (1) pct. 1) Cod de procedură penală, precum sunt și probele care reprezintă un rezultat direct al actelor de maltratare. Atunci când există probe credibile prima facie că maltratarea putea avea loc cu scopul obținerii depozițiilor, la examinarea cauzei penale împotriva persoanei care pretinde că a fost maltrată, instanțele judecătorești vor pleca de la prezumția că maltratarea a avut loc (hot. CtEDO Bokhonko v. Georgia, 2020, § 96).

Prin urmare, instanța de recurs urmează să constate dacă există suficiente probe pentru a stabili prima facie că condamnații au fost maltratați cu scopul de a obține declarațiile incriminatorii în ziua reținerii și în zilele următoare și, în cazul constatării acestui fapt, să nu pună aceste probe la baza deciziei sale.”⁵⁹⁴

Revizuirea cauzei a fost întemeiată pe hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului, care a stabilit că dreptul la un proces echitabil a fost încălcat prin utilizarea declarațiilor obținute

⁵⁹² Ibidem, §17

⁵⁹³ Ibidem, § 31

⁵⁹⁴ Încheierea Curții Supreme de Justiție cu privire la cererea de revizuire din 15.01.2025. [online] [accesat: 15.04.2025]. Disponibilă: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=25603

contrar art. 3 din Convenție. Astfel, deficiențele procedurale constatate au afectat fundamental echitatea procesului penal, impunând rejudecarea cauzei în vederea reevaluării probelor și înlăturării încălcărilor constatate. Analiza ultimei spețe prezentate, coroborată cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului prezentată anterior în cadrul cercetării efectuate, evidențiază impactul major al încălcării prevederilor art. 94 din CPP asupra procesului penal. În primul rând, se constată că administrarea probelor în mod nelegal – în special prin utilizarea maltratării, constrângerii sau provocării – generează nu doar inadmisibilitatea acestora, ci creează premise serioase pentru adresarea cauzelor la CtEDO.

Aceasta are ca rezultat constatarea violărilor CoEDO. Consecințele acestor încălcări sunt multiple și semnificative: obligarea statului la plata de despăgubiri morale și materiale reclamanților, în temeiul deciziilor CtEDO; dispunerea revizuirii cauzelor penale la nivel național, ceea ce implică reluarea procedurilor și o încărcare suplimentară a instanțelor de judecată; prelungirea duratei procedurilor penale, afectând principiul soluționării cauzei într-un termen rezonabil.

Prin urmare, reiterăm necesitatea aplicării eficiente, riguroase și la momentul procesual oportun a mecanismului excluderii probelor obținute cu încălcarea legii. Aceasta presupune realizarea unui control prompt asupra legalității administrării probelor încă din faza de urmărire penală. Având în vedere că, după părerea noastră, cel mai eficient mod de a evita consecințele negative ale excluderii probelor este prevenirea ilegalităților în procesul de administrare a acestora, astfel încât să se asigure respectarea rigorilor legale și să se minimizeze riscul ca probele să fie excluse din cauza neloialității sau a nelegalității, considerăm necesar să revenim la rezultatele sondajului efectuat.

În cadrul acestuia, respondenții au fost rugați să aleagă 4 măsuri pe care le consideră cele mai eficiente pentru a îmbunătăți gestionarea probelor în cadrul procesului penal. Observăm că majoritatea, respectiv 85,1% (63 respondenți), au considerat că cea mai eficientă măsură ar fi instruirea personalului (sesiuni de formare și instruire pentru personalul implicat în gestionarea probelor, inclusiv ofițeri de poliție, procurori și judecători).

A doua măsură eficientă, potrivit 70,3% dintre respondenți (52), este implementarea unor protocoale/regulamente standardizate pentru colectarea și gestionarea probelor clare.

Celelalte măsuri propuse au fost apreciate de către respondenți în următorul mod: 50% (37 respondenți) au indicat implementarea unor soluții tehnologice avansate pentru gestionarea probelor; 54,1% (40 respondenți) au subliniat importanța îmbunătățirii colaborării între diferitele instituții implicate în procesul penal pentru a asigura o gestionare mai eficientă și coordonată a probelor; iar 37,8% (28 respondenți) au considerat că actualizarea legislației existente pentru a

reflecta cele mai bune practici internaționale în domeniul gestionării probelor ar fi o măsură necesară. Totodată, un număr mic de respondenți, respectiv 8,1% (6 respondenți), a considerat că nu există deficiențe semnificative în gestionarea probelor în cadrul procesului penal.

Totodată, în cadrul opțiunii deschise din sondaj – unde respondenții au fost invitați să împărtășească idei sau opinii relevante privind excluderea probelor, un respondent a indicat în mod expres că *„activitatea organului de urmărire penală și procuror ar fi necesar să fie transparentă. Urmează să activeze în PIGD, unde vor fi nevoiți să respecte termenii proceduruali, să fie dovadă când au fost emise actele procedurale și când au fost expediate spre cunoștință.”*

Astfel, pentru a preveni consecințele negative generate de excluderea probelor, este imperios necesar ca autoritățile implicate în administrarea procesului penal să adopte măsuri clare de instruire, standardizare și utilizare a tehnologiilor avansate, asigurându-se că procesul de colectare și evaluare a probelor respectă toate principiile fundamentale ale dreptului penal și procesual. Numai în acest mod, se poate garanta nu doar un sistem judiciar eficient, dar și unul echitabil, care să protejeze drepturile persoanelor implicate în cauzele penale.

În lumina celor expuse, concluzionăm că excluderea probelor influențează semnificativ echilibrul procesului penal, afectând atât celeritatea procedurilor, cât și soluția finală a cauzei.

1. Din analiza practicii instanțelor de judecată din Republica Moldova, constatăm că, deși aplicarea instituției excluderii probelor intervine ca excepție, atunci când normele procedurale au fost încălcate, există totuși o practică stabilită în aplicarea acestei instituții.

Apariția situațiilor în care se impune excluderea probelor generează mai multe contestări a deciziilor pronunțate, iar exercițiul căilor de atac reflectă conflictul dintre părțile implicate: acuzarea, care are ca obiectiv păstrarea probelor, și apărarea, care urmărește, în final, achitarea persoanelor acuzate. Această dinamică subliniază complexitatea procesului de aplicare a regulilor de excludere a probelor.

2. Excluderea probelor din procesul penal are un impact direct asupra soluției pronunțate de instanță, întrucât poate modifica semnificativ structura și forța probatoriului prezentat de acuzare. Când o probă esențială este exclusă, acest lucru poate duce la imposibilitatea de a demonstra vinovăția unei persoane, generând astfel un proces în care adevărul poate fi distorsionat. În urma excluderii probelor, instanța este obligată să se bazeze pe restul materialului probator admisibil, fapt care poate influența în mod substanțial concluziile asupra faptelor și răspunderii penale.

3. Excluderea probelor ridică o dilemă juridică importantă între necesitatea protecției drepturilor fundamentale ale persoanei acuzate și obligația statului de a asigura sancționarea faptelor penale. În situațiile în care excluderea unor probe decisive împiedică stabilirea vinovăției,

se poate contura riscul afectării interesului public de a combate eficient criminalitatea. Cu toate acestea, aplicarea riguroasă a mecanismului excluderii rămâne indispensabilă pentru prevenirea abuzurilor autorităților și pentru menținerea standardelor unui proces echitabil, în conformitate cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

4. Tergiversarea procesului și costuri suplimentare. Apariția dubiilor privind admisibilitatea probelor conduce, de regulă, la prelungirea duratei procesului penal și la creșterea costurilor aferente desfășurării acestuia. Excluderea probelor impune adesea reluarea cercetării judecătorești, generând amânări ale ședințelor și afectând eficiența procedurilor judiciare. De asemenea, aplicarea sancțiunii excluderii probelor de către instanța atractive, în numeroase cazuri, contestarea hotărârilor prin căi ordinare sau extraordinare de atac, inclusiv cereri de revizuire. Astfel, acest mecanism, deși este esențial pentru protejarea drepturilor persoanelor implicate, poate determina întârzieri și noi costuri suplimentare, având un impact asupra stabilității și finalității proceselor penale.

5. Consecințele asupra imaginii justiției. Excluderea probelor poate avea un impact semnificativ asupra percepției publicului privind corectitudinea și eficiența actului de justiție. În contextul în care societatea este martoră la condamnările statului în fața CtEDO și la acordarea despăgubirilor persoanelor ale căror drepturi au fost încălcate în cadrul procesului penal, încrederea în sistemul judiciar poate fi erodată. Astfel, lipsa de rigoare în respectarea standardelor procedurale nu doar că periclitează finalitatea procesului penal, ci și afectează percepția colectivă asupra capacității justiției de a garanta echitatea și protecția efectivă a drepturilor tuturor participanților la proces.

6. Din analiza efectuată putem concluziona că, pentru a preveni consecințele negative generate de excluderea probelor, în paralel cu completarea cadrului normativ aferent mecanismului excluderii probelor, prin introducerea modificărilor legislative propuse în subcapitolele anterioare, este necesar ca autoritățile implicate în administrarea procesului penal să adopte măsuri de instruire, elaborarea regulamentelor standardizate pentru colectarea și gestionarea probelor.

3.5 Concluzii la Capitolul III

În aplicarea instituției excluderii probelor, subiecții principali ai procesului penal au un rol esențial, exercitând atribuții distincte, dar interdependente, menite să garanteze că probele administrate în cauză sunt obținute cu respectarea prevederilor legale și, prin urmare, sunt admisibile în procesul penal.

Procurorul exercită un control riguros asupra urmăririi penale, având obligația de a identifica și preveni încălcările legii ori ale drepturilor fundamentale, precum și de a asigura accesul efectiv al apărării la informațiile privind administrarea probelor. Conform Codului de procedură penală, procurorul are obligația de a restabili echitatea procesuală prin soluționarea promptă a chestiunilor privind admisibilitatea probelor care ridică îndoieli. Acesta poate dispune excluderea probelor inadmisibile din oficiu, în cursul urmăririi penale, la verificarea materialelor dosarului potrivit art. 290, în soluționarea plângerilor procesuale conform art. 298–299 sau în cadrul controlului judiciar exercitat de judecătorul de instrucție. La fel, controlul exercitat de procurorul ierarhic superior în examinarea legalității și loialității administrării probelor joacă un rol esențial în asigurarea legalității și transparenței procedurilor penale. Însă subliniem că, deși procurorul ierarhic superior dispune de instrumente clare pentru intervenție în cazul în care constată administrarea probelor cu încălcarea art. 94 din CPP, este esențial să se mențină un echilibru între controlul său și respectarea independenței procurorului.

Din perspectiva apărării, dreptul la apărare implică nu doar posibilitatea de a prezenta probe, ci și de a contesta legalitatea celor administrate de acuzare, inclusiv prin invocarea motivelor de excludere. Astfel, apărarea, pe de altă parte, analizează și examinează probele administrate atât pentru a decide cum să prezinte apărarea, cât și pentru a stabili dacă vreo probă trebuie exclusă. Apărătorul trebuie să reacționeze prompt, să solicite accesul la materialele cauzei și, dacă este cazul, să conteste restricțiile nejustificate privind accesul la probe.

În Republica Moldova, judecătorul care examinează fondul cauzei are responsabilitatea de a soluționa toate aspectele procesuale, inclusiv cele legate de excluderea probelor. De aceea, reforma sistemului judiciar poate include lărgirea atribuțiilor judecătorului de instrucție, oferindu-i competența de a examina chestiunile legate de admisibilitatea probelor dintr-o fază incipientă a procesului penal. Totodată, judecătorul investit cu soluționarea fondului cauzei exercită, la fel, un control riguros asupra admisibilității probelor prezentate de acuzare, având calitatea de arbitru final cu competența de a dispune excluderea celor obținute cu încălcarea drepturilor fundamentale sau a normelor de procedură.

Cu referire la mecanismul excluderii probelor la faza de urmărire penală, am constatat că în cazul în care, în faza de urmărire penală, se constată administrarea unei probe cu încălcarea art. 94 din CPP, se aplică atât excluderea juridică, cât și excluderea fizică a probei, ceea ce determină inadmisibilitatea acesteia și eliminarea sa din dosarul penal. Totodată, am ajuns la concluzie că Codul de procedură penală și Instrucțiunea privind arhivarea probelor nu reglementează clar termenul de păstrare a probelor excluse, existând riscul distrugerii premature a acestora.

Analiza particularităților excluderii probelor în faza de judecată evidențiază anumite imperfecțiuni ale mecanismului existent, care generează incertitudini în practica judiciară și implică riscuri pentru respectarea dreptului la un proces echitabil.

„Efectuând analiza normelor Codului de procedură penală, am observat că în sistemul procesual penal autohton nu există un mecanism explicit care să garanteze excluderea eficientă a probelor obținute ilegal în faza de examinare a cauzei penale în fond. Iar articolul 94 din Codul de procedură penală nu detaliază procedura prin care judecătorul trebuie să excludă probele obținute ilegal. De asemenea, nu este reglementat clar actul procedural prin care instanța se pronunță asupra inadmisibilității probelor, iar practica judiciară nu a adus o soluționare uniformă a acestei chestiuni. Curtea Constituțională a statuat doar că stabilirea inadmisibilității probelor de către judecător impune obligația de a nu le utiliza în fundamentarea deciziilor sale, dar nu s-a stabilit un moment precis pentru excluderea acestora din procesul penal, generând astfel incertitudine și posibil afectând dreptul la un proces echitabil.”⁵⁹⁵

Actualele reglementări ale Codului de procedură penală exclud posibilitatea examinării admisibilității probelor în ședința preliminară, precum și comparativ cu urmărire penală, nu reglementează actul procesual concret prin care instanța trebuie să se pronunțe asupra cererilor de excludere. Această afectează principiul egalității armelor, întrucât, deși apărarea are dreptul de a formula cereri motivate privind excluderea probelor, după cum demonstrează practica, nu există nicio garanție că aceste cereri vor fi soluționate printr-un act formal al instanței.

„Analiza aplicării în practică a mecanismului de excludere a probelor a evidențiat necesitatea implementării unor reglementări clare și detaliate în procesul penal autohton, care să concretizeze acest mecanism. Este esențial ca, în primul rând, să fie modificat CPP pentru a încorpora prevederi noi referitoare la excluderea probelor în cadrul ședinței preliminare, astfel încât probele inadmisibile să nu influențeze în continuare desfășurarea procesului penal.”⁵⁹⁶

În opinia noastră, reglementările actuale nu asigură aplicarea corectă a principiului contradictorialității și nu garantează o egalitate reală a părților. Pe această bază, au fost formulate propuneri de modificarea articolelor 345 și 347 din CPP, astfel încât instanța să poată evalua nu doar relevanța, ci și admisibilitatea probelor în cadrul ședinței preliminare, deoarece examinarea admisibilității într-o etapă anterioară cercetării judecătorești va asigura o protecție mai eficientă a drepturilor procesuale ale părților. Analiza cadrului actual relevă, de asemenea, lipsa unor norme

⁵⁹⁵ LEONTIEVA S., *Considerații asupra aplicării mecanismului de excludere a probelor în cadrul examinării cauzei penale de către instanța de judecată*. În: Revista Legea și Viața Nr. 1 (381) 2025. ISSN 2587-4365/E-ISSN 2587-4373. pag. 222

⁵⁹⁶ *Ibidem*, pag.222

clare privind păstrarea probelor excluse, ceea ce poate conduce la distrugerea prematură a acestora și afectarea dreptului la apărare. Totodată, accesul limitat la dosar în faza de urmărire penală contravine principiului contradictorialității și standardelor europene.

Cu referire la soluționarea chestiunilor de admisibilitate a probelor împreună cu fondul acestora în cadrul cercetării judecătorești, legislația procesual-penală la fel nu stabilește momentul procesual în care instanța trebuie să se pronunțe asupra admisibilității sau inadmisibilității probelor, astfel, instanțele de judecată se expun privind excluderea probelor în sentințe pronunțate.

Deși instanța are obligația de a verifica îndeplinirea unor condiții formale și existența unor date suficiente pentru stabilirea vinovăției și individualizarea pedepsei, formularea actuală a art. 364¹ alin. (4) nu impune în mod expres o analiză a legalității probelor administrate în faza urmăririi penale. Instanțele trebuie să respingă cererea de aplicare a acestei proceduri atunci când sunt constatate neregularități în administrarea probelor, pentru a proteja drepturile fundamentale ale inculpatului.

Practică instanțelor de judecată a demonstrat că, în Republica Moldova, se aplică instituția excluderii probelor, deși aceasta intervine de obicei ca excepție în condițiile încălcării normelor procedurale.

Excluderea probelor din procesul penal are un impact direct asupra soluției pronunțate de instanță, întrucât poate modifica semnificativ structura și forța probatoriului prezentat de acuzare. În urma excluderii probelor, instanța este obligată să se bazeze pe restul materialului probator admisibil, fapt care poate influența în mod substanțial concluziile asupra faptelor și răspunderii penale. În situațiile în care excluderea unor probe decisive împiedică stabilirea vinovăției, se poate contura riscul afectării interesului public de a combate eficient criminalitatea.

Apariția dubiilor privind admisibilitatea probelor conduce la prelungirea duratei procesului penal. Excluderea probelor impune adesea reluarea cercetării judecătorești, generând amânări ale ședințelor și afectând eficiența procedurilor judiciare. De asemenea, aplicarea sancțiunii excluderii probelor de către instanța atrage, în numeroase cazuri, contestarea hotărârilor prin căi ordinare sau extraordinare de atac, inclusiv cereri de revizuire.

În final, respectarea riguroasă a standardelor de legalitate și loialitate în administrarea probelor constituie o condiție esențială pentru asigurarea încrederii publice în justiție. Neconformitatea cu aceste standarde nu doar compromite finalitatea procesului penal, ci și afectează imaginea sistemului judiciar ca garant al echității și protecției drepturilor fundamentale.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele obținute în procesul de elaborare a tezei de doctorat s-au materializat în: analiza mecanismelor juridice de excludere a probelor în sisteme de drept comun și de drept civil (144, pag. 47-63); determinarea conceptelor de admisibilitate, inadmisibilitate și excludere a probelor în cadrul dreptului procesual penal (139, p. 70-71); reflectarea doctrinei „fructului pomului otrăvit” și probelor derivate în legislația procesuală autohtonă (136, p. 136-142); elucidarea conceptului de „evaluare a probelor” și „standardul de probă” în dreptul procesual penal (138, p. 157-181); analiza controlului *ex-officio* efectuat de către procuror la faza de urmărire penală (140, p. 149-166); analiza metodologiei de apreciere a probelor obținute ilegal în procedura penală, în special ce ține de aspectele legate de discreția judiciară (142, p. 178-181); a fost cercetat rolul Curții Europene a Drepturilor Omului în stabilirea standardelor pentru excluderea probelor, analizată jurisprudența Curții în materia excluderii probelor, fiind demonstrat că CtEDO are rolul de a dezvolta și moderniza domeniul protecției drepturilor omului în ceea ce privește excluderea probelor. La fel, au fost elucidate raționamentele de excludere a probelor conturate în jurisprudența CtEDO, care oferă statelor orientări pentru evaluarea probelor obținute nelegal, precum și argumentele ce justifică necesitatea excluderii acestora.

În urma cercetării complexe a temei tezei de doctorat, a fost soluționată **problema științifică importantă** constă în abordarea aspectelor teoretice și științifico-practice ale instituției excluderii probelor în procesul penal, un subiect relativ insuficient explorat în doctrina autohtonă. La fel, au fost clarificate raporturile dintre principiile legalității și loialității în administrarea probelor, contribuind astfel la consolidarea fundamentelor doctrinare ale instituției excluderii probelor. Cercetarea a condus la dezvoltarea unui cadru conceptual coerent privind inadmisibilitatea și excluderea probelor, prin elucidarea temeiurilor în care probele obținute nelegal sau cu încălcarea normelor procedurale trebuie eliminate din dosarul penal.

Soluționarea problemei științifice importante a fost demonstrată prin concluziile elaborate în baza ipotezei de cercetare, după cum urmează:

1. Excluderea probelor, așa cum este cunoscută în prezent, reprezintă o instituție relativ recentă, care s-a dezvoltat în secolul al XX-lea prin intermediul jurisprudenței instanțelor din sistemul *common law* ca răspuns la necesitatea protejării drepturilor fundamentale în procesul penal. Ulterior, principiile acestei instituții au fost preluate și adaptate în sistemele de drept continental, inclusiv în legislația procesual penală a Republicii Moldova, unde CPP a acordat o atenție deosebită regimului probelor. (A se vedea: Cap. I, subcap. 1.1, 1.2)

2. „Regula admisibilității probelor este o construcție legală concepută și dezvoltată de legiuitorul național pentru a atinge anumite obiective procedurale specifice, iar inadmisibilitatea

constituie una dintre garanțiile respectării principiului legalității, ce impune înlăturarea tuturor actelor de procedură care nu sunt prescrise de lege sau care au cauzat ori se presupune că au cauzat o vătămare procesuală.”⁵⁹⁷ Am evidențiat că, deși, CPP nu conține o definiție expresă a inadmisibilității și excluderii probelor, acesta prevede norme și garanții care interzic utilizarea probelor obținute cu încălcarea legii. Astfel, admisibilitatea probelor nu este determinată exclusiv de criteriile enunțate expres în art. 95 din CPP, adică de relevanța, concludența și utilitatea, ci implică în mod fundamental respectarea principiilor legalității, adică respectării tuturor dispozițiilor legale ce țin de administrarea probelor, și loialității, care se preocupă în particular de modalitatea de obținere a probei. Prin urmare, o probă nu poate fi considerată admisibilă doar în baza valorii sale probatorii, dacă aceasta a fost obținută prin încălcarea drepturilor procedurale sau prin utilizarea unor metode nelegale ori neloiale. Probele vizate de astfel de interdicții devin inadmisibile, iar instanța are obligația de a le exclude. (A se vedea: Cap. II, subcap. 2.1)

3. Excluderea probelor, privită prin prisma atribuirii acestora la instituția procesuală penală, reprezintă o instituție juridică complexă, constituită din mai multe norme procesuale care formează cadrul legal esențial pentru respectarea principiilor fundamentale ale dreptului procesual penal, în special a celor referitoare la dreptul la apărare și dreptul la un proces echitabil.

Această instituție îndeplinește trei funcții fundamentale: descurajarea comportamentelor abuzive ale autorităților de aplicare a legii, protecția și garantarea drepturilor procesuale ale persoanelor acuzate de comiterea infracțiunii, conservarea integrității procesului judiciar. Instituția excluderii probelor este un subiect care depășește cadrul tehnic al dreptului procesual penal, fiind strâns legată de principii filosofice fundamentale, care pun în balanță interesele statului, în scopul protejării societății și sancționării infracțiunilor, și interesele individului, care trebuie să își păstreze drepturile și libertățile fundamentale. În viziunea noastră, argumentele care stau la baza existenței instituției excluderii probelor sunt solide și extrem de pertinente, având un fundament profund atât în doctrina juridică, cât și în practica judiciară, asigurând un echilibru între interesul statului de a combate infracționalitatea și respectarea drepturilor fundamentale ale individului.

Excluderea probelor este abordată și ca sancțiune specifică, aplicabilă în materia probelor care au fost administrate cu încălcarea principiilor legalității și loialității și, totodată, că această se deosebește de sancțiunea nulității, ce se aplică actelor procesuale sau procedurale. (A se vedea: Cap. II, subcap. 2.1).

4. Motivele de excludere a probelor care a încorporat CPP reflectă atât evoluțiile recente din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, cât și influențele tradiției juridice din

⁵⁹⁷ LEONTIEVA S., TODERICA V., *Explorarea regulii admisibilității probelor în procesul penal: o analiză teoretică și practică*. pag. 205

sistemul *common-law*. Deciziile CtEDO în cazuri semnificative au servit ca puncte de referință în revizuirea și îmbunătățirea legislației lor naționale privind excluderea probelor pentru statele membre, inclusiv și pentru Republica Moldova. În ultimele decenii, modificările legislative în mai multe state membre au crescut nivelul de discreție pe care judecătorii trebuie să admită probele obținute cu încălcarea drepturilor fundamentale. Însă, „Curtea Europeană a Drepturilor Omului reafirmă în mod constant rolul său limitat în stabilirea standardelor privind admisibilitatea probelor, lăsându-le aproape în întregime la latitudinea Statelor membre.”⁵⁹⁸

La fel, legiuitorul autohton reglementat în CPP și doctrina *“fructelor pomului otrăvit”* sau *“efectului la distanță”*, care presupune că probele derivate din probe administrate în mod nelegal vor fi excluse din materialul probator al cauzei penale, preluând în același timp și abordări moderne referitoare la excepțiile de la această doctrină, care prevede excepția cazului în care probele derivate se bazează pe o sursă independentă sau ar fi fost descoperite inevitabil. (A se vedea: Cap. II, subcap. 2.3) Această abordare subliniază un progres semnificativ în protejarea drepturilor fundamentale ale părților implicate în procesul penal și prevenirea abuzurilor autorităților. Cu referire la examinarea aspectelor ce țin de excluderea probelor derivate de către instanța de judecată, subliniem că „aceasta este obligată să furnizeze raționamente detaliate, raportate la circumstanțele fiecărui caz concret, pentru a-și motiva decizia de refuz a excluderii acestor probe, indicând excepția aplicabilă.”⁵⁹⁹

5. Cu toate acestea, analizând cauzele și motivele care generează excluderea probelor, am constatat anumite incertitudini. În opinia noastră, în practică, poate apărea confuzie între sancțiunea procesuală corectă care urmează a fi aplicată în cazul încălcării dreptului la interpret, având în vedere că art. 94 alin. (1) pct. 3) din CPP prevede inadmisibilitatea probelor obținute prin încălcarea dreptului la interpret sau traducător al participanților la proces, iar art. 251¹ alin. (1) lit. e) din CPP, stabilește aplicarea sancțiunii nulității absolute în cazul în care s-au încălcat dispozițiile referitoare la prezența interpretului sau traducătorului, atunci când aceasta este obligatorie potrivit legii. Astfel, în situațiile în care lipsa interpretului afectează un act procesual obligatoriu, dar care nu constituie mijloc de probă, sancțiunea corectă este nulitatea absolută. În schimb, atunci când neregularitatea privește un mijloc de probă sunt aplicabile prevederile art. 94 din CPP.

O altă incertitudine, este legată de temeiul excluderii probelor prevăzut de art. 94 alin. (1) pct. 4) din CPP. Astfel, observăm că art. 94 alin. (1) pct. 4) și art. 93 alin. (3) din CPP fac referire

⁵⁹⁸ LEONTIEVA S. *Rolul Curții Europene a drepturilor omului în stabilirea standardelor pentru excluderea probelor.* pag. 367

⁵⁹⁹ LEONTIEVA S., *Codul de procedură penală: doctrina „fructul pomului otrăvit” și probele derivate.* pag.19.

la administrarea probelor de către *organele de control*, însă, noțiunea organului de control nu este definită ori reglementată de CPP. În lipsa unei definiții legale a noțiunii de organ de control, aplicarea dispozițiilor privind admisibilitatea probelor administrate de aceste entități rămâne neclară și susceptibilă de interpretări divergente. Prin urmare, se impune intervenția legiuitorului pentru clarificarea conceptului printr-o reglementare expresă în CPP. (A se vedea: Cap. II, subcap. 2.3)

6. Contribuția personală semnificativă rezidă în analiza rolului și atribuțiilor judecătorului, procurorului și apărătorului în aplicarea excluderii probelor, care au atribuții distincte, dar interdependente care asigură că probele utilizate într-un dosar sunt legale, admisibile și relevante. Unei analize au fost supuse situațiile de verificare admisibilității probelor, și respectiv excluderea probelor inadmisibile de către procuror la fază de urmărire penală, fiind evidențiat că procurorul exercită un control riguros asupra investigațiilor penale pentru a identifica și preveni încălcările legii și ale drepturilor fundamentale, precum și demonstrată obligația acestuia să se asigure că apărarea are acces în timp util la informațiile privind procesul de administrare a probelor.

Rolul esențial al apărării constă în contestarea încălcărilor legii sau ale drepturilor fundamentale în procesul de administrare a probelor cât mai devreme posibil în cadrul procedurii. Totodată, anume apărarea trebuie să se asigure că există o motivare adecvată pentru orice decizie a procurorului sau a instanței prin care sunt respinse contestațiile privind legalitatea probelor. Un element esențial al exercitării dreptului la apărare nu rezidă doar în posibilitatea de a administra probe în favoarea sa, ci și în capacitatea de a contracara probatoriul administrat de acuzare, inclusiv prin invocarea și aplicarea sancțiunilor procedurale, dintre care excluderea probelor reprezintă o măsură fundamentală. În același timp, am concluzionat că practica demonstrează că decizia referitoare la admisibilitatea probelor este, de cele mai multe ori, lăsată etapei de examinare a cauzei în fond, fiind luată de către judecător. În acest context, este evident că arbitrul final al admisibilității probelor, și ca urmare acel care exclude probele nelegale este judecătorul. (A se vedea: Cap. III, subcap. 3.1)

7. Mecanismul excluderii probelor în fază de urmărire penală vizează excluderea fizică a mijlocului de probă, ceea ce presupune eliminarea fizică din dosar (A se vedea: Cap. III, subcap. 3.2), excluderea probei la etapa judecării cauzei vizează doar excluderea juridică a probei, ceea ce presupune obligația instanței de judecată de a nu lua în considerație conținutul acestei probe la adoptarea deciziei finale (A se vedea: Cap. III, subcap. 3.3).

8. Cercetarea realizată, a demonstrat că excluderea probelor din procesul penal are un impact direct asupra soluțiilor pronunțate de instanță, întrucât poate modifica semnificativ structura și forța probatoriului prezentat de acuzare, determinând deseori adoptarea

sentințelor/deciziilor de achitare a inculpaților. La fel, apariția dubiilor privind admisibilitatea probelor conduce, de regulă, la prelungirea duratei procesului penal și la creșterea costurilor aferente desfășurării acestuia. (A se vedea: Cap. III, subcap. 3.4)

9. Comportamentul necorespunzător al organului de urmărire penală care duce ulterior la excluderea probelor, are un impact semnificativ asupra percepției publicului privind corectitudinea și eficiența actului de justiție. Astfel, lipsa de rigoare în respectarea standardelor procedurale nu doar că periclitează finalitatea procesului penal, ci și afectează percepția colectivă asupra capacității justiției de a garanta echitatea și protecția efectivă a drepturilor tuturor participanților la proces. Pentru a preveni consecințele negative generate de excluderea probelor, în paralel cu completarea cadrului normativ aferent mecanismului excluderii probelor, prin introducerea modificărilor legislative propuse în subcapitolele anterioare, este necesar ca autoritățile implicate în administrarea procesului penal să adopte măsuri de instruire, elaborarea regulamentelor standardizate pentru colectarea și gestionarea probelor. În opinia noastră, doar o abordare coerentă și anticipativă, care îmbină reformele legislative cu aplicarea corectă a normelor procedurale, se poate asigura atât administrarea probelor cu respectarea principiilor legalității și loialității, cât și desfășurarea unui proces penal echitabil, eficient și compatibil cu exigențele statului de drept. (A se vedea: Cap. III, subcap. 3.4)

În opinia noastră, cea mai relevantă contribuție practică constă în faptul că analiza realizată în cadrul lucrării a permis formularea următoarelor propuneri de *lege ferenda*, menite să îmbunătățească reglementările privind excluderea probelor în procesul penal:

1. Lărgirea atribuțiilor judecătorului de instrucție pentru a spori eficiența controlului judiciar exercitat în faza de urmărire penală, care să permită intervenția acestuia pentru a asigura legalitatea și loialitatea probatoriului administrat. În acest sens, propunem completarea prevederilor art. 313 alin. (2) din CPP cu lit. f), cu următorul text: *de a exclude probele obținute cu încălcarea prevederilor art. 94 din CPP*.

2. Completarea articolului 290 alin. (1) din CPP cu prevederile care să stabilească expres termenul păstrării probelor excluse fizic din materialele cauzei penale în faza de urmărire penală: *probele excluse vor fi păstrate în arhiva organului care le-a administrat, în condițiile prevăzute de articolul 211 alin. (2), pentru o perioadă de un an de la rămânerea irevocabilă a hotărârii asupra cauzei penale din care acestea au fost excluse. După această perioadă, dacă probele nu sunt utilizate în alte cauze penale sau contravenționale, procurorul va dispune, prin ordonanță, nimicirea acestora, cu excepția cazului în care păstrarea lor este necesară pentru alte proceduri legale*.

3. În vederea respectării standardelor internaționale privind dreptul la apărare, propunem completarea art. 68 din CPP cu alin. (8), care va permite apărătorului să ia cunoștință cu materialele cauzei penale pe parcursul urmăririi penale: *Apărătorul consultă materialele cauzei penale:*

1) *apărătorul are dreptul de a solicita consultarea dosarului pe tot parcursul procesului penal. Acest drept nu poate fi exercitat, nici restrâns în mod abuziv;*

2) *în cursul urmăririi penale, procurorul stabilește data și durata consultării într-un termen rezonabil;*

3) *apărătorului îi poate fi restricționat accesul la materialele cauzei penale de către procuror, printr-o ordonanță motivată, dacă restricția este stabilită pentru o perioadă de timp rezonabilă, restricția se referă doar la anumite acte procedurale și există riscul ca accesul deplin la materialele cauzei penale să prejudicieze desfășurarea urmăririi penale și securitatea părților. Ordonanța procurorului poate fi atacată la judecătorul de instrucție în condițiile art. 313;*

4) *în cursul urmăririi penale, apărătorul are obligația de a păstra confidențialitatea sau secretul datelor și actelor de care a luat cunoștință cu ocazia consultării dosarului;*

5) *în termen de 15 zile de la data la care apărătorul a luat cunoștință de materialul cauzei, acesta poate depune cereri motivate privind excluderea probelor, în cazul în care, la această etapă, se constată că probele au fost administrate cu încălcarea dispozițiilor art. 94 din prezentul cod.*

4. În vederea consolidării principiului egalității armelor, propunem completarea art. 94 din CPP cu alin. (6) cu următorul conținut: *datele administrate cu încălcările menționate la alin.(1) pot fi folosite în apărare, atunci când sunt necesare.*

Prin urmare, art. 345 din CPP urmează a fi completat cu alin. (5) cu următorul conținut: *Apărătorul poate solicita instanței, printr-o cerere motivată, utilizarea probelor excluse la faza de urmărire penală în apărare, atunci când aceste probe sunt esențiale pentru demonstrarea nevinovăției sau pentru construirea unei apărări eficiente.*

5. Din perspectiva noastră, cu scopul completării dispozițiilor actuale ca să permită examinarea în cadrul ședinței preliminare admisibilității probelor necesită completare art. 345 alin. (4) din CPP cu punctul 7) cu următorul conținut: *Părțile au dreptul de a solicita excluderea oricărei probe din lista probelor prezentate în cadrul procesului judiciar. Dacă sunt constatate temeiuri de excludere prevăzute de art. 94 din CPP, judecătorul va admite cererea și va dispune excluderea probei respective. În cazul în care examinarea chestiunilor legate de excluderea probei*

nu poate fi realizată fără o analiză a fondului acesteia, judecătorul va amâna soluționarea cererii până la etapa cercetării judecătorești în vederea evaluării complete a probei.

6. Din propunerea precedentă, reiese și necesitatea completării articolul 347 alin. (3) din CPP cu următorul text: *Instanța, ascultând opiniile părților prezente, decide asupra pertinentei și admisibilității probelor propuse în liste și dispune care din ele să fie prezentate la judecarea cauzei.*

7. În vederea consolidării mecanismului de excludere probelor la etapă examinării cauzei penale în fond și asigurării posibilității părților pentru a se pregăti în mod efectiv pentru dezbaterile judiciare, propunem completarea articolului 376 din CPP, care reglementează procedura terminării cercetării judecătorești, cu aliniatul (4), având următorul conținut: *Dacă după cercetarea tuturor probelor din dosar, au fost constatate temeiurile de inadmisibilitate prevăzute de art. 94 din prezentul cod, președintele ședinței de judecată emite încheiere, prin care exclude proba din materialele cauzei penale.*

Reieșind din cele expuse, concluzionăm că cercetările întreprinse pe parcursul studiilor doctorale, precum și concluziile și recomandările de *lege ferenda* propuse, au condus la identificarea răspunsului argumentat la ipoteza de cercetare formulată în introducerea lucrării. Totodată, opiniile științifice formulate în cadrul studiului au fost confirmate prin rezultatele obținute, majoritatea fiind validate în urma prelucrării și interpretării a datelor colectate în urma sondajului de opinie, contribuind astfel la fundamentarea riguroasă a demersului științific.

Baza legală și empirică a studiului a constituit din: a) prevederile art. 94 ș.a. din CPP; b) practica de urmărire penală și instanțelor de judecată; c) reglementările procesual penale din legislațiile altor state; d) rezultatele sondajului de opinii efectuat în rândul judecătorilor și procurorilor; e) jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, cu referire la standardele aplicabile privind admisibilitatea probelor și dreptul la un proces echitabil.

Baza științifică a studiului este formată din lucrările autorilor autohtoni, precum și ale celor din alte state, incluzând contribuții semnificative din literatura de specialitate a sistemului de drept continental și a sistemului de *common law*. De asemenea, au fost valorificate studii doctrinare care oferă o analiză comparativă a celor două tradiții juridice, în special în ceea ce privește regimul admisibilității și excluderii probelor în procesul penal

Semnificația teoretică a tezei constă în elucidarea fundamentelor conceptuale și a dimensiunilor științifico-practice ale instituției excluderii probelor în procesul penal. Prin identificarea lacunelor conceptuale și normative, lucrarea contribuie la clarificarea locului și rolului instituției excluderii în procesul penal, limitelor aplicării acesteia, precum și fundamentarea teoretică a mecanismelor de excludere, atât în faza de urmărire penală, cât și în faza de judecată.

Teza aduce o contribuție la dezvoltarea doctrinei prin formularea unor concluzii care pot constitui puncte de referință pentru teoreticieni și practicieni.

Valoarea practică a tezei constă în formularea unor soluții privind excluderea probelor, cu scopul de a asigura respectarea efectivă a drepturilor fundamentale ale participanților la proces. Rezultatele cercetării pot fi valorificate în activitatea practică a judecătorilor, procurorilor și avocaților, oferind repere pentru interpretarea și aplicarea normelor referitoare la admisibilitatea, inadmisibilitatea și excluderea probelor. De asemenea, propunerile de *lege ferenda* pot servi drept bază pentru eventuale inițiative legislative.

Date privind aprobarea rezultatelor. Rezultatele științifice și concluziile de bază ale prezentei teze de doctorat au fost puse în discuție la ședințele Catedrei Drept procesual penal și Criminalistică, ulterior ale Departamentului Drept Procedural al Universității de Stat din Moldova. Rezultatele investigațiilor științifice au fost prezentate în 5 publicații în reviste de specialitate din țară și în rezumate ale comunicărilor prezentate la conferințele științifice naționale și internaționale.

Indicarea limitelor rezultatelor obținute. Ca orice demers științific, această cercetare prezintă anumite limite. În primul rând, acesta constituie o primă încercare de analiză complexă a particularităților excluderii probelor în procesul penal autohton, ceea ce face dificilă compararea rezultatelor obținute cu alte studii anterioare din același domeniu. În al doilea rând, cercetarea s-a bazat preponderent pe o abordare cantitativă, având ca principal instrument de colectare a datelor chestionarul, fără a fi completată de o cercetare calitativă, cum este interviul aprofundat. În al treilea rând, deși au fost analizate dosare penale în care a fost aplicat mecanismul excluderii probelor, este de presupus că, având în vedere timpul limitat și numărul extrem de mare de dosare păstrate în arhivele organelor de urmărire penală, instanțelor de judecată, un număr semnificativ de alte cauze relevante nu a fost inclus în eșantionul studiat.

BIBLIOGRAFIE

1. ASHWORTH A., REDMAYNE M. *The Criminal Process*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2010. 480 pp. ISBN 9780199547289.
2. ASHWORTH A. *Exploring the Integrity principle in Evidence and Procedure*. În: *Essays for Colin Tapper*. London: LexisNexis, 2003. pp. 107–125.
3. ALEKSEEV A. *Проблемные вопросы, возникающие при разрешении ходатайств об исключении доказательств, заявляемых в подготовительной части судебного заседания*. Barnaul: Уголовно-процессуальные и криминалистические чтения на Алтае: материалы ежегодной региональной науч.-практ. конф. vol. 6, 2006. [online] [accesat: 02.02.2025]. Disponibil: <https://www.lib.ru/PRAWO/BESTJUR/uprocess.tx>
4. Agenția Uniunii Europene pentru Drepturile Fundamentale. Rights of Suspected and Accused Persons across the EU: Translation, Interpretation and Information. Luxembourg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene. ISBN 978-92-9491-349-4. [online] [accesat: 10.12.2024]. Disponibil: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/aa2353b0-de15-11e6-ad7c-01aa75ed71a1/language-en>.
5. BALTAG D. *Teoria generală a statului și dreptului*. Chișinău: Ed. Tipografia Centrală, 2013. 536 p. ISBN 978-9975-101-38-7.
6. BARBU D., PETREA A. *Drept procesual penal. Partea generală. Caiet de seminar*. Iași: Ed. Lumen, 2016. 339 p. ISBN: 978-973-166-434-7.
7. Baza de date a judecătorilor Republicii Moldova. [online] [accesată: 15.05.2025]. Disponibilă: <https://magistrat.md/ro/>
8. Baza de date a procurorilor Republicii Moldova. [online] [accesată: 15.05.2025]. Disponibilă: <https://procuror.magistrat.md/ro/>
9. BERGEL, J.L. *Общая теория права*. Traducere din limba franceză de G.V. Churșukova. Sub direcția generală a lui V.I. Danilenko. Moscova: Editura Nota Bene, 2000. ISBN 5-8188-0022-9.
10. BOBOȘ, Gh. *Teoria generală a dreptului*. Cluj-Napoca: Ed. Argonaut, 1999. ISBN 973-9350-27-5.
11. BOBROV V.K., BOJIEV V.P., BORODIN S.V., *Уголовный процесс*. Moscova: Ed. Spartak, 2004. ISBN: 5-88914-222-4.
12. BODEAN V. *Unele precizări cu privire la reluarea urmăririi penale de către procurorul ierarhic superior*. În: *Revistă Română de Criminalistică*. nr. 4-2024 (140) 2024, Vol. XXV. pp. 425-431

13. BOROI AL., NEGRUȚ G., *Drept procesual penal*, Ed. 2, București: Ed. Hamangiu, 2020. 505 p. ISBN: 978-606-27-1449-9.
14. BOTNARI E. *Introducerea în studiul dreptului. (Teoria Generală a Dreptului): Note de curs*, Bălți: Presa univ. Bălțeană, 2011. 295 p. ISBN 978-9975-50-040-1
15. CEACHIR A. *Admisibilitatea probelor prezentate de apărător în procesul penal*. Teza de doctor în drept procesual penal. Chișinău, 2023. 227 p.
16. CHIRIȚA C-M. *Protecția drepturilor omului în procedura de administrare a probelor în cauzele penale*. București: Ed. Universul Juridic, 2019. 265 p. ISBN: 978-606-39-0454-7
17. CHIRTOACĂ I. *Particularitățile administrării probelor în ședința preliminară*. În: Revista Institutului Național al Justiției Nr. 2 (65), 2023. pp.24-28
18. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003, publicat : 05-11-2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251 art. 699.
19. Codul de procedură penală nr. 42 din 24.03.1961, abrogat prin la 12.06.2003 Legea nr.122-XV din 14.03.2003
20. Codul de procedură penală al României. Aprobare prin Legea nr. 135/2010. În: Monitorul Oficial. 2010, nr. 486 din 15 iulie 2010 [online] [accesat: 13.08.2024]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/120611>
21. Comisia de la Veneția, 2018. Opinia nr. 937/2018 din 17 decembrie 2018. [online] [accesat: 02.03.2024]. Disponibilă: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2018\)029-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2018)029-e).
22. Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei. Recomandarea Rec(2000)19 privind rolul procurorului public în sistemul de justiție penală. Strasbourg: Consiliul Europei, 2001. ISBN 978-92-871-4452-0. [online] [accesată: 08.09.2024] Disponibilă la: [https://search.coe.int/cm#{%22CoEIdentifier%22:\[%2209000016804be55a%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm#{%22CoEIdentifier%22:[%2209000016804be55a%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]})
23. CONTI C., *Accertamento del fatto e inutilizzabilità nel processo penale*. Padova: CEDAM, 2007. 540 p. ISBN 9788813278151. [online] [accesat: 30.01.2025]. Disponibil la: <https://flore.unifi.it/handle/2158/774562>
24. Consiliul Europei, *Rapport explicatif relatif au Protocole no 7 à la Convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales* (Strasbourg: Consiliul Europei, 1984). [online] [accesat: 05.04.2025]. Disponibil: <https://rm.coe.int/09000016800c972b>.

25. Consiliul Europei. *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights – Right to a Fair Trial (Criminal Limb)*. Strasbourg: Council of Europe, 2020. [online] [accesat: 05.04.2025]. Disponibil: <https://rm.coe.int/1680304c4e>
26. COPEȚCHI S., *Provocarea infracțiunii în contextul măsurilor speciale de investigație*, În: Revista Institutului Național al Justiției, 2017, Nr. 3 (42), 2017 pp. 26-32
27. COSTEA M. *Expertiza criminalistică a scrisului și semnăturii*. Teza de doctor în drept. Chișinău: ULIM, 2023. p. 201
28. CRIȘU A. *Drept procesual penal. Partea generală*. Ediția a 2-a. București: Ed. Hamangiu, 2017. 600 p. ISBN 978-606-27-0783-5.
29. DAMASCHIN M. *Dreptul la un proces echitabil în materie penală*. București: Ed. Universul Juridic, 2009. ISBN: 978-973-127-192-7.
30. DAMASCHIN M., NEAGU I. *Tratat de procedură penală. Partea Generală*, Ediția-III, revizuită și adăugată. București: Ed. Universul juridic, 2020. 800 p. ISBN 978-606-39-0600-8.
31. DAMASKA M. *Evidentiary barriers to conviction and two models of criminal procedure: a comparative study*. În University of Pennsylvania Law Review, n. 121, 1973. [online] [accesat 20.09.2023] Disponibil: https://scholarship.law.upenn.edu/penn_law_review/vol121/iss3/10/
32. DAMASKA M. *Free Proof and Its Detractors*. În: The American Journal of Comparative Law, n. 3(43), 1995. [online] [accesat 20.09.2023] Disponibil: <https://www.semanticscholar.org/paper/Free-Proof-and-Its-Detractors-Damaška/a9a018098f0f4a2a001cdbc67ff5518adcac4472>.
33. DĂNIȘOR D.C., DOGARU I., DĂNIȘOR Gh. *Teoria generală a dreptului*. București: Ed. C.H. Beck, 2008. 592 p. ISBN: 978-973-115-303-2.
34. Decizia Curții Constituționale nr. 12 din 09.02.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 6g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 53/1 alineatul (2) litera d) din CPP (*atribuțiile procurorului ierarhic superior la exercitarea controlului ierarhic*) [online] [accesat: 05.02.2025] Disponibilă: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=432&l=ro>
35. Decizia Curții Constituționale nr. 30 din 29.03.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 30g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din CPP și din Legea cu privire la Procuratură (*independența procesuală a procurorilor*). [online] [accesat: 05.02.2025]. Disponibilă: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=454&l=ro>

36. Decizia Curții Constituționale a României nr. 22 din 18.01.2018 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.102 alin.(3), art.345 alin.(3) și art.346 alin.(4) din CPP. [online] [accesat: 03.11.2024]. Disponibilă: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/198098>
37. Decizia Curții Constituționale a României nr. 554 din 19.09.2017 referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 282 alin. (2) din CPP. [online] [accesat: 15.11.2024]. Disponibilă: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/196019>
38. Decizia Curții Constituționale nr. 47 din 22.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din CPP (excluderea probelor din dosarul penal) [online] [accesat: 17.11.2024]. Disponibilă: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=472&l=ro>
39. Decizia Curții Constituționale nr.107 din 07.11.2017 de inadmisibilitate a sesizării privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 68 alin. (1) și (2) și articolul 293 alin. (1) din CPP [online] [accesat: 10.04.2025]. Disponibilă: <https://www.constcourt.md/public/ccdoc/decizii/ro-dc1072017135g201724990.pdf>
40. Decizia Curții Constituționale nr. 38 din 14.03.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 50g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 342 alin. (2), 346 și 352 alin. (3) din CPP [online] [accesat: 15.04.2025]. Disponibilă: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=625>
41. Decizia Curții Constituționale nr. 9 din 27.01.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 197g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 347 alin. (3) din CPP. [online] [accesat: 15.04.2025]. Disponibilă: <https://constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=751>
42. Decizia Curții de Apel Bălți din 21.12.2017
43. Decizia Curții de Apel Bălți din 21.12.2017
44. Decizia Curții de Apel Nord din 25.03.2025.
45. Decizia Curții Supreme de Justiție din 13.06.2022
46. Decizia Curții Supreme de Justiție din 22.07.2014
47. Decizia Curții Supreme de Justiției din 27.06.2017
48. DELEANU I. *Drept constituțional și instituții politice. Tratat*. Vol II. București: Ed. Europa Nova, 1996. 474 p. ISBN: 973-9183-36-0
49. DIACONU C. *Judecătorul de camera preliminară poate pronunța una dintre următoarele soluții*, 2024. [online] [accesat: 02.11.2023].

- Disponibil: <https://avocatdiaconu.ro/judecatorul-de-camera-preliminara-poate-pronunta-una-dintre-urmatoarele-solutii/>
50. Directiva 2012/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2012 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale. [online] [accesat: 02.09.2025]. Disponibilă: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:32012L0013>
51. Directiva 2013/48/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 octombrie 2013 privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale și al procedurilor privind mandatul european de arestare, precum și dreptul ca o persoană terță să fie informată în urma privării de libertate și dreptul de a comunica cu persoane terțe și cu autorități consulare în timpul privării de libertate. [online] [accesat: 02.09.2025]. Disponibilă: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32013L0048>
52. Directiva 2010/64/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 20 octombrie 2010 privind dreptul la interpretare și traducere în cadrul procedurilor penale. [online] [cit.: 02.09.2025]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32010L0064>
53. Directiva (UE) 2016/343 a Parlamentului European și a Consiliului din 9 martie 2016 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale. [online] [accesat: 02.09.2025]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0343>
54. Directiva (UE) 2016/1919 a Parlamentului European și a Consiliului din 26 octombrie 2016 privind asistența juridică gratuită pentru persoanele suspectate și persoanele acuzate în cadrul procedurilor penale și pentru persoanele căutate în cadrul procedurilor privind mandatul european de arestare. [online] [accesat: 02.09.2025]. Disponibilă: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:32016L1919>
55. Directiva (UE) 2016/800 a Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2016 privind garanțiile procedurale pentru copiii care sunt persoane suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale. [online] [accesat: 02.09.2025]. Disponibilă: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:32016L0800>
56. DOLEA I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova*. (Comentariu aplicativ, Ediția a 2-a). Chișinău: Cartea Juridică, 2020. 1480 p. ISBN 978-9975-3418-0-6
57. DOLEA I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal. Conceptul promovării elementului privat*. Chișinău: Ed. Cartea Juridică, 2009. 416 p. ISBN 978-9975-9927-7-0.
58. DOLEA I. *Probele în procesul penal. Îndrumar pentru avocați*. Chișinău, 2016. 55 p. ISBN 978-9975-57-202-6.

59. DOLEA I., ROMAN D., VÎZDOAGĂ T., SEDLEȚCHI I., ȘTERBEȚ V., ROTARU V. *Codul de procedură penală. Comentariu*. Chișinău: Ed. Cartier, 2005. 960 p. ISBN 9975-79-342-8.
60. DOLEA I., ȘAPORDA E. *Considerente privind instituția excluderii probelor la faza de urmărire penală*. În: Revista Procuraturii Republicii Moldova. Nr. 8, 2021. 19-24 pp.
61. DOLEA I., *Considerente cu privire la standardele renunțării la garanțiile procedurale în materie penală*. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2025, nr. 3(183), pp. 69-79. ISSN 1814-3199.
62. DOLEA I., *Standardul probei dincolo de orice îndoială rezonabilă și intima convingere: similitudini*. În: Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice și economice, 7-8 noiembrie 2024, Chișinău. Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, SJE, pp. 452-458. ISBN 978-9975-62-798-6.
63. DOLEA I., CARAMAN V. *Particularități privind admisibilitatea declarațiilor martorilor absenți la judecarea cauzei penale*. În: Revista Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), nr. 3 (153). pp. 14-21. ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-107.
64. DONGONoz V. ș.a. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală. București. Vol. I. București: Ed. Academiei României, 2003. 399 p. ISBN: 9789732709955 pag. 85
65. Dosarul nr. 1-495/16. Arhiva Judecătorei Chișinău, sediul Central
66. Dosarul nr. 1- 96/2011. Arhiva Judecătorei Briceni
67. Dosarul nr. 1- 96/2011. Arhiva Judecătorei Briceni
68. Dosarul penal nr. 1 – 70/12. Arhiva Judecătorei Bălți
69. Dosarul penal nr. 1–27/2015. Arhiva Judecătorei Edineț
70. Dosarul nr.1ra-698/2017
71. FERDICO J.N. *Criminal procedure for the criminal justice professionals*. 5th ed. 564 p. ISBN: 0-314-01142-0
72. FERDICO J.H, FRADELLA H.F., TOTTEN C.D. *Criminal Procedure for the Criminal Justice Professional*. 10th ed. Belmont, CA: Wadsworth/Cengage Learning, 2008. 864 pp. ISBN: 9780495095477.
73. Fișă Tematică a Curții Supreme de Justiție din 08.05.2025. Dreptul penal. *Provocarea la comiterea infracțiunii*. [online] [accesat: 11.10.2025]. Disponibilă: <https://csj.md/images/FT - Provocarea la comiterea infrac%C8%9Biunii.pdf>

74. FREDERICK B., STEMEN D. *The Anatomy of Discretion: An Analysis of Prosecutorial Decision Making*. Final Report to the National Institute of Justice, 2012. [online] [accesat: 11.04.2025]. Disponibil: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/grants/240334.pdf>
75. GHEORGHE T. *Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal*. București: Ed. Hamangiu, 2021. 489 p. ISBN 978-606-27-1829-9
76. GIANNOULOPOULOS D. *The Exclusion of improperly obtained evidence in Greece: Putting constitutional rights first*. In: International Journal of Evidence and Proof, 11, nr.3, 2007. pp. 181–212.
77. GRIȘIN A., SELIUTINA O. *Оправдательный приговор в уголовном судопроизводстве: юридическая сущность, проблемы принятия и обоснования*. pp. 45–67. [online] [accesat: 08.04.2025]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/opravdatelnyy-prigovor-v-ugolovnom-sudoproizvodstve-yuridicheskaya-suschnost-problemy-prinyatiya-i-obosnovaniya>
78. GUINCHARD S., BUISSON J., *Procédure pénale*. Paris: LexisNexis, 2015. 1524 p. ISBN 978-2-7110-1999-1.
79. Ho Hock Lai. *Exclusion of Wrongfully Obtained Evidence: A Comparative Analysis*. În: NUS Law Working Paper No. 2017/014. [online] [accesat: 08.12.2023]. Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3032237
80. Hotărârea Curții Constituționale nr. 31 din 29.11.2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul penal și din CPP (accesul părții vătămate și al reprezentantului acesteia la materialele urmăririi penale) (Sesizarea nr. 113g/2018). [online] [accesat: 08.10.2024]. Disponibilă: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=679>
81. Hotărârea Curții Constituționale nr. 31 din 23.09.2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 132⁹ alin. (12) și alin. (15) din CPP (sesizarea nr. 58g/2021). [online] [accesat: 10.02.2025]. Disponibilă: <https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=787&l=ro>
82. Hotărârea CtEDO în cauza *Aksoy v. Turcia*. App. No. 80/17. din 28.07.1999 [online] [accesat 19.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-211625>.
83. Hotărârea CtEDO în cauza *Al-Khawaja and Tahery v. Marea Britanie*, App. no 26766/05 și 22228/06, din 15 Decembrie 2011. [online] [accesat 25.02.2025]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108072>.
84. Hotărârea CtEDO în cauza *Beuze v. Belgia*. App. No. 71409/10 din 8.11.2018, [online] [accesat 29.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187802>

85. Hotărârea CtEDO în *cauza Bykov v. Russia*, App. No. 4378/02, din 10.03.2009 [online] [accesat 16.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-91704>.
86. Hotărârea CtEDO în *cauza Ćwik v. Polonia*, App. No. 31454/10, din 5.11.2020 [online] [accesat 17.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-205536>
87. Hotărârea CtEDO în *cauza Doorson v. Țările de Jos*. App. no. 20524/92 din 26.03.1996 [online] [accesat 18.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57972>
88. Hotărârea CtEDO în *cauza Dragoș Ioan Rusu v. Romania*. App. No. 22767/08 din 31.10.2017, [online] [accesat 29.07.2024]. Disponibil: <https://swarb.co.uk/dragos-ioan-rusu-v-romania-echr-31-oct-2017/> paras. 36-44
89. Hotărârea CtEDO în *cauza El Haski v. Belgia*, App. No. 649/08, din 25.09.2012 [online] [accesat 17.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-113445>. § 90
90. Hotărârea CtEDO în *cauza Furcht v. Germany*, App. No. 54648/09 din 23.01.2015 [online] [accesat 12.08.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-147329> §§ 68, 69
91. Hotărârea CtEDO în *cauza Gafgen v. Germania*, App. No. 22978/05, din 01.07.2010 [online] [accesat 16.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-123256>
92. Hotărârea CtEDO în *cauza Gisaev v. Rusia*. App. No. 14811/04 din 20.02.2011 2008 [online] [accesat 18.07.2024]. Disponibil: <https://ehrac.org.uk/ru/key-ehrac-cases/torture-gusayev-v-russia/>.
93. Hotărârea CtEDO în *cauza Harutyunyan v. Armenia*. App. No. 36549/03, din 28.06.2007 [online] [accesat 20.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-167561> §64-66
94. Hotărârea CtEDO în *cauza Jasper v. Regatul Unit*, App. No. 27052/95, din 15.09.1997 [online] [accesat 29.08.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-3848>
95. Hotărârea CtEDO în *cauza Jalloh v. Germania*. App. No. no. 54810/00, din 11.07.2006. [online] [accesat 12.03.2025]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-76307>
96. Hotărârea CtEDO în *cauza Kamasinsky v. Austria*, din 19.12.1989 [online] [accesat 19.07.2024]. Disponibil: <https://swarb.co.uk/kamasinski-v-austria-echr-19-dec-1989>
97. Hotărârea CtEDO în *cauza Khan v. the United Kingdom*. App. No. 35394/97, din 04.10.2000 [online] [accesat 03.11.2025]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58841> § 34
98. Hotărârea CtEDO în *cauza Khudobin v. Rusia*, App. No. 59696/00 finală 26.01.2007 [online] [accesat 12.08.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-77692>
99. Hotărârea CtEDO în *cauza Kostovski v. Țările de Jos*. App. No. 11454/85. din 20.11.1989 [online] [accesat 18.07.2024]. Disponibil:

- <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-57615&filename=001-57615.pdf>
100. Hotărârea CtEDO în *cauza Maslova și Nalbandov v. Rusia*. App. No. 839/02, din 24.01.2008 [online] [accesat 18.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-144711>.
 101. Hotărârea CtEDO în *cauza Morari v. Republica Moldova*, App. No. 65311/09 finală din 08.06.2016 [online] [accesat 12.08.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-161369>
 102. Hotărârea CtEDO în *cauza Levița v. Republica Moldova*, App. No. 17332/03 din 16.12.2008. [online] [accesat 12.08.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127824>
 103. Hotărârea CtEDO în *cauza Lisica v. Croatia*, App. No. 20100/06, din 25.02.2010. [online] [accesat 15.08.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97213>
 104. Hotărârea CtEDO în *cauza Lüdi v. Switzerland*, App. no. 12433/86, 15 Iunie 1992. [online] [accesat 14.02.2025]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-55554>.
 105. Hotărârea CtEDO în *cauza Ramanauskas v. Lituania*, App. No. 74420/01 din 05.02.2008 [online] [accesat 10.08.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-84935>
 106. Hotărârea CtEDO în *cauza Repesco și Repescu v. Republica Moldova*. App. No. 39272/15 finală din 03.01.2024 [online] [accesat 16.04.2025] Disponibil: <https://www.agentguvernamental.md/wp-content/uploads/2024/01/Repesco-si-Repescu-hotarare-RO.pdf>
 107. Hotărârea CtEDO în *cauza Rowe și Davis v. Regatul Unit (MC)*, App. No. 28901/95 din 16.02.2000 [online] [accesat 05.03.2025]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-58496>
 108. Hotărârea CtEDO în *cauza Sadak v. Turkey*, App. No. 48621/07 din 17.07.2001 [online] [accesat 19.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-159594>
 109. Hotărârea CtEDO în *cauza Shannon v. Marea Britanie*, App. No. 6563/03 din 04.01.2006 [online] [accesat 12.08.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-70364>
 110. Hotărârea CtEDO în *cauza Schenk v. Switzerland*. App. no. 10862/84 din 12.07.1998 [online] [accesat 03.11.2025]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57572>.
 111. Hotărârea CtEDO în *cauza Sorin Cristinel Cristian v. România*, App. No. 36646/02 din a 03.02.2009 [online] [accesat 04.04.2025]. Disponibil: <https://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Cauza-Cristian-impotriva-Romaniei.pdf>

112. Hotărârea CtEDO în *cauza Söylemez v. Turcia*, App. No. 46661/99, din 21.09.2006 [online] [accesat 17.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-76935>.
113. Hotărârea CtEDO în *cauza Taraneks v. Latvia*, App. No. 3082/06, din 2.12.2014. [online] [accesat 17.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148268>
114. Hotărârea CtEDO în *cauza Teixeira de Castro v. Portugalia*, App. No. 25829/94 din 09.06.1998 [online] [accesat 10.08.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-95109>
115. Hotărârea CtEDO în *cauza Unterpertinger v. Austria*, App. No. 9120/80 din 24.11.1986 [online] [accesat 19.07.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-62144>
116. Hotărârea CtEDO în *cauza Matanović v. Croația*. App. No. [2742/12](#) din 04.07. 1989 [online] [accesat 03.11.2025]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-172466>.
117. Hotărârea CtEDO în *cauza Vanyan v. Russia*, App. No. 53203/99 din 15.12.2005 [online] [accesat 10.08.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-23924> §§ 46-47
118. Hotărârea CtEDO în *cauza Werner v. Austria*, App. No. 21835/93 din 24.11.1977, [online] [accesat 29.08.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-2327>
119. Hotărârea explicativă a CSJ cu privire la practica aplicării legislației pentru asigurarea dreptului la apărare al bănuțitului, învinutului, inculpatului și condamnatului în procedură penală nr. 11 din 24.12.2010. [online] [accesat 29.08.2024]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=347
120. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la unele chestiuni ce vizează participarea procurorului la judecarea cauzei penale, nr. 12 din 24 decembrie 2012. [online] [accesat: 02.10.2024]. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=43
121. Hotărârea Plenului Curții Supreme cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale Nr. 7 din 4 iulie 2005. [online] [accesat: 02.10.2024]. Disponibilă: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=232
122. Hotărârea Plenului CSJ cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție nr. 11 din 22.12.2014. [online] [accesat: 02.10.2024]. Disponibilă: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=216
123. Hotărâre Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 3 din 09.06.2014 cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. [online] [accesat: 15.12.2024]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=181

124. Instrucțiunea privind ținerea lucrărilor de secretariat și arhivă în procuraturile teritoriale și specializate. [online] [accesat: 15.12.2024]. Disponibilă: <https://www.procuratura.md/sites/default/files/2023-04/Instructiuni%20secretariat%20teritoriu%2C%20ordin%20PG%20321.09%20din%2024.12.2004.pdf>
125. IONESCU D. *Procedură penală. Partea generală. Sinteze și spețe*. Cluj Napoca: Ed: Sfera Juridică, 2007. 337 p. ISBN 978-973-87831-8-8.
126. IUGAN A.-V. *Excluderea probelor. Studiu de drept comparat*. În: Revista Dreptul nr. 5/2020. ISBN: 1018-043500520. [online] [accesat: 28.03.2025]. Disponibil la: <https://revistadreptul.ro/shop/excluderea-probelor-studiu-de-drept-comparat-i/.universuljuridic.ro+>
127. Încheierea Curții Supreme de Justiție cu privire la cererea de revizuire din 15.01.2025. [online] [accesat: 15.04.2025]. Disponibilă: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=25603
128. JASIŃSKI W., KREMENS K., *Admissibility of Evidence in Criminal Process. Between the Establishment of the Truth, Human Rights and the Efficiency of Proceedings*. În: Revista Brasileira de Direito Processual Penal, vol. 7.
129. JIDOVU N. *Dreptul la apărare al învinutului și inculpatului*. București: Ed. Rosetti, 2004. ISBN: 973-8378-56-7.
130. KAMISAR Y., LAFAVE W., ISRAEL J.H. *Modern Criminal Procedure*. ISBN: 0-314-04142-7
131. KOJEVNIKOVA I. *Исключение недопустимых доказательств из разбирательства уголовного дела*. Teza de doctor în drept. Воронеж: Воронежский государственный университет, 2005. 244 с.
132. KUCZYŃSKA H. *Mechanisms of elimination of undesired evidence from criminal trial: a comparative approach*. În: Revista Brasileira de Direito Processual Penal, vol. 7, no. 1 (2021). [online] [accesat: 20.05.2025]. Disponibil: <https://doi.org/10.22197/rbdpp.v7i1.473>.
133. LEBEDEVA E. *Некоторые аспекты недопустимости доказательств как процессуального основания их исключения*. În: Вестник Кемеровского государственного университета. Серия: Гуманитарные и общественные науки 3, nr. 1, 2019. pp. 80–86. Disponibil: <https://doi.org/10.21603/2542-1840-2019-3-1-80-86>.
134. LEONTIEVA S., *Admisibilitatea probei martorilor anonimi: viziunea Curții Europene a Drepturilor Omului*. În: Revista Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), Nr.

- 3(183). p. 92-99. ISSN 1814-3199/ISSNe 2345-1017. Categoria B. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/230189
135. LEONTIEVA S., *Codul de procedură penală: doctrina „fructul pomului otrăvit” și probele derivate*. În: Revista Institutului Național al Justiției Nr. 2(73). pp. 14-19. ISSN 1857-2405. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/232544
136. LEONTIEVA S., *Considerații asupra aplicării mecanismului de excludere a probelor în cadrul examinării cauzei penale de către instanța de judecată*. În: Revista Legea și Viața Nr. 1 (381) 2025. pp. 211-224. ISSN 2587-4365/E-ISSN 2587-4373. Disponibil: [https://academy.police.md/wp-content/uploads/2025/06/Legea si viata nr 1 2025.pdf](https://academy.police.md/wp-content/uploads/2025/06/Legea_si_viața_nr_1_2025.pdf)
137. LEONTIEVA S., *Distincția dintre conceptul de „evaluare a probelor” și „standardul de probă” în dreptul procesual penal: o analiză comparativă*. În: Revista Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), Nr. 8(178). pp. 121-125. ISSN 1814-3199 / ISSNe 2345-1017. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/223054
138. LEONTIEVA S., TODERICA V., *Explorarea regulii admisibilității probelor în procesul penal: o analiză teoretică și practică*. În: Revista Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), Nr. 3(173). pp. 201-206. ISSN 1814-3199/ISSNe 2345-1017. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/206804
139. LEONTIEVA S., *Ex-officio review of illegally obtained evidence: a detailed analysis conducted by the prosecutor*. În: *Prevenirea și combaterea criminalității: probleme, soluții și perspective*, ed. 6, 25 aprilie 2024, Chișinău. Chișinău: 2024, Ediția 6 pp. 528-533. ISSN 2587-4365. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/207717
140. LEONTIEVA S., *Excluderea probelor din cauzele penale în procedurile statelor străine: analiza comparativă*. În: *Statul de Drept și reziliența economică în contextul aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană*, 16 mai 2014, Chișinău. Chișinău: CEP USM, 2024, pp. 155-160. ISBN (pdf) 978-9975-62-779-5. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/229037
141. LEONTIEVA S., TODERICA V., *Metodologia de apreciere a probelor obținute ilegal în procedura penală: standardele regionale și problemele de drept național*. În: *State, security and human rights: in digital era*, 14-15 decembrie 2023, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, pp. 298-305. ISBN (pdf) 978-9975-62-764-1. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/219608
142. LEONTIEVA S., *Rolul Curții Europene a drepturilor omului în stabilirea standardelor pentru excluderea probelor*. În: *Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice și economice*, 7-8 noiembrie 2024, Chișinău. Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-

- Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, SJE, pp. 363-368. ISBN 978-9975-62-798-6. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/220256
143. LEONTIEVA S., *Prezentare generală a mecanismelor juridice de eliminare a probelor în sisteme de drept comun și de drept civil*. În: Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice și economice, 9-10 noiembrie 2023, Chișinău. Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2023, SJE, pp. 222-227. ISBN 978-9975-62-693-4. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/201605
144. LEONTIEVA S., *Raționamentele pentru excluderea probelor obținute ilegal în jurisprudență CtEDO*. În: *Realități și perspective în domeniul științelor juridice contemporane*, 15 septembrie 2023, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2023, pp. 88-91. ISBN (pdf) 978-9975-62-695-8 (PDF). Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/202401
145. LEVASSEUR G., CHAVANNE A., *Droit pénal et procedure pénale*, Sirey, Paris, 1972.
146. Legea cu privire la Procuratură, Nr. 3 din 25.02.2016. În: Monitorul Oficial al R. Moldova. 2016, nr. 69-77, pp. 8-27.
147. LONATI S. *Anonymous Witness Evidence before the European Court of Human Rights: Is It Still Possible to Speak of “Fair Trial”?* În: *European Criminal Law Review* 8, nr. 1 (2018). pp. 116–142. https://www.nomos-elibrary.de/10.5771/2193-5505-2018-1-116.pdf?download_full_pdf=1
148. LUCHIN L. *Verificarea și aprecierea rapoartelor de expertiză judiciară și a constatărilor tehnico-științifice și medico-legale*. În: *Revista Legea și Viața*, Nr. 2(378) / 2024 / ISSN 2587-4365 /ISSNe 2587-4373. pp. 91-98
149. LUPAȘCO L. *Aprecierea liberă a probelor – arealul de manifestare a principiilor de independență și imparțialitate a judecătorului*. În: *Realități și perspective ale învățământului juridic național.: Culegerea comunicărilor*, 1-2 octombrie 2019, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2019, Vol.2, pp. 598-609. ISBN 978-9975-149- 88-4.
150. LUPAȘCO L. *Esența și conținutul probatoriului penal*. În: *Infracțiunea – Răspunderea penală – Pedepsa. Drept și Criminologie*, Ed. Ediția a 2-a, 24-25 martie 2022, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2022, Ediția a 2-a, pp. 435-450. ISBN 978-9975-62-476-3.
151. LUPU I. *Dimensiunile sensului noțiunii de excludere a probelor*. *Analele Universității de Vest din Timișoara – Seria Drept* 2 (2023): 82–93. [online] [accesat: 05.04.2025]. Disponibil: <https://drept.uvt.ro/administrare/files/1703724060-articol-iulia-lupu.pdf>

152. LUPU I-C. *Excluderea probelor în procedura de cameră preliminară*. Universul Juridic, 27 iulie 2023. [online] [accesat: 05.04.2025]. Disponibil: <https://www.universuljuridic.ro/excluderea-probelor-in-procedura-de-camera-preliminara/>.
153. MACULA L. *The Potential to Secure a Fair Trial Through Evidence Exclusion: A Swiss Perspective*. În: Do exclusionary Rules Ensure a Fair Trial? editat de Sabine Gless și Thomas Richter, 15–60. Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice, vol. 74. Cham: Springer, 2019. pp. 15-60. ISBN 978-3-030-12519-6P.
154. MARCUS P. *The Exclusion of Evidence in the United States*. În: Faculty Publications, William and Mary Law School, 1990. [online] [accesat: 17.04.2025]. Disponibil: <https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1615&context=facpubs>
155. MARKINA E.A. *Допустимость доказательств как гарантия правосудия и прав личности в современном российском уголовном процессе*. Autoreferat al tezei de doctor în drept, specialitatea procedură penală. Moscova: 2000. 28 p. [online] [accesat: 30.01.2025]. Disponibil: https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_003210488/
156. MATEUȚ Gh. *Procedură penală. Partea Generală*. Vol II. Iași: Fundația Chemarea, 1997. 233 p.
157. MCDERMOTT P.A. *Criminal Procedure and Evidence*. În: Criminal Justice in Ireland. Dublin, 2002. pp. 42–71. ISBN 9781902448671
158. MERRYMAN J.H., PEREZ-PERDOMO R. *The Civil Law Tradition. An Introduction to the Legal Systems of Europe and Latin America*, 4th ed. Stanford: Stanford University Press, 2018. 192 p. ISBN: 9781503607552
159. MILLER J. M. *Exclusionary Rule - Where Are We Now?* [online] [accesat: 04.02.2025]. Disponibil: <https://ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/exclusionary-rule-where-are-we-now>
160. MERINOV A. *Реализация института недопустимости доказательств в уголовном судопроизводстве теория и практика*. Vladivostok: Dalnevostocnyj Gosudarstvennyj Universitet, 2007. [online] [accesat: 30.01.2025]. Disponibil: <http://dlib.rsl.ru/rsl01003000000/rsl01003378000/rsl01003378978/rsl01003378978.pdf>
161. MOHOREA E., BOTNARI E., EȘANU R. *Dreptul ca sistem si stemul dreptului*. Bălți: Presa Universitară Bălțeană, 2009. ISBN 978-9975-931-55-7.
162. NEGRU B., NEGRU A. *Teoria generală a statului și dreptului*. Chișinău: Ed. Tipografia Centrală, 2017. 632 p. ISBN 978-9975-53-924-1., p. 632 ISBN 978-9975-53-924-1.
163. NEGRU A-I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. București: Ed. Universul Juridic, 2022. 542 p. ISBN: 978-606-39-0827-9

164. NEICUȚESCU O. Obiectivitate și subiectivism în expertiza criminalistică. Teza de doctor în drept, specialitatea :12.00.08 - Drept penal. Chișinău, 2009. ULIM. 151 p. Disponibil: BNRM, T-3653, DIB ULIM, Bibl. AȘM T-259
165. NUȚ T. *Scurtă introducere în problema excluderii probelor*. publicat: 3 aprilie 2014. [online] [accesat: 12.02.2025]. Disponibil: <https://www.juridice.ro/316433/scurta-introducere-in-problema-excluderii-probelor.html>
166. ODAGIU I., OSOIANU T., ANDRONACHE A., BURBULEA C., CAMINSCHI I. *Drept procesual penal. Partea Generală*, Chișinău, 2009. 451 p.
167. ONCESCU C. *Excluderea probelor vs. nulități. Sancțiuni procedurale distincte*. [online] [accesat: 12.02.2025]. Disponibil: <https://www.juridice.ro/370051/excluderea-probelor-vs-nulitati-sanctiuni-procedurale-distincte.html>
168. OGISO, Ryo. *The Exclusionary Rule in Criminal Procedure: A Comparative Study of the English, American, and Japanese Approaches*. În: Amicus Curiae-Journal of the Society for Advanced Legal Studies, 2001. pp. 28-32. [online] [accesat: 12.01.2025]. Disponibil: <https://doi.org/10.14296/ac.v2001i37.1316>
169. ORMEROD D. *ECHR and the Exclusion of Evidence: Trial Remedies for Article 8*. În: Criminal Law Review (London, England), 2003.
170. ORMEROD D., BIRCH D. *The evolution of the discretionary exclusion of evidence*. În: Criminal Law Review (London, England), 2004.
171. OROVEANU-HANȚIU A. *Drept procesual penal. Partea Generală*. București: Ed. C.H. Beck, 2009. 341 p. ISBN 978-973-115-624-8.
172. OSTAVCIUC D. *Asigurarea drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare: normativul procesual penal național, practici europene și internaționale*. Teza de doctor habilitat în drept procesual penal, Chișinău, 2023. 412 p.
173. OSTAVCIUC D. *Principiile procesului penal*. Chișinău: Ed. Print-Caro, 2022. 719 p. ISBN 978-9975-135-64-1.
174. OSTAVCIUC D. *Inviolabilitatea vieții private*. În: Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI RM: științe juridice. 2023, nr. 16, pp. 105-132. ISSN 978-9975-170-00-0
175. OSTAVCIUC D., OSOIANU T. *Urmărirea penală: Curs Universitar*. Ed. Cartea Militară, Chișinău, 2021. 494 p. ISBN 978-9975-157-58-2.
176. OSTAVCIUC D., OSOIANU T. *Controlul de către procuror al legalității urmăririi penale*. În: Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Științe Juridice. Chișinău. 2020, Ediția nr. 12, pp. 106-115, (0,4 c. a.). ISBN 978-9975-121-71-2.

177. OSOIANU T., OSTAVCIUC D. *Aspecte procedurale ale terminării urmăririi penale*. În: Revista Națională de Drept nr. 10 (2023). pp. 30-39. ISSN 1811-0770.
178. OSOIANU T., *Completion of criminal prosecution*. În: Prevenirea și combaterea criminalității: probleme, soluții și perspective , Ed. 6, 25 aprilie 2024, Chișinău. Chișinău: 2024, Ediția 6, pp. 141-149. ISSN 2587-4365.
179. OSOIANU T., *Libera apreciere a probelor în procesul penal*. În: Studii și cercetări juridice, Ed. 7-8, 1 ianuarie 2024, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, Partea 7-8, pp. 157-168. ISBN 978-9975-3201-1-5
180. OSOIANU T., *Nemijlocirea, oralitatea și contradictorialitatea judecării cauzei penale*. În: Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice , Ed. Editia III-a, 5 decembrie 2024, Chișinău. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare” al MAI, 2024, Ediția IV-a, pp. 17-27. ISBN 978-9975-135-99-3.
181. PANZAVOLTA M., MAES E., MOSNA A. *Streamlining the exclusion of illegally obtained evidence in criminal justice*. The International Journal of Evidence & Proof 26 (3). [online] [accesat: 05.05.2024] Disponibil: <https://doi.org/10.1177/13657127221088328>
182. PARASCHIV C. S. *Drept procesual penal*. București: Ed. LuminaLex, 2002. 630 p. ISBN: 973-588-561-1.
183. POPA O. *Cerințele privind inadmisibilitatea probelor*. În: Promovarea valorilor sociale în contextul integrării Europene, 4 mai 2018, Chișinău. Chișinău: Tipografia „Adrilang” SRL, 2018, pp. 108-111. ISBN 978-9975-3185-7-0.
184. PINTEA A. *Drept procesual penal. Partea generală și partea specială*. București: Ed. Lumina Lex, 2002. 559 p. ISBN 973-588-460-7.
185. Recomandări metodologice pentru investigarea eficientă a infracțiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant. Procuratura Republicii Moldova, Chișinău, 2014. 148 p. Disponibil: <https://procuratura.md/sites/default/files/2024-02/Recomandari%20metodologice.pdf>.
186. Recomandarea (2005)9 a Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei din 20 aprilie 2005. [online] [accesat: 13.02.2025] Disponibil: https://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/economiccrime/organisedcrime/rec%20_2005_9.pdf.
187. REIMANN M., ZEKOLL J. *Introduction to German Law*. 2nd ed. The Hague: Kluwer Law International, 2005. 480 p. ISBN: 9789041122612.

188. REDMAYNE M., ASHWORTH A. *The Criminal Process*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2005 ISBN 978-0199273386.
189. ROBERTS P., ZUCKERMAN A. *Criminal Evidence*. Oxford: Oxford University Press, 2010. 886 p. ISBN: 978-0-19-921309-4
190. ROMAN D. *Particularitățile controlului realizat de către procurorul ierarhic superior la urmărirea penală*. În: *Infrațiunea – Răspunderea penală – Pedepsa*. Drept și Criminologie, Ed. Ediția a 2-a, 24-25 martie 2022, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2022, Ediția a 2-a, pp. 479-486. ISBN 978-9975-62-476-3.
191. ROMAN D. *Încetarea discreționară a urmăririi penale de către procuror*. În: *Prevenirea și combaterea violenței în familie*, 1-2 decembrie 2022, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2023, pp. 182-192. ISBN 978-9975-62-552-4.
192. ROMAN D. *Obținerea corpurilor delictive în rezultatul activității speciale de investigație*. În: *Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice și economice*, 10-11 noiembrie 2021, Chișinău. Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2021, SJE, pp. 344-346. ISBN 978-9975-158-56-5.
193. RUSU V., GHERASIM D., BOTNARU C. *Locul și rolul cercetării judecătorești în cadrul fazei de examinare a cauzei penale în prima instanță de judecată*. În: *Avocatul poporului* (Revistă științifico-practică și informative de drept), 2016, nr. 1-3, pp. 22-28. ISSN 1810-7141
194. RUSU V. *Ilegalitatea actelor de provocare, facilitare sau încurajare a persoanei la comiterea infracțiunii prin prisma reglementărilor naționale și internaționale*. În: *Relevanța și calitatea formării universitare: competențe pentru prezent și viitor*, 9 octombrie 2020, Bălți. Bălți: Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, 2020, Volumul II, pp. 196-203. ISBN 978-9975-50-256-6. [online] [accesat: 05.02.2024] Disponibil: <http://riora.usarb.md:4000/items/91a60183-af5c-44e2-b254-43fa9babd6f1/full>
195. SAVA A. *Aprecierea probelor în procesul penal*. Iași: Ed. Junimea, 2002.
196. SCHMITT-LEONARDY C. *Entrapment & Evidence The Impact of the ECtHR's Judgment in the Case of Furcht v. Germany on the Jurisprudence of the German Federal Court of Justice*. În: *European Criminal Law Review* 7, no. 3 (2017): 303–320. [online] [accesat: 25.03.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.5771/2193-5505-2017-3-303>.

197. SCOBIOALĂ D., POALELUNGI M. *Provocarea organizată în contextul jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului*. În: Revista Institutului Național al Justiției. Nr. 3 (46), 2018. pp.44-50
198. SKORUPKA J. *The rule of admissibility of evidence in the criminal process of continental Europe*. În: Revista Brasileira de Direito Processual Penal, 2021. [online] [accesat: 02.04.2025]. Disponibil: <https://www.redalyc.org/journal/6739/673972096003/html/>
199. STRATTON B. *The Attenuation Exception to the Exclusionary Rule: A Study in Attenuated Principle and Dissipated Logic*. În: The Journal of Criminal Law & Criminology, nr. 1 (1984): 147–174. [online] [accesat: 02.04.2025]. Disponibil: <https://jclclaw.northwestern.edu/issues/the-attenuation-exception-to-the-exclusionary-rule-a-study-in-attenuated-principle-and-dissipated-logic-2/>
200. SMIRVOV A.V., KALINOSCKY K.B. *Уголовный процесс: Учебник для вузов*. Sankt Petersburg: Editura Piter, 2004. 697 p.
201. ȘADRIN V. *Недопустимость доказательств в уголовном процессе как антипод их допустимости*. În: КриминалистЪ. 2011. №1(8). pp. 41–46. [online] [accesat: 12.12.2024]. Disponibil: <https://www.procuror.spb.ru/k813.html>.
202. ȘOFRANCA D-V. *Considerații generale privind excluderea probelor administrate în mod nelegal în cursul procesului penal*. În: Universul Juridic online. [online] [accesat: 05.12.2024]. Disponibil: <https://www.universuljuridic.ro/consideratii-generale-privind-excluderea-probelor-administrate-in-mod-nelegal-in-cursul-procesului-penal/>
203. *Tainted by Torture. Examining the Use of Torture Evidence*. Londra: Fair Trials și REDRESS, 2018. [online] [accesat: 05.12.2024]. Disponibil: <https://www.fairtrials.org/app/uploads/2022/01/Tainted-by-Torture-Examining-the-Use-of-Evidence-Obtained-by-Torture.pdf>
204. THAMAN S. *Balancing Truth Against Human Rights: A Theory of Modern Exclusionary Rules*. În: Exclusionary Rules in Comparative Law, Dordrecht: Springer, 2013. pp.403-446. [online] [accesat: 28.12.2024]. Disponibil: https://doi.org/10.1007/978-94-007-5348-8_17.
205. THEODORU Gh., CHIȘ I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*, Ediția a 4-a. București: Ed. Hamangiu, 2020. 1171 p. ISBN 978-606-27-1671-4.
206. THEODORU Gh., *Tratat de Drept procesual penal*, Ediția a 2-a, București: Ed. Hamangiu, 2008. 1080 p. ISBN 978-973-1836-86-7
207. TOMKOVICZ J.J. *Constitutional Exclusion: The Rules, Rights, and Remedies that Strike the Balance Between Freedom and Order*. New York: Oxford University Press, 2011. 430 p. ISBN: 9780195369243.

208. TULBURE A-Ș., TATU A-M. *Tratat de drept procesual penal*. București: Ed. All Beck, 2001. 582 p. ISBN 978-973-655-113-0
209. ȚONCU S., TALPĂ I. *Controlul judiciar al procedurii prejudiciare și probatoriul penal: probleme și soluții*. În: Studii și cercetări juridice, Ed. 7-8, 1 ianuarie 2024, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, Partea 7-8, pp. 178-188. ISBN 978-9975-3201-1-5.
210. ȚONCU S. *The parties within the criminal process of proof*. În: Vector European, 2023, nr. 1, pp. 68-71. ISSN 2345-1106. DOI: <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2023-1.13>
211. ȚONCU S. *The sentence based on the evidence administered during the criminal investigation phase. Socio-legal importance*. În: Promotion of Social and Economic Values in the Context of European Integration, Ed. Ediția a 5-a, 2-3 decembrie 2022, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: 2022, Ediția 5, pp. 82-85. ISBN 978-9975-3527-8-9.
212. UDROIU M. *Convenția europeană a drepturilor omului și dreptul procesual penal român*. București: Ed. C.H.Beck, 2007. 764 p. ISBN: 978-973-115-201-1.
213. UDROIU M. *Fișe de procedură penală: partea generală*. București: Ed. Universul juridic, 2016. 459 p. ISBN: 978-606-6739859-0
214. UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*, Ediția II, București: Ed. C.H.Beck, 2021. 1438 p. ISBN 978-606-18-1083-3
215. ULIANOVSKI Gh., CURMEI I. *Latura obiectivă a infracțiunii de constrângere de a face declarații*. În: Revista Națională de Drept. nr. 1(183) / 2016 pp. 2-9
216. *Unlawful Evidence in Europe's Courts: Principles, Practice and Remedies, publicat de Fair Trials în octombrie 2021*. [online] [accesat: 02.09.2025]. Disponibil: <https://www.fairtrials.org/app/uploads/2021/11/DREP-report.pdf>
217. VASILIU A. *Teoria generală a actelor de procedură penală*. Ed. All Beck, București, 2003. 360 p. ISBN 973-655-405-8
218. VERSTRAETEN R. *Handboek Strafvordering*. 5 Editie. Antwerpen: Maklu, 2012. 1360 p. ISBN 9789046603970
219. VOLONCIU N. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. Vol. I. București: Ed. Paidea, 1996. 521 p. ISBN 973-9131-01-8
220. VOLONCIU N. *Tratat de procedură penală. Partea specială*. Vol. II. București: Ed. Paidea, 1996. 517 p. ISBN: 973-9131-24-7
221. VOLONCIU N., UZLĂU A.-S., MOROȘANU R. *Noul Cod de procedură penală comentat*, Ediția a II-a, revizuită și adăugată, București: Ed. Hamangiu, 2015. 1560 p. ISBN: 978-606-27-0312-7

222. VITKAUSKAS D., DIKOV G., *Protecția dreptului la un proces echitabil conform Convenției Europene a Drepturilor Omului. Manual pentru practicieni în domeniul dreptului*. Ediția a 2-a. Strasbourg: Consiliul Europei, 2019.
223. VÎZDOAGĂ T., EȘANU A. *Dreptul apărării de a solicita explicarea învinuirii (acuzării) la faza urmăririi penale*. În: Revista Institutului Național al Justiției, (Tipul B), 2021, nr.4 (59), pp.7-14
224. VÎZDOAGĂ T., OBOROCEANU N. *Inadmisibilitatea probelor care derivă din art. 8 CoEDO – obținute cu încălcarea obligațiilor negative ale statului*. În: Revista Institutului Național al Justiției NR. 1 (48), 2019. pp. 22-29
225. VIZDOAGĂ T., PETRUȘCA S. *Rolul procurorului și a conducătorului organului de urmărire penală la formarea convingerii intime a ofițerului de urmărire penală*. În: Promovarea valorilor sociale în contextul integrării Europene, 4 mai 2018, Chișinău. Chișinău: Tipografia „Adrilang”, 2018. ISBN 978-9975-3185-7-0. pp. 37-43.
226. VÎZDOAGĂ T., RUSU L. *Tactica participării apărătorului în cadrul procedurilor probatorii*. În: Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, tom LXVIII, supliment 3, Științe Juridice (2022). pp. 255–267
227. WEIGEND Th. *The Potential to Secure a Fair Trial Through Evidence Exclusion: a German Perspective*. În: Do exclusionary Rules Ensure a Fair Trial? editat de Sabine Gless și Thomas Richter, 61–93. Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice, vol. 74. Cham: Springer International Publishing, 2019. pp. 61-93. ISBN 978-3-030-12519-6.
228. WEIGEND Th. *Exclusion without trial? Exclusion of evidence and abbreviated procedures*. În: Revista Brasileira de Direito Processual Penal vol. 7, nr. 1 2021. pp. 247–271. [online] [accesat: 11.01.2025]. Disponibil: <https://doi.org/10.22197/rbdpp.v7i1.502>.
229. Y Ma. *Comparative Analysis of Exclusionary Rules in the United States, England, France, Germany, and Italy*. În: Policing, Vol. 22, Ed. 3, 1999. pp. 280-303
230. YEAGER D.B. *A History of Fruit of the Poisonous Tree (1916-1942)*. În: Howard Law Journal, Vol. 67, 2024. pp. 51-98
231. ZARAFIU A. *Procedură penală. Partea generală. Partea Specială*, ed. a II-a. București: Ed. C.H. Beck, 2015. 560 p. ISBN: 978-606-18-0412-2
232. ZUBAREV A.A. *Институт недопустимых доказательств в уголовном процессе России*. Moscova: Юрлитинформ, 2012. 190 p. ISBN 978-5-4396-0188-2
233. ГУРОВА О. Ю. *Теоретические и практические проблемы назначения судебного заседания по уголовным делам*: дис. канд. юрид. наук. М., 2005. 178 с.

234. ЛАЗАРЕВА В. А. *Закон, который не работает (размышления по поводу практики применения ст. 75 УПК РФ)*. În: Актуальные проблемы современного уголовного процесса России: межвузовский сборник научных статей. vol. 5, 4. Samara: Samarskij Gosudarstvennyj Universitet, 2010. ISBN 978-5-86465-491-0.
235. КОЖЕВНИКОВА Ю. А. *Исключение недопустимых доказательств из разбирательства уголовного дела*: Дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 Воронеж, 2005 244 с. РГБ ОД, 61:05-12/1402
236. КОРОЛЕВ И.А. *Прокурорский надзор за оперативно-розыскной и процессуальной деятельностью — вопрос законодательного разграничения*. pp. 150-152. [online] [accesat: 11.04.2025]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/prokurorskiy-nadzor-za-operativno-rozysknoy-i-protsessualnoy-deyatelnostyu-vopros-zakonodatelnogo-razgranicheniya> .
237. РЯБИНИНА Т.К. *Реализация судебной власти на стадии подготовки уголовного дела к судебному заседанию: теория и правоприменение*. Дис. докт. юрид. наук. Саратов, 2021.
238. САВИЦКИЙ В. М. *Проблемы реформы уголовно-процессуального законодательства в проектах УПК РФ*. Материалы НПК. Moskova: Ed. Instytuta gosudarstva i prava RAN, 1995
239. СПИРИДОНОВА А.А. *прокурорский надзор: понятие, актуальные проблемы реализации прокурорского надзора*. pp. 873-877. [online] [accesat: 11.04.2025]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/prokurorskiy-nadzor-ponyatie-aktualnye-problemy-realizatsii-prokurorskogo-nadzora>.

ANEXA

Sondajul de opinie privind percepția judecătorilor și procurorilor referitoare la excluderea probelor în cauzele penale

1. Statutul ocupațional
 - procuror
 - judecător
2. **Vechimea în muncă** (până la 1 an, 1-3, 3-5, 5-10, 10-15, 15-mai mult)
3. **În ce măsură considerați că excluderea probelor afectează rezultatul final al cazului?**
 - Foarte mult: Excluderea probelor are un impact semnificativ asupra rezultatului final
 - Mult: Excluderea probelor influențează considerabil desfășurarea procesului penal
 - Moderat: Excluderea probelor nu întotdeauna are un impact, depinde de alte probe disponibile
 - Puțin: Deși excluderea probelor poate afecta procesul, există suficiente alte dovezi care pot susține cazul și pot conduce la o decizie corectă.
 - Deloc: Excluderea probelor nu are un impact semnificativ asupra rezultatului final al cazului
4. **Ce criterii utilizați pentru a determina dacă o probă ar trebui exclusă dintr-o cauză penală? (întrebare cu multiple variante de răspuns)**
 - Legalitatea probei
 - Pertinența probei
 - Respectarea drepturilor și libertăților fundamentale în procesul administrării probei
 - Contextul obținerii probei
 - Conformitatea cu cerințele procedurale
 - Precedentele judiciare (Deciziile anterioare ale instanțelor naționale, cauze CtEDO)
5. **Ați întâlnit situații în care excluderea unei probe a fost esențială pentru soluționarea cazului? Puteți oferi un exemplu?**
 - Da
 - Nu

6. **Dacă ați întâlnit asemenea situații, puteți oferi un exemplu?** (dacă nu, treceți la următoare întrebare) _____

7. **Care sunt principalele provocări pe care le întâmpinați în procesul de evaluare a legalității probelor?**

- Lipsa/insuficiența reglementărilor în CPP Impact moderat
- Complexitatea cazurilor
- Comportamentul participanților la proces
- Alte

8. **În ce măsură considerați că reglementările actuale în materia probelor asigură respectarea drepturilor fundamentale ale părților implicate în procesul penal?**

Marja de apreciere de la 1 până la 5

9. **Cum considerați, există necesitatea modificării/completării/îmbunătățirii reglementărilor legale care guvernează excluderea probelor în cadrul procedurii penale?**

- Da
- Nu

10. **Considerați că este relevantă completarea articolului 94 din CPP cu prevederi care să permită utilizarea probelor excluse în cadrul apărării?**

- Da
- Nu

11. **Considerați benefică introducerea unui termen de 15 zile, începând cu data la care apărătorul a luat cunoștință de materialul cauzei, pentru a putea formula cereri motivate privind excluderea probelor?**

- Da
- Nu

12. **Considerați necesară completarea articolului 313 din CPP în vederea lărgirii atribuțiilor judecătorului de instrucție, astfel încât să poată examina chestiunile legate de excluderea probelor?**

- Da

- Nu

13. Considerați că este potrivită examinarea legalității probei împreună cu fondul acesteia, la faza de examinare a cauzei penale în fond?

- Da
- Nu

14. Cum considerați, este necesară introducerea modificărilor în art. 345 alin. (4) din CPP, care să permită instanței de judecată în ședința preliminară să soluționeze chestiunile privind admisibilitatea probelor, atunci când aceasta este posibil?

- Da, modificările sunt necesare
- Nu, reglementările actuale sunt suficiente
- Nu știu / Nu am o părere

15. Credeți că este necesar să se aducă modificări la articolul 347 din CPP al RM, pentru a stabili că, în cadrul ședinței preliminare, trebuie să fie verificată nu numai relevanța, dar și admisibilitatea probelor?"

- a) Da, este necesar
- b) Nu, nu este necesar
- c) Nu am o părere

16. Considerați că ar fi benefic să fie introdusă instituția judecătorului de cameră preliminară în procesul penal, cu atribuția de a verifica legalitatea administrării probelor?

- Da
- Nu

17. Ce măsuri credeți că ar putea fi cele mai eficiente pentru a îmbunătăți gestionarea probelor în cadrul procesului penal? (Alegeți maxim 4)

- Implementarea unor protocoale/regulamente standardizate pentru colectarea și gestionarea probelor clare
- Instruirea personalului: (sesiuni de formare și instruire pentru personalul implicat în gestionarea probelor, inclusiv ofițeri de poliție, procurori și judecători)

- Implementarea unor soluții tehnologice avansate pentru gestionarea probelor, inclusiv sisteme informatice care să permită urmărirea și documentarea probelor în mod eficient și transparent.
- Îmbunătățirea colaborării între diferitele instituții implicate în procesul penal (poliție, procuratură) pentru a asigura o gestionare mai eficientă și coordonată a probelor.
- Actualizarea legislației existente pentru a reflecta cele mai bune practici internaționale în domeniul gestionării probelor
- Consider că nu există careva deficiențe în gestionarea probelor în cadrul procesului penal

18. Care în opinia dumneavoastră sunt cele mai frecvente consecințe ale excluderii probelor din examinarea unei cauze penale? Alegeți opțiunile care vi se par cele mai relevante:

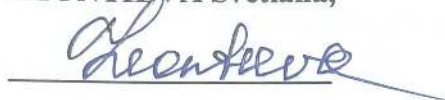
- Pronunțarea unei sentințe de achitare
- Pronunțarea unei sentințe de achitare
- Schimbarea încadrării faptei într-o infracțiune mai ușoară
- Sancțiuni disciplinare împotriva persoanelor care au încălcat legea
- Alte consecințe
- Nu influențează decizia finală în cauză

19. Aici Vă invităm să împărtășiți orice alte idei sau opinii relevante cu privire la excluderea probelor, pe care le considerați necesare pentru îmbunătățirea acestui subiect.

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, declar pe proprie răspundere că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele, în conformitate cu legislația în vigoare.

LEONTIEVA Svetlana,

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Leontieva', is written over a horizontal line.

CV AUTORULUI

Nume, prenume: Leontieva Svetlana

Cetățenie: Republica Moldova

Studii:

09/2015 - 07/2019 - Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Ciclul I, studii superioare de licență în drept

09/2016 - 06/2020 - Universitatea de Stat din Moldova, Ciclul I, studii superioare de licență în relații internaționale

09/2019 - 04/2021 - Universitatea de Stat din Moldova, Ciclul II, studii superioare de master în drept procesual penal și criminalistică

10/2021 - 07/2023 - Universitatea Dunăre de Jos din Galați – România, Ciclul II, studii superioare de master în relații internaționale și cooperare transfrontalieră

10/2021 - 04/2023 - Institutul Național al Justiției, candidat la funcția de procuror

11/2022 – 2025 - Universitatea de Stat din Moldova, Ciclul III, studii superioare de doctorat

Domenii de interes științific: drept procesual penal, drepturile omului.

Participări la manifestări științifice:

1. Conferința științifică internațională „Exploration, Education and Progress in the Third Millennium: Challenges in Law and Public Administration, Universitatea Dunăre de Jos din Galați, România, 15-16 mai 2025, comunicare *The Exclusion of Evidence in European Criminal Procedural Law*.
2. Conferința științifică internațională „State, Security and Human Rights in the Digital Era”, Chișinău, Moldova, 12-13 decembrie 2024, articolul *Rolul Curții Europene a drepturilor omului în stabilirea standardelor pentru excluderea probelor*.
3. Conferința științifică internațională “Statul de drept și reziliența economică în contextul aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană”, Chișinău, Moldova, 16 mai 2024, articolul *Excluderea probelor din cauzele penale în procedurile statelor străine: analiza comparativă*.
4. Conferința științifică internațională “Prevenirea și combaterea criminalității: probleme, soluții și perspective”, Chișinău, Moldova, ed. 6, 25 aprilie 2024, articolul *Ex-officio review of illegally obtained evidence: a detailed analysis conducted by the prosecutor*.

5. Conferința științifică internațională “Statul, Securitatea și Drepturile Omului în era digitală”, Chișinău, Moldova, 15-16 decembrie 2023, articolul *Metodologia de apreciere a probelor obținute ilegal în procedura penală: standardele regionale și problemele de drept național*.
6. Conferința Științifică Națională cu Participare Internațională „Survivanța tradiției constituționale în tiparele constituționalismului european”, 28 martie 2025, articolul: *Exercitarea dreptului constituțional la apărare prin mecanismul excluderii probelor în cadrul procesului penal*.
7. Conferința științifică cu participarea internațională “Integrare prin cercetare și inovare” Chișinău, Moldova, 9-10 noiembrie 2023, articolul *Prezentare generală a mecanismelor juridice de eliminare a probelor în sisteme de drept comun și de drept civil*.
8. Conferința științifică “Realități și perspective în domeniul științelor juridice contemporane” Chișinău, Moldova, 15 septembrie 2023, articolul *Raționamentele pentru excluderea probelor obținute ilegal în jurisprudență CtEDO*.

Cunoașterea limbilor: româna, rusa – fluent; engleză – fluent.